TURYZM POLSKI

MIESIĘCZNIK POŚWIĘCONY ZAGADNIENIOM GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ, WYDAWANY PRZEZ STUDIUM TURYZMU U. J. W KRAKOWIE Z ZASIŁKU WYDZIAŁU TURYSTYKI MINISTERSTWA KOMUNIKACJI.

POD REDAKCJĄ

DRA STANISŁAWA LESZCZYCKIEGO

TOM I

KRAKÓW 1938

SPIS RZECZY

Spis artykułów i kroniki według grup rzeczowych.

1. Ogólne zagadnienia turyzmu.

2. Podstawy prawne.

3. Organizacja turystyki.

4. Instytucje naukowe, akcja szkoleniowa.

5. Statystyka ruchu turystycznego.

6. Gospodarcze znaczenie ruchu turystycznego.

7. Propaganda.

8. Udogodnienia dla ruchu turystycznego.

9. Obsługa, biura podróży, hotele, przemysł gospodni, urządzenia turystyczne.

10. Komunikacja.

11. Ochrona przyrody.

12. Zagadnienia letniskowo - uzdrowiskowe.

13. Krajoznawstwo i turystyka.

14. Różne.

Spis rzeczy według krajów.

Polska.

Inne kraje.

Wykaz cytowanej literatury.

Wykaz wydawnictw periodycznych poświęconych:

Spis map i ilustracji.

Rok I Kraków, styczeń—luty 1938 Nr. 1—2

TURYZM POLSKI

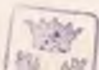
Miesięcznik poświęcony zagadnieniom gospodarki turystycznej.
Wydawany przez Studium Turyzmu U. J. w Krakowie z zasiłku
Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji

Od Redakcji

Rozwijający się w ostatnich latach bardzo intensywnie dział gospodarki turystycznej w Polsce wymaga troskliwej opieki ze strony czynników oficjalnych, współpracy grona fachowców celem ustalenia racjonalnych wytycznych dla rozwoju turyzmu, jak również współpracy licznego grona fachowców - realizatorów odpowiednio przygotowanych i zorientowanych stale w aktualnych zagadnieniach. Od szeregu lat odczuwa się brak odpowiedniego pisma fachowego, które byłoby organem poświęconym gospodarczym zagadnieniom, związanym z ruchem uzdrowiskowym, letniskowym i turystycznym. Pismo takie przez współpracę grona fachowców, wymianę poglądów i ustalenie opinii w różnych przejawach i dziedzinach turyzmu, może przyczynić się do właściwego rozwoju turystyki w Polsce, a równocześnie do podniesienia poziomu i wyszkolenia pracowników w tym nowym dziale życia gospodarczego.

Z tych względów Wydział Turystyki Ministerstwa Komunikacji poparł wysiłki Studium Turyzmu U. J. w Krakowie, które podjęło trud wydawania miesięcznika na wzór podobnych wydawnictw zagranicznych, celem osiągnięcia racjonalnego rozwoju ruchu uzdrowiskowego, letniskowego i turystycznego.

Miesięcznik będzie ukazywał się z początkiem każdego miesiąca, podawać będzie oryginalne artykuły dotyczące zagadnień turyzmu polskiego z punktu widzenia teoretycznego i praktycznego. Artykuły obejmą zagadnienia organizacyjne, gospodarcze, geograficzne, prawne, statystyczne, kulturalne i społeczne. Prócz tego podawać będzie zestawienia statystyczne, ilustrujące nasilenie ruchu w Polsce i za granicą, kronikę wydarzeń i urządzeń krajowych i zagranicznych, oraz krytykę wydawnictw polskich i obcojęzycznych. Osobny dział poświęcony zostanie metodyce prac oraz technicznym wskazówkom związanym z obsługą ruchu uzdrowiskowego, letniskowego i turystycznego. Z przyczyn natury technicznej musiano oddać do druku łącznie dwa numery za styczeń i luty.

Znaczenie afiszu, fotografii i filmu w propagandzie turystycznej[1].

Odrębną pozycję w wachlarzu środków propagandy turystycznej zajmują afisze. Jest to środek oddziaływania bezpośredniego, powszechnego w odróżnieniu od wydawnictw turystycznych, które docierają indywidualnie do zainteresowanych. Dobrze zawieszony afisz na dworcach kolejowych, pociągach, biurach podróży i innych punktach natężenia ruchu ma bardzo duży zasięg działania i z tego względu jest środkiem propagandowym, stosowanym przez wszystkie kraje zainteresowane w rozwoju ruchu turystycznego. Ze względu na znaczenie tego środka propagandy, afisz turystyczny, wg. zdania fachowców[2]) winien stanowić twór artystyczny, przedstawiający z punktu widzenia techniczno-reklamowego, dobry obraz możliwie wielobarwny, o jednym motywie, zrozumiałym przy pierwszym rzucie oka. Nagromadzenie motywów rozprasza uwagę oglądającego i zmniejsza jego siłę oddziaływania. Napisy winny być krótkie i czytelne z daleka. V Międzynarodowy Kongres Urzędów Turystycznych, który odbył się w Polsce w r. 1929 ustalił standartowe formaty plakatów turystycznych w wymiarze 62 × 100 cm, dla afiszów przeznaczonych do wywieszania na dworcach kolejowych i 50 × 75 cm — w biurach podróży. Wobec dużych wymagań, stawianych afiszom turystycznym, koszty ich wykonania są b. wysokie. Bardzo częste są wypadki rozpisywania konkursów na plakat o określonym temacie. Do pracy wciągane są najlepsze palety malarskie. Conseil Central du Tourisme International ustanowił nagrodę przechodnią, ufundowaną przez króla Fuada w postaci złotego puharu za najlepszy afisz turystyczny. Mniejszą już wartość od plakatów turystycznych przedstawiają jedno- lub wielobarwne fotograwiury. Doceniając znaczenie afiszów oraz trwałą ich wartość, zagranica drukuje je w kolosalnych, jak na nasze stosunki, ilościach. Nakład plakatów, wydany w r. 1934 przez R. D. W. w Niemczech, wyniósł 179 tysięcy sztuk. Wobec małego skrępowania artysty komponującego obraz, tematy plakatu są bardzo różnorodne. Najczęściej spotykanym motywem są malownicze widoki, zabytki sztuki architektonicznej, rzeźbiarskiej i t. p., obrzędy ludowe, mapy folklorystyczne, sportowe i inne. Podobnie jak wydawnictwa turystyczne, afisze wydawane są przez zarządy kolejowe, urzędy tury-

[1]) Artykuł niniejszy jest częścią drugiego rozdziału większej pracy mjr. Mieczysława Fularskiego p. t. „Aktualne problemy turystyki zagranicznej", która ukaże się jako 6 tom Prac Studium Turyzmu U. J.

[2]) Sarter A. Verkehrswerbung bei der Eisenbahnen. Berlin 1927.
Schmidt E. C. Verkehrswerbung — Fremdenverkehr. Berlin 1929.

styczne, związki propagandy turystycznej, zarządy miast, uzdrowisk, letnisk i biura podróży.

Znacznie mniejszy zasięg działania posiadają fotografie turystyczne. Jest to materiał bardzo pożądany przez biura podróży, stanowią bowiem podkład obiektywnego określenia „gatunkowości" atrakcji turystycznej. Duże zapotrzebowania na fotografie stawiane są również ze strony prasy. Należy zaznaczyć, że obok widoków ściśle turystycznych, dużym zainteresowaniem cieszą się również fotografie aktualne kronikarskie, np. zdjęcia wybitnych osób, nanych wydarzeń i t. p. Dużym archiwum fotografij turystycznych dysponuje w Polsce Wydział Turystyki Ministerstwa Komunikacji. Dla scharakteryzowania znaczenia fotografij w propagandzie turystycznej przytoczymy cyfry, zamieszczone w sprawozdaniu R. D. V. za r. 1934 odnośnie co do działalności Zentralbildstelle, które posiadało:

	za granicą	w kraju
Wymiar normalny	18.465	236.265
„ 50 × 60 cm	310	35.768
„ 100 × 150 „	202	3.299

Poza prasą fotografie znajdują swe zastosowanie w formie albumów, udostępnionych publiczności, przy dekoracji okiennej i wnętrz biur podróży, hoteli, restauracyj i innych miejsc publicznych. Duże znaczenie ma odpowiednie rozmieszczenie fotografij w wagonach pospiesznych pociągów dalekobieżnych.

Do środków propagandy obrazowej, przechodzącej niekiedy w propagandę przy pomocy słowa, zaliczymy diapozytywy oraz filmy turystyczne. Filmy dźwiękowe wchodzą częściowo w skład propagandy słownej.

Diapozytywy czyli przeźrocza stanowią część składową odczytu, część bardzo wartościową, gdyż ożywiają tekst przemówień. Pod względem wymogów technicznych nie odbiegają one od norm stawianym fotografiom. Dużą inowacją i b. wartościową jest wprowadzenie diapozytywów kolorowych. Archiwum R. D. V. rozrządzało w końcu 1934 r. 20 cyklami, obejmującymi 1165 płyt. Za granicą R. D. V. dostarczyło w r. 1934 — 701 diapozytów.

Znacznie większy zasięg działania posiada propaganda przy pomocy filmów turystycznych. Jest to środek oddziaływania stosunkowo nowy, uzależniony ściśle od techniki kinowej. W odróżnieniu od diapozytywów film turystyczny musi posiadać pewną ożywioną akcję, stanowić źródło rozrywki i z tego względu mijają się z celem filmy, stanowiące wyłącznie zdjęcia pewnych okolic lub też zestawienia krajobrazowe. Dużym powodzeniem cieszą się wśród publiczności filmy turystyczne rysunkowe. Filmy dzielimy na wąskie, mające zastosowanie dość ograniczone do projekcji specjalnych, z zasady nieme i o normalnej szerokości wy-

świetlane w kinoteatrach, Najbardziej stosowaną formą są filmy turystyczne, krótkometrażowe, nadawane w kinach jako dodatki nadprogramowe. Jako norma długości filmu turystycznego podawana jest przez fachowców długość 250—300 metrów. Pewną trudność stanowi konieczność posiadania filmów w różnych językach, oraz przepisy w obcych państwach co do długości filmów nadprogramowych; np. Wielka Brytania 600—700 metrów, Płn. Ameryka — ściśle 300-metrowe i t. p. Filmy dźwiękowe z nagraną muzyką i wkopiowanymi objaśnieniami są obecnie uważane za przestarzałe. Pod względem tematów filmy turystyczne dzielimy na: podróżniczo-turystyczne i kulturalne.

Dla zobrazowania znaczenia i zasięgu filmu, jako środka propagandy turystycznej niech posłuży liczba około 34 milionów biletów, sprzedanych w kinomatografach 12 największych miast w Polsce w r. 1936. Poniżej podajemy porównawcze dane z dziedziny filmowej działalności R. D. V. za r. 1934:

Wyprodukowano 5 filmów turystycznych, 4 filmy kulturalne.

Rozesłano za granicę 566 kopij filmów normalnych, łącznej długości 188 tys. metrów; 210 kopij filmów wąskich, łącznej długości 27.300 m.

Archiwum filmowe obejmowało w końcu 1934 r.: 45 filmów turystycznych i 11 filmów kulturalnych.

Jak już zaznaczaliśmy, film dźwiękowy, mówiony wchodzi również częściowo w zakres propagandy słownej.

Mjr. Mieczysław Fularski.

Ruch uzdrowiskowo letniskowy w Polsce.

Ruch uzdrowiskowo letniskowy przez swoje znaczenie gospodarcze, społeczne, lecznicze i kulturalne stanowi bardzo ważny dział w ogólnej gospodarce turystycznej w Polsce. Ze względu na intensywny rozwój, oraz coraz większe zainteresowanie nim przez dużą liczbę miejscowości, jak również ze względu na znaczenie ruchu, winien on być otoczony należytą troską przez czynniki oficjalne, winien rozwijać się w racjonalnych ramach prawnych, w myśl planowej polityki. Jesteśmy obecnie świadkami jego naturalnego rozwoju, który jednak musi być pokierowany, dlatego słuszną rzeczą wydaje się, aby zastanowić się nad możliwościami rozwojowymi ruchu, jego brakami i potrzebami. Punktem wyjścia jak zawsze, jest znajomość stanu faktycznego, dlatego celem pierwszego w tej dziedzinie artykułu, jest wierne przedstawienie obecnego stanu w miarę możliwości uzyskanych materiałów statystycznych. W artykule niniejszym ograniczam się jedynie do opisania stanu istniejącego, który pozwoli na przedyskutowania rozmaitych, licznych zagadnień, związanych z ruchem uzdrowiskowo letniskowym, współcześnie tak bardzo aktualnych.

Materiały do niniejszego artykułu uzyskano głównie z Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji, który drogą specjalnej ankiety zgromadził obfity materiał, dający dziś najlepszy pogląd na nasilenie ruchu letniskowego w Polsce. Prócz tego wykorzystano materiały Ministerstwa Opieki Społecznej, Związku Uzdrowisk Polskich, Związku Powiatów R. P., Studium Turyzmu U. J. i Komisji Studiów LPT., gromadząc w ten sposób prawie całkowity

TABELA Nr 1.

Ilość uzdrojowisk i letnisk w Polsce.

Rodzaj	WOJEWÓDZTWA																Polska razem
	Białostockie	Kieleckie	Krakowskie	Lubelskie	Lwowskie	Łódzkie	Nowogródz.	Poleskie	Pomorskie	Poznańskie	Stanisławow.	Śląskie	Tarnopolskie	Warszawskie	Wileńskie	Wołyńskie	
Zdrojowiska państwowe	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	6
Zdrojowiska użyteczności publicznej	—	1	5	1	4	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	13
Zdrojowiska z prawem poboru taksy	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	6
Zdrojowiska bez prawa poboru taksy	—	—	5	—	6	—	—	—	2	1	8	2	1	—	—	—	25
Stacje klimatyczne użyteczności publ.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1	—	—	6
Stacje klimatyczne i kąpielowe z prawem poboru taksy	—	1	13	1	—	—	—	—	13	—	6	5	—	—	—	—	39
Uzdrowiska — razem	1	4	29	2	11	—	—	—	15	2	18	9	2	2	—	—	95
Letniska	37	47	285	12	81	31	18	17	107	19	99	12	32	105	38	16	956
Uzdrowiska i letniska razem	38	51	314	14	92	31	18	17	122	21	117	21	34	107	38	16	1.051

istniejący materiał. Mimo to jednak należy zaznaczyć, iż liczby podane mają jedynie charakter przybliżony, orientacyjny ze względu na różny sposób prowadzenia statystyki przez poszczególne referaty wojewódzkie oraz Związki Letnisk.

Liczbę miejscowości leczniczych i wypoczynkowych w Polsce podaje tabela nr. 1.

Państwowych zdrojowisk jest sześć: Druskieniki, Busko, Krynica, Szkło, Ciechocinek oraz nieczynny Burkut. Zdrojowisk o cha-

rakterze użyteczności publicznej jest 13: Solec, Krzeszowice, Rabka, Swoszowice, Szczawnica, Żegiestów, Nałęczów, Iwonicz, Lubień Wl., Rymanów, Truskawiec, Inowrocław, Morszyn. Zdrojowisk z prawem poboru taksy jest sześć: Krościenko, Muszyna, Piwniczna, Wysowa, Goczałkowice, Jastrzębie. Ponadto istnieje 25 prywatnych zdrojowisk wydających kąpiele lecznicze, które nie są objęte wykazem Min. Opieki Społecznej. Niektóre z nich podpadają pod wymagania ustawy o uzdrowiskach, inne zaś ze względu na dobro i bezpieczeństwo społeczne winny być również oddane pod opiekę Min. Opieki Społecznej. Razem mamy w Polsce 50 uzdrojowisk posiadających urządzenia lecznicze i wydające zabiegi lecznicze. Wymienionych 25 pierwszych zdrojowisk wydało w 1936 r. — 1,972.929 zabiegów leczniczych, za które zapłacono około 8 milionów zł.

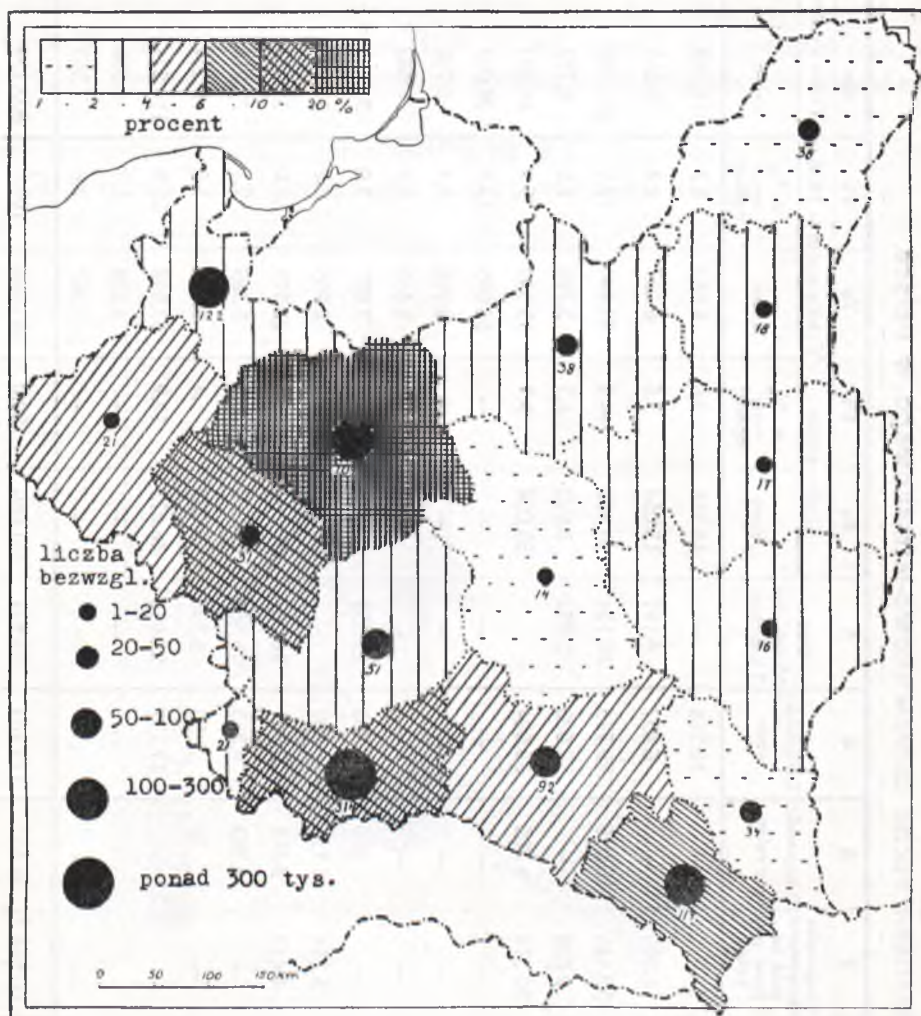
Uzdrowisk, stacyj klimatycznych o charakterze użyteczności publicznej jest sześć: Ojców, Zakopane, Jaremcze, Worochta, Zaleszczyki, Otwock, prócz tego przyznano 39 większym letniskom i kąpieliskom (13) prawo pobierania taksy, można więc traktować je jako urządzone już stacje klimatyczne. Najwięcej letnisk z prawem poboru taksy jest w krakowskim (13), stanisławowskim (6) i śląskim (5). Razem na terenie Polski istnieje 45 stacji klimatycznych.

Prócz uzdrowisk i stacyj klimatycznych, których razem jest 95 istnieje na obszarze Rzeczypospolitej 956 miejscowości do których przyjeżdżają letnicy. Z nich część jest już odpowiednio urządzona i musi być traktowana jako poważne letniska, większość jednak są to wsie, miasteczka lub dwory trudniące się wynajmowaniem mieszkań i obsługą przyjezdnych w celach wypoczynkowych. Ta olbrzymia liczba miejscowości, jest rozrzucona po Polsce w sposób nierównomierny. Najwięcej miejscowości wypoczynkowych jest w krakowskim (285), pomorskim (107), warszawskim (105), stanisławowskim (99) i lwowskim (81). Rozmieszczenie schematyczne miejscowości letniskowych podaje mapa nr. 1, oraz tabela nr. 1.

Obecnie w Polsce istnieje 1051 miejscowości uzdrowiskowo-letniskowych, które z punktu widzenia gospodarczego interesują się ruchem przyjezdnych. Liczba ta nie jest ostateczna, ruch bowiem obejmuje coraz szersze kręgi, nie jest ujęty całkowicie w niniejszej statystyce. Świadczy o tym fakt, iż przed dwoma laty, w 1936 r. Związek Powiatów R. P. w swej cennej broszurze p. t. „Jak urządzić letnisko?“ podał liczbę 560 letnisk. Należy spodziewać się, iż liczba miejscowości wypoczynkowych będzie przez szereg lat w dalszym ciągu wzrastać. Świadczą o tym ciągle nowo-powstające komisje, komitety i związki letniskowe. W związku z tym jednak należałoby się zastanowić nad możliwościami ustalenia wytycznych ruchu, jego terytorialnej koncentracji, co najskuteczniej da się uzyskać

MAPA Nr 1.

Rozmieszczenie ruchu letniskowego w r. 1936.

przez stworzenie podstaw prawnych ruchu, sformułowanie pojęcia letniska. Faktem jest, iż szereg wielkich letnisk a nawet uzdrowisk zostało pominiętych w oficjalnym wykazie uzdrowisk. Należałoby zastanowić się również nad możliwością nowelizacji ustawy o uzdrowiskach, w kierunku ułatwienia miejscowościom całkowicie urządzonym dostania się na oficjalną listę uzdrowisk prawie w sposób automatyczny.

Nasilenie ruchu w uzdrowiskach i letniskach podaje tabela nr. 2, rozmieszczenie jego schematyczne mapy nr. 1 i nr. 2. Ogółem wyjeżdża na letnisko lub kurację 622.158 osób, co świadczy o pomyślnym rozwoju

TABELA Nr 2.

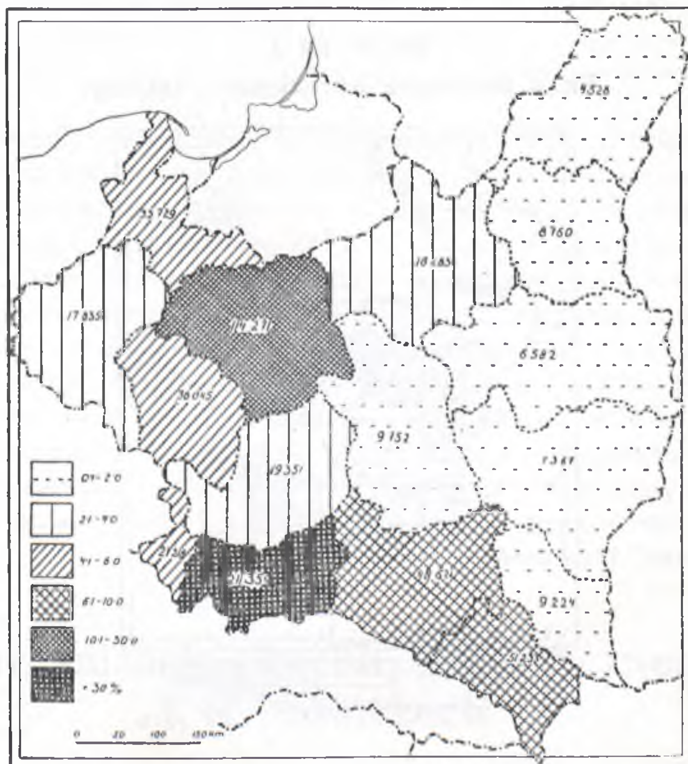
Nasilenie ruchu uzdrowiskowo-letniskowego w Polsce.

Województwa	1	2	3	4	5	6a	6b	7a	7b	8a	8b
	Zdrojowiska państwowe	Zdrojowiska użyteczności publ. lub z praw pob. taksy	Zdrojowiska prywatne	Zdrojowiska razem	Stacje klimatyczne i kąpielowe	Uzdrowiska razem	Uzdrowiska w % sumy ogólnej	Frekwencja w 1936 r. razem	Frekwencja w 1936 r. w % sumy ogólnej	Frekw. z uzdrow. i letn. razem	Frekw. z uzdrow. i letn. w % sumy ogólnej
Białostockie	10.216	—	—	10.216	—	10.216	2,8	6.067	2.3	16.283	2.6
Kieleckie	5,749	1.108	—	6.857	6.197	13.054	3.6	6.297	2.4	19.351	3.1
Krakowskie	31.662	37.135	10.978	79.775	80.124	159.899	44.4	51.460	19.7	211.359	34.0
Lubelskie	—	2 020	—	2.020	3.952	5.972	1.7	3.780	1.5	9.752	1.6
Lwowskie	504	30.214	4.306	35.024	—	35.024	9.7	13.597	5.2	48.621	7.8
Łódzkie	—	—	—	—	—	—	—	36.045	13.8	36.045	5.8
Nowogródzkie	—	—	—	—	—	—	—	8.760	3.4	8.760	1.4
Poleskie	—	—	—	—	—	—	—	6.582	2.5	6.582	1.1
Pomorskie	—	—	280	280	25.552	25.832	7.3	7.897	3.0	33.729	5.4
Poznańskie	—	5.744	1.156	6.900	—	6.900	1.9	10.935	4.2	17.835	2.9
Stanisławowskie	—	6.443	3.518	9.961	20.297	30.258	8.3	20.975	8.0	51.233	8.2
Śląskie	—	—	6.363	6.363	15.466	21.829	6.0	5.389	2.1	27.218	4.4
Tarnopolskie	—	—	50	50	5.353	5.403	1.4	3.821	1.5	9.224	1.5
Warszawskie	17.737	—	—	17.737	28.936	46.673	12.9	67.598	25.9	114.271	18.3
Wileńskie	—	—	—	—	—	—	—	4.528	1.7	4.528	0.7
Wołyńskie	—	—	—	—	—	—	—	7.367	2.8	7.367	1.2
RAZEM	65.868	82.664	26.651	175.183	185.877	361.060	100.0	261.098	100.0	622.158	100.0

ruchu, w 1935 r. bowiem szacowałem, iż w wyjazdach bierze udział około 430 tys. osób. Z tego w celach leczniczych, to znaczy do zdrojowisk wyjeżdża 175.183 osób co stanowi 2·02% ludności mieszkającej w miastach. W Niemczech w sezonie 1935/36 odwiedziło zdrojowiska 3.436 tys. osób, co stanowi 13·1% ludności miejskiej. Podobny odsetek charaktery-

MAPA Nr 2.

Rozmieszczenie ruchu uzdrowiskowo-letniskowego w 1936 r.

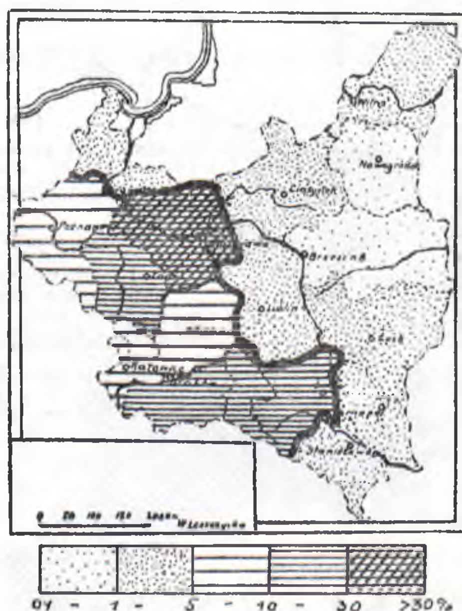
zuje ruch zdrojowiskowy w Italii i Francji. Różnice są wielkie, możemy więc uważać, iż nasz ruch znajduje sie dopiero w stanie początkowym, zarazem możliwości jego rozwoju zdają się być olbrzymie, dlatego wielki nacisk można położyć na odpowiednią rozbudowę uzdrowisk. Zagadnieniu ustalenia właściwych dróg rozbudowy ruchu uzdrowiskowego, jak również przedstawieniu danych jego pojemności i nasycenia poświęcimy odrębny artykuł.

Stacje klimatyczne odwiedziło 185.877 osób co stanowi około 2·1% ludności miejskiej. W miastach żyje 8.731 tys. mieszkańców. W letniskach polskich zanotowano 261.098 osób, co stanowi 42%

ruchu ogólnego, a w stosunku do ludności miejskiej wynosi zaledwie 3·0%. Razem więc z miast wyjeżdża około 7% ogółu ludności. Z innych obliczeń wiemy, iż jest w Polsce około 560 tys. rodzin w ten sposób uposażonych, iż mogą one wyjechać na lato, co znów świadczy, iż możliwości finansowe społeczeństwa nie są wyzyskane nawet w 30%. Liczby te jakkolwiek oparte na szacunku stwierdzają niezbicie, iż możliwości rozwoju ruchu uzdrowiskowo letniskowego w Polsce są bardzo znaczne, dlatego winny one być wykorzystane ze względu na ogólnopaństwowe znaczenie ruchu.

MAPA Nr 3.

Skąd pochodzą kuracjusze i letnicy.

Zasięg skąd wyjeżdżają obecnie kuracjusze i letnicy przedstawia mapa nr. 3, podająca procentowy ich udział z poszczególnych województw. Mapa wskazuje, iż głównie zasilają uzdrowiska i letniska mieszkańcy województw południowo zachodnich, najgęściej zaludnionych, najbardziej uprzemysłowionych i zurbanizowanych. Wśród nich na plan pierwszy wybija się Warszawa, która wraz z województwem warszawskim dostarcza około 1/3 ogólnej liczby wyjeżdżających. Duża jest rola województw łódzkiego, krakowskiego i lwowskiego, mniejsza zaś poznańskiego, śląskiego i kieleckiego. Mapa przedstawia tereny akwizycji letników, podaje wytyczne dla polityki komunikacyjnej, wskazuje na kierunki rozprowadzania materiałów propagandowych.

Z tabeli nr. 2 jak również z mapy nr. 2, wynika, iż ruch uzdrowiskowo letniskowy kieruje się głównie do województw: krakowskiego (34%), warszawskiego (18·3%), stanisławowskiego (8·2%), lwowskiego (7·8%), łódzkiego (5·8%) i pomorskiego (5·4%). Napływ do innych województw jest mniejszy, jak to podaje wymieniona tabela, najsłabszy zaś jest w wileńskim, poleskim, nowogródzkim i tarnopolskim.

Inaczej układają się odsetki ruchu letniskowego, gdy pominiemy zdrojowiska i stacje klimatyczne. Wtedy na plan pierwszy wybija się województwo warszawskie (25·9%), krakowskie (19·7%), łódzkie (13·8%) i stanisławowskie (8·0%). Województwa wschodnie mają ruch słaby, nie odgrywający poważniejszej roli w gospodarce letniskowej ogólnopolskiej.

Zestawienie powyższe podaje pewne wytyczne dla prowadzenia akcji letniskowej w Polsce. Istniejące nasilenie ruchu wysuwa na pierwsze miejsce te województwa, w których przede wszystkim należałoby zorganizować letniska i utworzyć zawodowe związki letnisk. Nasilenie ruchu wskazuje zarazem jaką rolę gospodarczą posiada ruch letniskowy dla poszczególnych województw, w których należy na niego położyć szczególny nacisk ze względu na dobro danego województwa oraz całego państwa. Obroty związane z ruchem uzdrowiskowo letniskowym można w Polsce szacować na około 120 do 150 milionów złotych, dlatego ta nowa u nas gałąź życia gospodarczego zasługuje na uwagę czynników oficjalnych, samorządu terytorialnego i gospodarczego, instytucji i organizacji społecznych, oraz kapitału państwowego i prywatnego.

Dr Leszczycki Stanisław.

Organizacja Ruchu Turystycznego w Niemczech.

Wewnętrzny ruch turystyczny Rzeszy jest scentralizowany w Wydziale Turystyki Rzeszy (Reichsausschuss für Fremdenverkehr), który został powołany do życia na mocy ustawy z dnia 23 czerwca 1937 r., a podlega bezpośrednio Ministerstwu Oświaty Ludowej i Propagady. Na czele tego Wydziału nominalnie stoi Minister Oświaty Ludowej i Propagandy, natomiast wszelkie czynności urzędowe spoczywają w ręku jego zastępcy. W skład Wydziału Tyrystyki Rzeszy wchodzą przedstawiciele 31 urzędów, związków i organizacyj, a w szczególności:

I. 1. Minister Oświaty Ludowej i Propagandy — Der Reichsminister für Volksaufklärung und Propaganda

II. Przedstawiciele zainteresowanych ministerstw Rzeszy:

2. Ministerstwo Komunikacji — Reichsverkehrsministerium

3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych — Reichsministerium des Innern
4. Ministerstwo Skarbu — Reichsfinanzministerium
5. Ministerstwo dla Spraw Gospodarczych — Reichswirtschaftsministerium
6. Ministerstwo Żeglugi Powietrznej — Reichsluftfahrtministerium
7. Ministerstwo Poczty — Reichspostministerium
8. Ministerstwo Spraw Zagranicznych — Auswärtiges Amt

III. Rządy Krajowe (Länderregierungen) specjalnie zainteresowane ruchem turystycznym:

9 Prusy — Land Preussen
10. Bawaria — Land Bayern
11. Saksonia — Land Sachsen
12. Wirtembergia — Land Württemberg
13. Baden — Land Baden
14. Turyngia — Land Thüringen
15. Inne kraje niemieckie — Übrige deutsche Länder.

IV. Centralne towarzystwa, związki i przedsiębiorstwa zainteresowane gospodarczo lub sportowo ruchem turystycznym:

16. NIEMIECKIE KOLEJE RZESZY — Deutsche Reichsbahn
17. Dział komunikacji — Koleje żelazne
Reichsverkehrsgruppe — Schienenbahnen
18. Dział komunikacji — Żegluga morska
Reichsverkehrsgruppe — Seeschiffahrt
19. Dział komunikacji — Żegluga rzeczna
Reichsverkehrsgruppe — Binnenschiffahrt
20. Dział komunikacji — Przemysł automobilowy
Reichsverkehrsgruppe — Kraftfahrgewerbe
21. Dział komunikacji — Przemysł pomocniczy dla komunikacji
Reichsverkehrsgruppe — Hilfsgewerbe des Verkehrs
22. Niemiecka „Lufthansa" — Deutsche Lufthansa
23. PAŃSTWOWY ZWIĄZEK TURYSTYCZNY — Reichsfremdenverkehrsverband
24. Izba gospodarcza Rzeszy — Reichswirtschaftskammer
25. Dział gospodarki — Przemysł restauracyjny i hotelowy
Wirtschaftsgruppe — Gaststätten- und Beherbergungsgewerbe
26. Rada propagandowa gospodarki niemieckiej
Werberat der deutschen Wirtschaft
27. Przewodniczący sportu Rzeszy — Reichssportführer
28. Przewodniczący sportu lotniczego Rzeszy — Reichsluftsportführer
29. Naczelna narodowa władza sportowa dla niemieckiego automobilizmu
Oberstte Nationale Sportbehörde für die deutsche Kraftfahrt (O. N. S.)

V. Organizacje stanowe i front narodowo-socjalistyczny „Kraft durch Freude"

30. Niemiecka Rada Gmin — Deutscher Gemeindetag
31. Niemiecki Front Robotniczy, Narodowo-Socjalistyczny Związek „Kraft durch Freude" — Deutsche Arbeitsfront NS-Gemeinschaft „Kraft durch Freude".

Wspomniany Państwowy Związek Turystyczny powstał na mocy ustawy Rzeszy z dnia 26 marca 1936, z pełnymi prawami publicznymi, któremu przewodniczy również zastępca Ministra Oświaty Ludowej i Propagandy. W zakres działania Związku wchodzi zorganizowanie miejscowych placowek popierania ruchu turystycznego oraz propaganda niemieckiego ruchu turystycznego na całym obszarze Rzeszy łącznie z ką-

pieliskami i uzdrowiskami. W szczególności oprócz celowej i skutecznej propagandy, spełnia on rolę doradczą wobec swych członków i załatwia wszelkie ich sprawy związane z ruchem turystycznym u władz i w urzędach. Państwowy Związek Turystyczny utrzymuje w Berlinie centralę informacyjną i propagandową „Deutschland" i organizuje w jej lokalach od czasu do czasu wystawy o charakterze propagandowym. Urzędowym organem Wydziału Turystyki Rzeszy oraz Państwowego Związku Turystycznego jest czasopismo „Der Fremdenverkehr".

Członkami Związku Turystycznego Rzeszy są Niemieckie Krajowe Związki Turystyczne, (Landesfremdenverkehrsverbände) których jest 24:

Baden
Berlin
Harz
Hessja-Waldeck — Hessen-Waldeck
Kurmark
Meklemburgia — Mecklemburg
Dolna Saksonia — Niedersachsen
Niemcy Środkowe — Mitteldeutschland
Monachium i południowa Bawaria — München und Südbayern
Norymberga i północna Bawaria — Nürnberg und Nordbayern
Nordmark
Ostfriesland
Wschodnie i zachodnie Prusy — Ost- und Westpreussen
Pomorze — Pommern
Nadrenia — Rheinland
Rhein-Main
Zagłębie Saary — Saarpfalz
Saksonia — Sachsen
Śląsk — Schlesien
Turyngia — Thüringen
Unterweser-Jade
Weserbergland
Westfalia — Westfalen
Wirtembergia — Württemberg -Hohenzollern

a w skład których wchodzą przede wszystkim gminy z ruchem turystycznym, leżące w obrębie jednego z rejonów turystycznych. Poza tym mogą tu także należeć zainteresowane specjalnie w ruchu turystycznym publiczne organizacje, towarzystwa oraz przedsiębiorstwa. Krajowe Związki Turystyczne stoją pod nadzorem Rządów Krajowych, względnie urzędów przez nie ustalonych, popierają ruch turystyczny na swoim obszarze, opiekują się swoimi członkami, udzielają fachowych wskazówek.

Do gmin z ruchem turystycznym należą takie gminy, w których liczba nocujących turystów w ciągu roku regularnie przekracza 1/4 ilości stałych mieszkańców lub które cieszą się znacznym ruchem wycieczkowym. Gminy z ruchem turystycznym opiekują się nim jedynie na swoim

obszarze i współpracują z lokalnymi zarządami zdrojowisk, biurami podróży i związkami turystycznymi. Na nich ciąży obowiązek wznoszenia i utrzymywania inwestycyj turystycznych.

Niemieckim ruchem podróżniczym zajmuje się Centrala Kolei Rzeszy (Reichsbahnzentrale für den Deutschen Reiseverkehr). Centrala ta jest instytucją wyłonioną z Niemieckiego Towarzystwa Kolei Rzeszy (Deutsche Reichsbahngesellschaft) popiera przede wszystkim planowo ruch turystyczny z zagranicy do Niemiec i w tym celu utrzymuje 31 własnych placówek na całym świecie:

Argentynie
Austrii
Brazylii
Bułgarii
Chile
Chinach
Czechosłowacji
Danii
Egipcie
Estonii
Finlandii
Francji
Hiszpanii
Holandii
Indiach Holend.
Japonii
Jugosławii
Kanadzie
Kubie
Mandżurii
Norwegii
Paragwaju
Peru
Południowej Afryce
Rumunii
Szwajcarii
Szwecji
U. S. A.
Węgrzech
Wielkiej Brytanii
Włoszech

Mgr Nawratilówna Elfryda.

Podstawy prawne turystyki w Rumunii.

Wśród państw, które ogół zagadnień związanych z turystyką uregulowały drogą jednej ustawy i skupiają te zagadnienia w jednym państwowym urzędzie, znajduje się również Rumunia. Wydanie ustawy z dn. 29 lutego 1936 r. było kwestią pierwszorzędnej wagi dla turystyki w Rumunii. Zarówno ze względu na ogrom zagadnień, które miały znaleźć swój wyraz w ustawie jak i na konieczność dostosowania się do potrzeb chwili bieżącej, ustawa ta musiała pozostać w wielu punktach ustawą ramową, pozostawiając szczegółowe uregulowanie szeregu spraw późniejszym rozporządzeniom.

Aby ustawa wyżej wspomniana mogła dać w praktycznym zastosowaniu jak najlepsze wyniki, powołano do życia odpowiedni aparat organizacyjny. Stanowi go centrala, którą jest Narodowy Urząd Turystyki, a której w departamentach podporządkowane są Urzędy Depertamentalne Turystyki, tym zaś w dalszym ciągu podlegają lokalne urzędy kuracyjne i turystyczne. Pod kontrolą wyżej wymienionych urzędów pracują prywatne stowarzyszenia turystyczne, biura podróży, hotele, pensjonaty i restauracje.

Art. I. omawianej ustawy powołuje do życia Narodowy Urząd Turystyczny (N. U. T.) dla prowadzenia i rozwijania turystyki w Rumunii.

Art. II. nadaje mu osobowość prawną. Bardzo ważnym przywilejem jest zwolnienie go od wszelkich podatków względem państwa, departamentu i gminy, ponadto zwolnienie od wszelkich taks i opłat. N. U. T. ma stanowić centrum koordynacyjne, dyspozycyjne i kontrolujące dla wszelkich spraw związanych z turystyką w Rumunii. Na jego czele stoi prezes mianowany na lat 5 dekretem królewskim z polecenia M. S. W., za zgodą Wyższej Rady Turystycznej. On też zasadniczo jest czynnikiem decydującym, gdyż będąc zarazem przewodniczącym Komitetu 5-ciu i Wyższej Rady Turystycznej, jako całkowicie odpowiedzialny kierownik Urzędu, rozstrzyga ostatecznie we wszystkich sprawach personalnych i budżetowych.

Organem pomocniczym w sprawach kierowania N. U. T. jest Komitet, składający się z 5-u osób, mianowanych dekretem królewskim, które poza kierownictwem urzędu, mają zatwierdzać sprawozdania prezesa z działalności instytucji oraz kontrolować budżet, jak również przygotować program prac na rok następny i wydać opinię co do projektu budżetowego. Członkowie Komitetu mianowani są również na lat 5. Sesje odbywają się raz na miesiąc, częściej tylko w razie potrzeby, zawsze na wezwanie prezesa.

Organem pewnego rodzaju projektodawczym jest Wyższa Rada Turystyczna. Zadaniem jej jest stawianie propozycji pożytecznych dla rozwoju turystyki, przy czym każdy z członków ma naświetlić daną sprawę z punktu widzenia instytucji, którą reprezentuje. Bardzo zróżnicowany skład osobowy pozwala przypuszczać, że każdy projekt zostanie wyczerpująco omówiony. W skład Wyższej Rady Turystycznej wchodzą: delegat Min. Sp. Zagr.; gen. dyr. dróg. z Min. Komunik.; nacz. obsługi kąpielowo klimatycznej z Min. Pracy i Zdrowia; dyr. „porządku leśnego"; dyr. „polowania" i czł. kom. zabytków natury z Min. Rolnictwa i Dóbr Rządowych; admin. dóbr i lasów państw.; dyr. lotnictwa cyw. z pods. państw. powietrza; prezes tow. inż. leśnych; del. Min. W. R. i O P.; insp. gen. hon. rybołóstwa; prezes synd. dziennikarzy; prezes zjedn. stow. sport.; prezes zjedn. tow. turyst.; delegaci: król. fundacji kult.; kom. zabytków hist.; sztabu; zarządu podatków, adm. handl. i dróg kom. wodnej; rum. automob. klubu; ligi morskiej; król. tow. geogr.; tow. radiowego; urz. wych. młodz. rum.; urz. nar. wych. fiz.; stow. biur handl. podróży; synd. zrzesz. hotel., właść. zakł. i stacji kąpielowych; właść. wód miner. Ponadto skład rady kompletuje się jeszcze 10-ma osobami (znawcami turystyki) zaproponowanymi przez Komitet i zatwierdzonymi przez Radę. Część prawną Rady stanowią dawni prezesi. N. U. T. Rada zbiera się raz na trymestr, wyjątkowo częściej, o ile zajdzie tego potrzeba.

Natomiast dla wykonania decyzji i dyspozycji prezesa, przewiduje ustawa utworzenie na podstawie osobnego regulaminu, specjalnych

o r g a n ó w   w e w n ę t r z n y c h, złożonych z urzędników, przeniesionych i oddzielonych na prośbę N. U. T. od funkcjonariuszy państwowych, departamentalnych i gminnych. Trzej z pośród członków Komitetu będą stanowić komisję dla wniosków o nominacjach i awansach urzędników. Jedynie przekroczenia dyscyplinarne będą sądzone przez komisję dyscyplinarną przy M. S. W., której orzeczenia są wiążące dla prezesa N. U. T.

Aparat organizacyjny (biuro) jest potrzebne, aby N. U. T. mógł sprostać zadaniom, jakie na niego nakłada ustawa. Z a d a n i a te s ą b a r d z o l i c z n e: propaganda turystyki w kraju i zagranicą (wspólnie z Min. Sp. Zagr.) przy pomocy wszelkich dostępnych środków, a zarazem dostarczenie publiczności wszelkich informacji dotyczących turystyki, (między innymi środkami propagandy: zakładanie biur turystycznych i pomoc dla już istniejących); specjalna opieka nad turystami cudzoziemskimi; rozbudowa wszelkiego rodzaju urządzeń technicznych, mogących przyczynić się do rozwoju turystyki (rozwój urządzeń komunikacyjnych, budowa hoteli); współpraca i pomoc dla wszystkich instytucji, które przez swą działalność mogłyby, choćby pośrednio oddziaływać na rozwój turystyki (stowarzyszenia turystyczne, sportowe, muzyczne); klasyfikacja miejscowości posiadających walory turystyczne oraz wydawanie opinii w sprawach zabudowy miejscowości turystycznych, kąpielowych i klimatycznych; kontrola działalności stowarzyszeń turystycznych, handlowych biur podróży, oraz hoteli pensjonatów i restauracji; tworzenie i opieka nad szkołami specjalnymi, mającymi kształcić personel hotelowy, restauracyjny oraz przewodników. Równocześnie N. U. T. jest organem doradczym dla wszystkich instytucji w sprawach turystyki (np. w sprawie zawierania międzynarodowych porozumień turystycznych); ogłasza dane statystyczne i ekonomiczne potrzebne dla orientacji polityki turystycznej rumuńskiej, a studiując środki właściwe dla rozwoju turystyki, czuwa by wszystkie władze publiczne i instytucje prywatne zdawały sobie sprawę z interesów turystyki.

Te wielkie zadania wymagają również wielkich środków. W myśl ustawy d o c h o d y N. U. T. poza subwencją M. S. W. (conajmniej milion leji) oraz wpływów osiągniętych w drodze specjalnych ustaw mają pochodzić z opodatkowania specjalnym znaczkiem turystycznym: paszportów, nowych samochodów, rachunków hotelowych i pensjonatowych oraz koncesji kasyn i klubów, ze sprzedaży wydawnictw, z subwencji i darów. Szereg przepisów reguluje szczegółowo sprawy budżetowe. Interesującym jest, że budżet N. U. T. jest uchwalony przez Izby deputowane jako budżet oddzielny. Wydatki powyżej 5 milionów leji muszą być zatwierdzone przez Radę Ministrów.

Organizacja organów zewnętrznych przedstawia się nieco inaczej. W każdym departamencie jest ustanowiony D e p a r t a m e n t a l n y

Urząd Turystyczny. Zarząd Urzędu jest wykonywany przez Komitet złożony: z prefekta (naczelnika) departamentu jako prezesa; burmistrza (wójta) miasta, gdzie rezyduje Urząd; naczelnego inż.; nacz. doktora; nacz. policji; delegata koleii (C. F. R.); prasy; hoteli; król. klubu automob.; zjedn. tow. turyst. rum.; biur handl. podróż.; oraz 3 członków z głównych miejscowości departamentu. Władzą wykonawczą są w tym wypadku albo prefektury, albo utworzone specjalne oddziały N. U. T. Zadaniem Departamentalnego Urzędu Turystycznego jest czuwanie i kontrola nad wszystkimi urzędami lokalnymi kuracyjnymi i turystycznymi w danym departamencie oraz spełnianie innych funkcji powierzonych mu przez N. U. T. Ustawa nie normuje dochodów Departamentalnych Urzędów Turystycznych.

W miejscowościach kuracyjnych, kąpielowych (jako takie klasyfikuje je Min. Pracy i Zdrowia, uwiadamiając o tem N. U. T.) oraz turystycznych, klimatycznych i sportów zimowych (klasyfikacji dokonuje sam N. U. T.) są utworzone lokalne urzędy kuracyjne i turystyczne. Zarząd Urzędu lokalnego jest wykonywany przez Komitet, w skład którego wchodzą: prezes, wybrany przez resztę członków i zatwierdzony przez N. U. T.; architekt lub inż. wskazany przez Urząd Depart.; lekarz z ramienia Min. Pracy i Zdrowia.; inż. leśny z ramienia Min. Rolnictwa i Dóbr Rządowych; burmistrz (wójt) i 1 osoba wyznaczona przez radę komunalną, oraz przedstawiciele: hoteli i pensjonatów; właścicieli will i domów; kupców i przemysłowców; biur handl. podróż.; pryw. stow. turyst.; zakładów kąpielowych i miejscowe rady lekarskie. Kierownikiem Urzędu lokalnego jest prezes, odpowiedzialny za administrację i aktywność Urzędu, który jest również organem wykonawczym decyzji komitetu lokalnego. Sekretarz magistratu (gminy) obejmuje kierownictwo biura i jest zarazem sekretarzem Komitetu. Biuro Urzędu lokalnego składa się z funkcjonariuszy administracji miejscowej, mianowanych przez burmistrza zgodnie z prezesem Urzędu lok. Komitet może przyznać urzędnikom dodatkowe wynagrodzenie nieprzekraczające 1/4 ich pensji. Do zakresu działania Urzędu lokalnego należy: kontrola hoteli, restauracji, pensjonatów i mieszkań, zarówno jeśli chodzi o czystość i komfort, jak i o taryfy; statystyka gości (dla N. U. T. i dla Instytutu Statystycznego); propaganda miejscowości, urządzenie i upiększenie miejscowości; budowa urządzeń sportowych; popieranie rozbudowy dróg i środków komunikacji; wydanie opinii przy układaniu planu zabudowy; pomoc dla inicjatywy prywatnej, oraz zlecony zakres działania. Każdy Urząd lokalny rozporządza swoim budżetem zatwierdzanym corocznie przez N. U. T. Dochody płyną z taks kuracyjnych i za widowiska (koncerty) publiczne, z subwencji, z darów i zapisów. Drugą grupą są dochody na mocy specjalnych rozporządzeń. Aktywność urzędów departamentalnych i lo-

kalnych jest dozorowana przez organy kontrolne, ustanowione przez N. U. T.

Inicjatywa prywatna może się swobodnie rozwijać będąc jedynie kontrolowana przez N. U. T. Prywatne stowarzyszenia turystyczne funkcjonują na podstawie niniejszej ustawy. Osobowość prawną uzyskują na podstawie prośby złożonej w N. U. T., który dozoruje ich działalność. Wszystkie te stowarzyszenia mogą grupować się w „Zjednoczeniu Tow. Turyst. w Rumunii“, w skład którego wchodzi delegat N.U.T. Biura i Tow. handl. podróżnicze turyst. muszą posiadać aprobatę N.U.T., a ponad to co roku muszą składać sprawozdanie z działalności i przedstawiać bilans. Kontrola hoteli, pensjonatów i restauracji polega na badaniu urządzeń i instalacji, czystości i komfortu a przedewszystkiem obowiązujących cen. Ustawa dosyć szczegółowo reguluje te kwestie, przewidując nakładanie grzywien i innych kar na opornych. Poza kontrolą, N. U. T. prowadzi również statystykę i propagandę hoteli i pensjonatów w Rumunii.

N. U. T. posiada monopol na pośrednictwo i opiniowanie przy udzielaniu pomocy państwowej dla instytucji prywatnych. Pomoc ta może polegać na: subwencjach, radach w kierunku technicznym, w formie dyrektyw, zwolnieniu od podatków schronisk, bezpłatnem odstępowaniu terenów pod budowę tychże, zniżkach grupowych na kolejach dla członków pryw. tow. turyst., wreszcie prawna ochrona schronisk, chat, ścieżek, znaków i innych urządzeń turyst., przy czym N. U. T. ma prawo wydawania upoważnień sędziom pokoju w sprawach, przeciwko przestępcom tego rodzaju, grzywny zaś mają być przyznawane na korzyść N. U. T.

Z chwilą wejścia w życia niniejszej ustawy zostają zniesione: Centrala Komisji kąpielowo klimatycznych, Biuro Turystyczne, jak również wszystkie inne organizacje turystyczne państwowe, departamentalne i gminne z wyjątkiem odnośnej instytucji w M. S. Z. Inwentarz ich oraz archiwa przechodzą na własność N. U. T.

Zbigniew Tokarski.

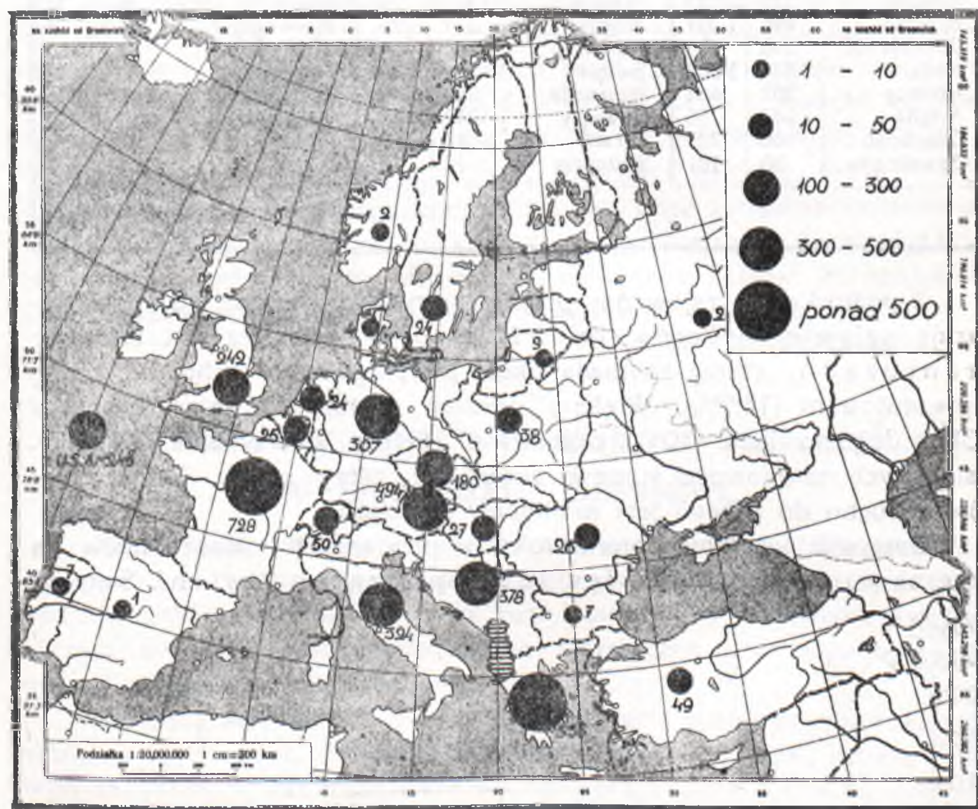
Ruch cudzoziemców w Albanii.

Albania unormowała sprawy turystyki przez założenie w dniu 25 września 1935 roku Państwowego Urzędu Turystycznego (L'Ente Nazionale di Turismo). Urząd, założony pod protektoratem księżniczki Maxide, otrzymał przewodniczącego w osobie ministra spraw wewnętrznych Cluza Juka. Zadaniem Urzędu jest czuwanie nad działalnością organizacyj turystycznych, populary-

zowanie i propaganda Albanii oraz ułatwianie turystom zwiedzania kraju.

Niedawno wprowadzona przez Urząd karta turystyczna zwalnia cudzoziemców od opłat wizowych. W ogóle od wiz zwolnieni są obywatele Szwajcarii, Italii, Lichtensteinu i Austrii. Grupy liczące ponad 5 osób mogą nabywać wizy zbiorowe, w wysokości ceny wizy pojedyńczej. Do ułatwień należy zaliczyć także brak kontroli dewiz.

Napływ cudzoziemców do Albanii w roku 1936.

Państwowy Urząd Turystyczny zajął się między innymi również statystyką turystyczną. Notowanie przyjazdów cudzoziemców wprowadzone zostało w Albanii w kwietniu 1936 roku. Okres kwiecień-grudzień 1936 wykazał 3.742 cudzoziemców o łącznej ilości noclegów 10.559, co stanowi przeciętnie 3 noclegi na osobę. Jest to więc ruch raczej krótkopobytowy lub tranzytowy. Mała popularność Albanii sprawiła, iż nie powstał dotychczas ruch wypoczynkowy.

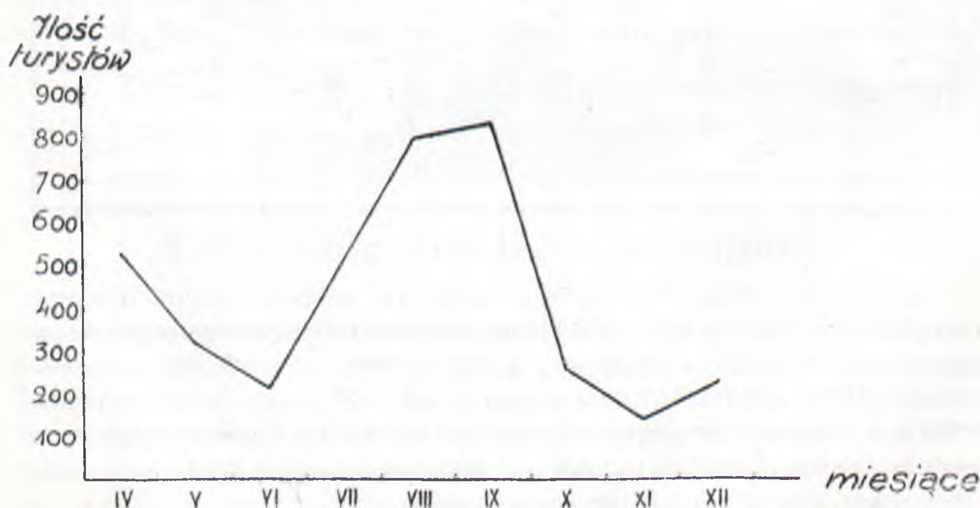
Poniżej zamieszczona tabela podaje nasilenie ruchu cudzoziemców za okres od kwietnia do grudnia 1936 r. wg poszczególnych państw:

TABELA Nr 1.

Państwo	Przyjechało	Noclegów	Państwo	Przyjechało	Noclegów	Państwo	Przyjechało	Noclegów
Francja	728	1.475	Turcja	49	134	Portugalia	7	7
Grecja	535	2.731	Polska	38	75	Dania	4	34
Austria	494	1.207	Węgry	27	75	Norwegia	2	4
Jugosławia	378	925	Rumunia	26	34	Z. S. R. R.	2	8
Italia	324	1.007	Belgia	25	36	Hiszpania	1	2
Niemcy	307	664	Holandia	24	53	U. S. A.	248	605
Anglia	242	768	Szwecja	24	63	Ameryka	1	1
Czechosł.	180	375	Litwa	9	10	Afryka	8	10
Szwajcaria	50	181	Bułgaria	7	26	Azja	2	7
						RAZEM	3.742	10.559

Z pośród obcokrajowców przybywających do Albanii, Grecy wykazują najwięcej noclegów, bo 5·1 na osobę. Są też oni tutaj po Francuzach, którzy stanowią około 20% ogólnego ruchu, najliczniej reprezentowani (14·5%). Większy odsetek stanowią również Austriacy (13%), Jugosłowianie (10%), oraz Włosi, Niemcy, Amerykanie i Anglicy. Osiem tych narodowości stanowi około 90% całego ruchu. Udział Polaków w ruchu do Albanii jest minimalny (38 osób).

Uprzywilejowanymi porami roku w przyjazdach cudzoziemców są wczesna wiosna oraz koniec lata i początek jesieni. Sierpień

i wrzesień otrzymują około 43% całego ruchu. Wykres i tabela nr 2 przedstawiają wahania miesięczne w przyjazdach cudzoziemców w 1936 roku:

TABELA Nr 2.

IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
528	313	206	503	792	818	237	119	227	3.742

Znaczenie gospodarcze ruchu cudzoziemców dla Albanii jest duże. Jeśli przyjmiemy, że każdy turysta wydaje 15 zł dziennie, to otrzymamy kwotę 158.384 zł. Jeśli rozłożyć tę sumę na całą ludność Albanii, to na osobę przypada ponad 14 zł. Trzebą jednak wziąć pod uwagę, że bezpośrednio z turystyki korzysta tylko niewielki odsetek ludności, a więc dochód na osobę faktycznie jest kilkakrotnie wyższy. Dlatego ruch cudzoziemców w Albanii, 30-krotnie mniejszy niż w Polsce, odgrywa większą rolę gospodarczą niż u nas, gdyż zatrudnia stosunkowo większy odsetek ludności i dostarcza jej poważniejszych dochodów. Napływ ruchu cudzoziemców do Albanii z różnych państw europejskich, prócz zestawienia w tabeli, ilustruje przejrzyście załączona mapa.

Wilgat Tadeusz.

Ruch turystyczny na szlakach nariarskich w Beskidzie Śląskim.

Zagadnienie frekwencji na szlakach narciarskich w Beskidzie Śląskim jest częścią opracowania, obejmującego całe Karpaty. Beskid Śląski posiada stosunkowo bardzo silny ruch turystyczny narciarski, któremu sprzyja doskonałe zagospodarowanie turystyczne oraz mała odległość gór od wielkich skupień ludności.

Niniejszy artykuł jest pierwszą próbą ujęcia ruchu turystycznego na szlakach narciarskich. Ze względu na brak innej statystyki, opracowanie tego zagadnienia jest trudniejsze niż np. opracowanie ruchu na kolejach czy innych liniach komunikacyjnych, gdzie ilość sprzedanych biletów jest miarodajnym wskaźnikiem obciążenia poszczególnych odcinków.

Jako jedyny istniejący materiał posłużyły do niniejszego opracowania protokoły odznaki górskiej Polskiego Związku Narciarskiego, z okresu zimowego 1934/5. Wybrano ten sezon, gdyż ilość odznak wydanych w tym okresie stanowi cyfrę najwyższą (1.667 odznak) w pięcioleciu istnienia odznaki górskiej, na co wpłynęły głównie dobre warunki śnieżne. Odsetek turystów narciarzy ubiegających się o odznakę górską jest w stosunku do ogółu turystów bardzo mały, to też protokoły odznaki nie

przedstawiają dokładnego materiału dla oceny ogólnego ruchu narciarskiego. Dają jednakże dobry pogląd na zagadnienie, które ze szlaków wiodących na szczyty są bardziej niż inne uczęszczane przez narciarzy.

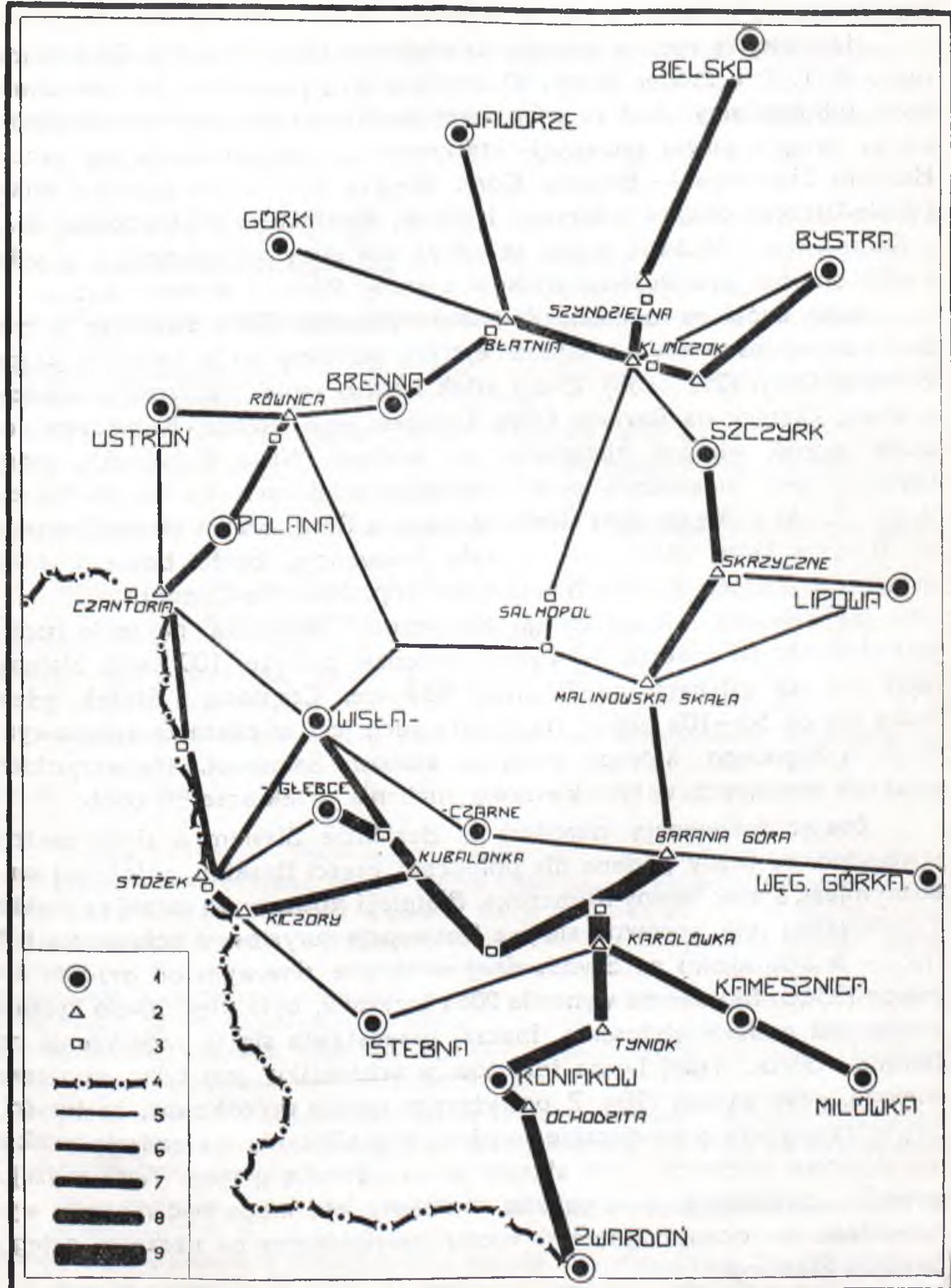
Do ubiegania się o odznakę dopuszczeni są wszyscy narciarze, a więc i niestowarzyszeni, udział ich jest wysoki (na 1667 ogółem — 669 niestowarzyszonych). Podstawą ubiegania się o odznakę są punktowane wycieczki i raidy, według oficjalnej listy. Obowiązuje zawsze osiągnięcie szczytu lub przełęczy, czy też przejście pewnej dłuższej trasy. Po każdej wycieczce ubiegający się przedkłada szczegółowy protokoł z wycieczki. Z tych właśnie formularzy obliczono ilość osób, które przeszły danym szlakiem narciarskim.

Podana niżej statystyka określa nasilenie ruchu narciarskiego w Beskidzie Śląskim wg. poszczególnych grup górskich i miejscowości wyjściowych.

Czantoria	
Ustroń	37
Polana	68
Wisła	29
Stożek	64
Stożek	
Wisła	52
Głębce	4
Kiczory, Kubalonka	142
Barania Góra	
Milówka	169
Koniaków	50
Zwardoń	152
Istebna	39
Kubalonka	258
Wisła (Biała Wisełka)	14
Malinowska Skała	54
Węgierska Górka	12
Kubalonka-Głębce	231
Kubalonka-Wisła	102
Malinowska Skała	
Salmopol	17
Skrzyczne	134
Lipowa	22
Skrzyczne	
Lipowa	18
Szczyrk	136
Klimczok	
Salmopol	13
Błatnia	127
Bielsko	186
Bystra	48
Szczyrk	57
Bystra, Magura	113
Błatnia	
Jaworze	84
Górki	10
Brenna	67
Równica	
Salmopol	8
Wisła	18
Polana	79
Ustroń	60

Naogół udało się określić liczbę narciarzy na szlakach turystycznych. Jeżeli jednak z jakiejś miejscowości prowadzi na jeden szczyt kilka szlaków, to obliczenia podają globalny ruch na wszystkich szlakach razem. Z tego powodu mapę wykonano w sposób schematyczny, łącząc miejscowości wyjściowe z punktami docelowymi. Natężenie ruchu od-

Ruch turystyczny na szlakach narciarskich w Beskidzie Śląskim.

Objaśnienie: 1. — punkty wyjściowe, 2. — szczyty górskie, 3. — schroniska, 4. — granica państwa, 5. — frekw. poniżej 50 osób, 6. — 50 do 100 osób, 7. — 100 do 200 osób, 8. — 200 do 500 osób, 9. = powyżej 500 osób.

dano grubością linii, które oznaczają główne kierunki narciarskich wędrówek.

Najsilniejszy ruch występuje na małym odcinku Barania Góra-schronisko P. T. T. u źródeł Wisły. Odcinkiem tym przeszło w okresie zimowym 768 narciarzy. Jest to szlak szczególniej uczęszczany, gdyż skupiają się tu drogi z pięciu głównych kierunków na najpopularniejszy szczyt Beskidu Śląskiego — Baranią Górę. Biegną tędy szlaki z doliny Wisły (Wisła-Głębce) Stożka i Kiczor, Istebnej, Koniakowa i Zwardonia, oraz z Kamesznicy i Milówki. Szlaki te cieszą się dużą popularnością, a kilka z nich stanowi przedłużenia szlaków z grupy Pilska i Wielkiej Raczy.

Ilość osób na odcinku Zwardoń — Barania Góra świadczy o tym że Zwardoń jest jednym z najważniejszych punktów wyjściowych w grupę Baraniej Góry. (252 osób). Drugi szlak bardzo silnie uczęszczany wiedzie z Wisły, Głębiec na Baranią Górę. Odcinek jego Głębce - Kubalonka posiada jednak większe obciążenie niż odcinek Wisła - Kubalonka, który używany jest przeważnie przez narciarzy udających się ze Stożka do Wisły. Szlaki z Węgierskiej Górki na Baranią Górę, oraz z Wisły-Czarnego na Baranią Górę mają bardzo małą frekwencję. Są to bowiem drogi męczące o dużych różnicach wzniesień (np. Magurka-Glinne).

Na szlakach wiodących na Skrzyczne i Klimczok nasilenie ruchu jest stosunkowo znaczne — wynosi wszędzie powyżej 100 osób. Słabszy ruch jest na szlakach na Błatnią, Równicę, Czantorię i Stożek, gdzie waha się od 50—100 osób. Najsłabszy ruch jest w obszarze środkowym Beskidu Śląskiego, którego centrum stanowi Salmopol. Na wszystkich szlakach wiodących w tym kierunku ruch nie przekracza 50 osób.

Znając frekwencję narciarzy w Beskidzie Śląskim w zimie można stwierdzić, że liczby podane dla północnej części Beskidu, położonej najbliżej miast, a więc tereny Klimczoka, Błatniej i Równicy, są raczej za niskie. Tym bardziej jeśli porówna się je z frekwencją turystów w schroniskach[1]) Np. — w schronisku na Szyndzielnej w okresie zimowym od grudnia do marca 1934/5, frekwencja wynosiła 2064 turystów, była więc 10-cio krotnie wyższa niż podane obliczenia. Inaczej przedstawia się to zagadnienie na Baraniej Górze. Tutaj liczba turystów w schronisku jest tylko dwa razy większa, gdyż wynosi 1794. Z powyższego można wnioskować, że turyści, odwiedzający tereny narciarskie położone w pobliżu miast, urządzają krótkie jednodniowe wycieczki i nie starają się o odznakę górską. Tego rodzaju wypadki stwierdzają, iż uzyskane materiały nie mogą być niestety wykorzystane do oceny ogólnego ruchu narciarskiego na obszarze całego Beskidu Śląskiego.

[1]) Frekwecję w schroniskach podano na podstawie obliczeń T. Chorabika. Praca Studium Turyzmu U. J. nr 5.

W każdym razie załączona mapa, wykonana na podstawie wyżej podanych cyfr pozwala na wyróżnienie szlaków bardziej uczęszczanych od rzadziej odwiedzanych, więcej atrakcyjnych od mniej interesujących, co może być wskazówką, dla planowej rozbudowy tras i ścieżek narciarskich na terenie Beskidu Śląskiego. *St. Milatowa.*

KRONIKA

Informacyjna służba śniegowa w Karpatach. Znajomość warunków śnieżnych i pogodowych w górach jest jedną z podstaw, które decydują o udaniu się uplanowanej wycieczki. Zastanawiamy się nad tym często, gdy w czasie wycieczki napotkamy na nieprzychylne warunki atmosferyczne i śniegowe.

U nas w Polsce, obiektywnie i ściśle, informuje o warunkach śnieżnych w górach Komunikat Śniegowy Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa i Państwowego Instytutu Meteorologicznego.

Komunikat ten ukazuje się w Krakowie w formie biuletynu, co tydzień w piątki przez cały sezon zimowy.

Biuletyn wywieszany jest na ważniejszych stacjach kolejowych, w placówkach biur podróży, w sklepach sportowych, w hotelach i pensjonatach. Ogłaszany jest w piątki wieczorem przez radio z Krakowa na całą Polskę, a w sobotę rano ukazuje się na łamach prasy w Krakowie, Warszawie, w Katowicach i we Lwowie. Poza tym w tłumaczeniu niemieckim ukazuje się w prasie na niemieckim Górnym Śląsku.

Przybierający na sile zimowy ruch turystyczny i wypoczynkowy przyczynia się do stałego udoskonalania komunikatu śniegowego. W bieżącym sezonie zimowym opracowanie oraz sposób podawania wiadomości śniegowyoh i pogodowych zostały usprawnione i udoskonalone.

Szczegółowe dane meteorologiczne zbiera się z 190 punktów obserwacyjnych, rozmieszczonych na obszarze całych Karpat i Gór Świętokrzyskich. Obserwacje prowadzą stacje kolejowe położone w górach, stacje meteorologiczne P. I. M., wszystkie prawie schroniska i stacje turystyczne oraz placówki straży granicznej i gajówki lasów państwowych. Zorganizowana sieć obserwacyjna jest gęsta i z dużą dokładnością informuje narciarzy-turystów o warunkach śnieżnych i pogodowych w terenach narciarskich Polski. W treść kominikatu wchodzą: obserwacje nad wiatrami, temperaturą, zachmurzeniem, opadami, grubością pokrywy śnieżnej, grubością świeżo spadłego śniegu, oraz spostrzeżenia nad rodzajami śniegu.

Prócz obserwacyj zasadniczych, stacje położone w górach podają dane tyczące niebezpieczeństwa lawin, ośnieżenia skał oraz warunków śnieżnych na ważniejszych i piękniejszych zjazdach narciarskich.

Poza tym jako dodatek do komunikatu ukazuje się poradnik kolejowy L. P. T. oraz informator T. K. N. dla automobilistów podający wiadomości o warunkach kominikacyjnych na szosach Kraków-Zakopane-Morskie Oko, Nowy Targ-Czorsztyn-Szczawnica, oraz na szosach w Beskidzie Śląskim: Ustroń-Równica, Wisła-Kubalonka-Istebna.

W ten sposób zorganizowana narciarska służba śniegowa, podająca obiektywne wiadomości o warunkach śnieżnych i pogodowych w górach, obsługuje dobrze i zadawalą narciarzy z całej Polski. *Dr. W. M.*

Obserwatorium meteorologiczne w Tatrach. Z końcem stycznia br. odbyło się otwarcie pierwszego w Polsce obserwatorium meteorologicznego w Tatrach na Kasprowym Wierchu (1988 m). Górskie obserwatoria meteorologiczne posiadają prawie wszystkie państwa utrzymujące należycie zorganizowaną służbę meteorologiczną. Obserwatoria te oddają wielkie usługi tak nauce jak i szerokiemu ogółowi, a zwłaszcza lotnictwu, rolnictwu i turystyce.

W ostatnich latach dane z kilka stacyj meteorologicznych położonych w górach, z których Hala Gąsienicowa leży najwyżej (1550 m), dostarczyły wiele ciekawego materiału, nie wyjaśniły one jednak licznych interesujących zagadnień związanych z kształtowaniem się stanów pogody oraz warunków klimatycznych na obszarze gór. Stacje meteorologiczne położone w dolinach mają wtedy pełne znaczenie dla poznania klimatu w górach, jeśl isą uzupełniane obserwacjami ze szczytów górskich. Dlatego pomiary prowadzone w obserwatorium w Tatrach pozwolą na poznanie warunków klimatycznych szczytów Tatr, a pośrednio i Karpat Zachodnich.

Największe znaczenie będzie miało obserwatorium w Tatrach dla przewidywań pogody, dla których nie wystarczają obserwacje prowadzone na małych wysokościach i przy powierzchni ziemi. Stałe udoskonalanie się metod zmusza meteorologów do wykonywanie codziennych pomiarów wyższych warstw powietrza przy pomocy samolotów, balonów sondowych i pilotowych, latawców albo radiosond. Metody powyższe są bardzo kosztowne a nie mogą być często stosowane ze względu na złe warunki atmosferyczne. Rolę ,takich sondaży spełni właśnie najlepiej obserwatorium górskie w Tatrach.

Zjawiska meteorologiczne są zupełnie inne na wysokości 2000 m, niż na wysokości Nowego Targu, Krakowa czy Warszawy. W wyższych warstwach atmosfery tworzą się chmury, deszcze, oraz rozpoczynają się zmiany pogody. Szczyty Karpat Zachodnich i Tatr są dogodnymi punktami na górskie obserwatoria meteorologiczne, gdyż największa liczba zaburzeń atmosferycznych i towarzyszące im zmiany pogody przychodzą do nas z południowego-zachodu i z zachodu. Uruchomienie górskiego obserwatorium w Tatrach pozwoli niewątpliwie na znaczne ulepszenie przewidywań pogody dla lotnictwa, turystyki i rolnictwa.

Dodać należy, że poza normalną służbą meteorologiczną, obserwatorium będzie prowadziło regularne badania z zakresu fizyki atmosfery. Specjalną uwagę zwróci się na promieniowanie słońca i nieba. Poza tym będą prowadzone studia nad promieniowaniem ultra-fioletowym, oraz pomiary nad elektrycznością atmosferyczną.

Również wiele uwagi poświęci się badaniom nad właściwościami wiatru halnego, o którego przejawach na obszarze naszych gór wiemy dotychczas bardzo mało.

Dr W. M.

Nowa arteria komunikacyjno-turystyczna. W dniu 28 grudnia 1937 r. odbyła się w Żegiestowie Zdroju konferencja zwołana przez Urząd Wojewódzki Krakowski, w sprawie budowy odcinka drogi Piwniczna-Żegiestów-Muszyna.

Wymieniony odcinek jest częścią drogi karpackiej biegnącej od Cieszyna po Żabie. Trasa ta będzie jedną z najważniejszych dróg turystycznych w Polsce.

Budowa odcinka od Piwnicznej do Wierchomli jest już na ukończeniu, a obecnie przeprowadza się budowę drugiej części od Wierchomli do Żegiestowa, wykonując pomiary i studia na odcinku Zubrzyk - Żegiestów. Projekt budowy drogi na odcinku Zubrzyk - Żegiestów - Andrzejówka uwzględnia dwie alternatywy. Pierwsza przewiduje poprowadzenie drogi dnem doliny, względnie brzegiem Popradu wzdłuż rzeki i toru kolejowego. Natomiast drugą przewiduje poprowadzenie trasy stokami gór zamyka-

jącymi dolinę Popradu od strony północno-wschodniej, od Zubrzyka do góry tunelowej w Żegiestowie.

Celem konferencji było umożliwienie zainteresowanym czynnikom wypowiedzenia się w sprawie przyszłego kierunku trasy od Zubrzyka przez Żegiestów do Andrzejówki. Po referacie wygłoszonym przez Inż. M. Geislera wywiązała się ożywiona dyskusja, w której podkreślono, iż projektowana trasa ma decydujące znaczenie dla rozwoju Żegiestowa-Zdroju, zbudowanego nad brzegami Popradu na długości 7 km, przeważnie na stromych stokach górskich. Obecna droga będąca jedyną arterią komunikacyjną dla ruchu tranzytowego i miejscowego, naraża przebywających kuracjuszy i turystów na kurz i błoto, z drugiej natomiast strony, droga napełniona spacerującą publicznością nastręcza duże trudności komunikacyjne. Zwrócono uwagę, iż w wypadku prowadzenia drogi dołem, Żegiestów musiałby zrezygnować z wielu możliwości rozwojowych, a przemysł zdrojowiskowy poniósłby straty.

W toku dyskusji zwrócono uwagę na stan prawny drogi karpackiej, która obecnie jest zlepkiem dróg wojewódzkich, powiatowych, gminnych a nawet takich, które nie mają klasyfikacji. Wobec tego należałoby powziąć starania, by droga karpacka stanowiąca główną arterię komunikacyjno-turystyczną została sklasyfikowana jako droga conajmniej wojewódzka a nawet państwowa, aby uzyskać fundusze na jej przebudowę i konserwację.

Ustalono jednomyślną opinię, iż odcinek drogi od Zubrzyka do stacji Żegiestowa wsi należy prowadzić dołem.

Natomiast na odcinku drugim od stacji w Żegiestowie Wsi do Andrzejówki wypowiedziano się za wariantem górnym, dogodniejszym dla Żegiestowa Zdroju, gdyż trasa ta otwiera nowe tereny dla zabudowy, których Żegiestów posiada bardzo mało. Jedyny teren do zabudowy, położony w obrębie „Łopaty Polskiej" może tylko w części zaspokoić potrzeby Żegiestowa. *Mgr. Tadeusz Chorabik.*

Ruch turystyczny we Francji. Według oficjalnych danych statystycznych przybyło w ubiegłym roku do Francji 900.000 turystów zagranicznych, z czego 788.000 zwiedziło paryską wystawę światową. Na pierwszym miejscu stoją Anglicy i Amerykanie. W porównaniu z rokiem 1936 frekwencja codziemców wzrosła o 112% we Francji.

Francuskie linie okretowe obsłużyły 204.000, podczas gdy w roku 1936 tylko 126.000.

Francuski kapital zainwestowany w przemyśle turystycznym wynosi 30 miliardów franków. Obroty w roku ożywionego ruchu turystycznego (1927) wzniosły tylko w przemyśle hotelarskim 8,5 miliarda franków, przy czym równocześnie zostało zatrudnionych około 250.000 urzędników i robotników.

Jak wpłynęły lata wielkiego kryzysu na ruch turystyczny we Francji, ilustruje niżej podane zestawienie:

Liczba turystów zagranicznych we Francji

Rok	1929	1,9 milion.
„	1935	0,5 „

Stan przemysłu hotelowego, po raz pierwszy w roku 1937, od czasu wielkiego kryzysu poczuł istotną poprawę. Hotele paryskie i na Riwierze (Nicea) należą bezsprzecznie do tych, które w całej pełni wykorzystały ten napływ turystów. Natomiast hotele leżące na granicy hiszpańskiej nie odczuły większej poprawy. Ceny hotelowe w tym roku (1937), w związku z wielką drożyzną, zostały bardzo podwyższone. Od czerwca 1937 r., a więc od czasu otwarcia wystawy, wzrosły ceny w hotelach francuskich o 70—80%. Na podstawie danych, dostarczonych przez Francuski Związek Hotelowy, wzrosły koszty utrzymania o 90—100%. Po zamknięciu wystawy znalazł się francuski przemysł hotelowy w trudnym położeniu, które zostało między innymi wywołane walką o zachowanie normalnej liczby godzin pracy. Naogół można powiedzieć, że prze-

mysł hotelowy mimo zbawiennej obniżki franka i wystawy światowej nie osiągnął jeszcze stanu równowagi, z której został wytrącony w dobie wielkiego kryzysu światowego.

Z początkiem roku 1936 przystąpiono we Francji do gruntownej reorganizacji i zmian personalnych we francuskiej organizacji ruchu turystycznego, która obecnie nosi miano „Centre National d'Expansion Touristique (C. N. E. T.).

Otton Beiersdorf

Niemcy — Sztucznie oświetlone tory narciarskie. W Altenbergu istnieje ciekawe urządzenie dla narciarzy. Znajduje się tu bowiem pole ćwiczebne oświetlone nocą silnymi reflektorami. Jazda na nartach w świetle reflektorów daje całkiem nieznaną i nową emocję. Prace turystyczne w roku bieżącym przewidują przedłużenie obecnego zjazdu i oświetlenie nowej trasy specjalnymi reflektorami. *O. B.*

Szwajcaria — Centralny Ośrodek Meldunkowy. Szwajcarskie sfery turystyczne (Szwaicarski Związek Hotelowy i Szwajcarska Centrala Komunikacji) zawarły umowę z kilkoma większymi zimowiskami szwajcarskimi, dla wprowadzenia w tym sezonie zimowym tak zw. „Centralnego Ośrodka Meldunkowego o stanie pokoi hotelowych". Przyczyną powołania do życia tej instytucji, były nieprawdziwe informacje o stanie pokoi hotelowych w różnych zimowiskach szwajcarskich, przynoszące wielkie straty materialne i moralne.

W dniu specjalnych i wielkich imprez (n. p. w dniu 20 stycznia i 1 lutego) powinien każdy „Ośrodek Meldunkowy" danego zimowiska przesłać do „Centralnego Biura Szwajcarskiego Związku Hotelowego" w Bazylei — telegram o stanie pokoi hotelowych. „Centralne Biuro" zestawia wszystkie otrzymane dane razem i przesyła przedstawicielstwom „Szwajcarskiej Centrali Komunikacji" w kraju i zagranicą. Te z kolei komunikują otrzymane wiadomości poszczególnym zagranicznym biurom podróży. W ten sposób biura podróży różnych państw, mogą być doskonale poinformowane o stanie pokoi hotelowych w poszczególnych zimowiskach szwajcarskich. *O. B.*

Anglia — Nowości w przemyśle hotelowym. Z końcem bieżącego roku t. j. w 1938 r. otrzyma Londyn pierwsze hotele pozbawione hałasu ulicy. Pokoje tych hoteli będą miały okna h e r m e t y c z n i e z a m k n i ę t e a wietrzenie odbywać się będzie specjalnie skonstruowaną w e n t y l a c j ą umieszczoną na dachu danego hotelu. Wymiana powietrza odbywa się 45 razy na godzinę. Dotychczas jedynie hotel Berkeley posiada to urządzenie, bardzo ciekawe pod względem techniczym. *O. B.*

Japonia — Nasilenie ruchu turystycznego. Według urzędowej stat. japońskiej przybyło do Japonii w roku 1935 ogółem 42.629 cudzoziemców. Nie włączono do tej liczby 132.700 pasażerów, którzy tylko w przejeździe zatrzymali się w Japonii na kilka dni oraz 500.000 pasażerów poszczególnych statków przybijających do brzegów Japonii. Jeżeli chodzi o gospodarcze znaczenie turystyki w Japonii to w roku 1935 zostawili cudzoziemcy kwotę równą 96,019.000 Yen (w/g danych ministerstwa skarbu).

Z 42.629 turystów zagranicznych w roku 1935, zatrzymało się w Japonii na okres

mniej niż 14 dni	14.941
na okres 15 „	9.859
„ 3 miesięcy	17.899

Frekwencja różnych cudzoziemców zwiedzających Japonię przedstawia się następująco:

Chińczycy . .	14.260	Francuzi . . .	894
Amerykanie .	9.111	Holendrzy . .	789
Anglicy . . .	7.293	Indowie . . .	729
Niemcy . . .	1.523	Filipińczycy . .	537
Rosjanie . . .	1,280	Kanadyjczycy . .	375
Inni	5.838		

O. B.

Spis ważniejszej literatury polskiej dotyczącej zagadnień turyzmu za lata 1930—1937.

R. 1930

Lenartowicz St. i Orłowicz M. — Sprawy Tatr, Rozwój Podhala i Zakopanego, Min. Kom. Warszawa.

Patkowski A. — Turystyka i krajoznawstwo, mies. „Ziemia" Warszawa.

Repeczko A. — O rozwój turystyki w Polsce, „Polska Gospodarcza" Warszawa.

Repeczko A. — Ruch turystyczny w latach 1923—1928, „Pol. Gosp." Warszawa.

Węgrzecki M. — Ruch turystyczny w Polsce, Zw. Pol. Tow. Tur. Warszawa.

Zaczyński E. — Gospodarcze znaczenie i gosp. postulaty polskich uzdrowisk, Pam. Pol. Tow. Balneologicznego T. IX. Kraków.

R. 1931.

Faecher S. — Organizacja pracy turystycznej i gospodarcze czynniki jej rozwoju, Izba Przem. Handl. Kraków.

Korczyński L. — Przesłanki gospodarcze ekspansji polskiego zdrojownictwa, Izba Przem. Handl. Kraków.

Sprawy turystyczno-uzdrowiskowo-gospodarcze w Krakowskiej Izbie Przem. Handlowej Kraków.

Starzyński S. — Sprawozdanie Komisji Międzyministerialnej dla zbadania zagadnień turystycznych w Polsce. Min. Skarbu Warszawa.

Starzyński S. — Znaczenie turystyki w życiu gospodarczym Polski, Izba Przem. Handl. Kraków.

Targowski Z. J. — Turystyka jako problem gospodarczy, Warszawa.

R. 1932.

Goetel W. — Turystyka w Polsce jako czynnik poprawy sytuacji gospodarczej. W. S. H. Kraków.

Korczyński L. — Klimat górski, Pam. Pol. Tow. Balneologicznego Kraków T. XI.

Lenartowicz S. i Orłowicz M. — Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich, Min. Kom. Warszawa.

Leszczycki S. — Geografia turystyczna jako naukowe ujęcie zagadnień turystycznych, Pam. Pol. Tow. Baln. T. XII Kraków.

R. 1933.

Leszczycki S. — O metodach badania frekwencji kuracjuszy w uzdrowiskach, Pam. Pol. Tow. Baln. T. XII Kraków.

Leszczycki S. — Ruch letniskowy na Podhalu, Pam. Pol. Tow. Baln. T. XII, Kraków.

Praca Zbiorowa — Turystyka w życiu gospodarczym, „Prakt. Wiedza Gospod." Warszawa.

R. 1934.

Korczyński L. — Charakterystyka i geografia klimatu na ziemiach Polskich, Pol. Almanach Uzdrowisk Kraków,

Leszczycki S. — Badania nad sferą wpływów poszczególnych uzdrowisk, Wiad. Geogr. Kraków.

Leszczycki S. — Hipsometryczne położenie uzdrowisk w południowej Polsce, Pol. Almanach Uzdrowisk Kraków.

Leszczycki S. — W sprawie statystyki uzdrowiskowej, Pol. Almanach Uzdr. Kraków.
Mianowski H. i Leszczycki S. — Potrzeby ruchu uzdrowiskowo-turystycznego w Zachodnich Karpatach Polskich, Izba Przem. Handl. Kraków.
Mianowski H. — Znaczenie gospodarcze ruchu turystyczno-uzdrowiskowego w Polsce, Izba Przem. Handl. Kraków.
Polski Almanach Uzdrowisk — Wyd. Pol. Tow. Balneologicznego Kraków.

R. 1935.

Dziekoński T. — Biura podróży w zarysie historycznym i organizacyjnym, Pol. Biuro Podr. „Orbis" Warszawa.
Fularski M. — Turystyka jako dział gospodarki narodowej, Warszawa, j. w.
Fularski M — Zagadnienia ruchu turystycznego, Warszawa.
Leszczycki S. — Prawne podstawy oraz wzory statystyki uzdrowiskowo-turystycznej Pam. Pol. Tow. Balneologicznego Kraków T. XIV.
Nowotarski L. — Gospodarcze znaczenie uzdrowisk polskich, Pam. Pol. Tow. Balneologicznego Kraków, T. XIV.
Orłowicz M. — Turystyka w Karpatach Polskich, Min. Kom. Warszawa.
Wiśniewski S. — Współczesne postulaty polskiej polityki uzdrowiskowej, Pam. Pol. Tow. Balneologicznego T. XIV Kraków.

R. 1936.

Leszczycki S. — Regiony uzdrowiskowo-letniskowe w Polsce, Przegl. Zdr. Kąp. T. XXV Kraków.
Leszczycki S. — Zagadnienia turystyczne i letniskowe, „Przegl. Samorządowy" Kraków.
Orłowski Z. — Naukowe podstawy zdrojownictwa — Zdroje i Zdrojowiska polskie, Warszawa.
Związek Powiatów R. P. Instrukcja dla samorządowych komisyj leczniczo-turystycznych, Warszawa.
Min. W. R. i O. P. — Informator Wycieczkowy, Tom X.

R. 1937.

Fularski M. — Polska w międzynarodowym ruchu turystycznym, Warszawa.
Kawecka J. — Badania nad frekwencją kuracjuszy w uzdrowiskach wschodnio-karpackich, Prace Stud. Turyzmu U. J. nr. 2. Kraków.
Krzyżewski T. — Propaganda turystyki Lwowa, Lwów.
Leszczycki S. — Les regions de l'industrie balneaire et touristique en Pologne „Acta Balneologica Polonica" Kraków.
Leszczycki S. — Podhale jako region uzdrowiskowy, Prace Studium Turyzmu U. J. nr. 1. Kraków.
Leszczycki S. — Regiony turystyczne w Polsce, Rocznik I. K. C.
Leszczycki S. — Znaczenie gospodarcze ruchu uzdrowiskowo-turystycznego na Śląsku, Inst. Śląski Katowice.
Leszczycki S. — Współczesne zagadnienia turyzmu Komun. Stud. Tur. nr. 3, Kraków.
Leszczycki S. — Zagadnienia geografii turyzmu, Komun. Stud. Tur. nr. 2, Kraków.
Nawratilówna E. — Bibliografia turystyczna za rok 1936, Prace Stud. Tur. U. J. nr. 4. Kraków.
Orłowicz M. — Literatura turystyczna Polski. Warszawa.
Związek Pow. R. P. — Jak urządzić letnisko? Warszawa.
Związek Uzdr. Pol. — Uzdrowiska Polskie, Warszawa.
Liga Popierania Turystyki — Biuletyn Komisji Studiów LPT. Kraków, tom. I.
Liga Popierania Turystyki — Dwa lata pracy dla turystyki masowej, Warszawa.

Wł. Mt.

Władysław Miłota

Wzory kartotek dla rejestracji osobliwości i atrakcyj turystycznych.

Kartoteka nr 1.

1 Symbol:	2 Przedmiot:
	3 Województwo:
4 Powiat:	9 Opis:
5 Gmina:	
6 Miejscowość, właściciel:	10 Literatura:
7 Sposób ochrony:	11 Fotografie:
8 Wiadomość pochodzi z:	12 Dojazd:

Wzór kartoteki zabytków przyrody, na podstawie rejestru Biura Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

Kartoteka nr 6.

1 Symbol:	2 Przedmiot: ruiny zamku
3 Miejscowość: Kazimierz n/Wisłą	9 Opis. historia oraz stan obecny: Z zamku, postawionego za czasów króla Kazimierza Wielkiego, pozostały tylko ruiny, wznoszące się malowniczo na wzgórzu nad miastem. Niegdyś otoczony murem ze strzelnicami i ozdobiony attyką, parokrotnie niszczony i odbudowywany, został ostatecznie przez Austriaków pozbawiony ozdobnych części w r. 1806. Ruiny są dobrze zachowane i wyglądają imponująco.
4 Gmina: Kazimierz n/Wisłą	
5 Powiat: Puławy	
6 Województwo: lubelskie	
7 Dojazd: st. kol. Puławy — 17 km przystań żeglugi parowej w miejscu	
8 Warunki zwiedzania: godz. wstęp.	
10 Literatura: 46, 60	
11 Uwagi; fot. 471/XI. 652/XI.	

Wzór kartoteki pałaców, zamków dworów, oraz ruin większych gmachów.

Biura oraz Instytucje zajmujące się gospodarką turystyczną winny swe prace opierać na dokładnej rejestracji osobliwości i atrakcyj turystycznych w obszarach swej działalności. Załączone wzory wprowadzone zostały do kartotek Studium Turyzmu U. J. oraz Komisji Studiów L. P. T. Sprawie rejestracji osobliwości i atrakcyj turystycznych poświęcimy w najbliższym numerze specjalny artykuł.

PRZEGLĄD LITERATURY

WIERCHY. Rocznik poświęcony górom i góralszczyźnie. Organ Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Kraków 1937. Rok XV (ogólnego zbioru roczników P. T. T. Tom 53). Rocznik ten przynosi szereg ciekawych artykułów, poświęconych w przeważnej mierze górom polskim. W swych wspomnieniach o dawnym Zakopanem Wacław Anczyc przedstawią Zakopane w początkach lat siedemdziesiątych. Po artykule Antoniego Mikulskiego o Adamie Asnyku, Tadeusz Malicki opowiada szereg gadek myśliwskich, które jako niedobitki ocalały w chatach góralskich. W następnym artykule Jerzy Młodziejowski przedstawia prace, dokonane nad zbadaniem Morskiego Oka. Wspomnienia z wędrówki po Karpatach Wschodnich daje Władysław Krygowski. Ostatnie artykuły zawierają rozprawę Jerzego Kondrackiego o Karpatach Marmaroskich i sprawozdanie z drugiej wyprawy w Andy, zredagowane przez Jana Szczepańskiego. W obszernej kronice znajdują się rozprawy Walerego Goetla o ochronie przyrody i Jerzego Kondrackiego o orograficznym podziale Karpat między Prutem, Cisą i Czeremoszem, oraz szereg notatek o badaniach naukowych w górach. Jak zwykle w kronice Wierchów oddzielne miejsca zajmują: ochrona przyrody, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, alpinizm i taternictwo, przyczynki krajoznawcze i ludoznawcze, oraz piśmiennictwo i inne. Rocznik zawiera kilka ciekawych map, oraz wiele dobrych fotografii. Redakcja: prof. W. Goetel i J. A. Szczepański. *T. Wt.*

POLSKA. Przegląd Turystyczny Ligi Popierania Turystyki i Polskich Kolei Państwowych. Zima 1937/38. Redakcja Dr Adam Zieliński. Wydawnictwo wielojęzyczne (tekst polski, francuski, angielski, niemiecki), wy onane motodą rotograwiurową. Przegląd ten, zapomocą krótkich opisów i pięknych fotografii, zaznajamia z najważniejszymi ośrodkami turystycznymi w Polsce. Dodatek obcojęzyczny informuje o sposobach podróżowania i warunkach pobytu w Polsce. Wydawnictwo, które wyglądem i układem przypomina włoskie „Italia", spełnia w zupełności swą rolę reprezentacyjnego organu propagandowego Polski. *T. W.*

Rocznik Ziem Wschodnich — 1938. Ilustrowany, z mapą administracyjno-komunikacyjną Ziem Wschodnich w podz. 1 : 2,500.000 — Warszawa rok IV. Wyd. Zarządu Główn. Tow. Rozwoju Ziem Wschodnich pod red. Rühlego Edwarda, str. 266, cena 1 zł.

Wydawnictwo to przekształcało się stopniowo z dawnego Kalendarza na Rocznik Ziem Wschodnich, który nie tracąc charakteru książki popularnej, stał się źródłowym zbiorem wiadomości o ziemiach wschodnich. Rocznik ostatni porusza szereg nowych zagadnień wśród których kilka przedstawia wartość dla turystyki, jak n. p.:

Puczyński Kazimierz — Drogi wodne na Polesiu, s. 93—97.
Stopczyk Wojciech — Stulecie Druskiennik, s. 180—188.
Haliczer Józef — Brzeżańszczyzna jako teren turystyczny, s. 189—19. *E. N.*

Informacyjny Kalendarz Narciarski na sezon 1937/38. Kraków, rok X. wyd. Polskiego Związku Narciarskiego pod red. Faechera St., s. 310. Nowy Kalendarz, cieszący się jak zwykle dużym zainteresowaniem, składa się z kilku działów. Podaje wiele informacyj organizacyjnych i sportowych, wśród których najciekawszy jest dział ogólny. Składają się na niego informacje o zimowiskach w Karpatach, o schroniskach, szczytach i przełęczach karpackich, wskazówki praktyczne orientacji w terenie, pogodoznawstwo dla narciarzy, komunikat śniegowy T. K. N., warunki tanich przejazdów do zimowisk oraz sprawę przekraczania granicy. Strona zewnętrzna kalendarza (format, druk) bez zarzutu. *E. N.*

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: **Studium Turyzmu U. J.** — Redaktor odpow.: **Dr Stanisław Leszczycki.**

Adres Redakcji i Administracji: **Kraków, Grodzka 64.**

Drukarnia Bratniej Pom. **Medyków U. J.** w **Krakowie**

Rok I Kraków, marzec 1938 Nr. 3

TURYZM POLSKI

Miesięcznik poświęcony zagadnieniom gospodarki turystycznej.
Wydawany przez Studium Turyzmu U. J. w Krakowie z zasiłku
Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji

Statystyka turystyczna w Austrii.

Część I.

Statystykę ruchu turystycznego zaczęła Austria prowadzić w 1924 r.[1]) Pod wpływem doświadczeń ulepsza się statystykę corocznie. Statystyka ruchu turystycznego w Austrii podaje nie tylko ilość przyjezdnych, ale uwzględnia — (co jest z ekonomicznego punktu widzenia bardzo ważne) — także ilość noclegów.

Ilość gmin objętych statystyką jest bardzo duża. Z około 4400 gmin w 1936 r. statystyką ruchu turystycznego było objętych 2.102 gmin, tj. blisko połowa. Znacznego rozszerzenia doznała ilość gmin objętych statystyką w 1933 r. Poprzednio bowiem prowadzono statystykę tylko w 811 gminach, które wykazywały rocznie przyjazd ponad 500 obcych, względnie ponad 3.000 noclegów. Rozszerzenie ilości gmin nie wpłynęło jednakże zbyt wydatnie na powiększenie ogólniej cyfry ruchu obcych, przyrost przeszło 1.000 gmin dał w ogólnym zestawieniu zwiększenie ilości obcych tylko o około 5%.

Podstawą statystyki jest „Wykaz miesięczny ruchu obcych" nadsyłany przez zarządy gmin. (Gemeinde Monatsbericht ausgewählter Fremdenorte). Wykaz taki, z oznaczoną u góry gminą, powiatem i prowincją zestawiany jest oddzielnie dla każdego miesiąca w roku. Przy każdej rubryce podane są dwie daty, roku bieżącego i roku poprzedniego, dla porównania przyrostu lub zmiejszenia się ruchu obcych. Wykaz posiada dwie rubryki „ilość meldunków obcych w ciągu miesiąca", oraz „ilość przenocowań w ciągu miesiąca". Obcych dzieli się na 46 rubryk stosownie do pochodzenia a to: przybyłych z Wiednia, z pozo-

---

[1]) Niniejszy artykuł oparł autor na przeprowadzonych studiach w Wiedniu, na informacjach uzyskanych od inż. E. Deinleina oraz dr E. Engelmanna.

stałej Austrii, Niemiec, Gdańska, Szwajcarii, ks. Lichtenstein, Italii, Jugosławii, Węgier, Rumunii i Czechosłowacji, Polski, Litwy, Łotwy, Estonii, Finlandii, Szwecji, Norwegii, Danii, Holandii, Belgii, Luksemburg, Anglii wraz z Irlandią, Francji wraz z Monaco, Hiszpanii, Portugalii, Albanii, Grecji, Bułgarii, Turcji, Rosji, Palestyny, Indii Angielskich, Indii Holenderskich, Japonii, reszty Azji, Egiptu, reszty Afryki, Australii, Stanów Zjednoczonych, Kanady, Argentyny, Brazylii, reszty Ameryki. Na dole wykazu pomieszczone jest pytanie, ile wśród noclegów przypadało na koncesjonowane przedsiębiorstwa (hotele, pensjonaty, schroniska), ile zaś na noclegi w domach prywatnych.

Miesięczne wykazy gminne sporządza w Wiedniu i Grazu policja, która prowadzi tam ewidencję meldunków, w innych miastach magistraty, we wsiach urzędy gminne, w uzdrowiskach dyrekcje zakładu kąpielowego.

Wykazy miesięczne gminne są kierowane do starostw, które sporządzają miesięczne wykazy ruchu obcych w powiecie (Bezirksübersicht), oraz kontrolują dane dostarczone przez gminy. Wykazy powiatowe wraz z gminnymi są przesyłane do namiestnictw (rządy poszczególnych prowincji), gdzie są robione zestawienia ruchu obcych w danej prowincji (Landesübersicht) przez specjalnych urzędników statystycznych, podlegających Urzędowi Statystycznemu.

Wreszcie materiał jest przesyłany do Głównego Urzędu Statystycznego w Wiedniu (Bundesamt für Statistik). Tutaj w dziale statystyki ruchu turystycznego pracują 4 osoby pod kierownictwem dr. E. Engelmanna. Tutaj opracowuje się również bardzo pomysłowe wykresy graficzne, obrazujące statystykę ruchu obcych. Ogromne tablice, obrazujące statystykę ruchu turystycznego Austrii są doskonałym materjałem dla rozmaitych wystaw. W znacznym pomniejszeniu ogłaszane są one w czasopiśmie „Statistische Nachrichten".

Drukiem ogłasza się statystykę miesięczną ruchu obcych dla największych i najważniejszych miejscowości w liczbie 195. Dla pozostałych gmin ogłasza się tylko statystykę półroczną. Zgodnie z sezonami, podstawą podziału roku na półrocza jest rok turystyczny. Półrocze zimowe trwa od 1 listopada do 30 kwietnia, półrocze letnie od 1 maja do 31 października. Sezon letni rozpoczyna się wtedy, kiedy już naogół niemal wszędzie skończył się okres sportów zimowych. Święta wielkanocne wypadają przy tym systemie zawsze w półroczu zimowym.

Wyniki statystyki zarówno miesięczne jak i półroczne ogłasza się w miesięczniku „Statistische Nachrichten", który jest oficjalnym organem Urzędu Statystycznego. Wyniki roczne ogłasza się w „Statistisches Handbuch für den Bundesstaat Oesterreich". Często jednakże zestawienia roczne w skróceniu pojawiają się też w miesięczniku „Statistische Nachrichten".

W numerze z d. 27 kwietnia 1937 r. zamieszczono statystykę ruchu turystycznego w Austrii za 1936 r. Zestawienia więc ogólne są wykonywane bardzo szybko. Dla przykładu przytoczę kilka danych z ogólnego zestawienia w tym numerze. W okresie od 1 listopada 1935 r. do 31 października 1936 r. w 2.102 gminach zanotowano ogółem 3.452.084 meldunków, (o 196.877, tj. 6°/₀ więcej jak w roku poprzednim). Liczba przenocowań wynosiła 19.628.900, wykazując wzrost o 995.700 tj. 5,3°/₀. Na półrocze letnie przypada 2.487.762 tj. 72°/₀ meldunków i 15.591.500 tj. 79,4°/₀ przenocowań. Z ogólnej cyfry meldunków przypada 1.019.822 tj. 29,5°/₀ na cudzoziemców. Turystów krajowych dostarcza całej Austrii przede wszystkim Wiedeń (1.235.816 tj. 35,8°/₀). Z Austrii poza Wiedniem pochodziło 1.196.446 osób (44,7°/₀). Z Czechosłowacji zanotowano 235.446 osób, z Niemiec i Gdańska 150.997, z Węgier 107.102, z Anglii i Irlandii 90.948, ze Szwajcarii 63.982, z Italii 59 082, z Francji 57,138, z Holandii 54.697, ze Stanów Zjednoczonych i Kanady 34.955, z Polski 31.033 (0,9°/₀), Jugosławii 30.286, z Belgii i Luksemburga 25.902, z Rumunii 18.771, ze Szwecji 12.218, z Danii 8.710, z Azji bez Syberii 6.535, z Afryki i Australii 5.785, z państw bałtyckich 4.739. W porównaniu z rokiem poprzednim ilość meldunków cudzoziemców wzrosła o 24°/₀. Przyrost rozłożył się nieomal na wszystkie kraje za wyjątkiem Hiszpanii i Portugalii. Najwyższy przyrost wykazały przyjazdy obywateli szwedzkich (97°/₀), niemieckich (65°/₀), holenderskich (53°/₀), ze Stanów Zjednoczonych (49°/₀). Stosunkowo niewielki okazał się przyrost przybyszów z Polski, gdyż wyniósł on zaledwie 2,7°/₀.

(ciąg dalszy nastąpi).

dr Mieczysław Orłowicz.

Stan prac nad organizacją ruchu letniskowego w Polsce.

Zagadnienia letniskowe do niedawna nie odgrywały poważnej roli w hierarchii problemów turystycznych. Nie doceniano znaczenia ruchu przyjezdnych nawet w samych letniskach. Rozwijał się on mimo to z roku na rok, przypadkowo, bezładnie, lecz intensywnie, aż stał się wielkim zagadnieniem turystycznym, gospodarczym i socjalnym. Wtedy rozpoczęto akcję nad jego organizacją.

Już pierwsze poczynania w akcji letniskowej, rozwijającej się systematycznie od dwóch lat, wykazały, że miejscowości letniskowych w Polsce jest więcej, niż przewidywano. Prawie wszystkie województwa — w różnym zresztą stopniu — interesują się ruchem letniskowym, właśnie z racji własnych letnisk. Ruch letniskowy przybrał rozmaite formy organizacyjne zależnie od zainteresowań poszczególnych terenów.

Kraków. Od 1936 r. istnieje Związek Letniskowy. Organizacja ta jest związkiem samorządów, (powiatów, gmin, gromad i organizacyj społecznych). Liczba członków zwiększa się stale (56), przy czym szczególnie cenne (nie tylko ze względów materialnych) są częste ostatnio zapisy gromad. Budżet na rok 1938/39 zaprojektowano w wysokości 18.825 zł. Na wpływy składają się wpłaty członków w wys. 16.825 zł. i dwutysięczna subwencja Związku Powiatów R. P. Składki członków Związku zestawione powiatami przedstawiają się następująco: Nowy Targ zł. 2.750, Nowy Sącz 2.325 zł., Żywiec 1.825 zł., Limanowa 1.525 zł., Wadowice 1.425 zł., Myślenice 1.400 zł., Biała 1.175 zł., Gorlice 900 zł., Kraków 725 zł., Bochnia 625 zł., Jasło 625 zł., Chrzanów 525 zł., Tarnów 525 zł., Brzesko 475 zł. Według tego preliminarza administracja ma kosztować 10.780 zł. — na propagandę letnisk, biuro informacyjne, kursy letniskowe, urządzenia letniskowe, przewiduje się 8.045 złotych. Stosunek kosztów administracji do reszty jest nieproporcjonalny, należy jednak pamiętać, że Związek nie jest jeszcze przedsiębiorstwem letnisk, lecz ich reprezentacją. Związek reprezentujący 300 letnisk, potrzebuje znacznie więcej pieniędzy na wspólną propagandę i biuro informacyjne oraz utrzymanie poradnictwa fachowego.

Dorobkiem Związku Letniskowego jest zorganizowanie biura informacyjnego w Krakowie, przygotowanie akcji propagandowej, nawiązanie żywego kontaktu z terenem, sumienne zbieranie i obrona postulatów letnisk, akcja instrukcyjna (popularne wydawnictwa praktyczne), pomoc przy uzyskaniu funduszów na inwestycje i urządzenia letniskowe. Kwoty jakie dotąd otrzymały poszczególne letniska, już obecnie przekroczyły wysokość świadczeń na prowadzoną przez Związek akcję.

Stanisławów. W 1937 r. powstał Wojewódzki Związek Międzykomunalny „Karpaty Wschodnie". Jego powstanie przypadło w okresie wzmożonego ruchu letniskowego. Poza tym na terenie tamtejszym nie działała wojewódzka organizacja popierania turystyki, nowopowstała więc instytucja objęła całokształt zadań zarówno letniskowych jak i turystycznych. Stała się reprezentacją gospodarczych interesów turystyczno-uzdrowiskowo-letniskowych całego regionu, w stopniu nie mającym odpowiednika w innych okręgach. Związek „Karpaty Wschodnie" wykazał przez swą dotychczasową działalność, że oparcie takiej instytucji o samorząd z jednej strony, a koncentracja środków z drugiej strony, dają możliwości wykonawcze na tyle silne, że pozwalają one w sposób właściwy rozpocząć i prowadzić sprawę rozwoju gospodarki turystycznej.

Do Związku przystąpiła przeważna część zainteresowanych samorządów (charakter zw. międzykomunalnego nie pozwala na przyjmowanie organizacji). Składki członkowskie według preliminarza na r. 1938/39 dają poważną kwotę 23.850 zł. i są znacznie wyższe niż Związku Krakowskiego. Składki powiatów wynoszą dla przykładu: Dolina zł. 1000, Kołomyja

zł. 1000, Nadwórna zł. 3000, Stryj zł. 2000, Kosów zł. 1500, i t. d. Gminy miejskie — Bolechów, Nadwórna, Delatyn, Skole, Kosów, Kuty — płacą po 500 zł. Gminy wiejskie od 200 zł. — Porohy, Niżniów, Perehińsko, Kosmacz, Berezów Niżny, Peczeniżyn, Jabłonów, po 300 zł. — Sławsko, Wełdzisz, Wygoda, 400 zł. — Zielona, 500 zł. — Mikuliczyn, 600 zł. — Worochta, 750 zł. — Jaremcze. Do tego należy dodać 500 zł. wpłaconych przez uzdrowisko Morszyn i kwotę 4000 zł. z miast Stanisławów, Kołomyja i Stryj. Na tym nie kończą się jeszcze świadczenia samorządu, subwencja Wydziału Wojewódzkiego wynosi dodatkowo 2000 zł. Z subwencją Ministerstwa Komunikacji (na wydawnictwa) i „różnymi" budżet Związku „Karpaty Wschodnie" osiąga po stronie dochodów kwotę 32.250 zł. Kwota ta jest przeznaczona na: administrację (19.940 zł.), na propagandę (11.900 zł.) i na drobne wydatki (410 zł.) Koszt administracji jest bezwzględnie i stosunkowo wyższy niż w Krakowie, nie mniej da się i tu przytoczyć wyżej podane argumenty, usprawiedliwiające ten stan obecną sytuację związków.

Dotychczasowymi rezultatami Związku jest ujęcie i skoncentrowanie akcji propagandowej, postawienie jej na odpowiednim poziomie (prospekty letnie 1937 i zimowy 1937/38), zorganizowanie informacji, pobudzenie daleko idącego zainteresowania samorządów, prace nad przygotowaniem terenu do nowej gospodarki, (kursy, akcja instrukcyjna, akcja zadrzewienia i uporządkowania miejscowości letniskowych), oraz skuteczna obrona interesów letnisk.

Tarnopol - Podole. Mimo niewielkiej ilości miejscowości, organizacja spraw letniskowych postąpiła naprzód i przewyższa kilka bardziej zainteresowanych województw. W grudniu 1937 r. powstała Komisja Letniskowa Powiatów i Gmin Województwa Tarnopolskiego przy Podolskim Towarzystwie Turystyczno - Krajoznawczym. Organizację Komisji poprzedziła dwuletnia praca refetatu letniskowo-turystycznego Związku Powiatów R. P. Budżet na r. 1938/39 wynosi 8.801 zł. W dochodach przewiduje się ze składek członkowskich 6.000 zł. — wydatki natomiast dzielą się: na administrację zł. 3.770, na propagandę zł. 3.250, różne (akcja instrukcyjna) zł. 1.780. Akcję instrukcyjną prowadzi się już od 2 lat, akcja zaś propagandowa jest dopiero w przygotowaniu.

Lwów - Bieszczady. W czerwcu 1937 r. powstał Komitet Organizacyjny Związku Letniskowego Bieszczadów, działający pod kierownictwem nacz. wydz. samorz. Urz. Woj., przy współudziale referenta Związku Powiatów R. P. Obecnie prowadzona jest akcja przygotowawcza w terenie. Szereg powiatów (np. turczański, leski) rozpoczął już swe prace, mimo na ogół dotychczas trudnych warunków.

Polesie. Region ten również zainteresował się swymi letniskami. Przy Poleskim Związku Propagandy Turystycznej powstała niedawno Komisja

Letniskowa i rozpoczęła pracę od przygotowania akcji propagandowej i informacyjnej. Równocześnie rozpoczęto akcję nad przygotowaniem terenu.

Wileńszczyzna. Akcję letniskową zapoczątkowano tu w czerwcu 1937 r. Dotyczy ona powiatów: Postawy, Brasław, Wilno-Troki, Święciany. Utworzono samorządowe komisje letniskowo-turystyczne, rozpoczęto akcję instrukcyjną, szkolenie gospodyń w letniskach; w pełnym toku znajduje się akcja zbierania materiałów informacyjnych oraz akcja propagandowa. Po ukończeniu wstępnych prac, powstanie placówka letniskowa w Wilnie o budżecie 3.000 — 5.000 zł. Istnieje projekt nazwania nowej placówki „Komisją Letniskową Powiatów i Gmin Województwa Wileńskiego". Istnieje statut opracowany przez Związek Powiatów R. P. i uzgodniony z Związkiem Propagandy Turystycznej Ziemi Wileńskiej. W Urzędzie Wojewódzkim utworzono już referat letniskowy. Podkreślić należy, iż akcja letniskowa na Wileńszczyźnie dysponuje funduszami, które dostarczyły Wydziały Powiatowe w Brasławiu (1.000 zł.), w Postawach i Wilnie (około 2.000 zł.) — wykazując zrozumienie dla pożytku płynącego z rozwoju letnisk i turystyki.

Białystok - Pojezierze Augustowsko - Suwalskie. Na terenie tym akcja obu powiatowych związków samorządowych w Augustowie i Suwałkach, prowadzona jest przy współudziale gmin. Dużą rolę odgrywa tu (podobnie jak na całym terenie północno-wschodniej Polski) Polskie Towarzystwo Krajoznawcze. Praca Pol. Tow. Krajoznawczego prowadzona pod hasłem koordynacji wysiłków wszystkich organizacyj, towarzystw, i instytucyj da niewątpliwie dodatnie wyniki.

Poznań. Pod hasłem „Wielkopolska — letniskiem" rozpoczęto w roku bieżącym systematyczną pracę nad rozwojem ruchu letniskowego. Akcję tę zainicjował Związek Popierania Turystyki. Znaczny jest przy tym udział samorządu, prowadzona jest propaganda letnisk wielkopolskich, a z wiosną rozpocznie się akcja przygotowania terenu.

Inne obszary. Prace nad rozwojem ruchu letniskowego rozszerzają się na coraz to nowe tereny, „odkrywają" nieznane szerzej ośrodki letniskowe, które po pewnym czasie cieszą się poważną frekwencją.

Z województw nieobjętych dotąd systematyczną akcją, trzeba wymienić na pierwszym miejscu woj. warszawskie. Również na terenach zaawansowanych w tej dziedzinie jak Pomorze, Śląsk, należałoby dążyć do skoordynowania prac, bądź to w dziedzinie przygotowania terenu, bądź to w akcji propagandowej. Na zorganizowanie spraw letniskowych czekają tereny woj. łódzkiego. Wiele zainteresowania w tej dziedzinie posiada woj. kieleckie. Do akcji prowadzonej na ziemiach wschodnich przyłączy się zapewne wojew. nowogródzkie, a może nawet wojew. wołyńskie. Szerokie terytorialnie zainteresowania ruchem letniskowym, kie-

rującym się nietylko do terenów bogato przez przyrodę wyposażonych, lecz również, (i to w znacznym stopniu) do terenów podmiejskich, stwierdzają, iż zagadnienia te mają charakter ogólnopolski i tylko w tej skali mogą być w sposób właściwy ujęte i zorganizowane.

mgr Stefan Smolec.

Kilka zagadnień prawnych dotyczących turystyki i narciarstwa.

W niedawno rozwiniętym masowo we wszystkich krajach świata powszechnym pędzie do uprawiania turystyki i narciarstwa, spotykamy wiele momentów z dziedziny kulturalnej, socjologicznej i gospodarczej. Rozwój tego ruchu i zaspakajanie nowych potrzeb społeczeństwa w tych dziedzinach szły szybciej w poszczególnych krajach, aniżeli ujęcie przepisami prawnymi tych kwestii, które powszechny ruch turystyczny i krajoznawczy, letni i zimowy — a także masowe uprawianie narciarstwa sportowego — zrodziły.

Sprawa stosunku turysty do właściciela gruntu nie jest nigdzie inaczej uregulowana, jak tylko przez ustawę cywilną. Stosunek właściciela czy posiadacza gruntu do masowych choćby przejawów uprawiania na dużym terenie turystyki czy narciarstwa oparty jest we wszystkich państwach na ustroju państwowym i kodeksie. Tymczasem konflikty między prawem właściciela nieruchomości a turystą i narciarzem są coraz częstsze na zachodzie Europy. Również u nas od kilku lat zatargi tego rodzaju się mnożą. Żaden przepis nie może zabronić Hucułom grodzenia swych własności znanymi, wysokimi płotami, choćby było to szkodliwe z punktu widzenia potrzeb turystyki krajowej oraz interesów wychowania fizycznego. Opierając się na prawie własności gruntowej, może góral zawsze żądać zapłaty od turystów za deptanie trawy na hali czy połoninie lub sprzeciwić się prowadzeniu barwnego znakowania szlaku turystycznego na swym terenie. Znany z prasy wypadek skazania włościanina za zmuszenie narciarza do przerwania jazdy po gruncie, stanowiącym własność tego górala, następnie zaś „skonfiskowanie“ mu nart i zmuszenie do dalszej drogi pieszo — został zakwalifikowany przez sąd jako bezprawny czyn, nie pozostający w żadnym stosunku do strat czy szkód wyrządzonych przez narciarza właścielowi gruntu, nadto zaś pozostawienie narciarza bez nart w wielkiej odległości od celu jego podróży — uznane zostało jako narażenie człowieka na wielkie niebezpieczeństwo straty sił i zdrowia, a może i życia w zaspach górskich w warunkach srogiej zimy karpackiej.

Te i inne przykłady (np. odpowiedzialność prawna za wypadki w cza-

sie urządzania zawodów narciarskich, kto odpowiada za nieszczęście; związek czy klub urządzający zawody, zawodnik, klub zawodnika, organizator bezpośredni?) — świadczą, że poszczególne sprawy rozpatrywane są naogół od wypadku do wypadku. Judykatura sądów dopiero się wytwarza i niewątpliwie ustali się w miarę dalszego rozwoju turystyki i narciarstwa. Pewna część wypadków napewno zostanie uregulowana drogą zarządzeń władz administracyjnych. Już dzisiaj z uwagi na interes publiczny władze i organa lokalne wydają w tej dziedzinie zarządzenia (np. starostwo powiatowe o ochronie urządzeń turystycznych: schronisk, ścieżek, kładek, znakowania, drogowskazów itp.).

Wszystkimi powyższymi sprawami zajęto się ostatnio szerzej w klasycznym kraju turystyki jakim jest Szwajcaria. Pierwsze wstępne opracowania tych zagadnień zawdzięczamy sędziemu federalnemu dr K. Daunegerowi z Bern, który jest autorem broszury dotyczącej poruszanych kwestii (i zbliżonych do nich), a wydanej przy pomocy Alpejskiego Klubu Szwajcarskiego. Sprawą tą zajęła się również ostatnio Międzynarodowa Unia Alpinistyczna, której stałe biuro w Genewie przeprowadziło niedawno obszerną korespondencję ze zrzeszonymi w niej organizacjami. Z korespondencji tej wynika niedwuznacznie, iż ze wzrostem liczby wypadków, domagających się prawnego uregulowania poszczególnych spraw i sytuacji, wynikających ze stałego wzrostu turystyki czynnej i narciarstwa, musi wyniknąć ujęcie tych spraw w pewne reguły drogą rozporządzeń i zarządzeń porządkowych, jak również ustalenie jednolitej i obowiązującej w danym państwie interpretacji przepisów ustawowych oraz ich stosowalności.

Sprawą tą w Polsce winny się zająć w pierwszej linii obie organizacje, będące członkami Międzynarodowej Unii Alpinistycznej: Polskie Towarzystwo Tatrzańskie i Polski Związek Narciarski, nadto zaś Liga Popierania Turystyki oraz Wydz. Turystyki Ministerstwa Komunikacji i Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i P. W. *mgr W. Mileski*

O specjalną mapę narciarską.

Rozwijająca się coraz silniej zimowa turystyka narciarska wywołała potrzebę specjalnych map turystycznych, któreby zaspokoiły wymagania ruchu zimowego. Przekonano się bowiem za granicą, iż zwykłe mapy turystyczne, przeznaczone głównie dla ruchu letniego, nie spełniają w pełni tej roli. Podobnie jak na terenie gór całego świata wyznaczone zostały specjalne znaki orientacyjne na trasach narciarskich oraz otwarte specjalne schroniska, tak poczęto wydawać specjalne mapy narciarskie. W Austrii, Italii, Niemczech, Szwajcarii i Francji wydano w ostatnich latach szereg map narciarskich. Również i u nas wyłania się potrzeba wydania podob-

nych map, a szczególnie jest to aktualne ze względu na opracowywane nowe wydanie zimowe mapy Tatr w podziałce 1:20.000. Niezależnie od prac Wojskowego Instytutu Geograficznego pożądana byłaby tu inicjatywa poszczególnych klubów lub osób, dlatego podajemy kilka wytycznych, uzyskanych z przeglądu europejskich map narciarskich.

Ponieważ narciarz mniej trzyma się wyznakowanych szlaków, często zjeżdża na przełaj, musi przeto posiadać mapy w szczegółowszych nieco podziałkach, niż zwykłe mapy turystyczne. Szczególnie ważne jest przedstawienie możliwie drobiazgowe rzeźby (b. gęste izohipsy), gdyż mapa ma wykazywać wszystkie trudności terenu. Ma służyć do układania tras, które winny być znacznie precezyjniej studiowane niż wędrówki letnie ze względu na duże niespodzianki pogody w czasie zimy. Mapy specjalne, zimowe są wydawane w skalach od 1:20.000 do 1:100.000, przy czym ogólnie przyjęto, że w terenie wysokogórskim najodpowiedniejsza jest skala 1:25.000, w średniogórskim zaś 1:50.000. Znikoma tylko ilość map posiada inne podziałki. Dla Karpat obecnie nie mamy mapy odpowiadającej wymaganiom międzynarodowym.

Dla wyróżnienia map narciarskich, wydaje się je w odmiennych kolorach, utrzymując je w odcieniach zielonkawo niebieskich, przy czym nawet rysunek sytuacyjny przedstawiony jest kolorem ciemno granatowym. Lasy które posiadają dla narciarza powierzchnie trudniej dostępne, a zarazem mają duże znaczenie orientacyjne, podane są w kolorze blado zielonym. Najlepszymi mapami pod względem kolorystycznym są mapy austryjackie wydane przez G. Freytaga i Berndta w Wiedniu. Służyć one mogą za wzór dla wykonania map narciarskich, są podobne do plastycznych map wydanych przez Towarzystwo Krzewienia Narciarstwa.

Również pod względem treści różnice między zwykłą mapą turystyczną a narciarską są znaczne, narciarza bowiem specjalnie interesują zjazdy, podejścia oraz urządzenia dla sportów zimowych. Z tych powodów Międzynarodowa Unia Towarzystw Alpinistycznych ustaliła klucz znaków, obowiązujących we wszystkich wydawnictwach członków Unii. W treść map narciarskich wchodzą główne szlaki zazwyczaj numerowane i opisywane, poboczne, szlaki zimowe specjalnie znakowane lub tylko znaczone dla turystyki letniej. Pod względem charakteru niektóre mapy podają odrębnie szlaki podchodowe i zjazdowe, pod względem trudności wyróżniają drogi łatwe, łagodne, nieco strome, dość strome, bardzo strome, trudne, niebezpieczne, wreszcie dostępne tylko po odpięciu nart (np. szczyty czy granie). Na mapie znaczy się tory saneczkowe i bobslejowe, kolejki i wyciągi, skocznie, tory lodowiskowe, stałe trasy narciarskie i slalomowe. Z innych urządzeń podane są hotele, schroniska, stacje narciarskie i schrony, telefony zdala od osad

położone, stacje ratunkowe, tablice orientacyjne i t. d. Ponadto znaczone są punkty wyjściowe, punkty widokowe, boiska ćwiczebne, miejsca zagrożone przez lawiny, nawisy, oraz szczeliny w lodowcach i miejsca urwisk skalnych. Na mapach tych podana jest również z boku literatura przewodnikarska dla danej okolicy lub grupy górskiej.

W Austrii istnieje oficjalne wydawnictwo map narciarskich w podz. 1:50.000 dla wszystkich ważniejszych regionów zimowiskowych. Ponadto doskonałe są wspomniane mapy narciarskie Freytaga, oraz szereg innych, wydawanych przez mniejsze firmy wydawnicze. W Niemczech dla Alp Bawarskich istnieją mapy w podz. 1:10.000, 1:25.000 i 1:50.000, dla Würtembergii i Badenu mapy w podz. 1:25.000 i 1:50.000, podobne są dla gór środkowo-niemieckich, jedynie w Saksonii przeważają mapy w podz. 1:30.000. W Italii, Szwajcarii, Czechosłowacji, nawet na Węgrzech istnieją specjalne mapy narciarskie w podz. 1:25.000 lub 1:50.000. We Francji natomiast pospolitsze są w podziałce 1:20.000 lub 1:40.000. W Polsce, obok wymienionych map plastycznych oraz mapy Kasprowego wydanej przez Ligę Popierania Turystyki, innych zimowych wydawnictw kartograficznych nie ma. Małą mapkę okolic Bielska wydało Towarzystwo Beskidenverein, na mapie zaś Lenkiewicza A. „Gorganów Zachodnich“ oraz na mapie T. Zwolińskiego „Tatr“ w podziałce 1:50.000 zostały dodatkowo naniesione szlaki narciarskie. Z tych względów wydanie specjalnych map narciarskich staje się jedną z potrzeb rozwijającego się ruchu turystyczno-narciarskiego w Polsce, przy czym najodpowiedniejsze dla Karpat byłyby mapy w podziałce 1:50.000.

Stanisław Leszczycki.

KRONIKA

Anglia — Jednokierunkowe linie żeglugi powietrznej. Ze względu na stale rosnący ruch lotniczy, a w związku z tym na możliwości niebezpieczeństwa zderzenia się samolotów, wydał angielski departament lotnictwa nowe przepisy dla żeglugi powietrznej. Według tych przepisów przy złej pogodzie i słabej widzialności podzielono przestrzeń powietrza na jednokierunkowe drogi powietrzne. Przy złych warunkach atmosferycznych wolno na określonych wysokościach lecieć tylko w jednym kierunku. To zarządzenie ma zapobiec zderzeniu się samolotów, które lecą na jednakowej wysokości w przeciwnych kierunkach. Nowe przepisy obowiązują dla lotów dziennych i nocnych ponad Anglią i Irlandią Pn. *B. O.*

Austria — Grossglockner — parkiem narodowym. Austr. niem. Klub Alpejski zakupił obszar o powierzchni 30 km² w okolicy grupy Grossglockner. Z terenami nabytymi już poprzednio, Alpenverein posiada obecnie obszar 190 km² przeznaczony na park narodowy, którego celem będzie ochrona krajobrazu i flory alpejskiej. *N. E.*

Czechosłowacja — Morawsko-Śląska Komisja KČST. Od 1 stycznia b. r. rozpoczęła działalność Morawsko-Śląska Komisja KČST, skupiająca żupy KČST ziemi morawsko-śląskiej. Wydaje ona oficjalne czasopismo „Krásná země“. Jest to druga po Słowackiej Komisji KČST, regionalna komisja, których zorganizowanie odciąża centralę w Pradze, a równocześnie zabezpiecza interesy przynależnych do nich żup. *B. K.*

Czechosłowacja — Tryptyki rowerowa. W bieżącym roku wystawia Czechosłowackie Zrzeszenie Rowerzystów w Pradze (CsUJV) tryptyki, pozwalające na przekraczanie granic z rowerem do Austrii, Węgier, Italii, Szwajcarii i Jugosławii (do Niemiec wwóz rowerów jest również wolny). Tryptyk jest ważny 1 rok i kosztuje dla członków CsUJV do każdego państwa 16 Kcz (3,10 zł), oraz dla niecziłonków 26 Kcz (5,10 zł). Upoważnia do wielokrotnego przekraczania granicy przez dowolny punkt kontroli celnej. Tryptyk rowerowy jest wielkim udogodnieniem dla rowerzystów w ich wycieczkach zagranicznych, gdyż uwalnia ich od składania kaucji sięgającej do 750 Kcz (150 zł) i opłat manipulacyjnych, które razem pochłaniają większą część dozwolonego wywozu walut przy dzisiejszych ograniczeniach dewizowych. *B. K.*

Czechosłowacja — Nowe zniżki kolejowe dla członków Klubu Czechosłowackich Turystów (KČST). Od 1 lutego b. r. obniża Ministerstwo Kolei 33% ulgi weekendowe na 25%. Członkowie K.ST korzystają z dawnej ulgi (33%), z tym, że drogę powrotną mogą odbywać z dowolnej stacji położonej na dowolnej linii, przy odległości jazdy ponad 50 km w jedną stronę. Podczas jazdy można przedłużyć bilet o dowolną odległość i zmienić punkt zaczęcia jazdy powrotnej za ulgową dopłatą w pociągu. *B. K.*

Eire-Etat Libre. Aliance Internationale de Tourisme rozesłał zawiadomienie, że oficjalna nazwa wolnego państwa Irlandii została zmieniona na Eire i nazwy tej należy używać w pismach, kierowanych do Irlandii. Natomiast Irlandia północna zatrzymała dotychczasową nazwę „Northern Ireland". Auta posiadające tryptyki Eire, zachowują dotychczasowy skrót S. E. *M. O.*

Francja — Radio na usługach Centre-National d'Espansion du Tourisma. Wydział propagandy radiowej dla ruchu turystycznego „La Commission de Radiodiffusion Touristique" przygotował w ciągu roku 300 pogadanek. Tematem ich były najbardziej ciekawe obiekty kulturalno-regionalne Francji, ponadto, w liczbie około 50, wycieczki po najpiękniejszych okolicach Francji.

„Centre National d'Espansion du Tourisme" i „Comisariat Général" nadał w roku ubiegłym pogawędki w liczbie około 500 z różnych stacyj radiowych we Francji. *B. O.*

Italia — „Club Alpino Italiano" zawiadomił, że z dniem 5 lutego b. r. zmienił nazwę, która opiewa obecnie : Centro Alpinistico Italiano (Roma, Corso Umberte 4). *M. O.*

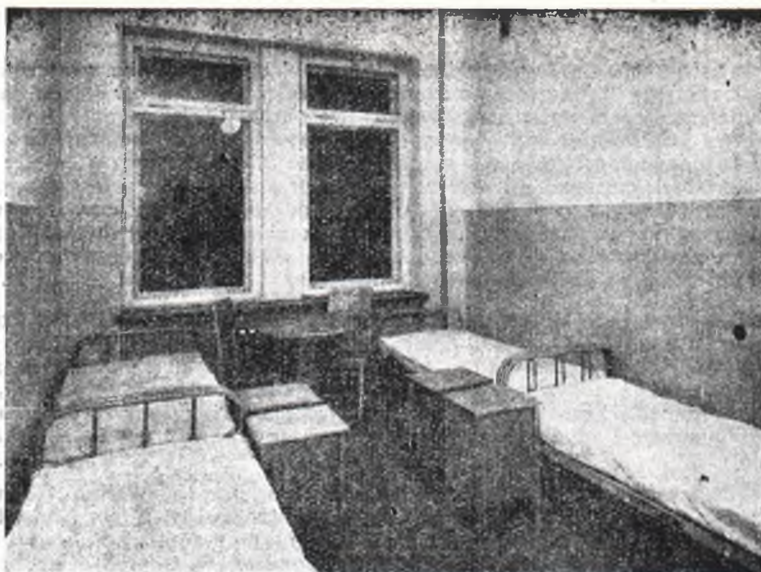
Szwajcaria — Nowa katadra turyzmu. „Der Fremdenverkehr" z dnia 5 marca b. r. donosi, że w najbliższym czasie zostanie utworzona na politechnice w Zurychu nowa katedra turyzmu. Łącznie z katedrą ma powstać komisja badań koniunktury gospodarczej ruchu turystycznego międzynarodowego. *N. E.*

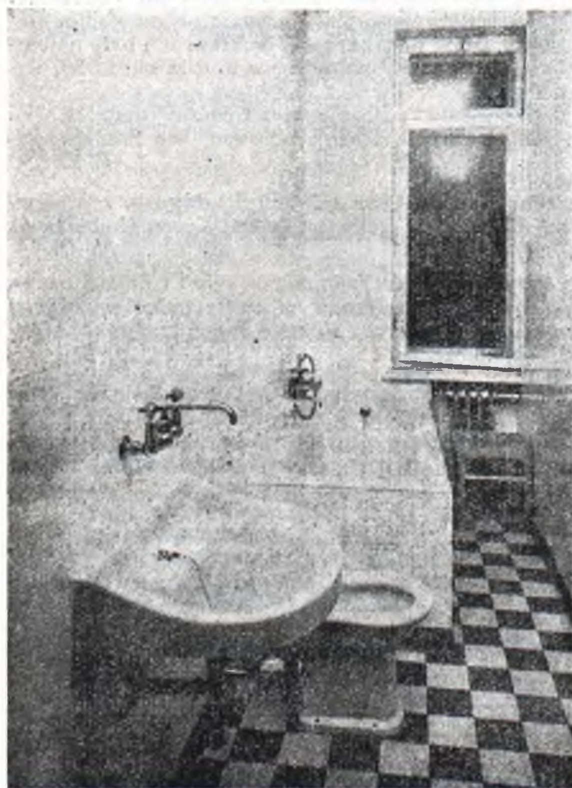
Polska — Regionalne konferencje gospodarcze. Z inicjatywy Związku Ziem Górskich odbyły się regionalne konferencje: dnia 25 II. w Nowym Sączu i dnia 26 II. w Gorlicach, na których między innymi omówione zostały zagadnienia letniskowe, tyrystyczne i uzdrowiskowe. W Nowym Sączu referat wygłosił prof. Reguła, w Gorlicach poseł Laskowski oraz inż. Muszyński. Konferencjom przewodniczyli wiceprezesi Związku Ziem Górskich prof. dr W. Goetel i dyr. J. Rudnicki.

Ponadto w Łapszach Niżnych odbyła się regionalna konferencja pod przewodnictwem starosty M. Głuta, w czasie której referat na temat gospodarki letniskowej i turystycznej wygłosił wicestarosta mgr M. Wroński. *Ś. L.*

Polska — Miejski dom turystyczny w Warszawie. Już w niedługim czasie Związek Propagandy Turystycznej m. st. Warszawy, obejmie prowadzenie Domu Turystycznego położonego przy zbiegu ulic Al. Jerozolimskich i Starynkiewicza, który tak pod względem swego urządzenia jak i przeznaczenia w zupełności odpowiada zakreślonemu zadaniu. Związek Propagandy Turystycznej, jako oficjalna placówka Miasta będzie skupiać w swym ręku całość zagadnień turystycznych na terenie Stolicy.

Dom Turystyczny stanowi pierwszą tego rodzaju inwestycję (wybudowany bowiem wyłącznie jest przez Miasto), wypełniającą lukę w zakresie zakwaterowania turystów. Brak tego rodzaju pomieszczenia dla turystów, przybywających w zwartych wycieczkach do naszej Stolicy, w dużej mierze utrudniał pobyt, a kwatery i noclegi im-

rowizowane, odstręczały raczej te rzesze przyjezdnych od podróżowania i bynajmniej nie spełniały roli propagandowej.

Dom Turystyczny obliczony jest narazie na 200 osób, a po całkowitym ukończeniu będzie mógł pomieścić około 800 osób.

Zaletami Domu Turystycznego są: celowe rozplanowanie poszczególnych pokoi, przystosowanie wszelkich nowoczesnych urządzeń technicznych do wygody turystów, oraz bliskie położenie w sąsiedztwie nowopowstającego Dworca Centralnego.

Pokoje urządzone będą z prostotą: łóżka o sprężynowych materacach, nocne stoliki, estetyczne taboreciki i umywalnie z lustrem. Ponadto w niektórych pokojach znajdują się kabiny z ciepłym natryskiem. Niezależnie od nich Dom wyposażony został „w ogólne kabiny natryskowe.

Dom Turystyczny będzie pobierał ceny począwszy od zł 1·20 za pierwszą dobę a dla wycieczek szkolnych," akademickich i wiejskich od zł 0·90.

Zygmunt Bogusz
Kierownik Obsługi Turyst. Z. P. T. m. st. Warszawy

Poradnik Techniczny

Statystyka w planowaniu propagandy turystycznej.

Statystyka jest najważniejszym narzędziem przy przeprowadzaniu racjonalnej propagandy turystycznej. Im bardziej wszechstronne są dane liczbowe tyczące turystów i działalności z nimi związanych, tym łatwiejsze jest zbadanie możliwości zwiększenia ruchu.

Mając ścisłe dane z lat poprzednich można celowo układać plan propagandy turystycznej.

Dane statystyczne nie mogą się ograniczać tylko do czynności jednego biura, ale powinny być porównywane z całokształtem turystyki na danym terenie, gdyż w przeciwnym razie mogą przyczynić się do wysnucia fałszywych wniosków; na przykład jeżeli na załączonym wykresie „ilość noclegów" (fig. 2), porównamy czerwiec 1685 osób i lipiec mający tylko 115 osób, to jeszcze nie racja, żeby stąd wysnuwać wniosek, że spadła frekwencja przyjezdnych do Warszawy w miesiącu lipcu. Mając pod ręką statystykę urzędu miejskiego, przekonamy się, że frekwencja spadła trochę, lecz nie w tym stopniu co wykazuje tabela, a dane liczbowe z Kuratorium Szkolnego wyjaśniają nam, że w lipcu wycieczki korzystały z wolnych z powodu wakacyj schronisk szkolnych.

Tak więc poza małym rocznikiem statystycznym i statystyką miejską, lokalne biura Związków Propagandy Turystycznej powinny w swoim własnym zakresie prowadzić codzienną statystykę, która byłaby corocznie ujmowana w tablice i wykresy graficzne.

Na podstawie codziennych raportów uzyskujemy wykresy z biura informacji turystycznych, w których godzinach, dniach i miesiącach, mamy największe natężenie i jakiego rodzaju informacje są udzielane. We-

INFORMACJE TURYSTYCZNE
UDZIELONE w R. 1937
OGÓŁEM UDZIELONO 48.038 INF.
z TEGO:

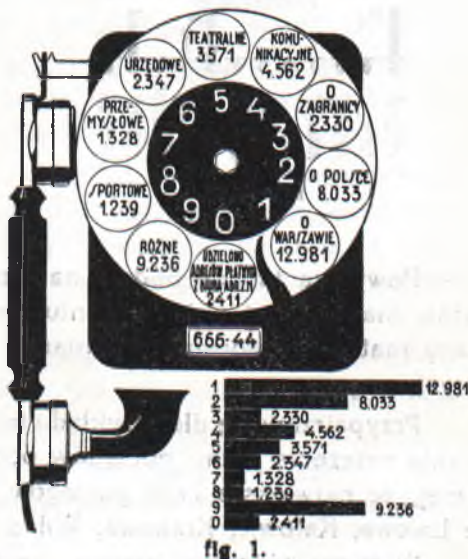

fig. 1.

dług tego zwiększa się lub zmniejsza w odpowiednich godzinach, dniach i miesiącach liczbę informatorów.

Tablica 1 podaje, że w 1937 roku w Związku Propagandy Turystycznej w Warszawie udzielono 48.038 informacji, z tego: 1) o Warszawie 12.981, 2) o Polsce 8.033, 3) o Zagranicy 2.330, 4) Komunikacyjnych 4.562, 5) Teatralnych 3.571, 6) Urzędowych 2.347, 7) Przemysłowych 1.328, 8) Sportowych 1.239, 9) Różnych 9.236, 10) Adresów płatnych z biura adresowego Zarządu Miejskiego 2.411.

Osobne wykresy, których tu nie podaję, wykazują w jakich językach były informacje udzielane.

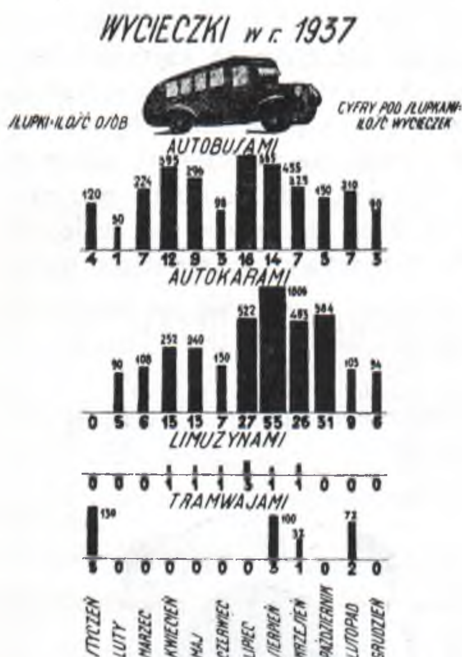

fig. 2.

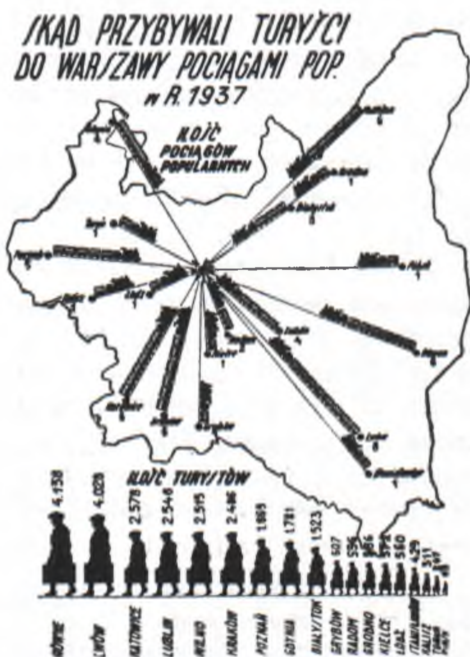

fig. 3.

Powyższa tablica podaje nam nie tylko ilu, kiedy i jakich informatorów mamy postawić za kontuarem informacyjnym, ale i jaki drukowany materiał informacyjny mamy im przygotować na bieżący sezon turystyczny.

Przypatrzmy się dla przykładu tablicy 3, na której przedstawiono graficznie natężenie ruchu pociągów popularnych do Warszawy. Okazuje się z niej, że największa ilość pociągów popularnych przybyła do Warszawy ze Lwowa, Katowic, Krakowa, Wilna i t. d.

Widzimy więc, że istnieje pewna naturalna dążność do częstego

odwiedzania Stolicy, jako centrum życia politycznego i gospodarczego z większych ośrodków polskich.

Inny wniosek można wysunąć obserwując ruch masowy z Równego. Tutaj chociaż przybyło także 6 pociągów podobnie jak z Krakowa, turystów jednak przybyło blisko dwa razy tyle. Domyślać należałoby się, że mniejsze miasto, a jednocześnie bardziej oddalone od Warszawy, może dać dużą ilość turystów, ale nie obsadzić tak często specjalnych pociągów jak Lwów, który pociągów miał o dwa więcej, a turystów przyjechało o 100 osób mniej niż z Równego.

Rozpatrując tak po kolei wszystkie sporządzone w danym Związku zestawienia cyfrowe, dochodzimy do daleko idących wniosków, odnośnie do rodzaju prowadzenia propagandy w tych ośrodkach, odnośnie do rodzaju zainteresowania imprezami oraz kategorii materiału informacyjnego i t. p., który należy przygotować i rozesłać. Nie chcę tutaj mówić o tym, czym statystyka jest w ogóle i jaki wpływ wywiera na politykę, w danym wypadku na politykę propagandową i politykę turystyczną.

Gromadząc potrzebne dla naszej dziedziny dane, należy je rozłożyć na większą ilość poszczególnych elementów składowych, aby następnie po zamkniętym okresie czasu, porównując te drobne fakty, na pozór zdawałoby się nie mające większego znaczenia, dojść do ich wzajemnej korelacji i dopiero wtedy wyciągnąć należyte wnioski w postawionych sobie celach i zadaniach.

Reasumując powyższe dochodzimy do następujących wniosków:

1) Związki propagandy turystycznej, a także inne organizacje, pracujące dla turystyki, winny prowadzić dokładne statystyki ruchu turystycznego i wszelkich w nim świadczeń i usług dostarczonych turystom.

W ogólnych zarysach dane te powinny obejmować ilość przybyłych turystów, miejscowość — skąd przybyli, rodzaj lokomocji. Specjalną rubrykę należy przeznaczyć dla wycieczek szkolnych i młodzieży.

Statystyka świadczeń i obsługi powinna obejmować: organizowane wycieczki piesze i motorowe, zainteresowanie poszczególnymi obiektami, przewodnictwo w języku polskim i obcym, dostarczone ulgi, a więc tramwajowe, teatralne, czy inne. Osobne rubryki powinny ująć sprawę kwaterunku i pośrednictwa w wyżywieniu.

2) Po zamkniętym okresie czasu, jednego roku, dane winny być odesłane do centralnej instytucji naukowej (np. Studium Turyzmu U. J.), aby mogły ulec należytemu opracowaniu naukowemu.

Feliks Daszyński
Dyrektor Zw. Prop. Tur. m. stoł. Warszawy.

PRZEGLĄD LITERATURY

Zagadnienia turyzmu w zagranicznej literaturze.

Turystykę w narodowych parkach amerykańskich i rezerwatach przyrodniczych można studiować, wraz z zagadnieniami rozwoju i uprzystępnienia ich dla ruchu turystycznego, najlepiej na podstawie wydawnictw departamentu spraw wewnętrznych w Washington. Urząd sprawujący kontrolę i zarząd ochrony przyrody z zakresie federalnym w Stanach Zjednoczonych A. P. (National Park Service) ogłasza corocznie, obszerne i obejmujące bogatą dokumentację, sprawozdanie w ogólnym rocznym sprawozdaniu departamentu spraw wewnętrznych (patrz „Annual report of the Secretary of Interior for the fiscal year endecl June 30, 1936" — Washington, Nat. Park Service).

Dla Kanady podobnym wydawnictwem informacyjnym są roczniki „National Parks of Kanada" (Ottawa 1930—1937: „Annual report of the Commissioner of National Parks" wyd. departamentu spraw wewnętrznych). W rocznikach tych, redagowanych przez komisarza parków narodowych J. B. Harkin'a, znajdujemy omówienie i wyczerpujące materiały o ruchu turystów w 9 parkach narodowych Kanady, opisy nowych nwestycji turystycznych, spraw campingu, przewodnictwa i t. d. Oba wydawnictwa są również nader pouczające dla stosunków europejskich.

Do zupełnie innego rodzaju ciekawych publikacji należy „Études relatives au tourisme considéré comme facteur de l'économie internationale" Genewa 1936, z tablicami i zestawieniami. Wyd. Komitetu Ekonomicznego Ligi Narodów. Znak wydawnictwa L. N. II B. 1. Wydawnictwo obejmuje treściwe omówienie przyczyn, dla których Komitet Ekonomiczny Ligi Narodów włączył w 1935 roku do swego programu studiów także kwestie turystyki międzynarodowej. Na 41 sesji Rady Ligi Narodów przyjęto sprawozdanie Komitetu Ekonomicznego, które stwierdziło wprawdzie stale postępujący rozwój ruchu turystycznego, lecz jedynie w obrębie poszczególnych państw, a mającego charakter i cechy ściśle wewnętrzno państwowe. Spowodowane jest to długotrwałym kryzysem gospodarczym. Zwraca jednak uwagę fakt, że zasadniczo turyzm, wymiana turystyczna — są pojęciami, gdzie charakter międzynarodowy występuje zawsze, skoro podejdzie się do tych zagadnień od strony ekonomicznej (np. kraje żyjące w znacznej mierze z napływu turystów obcych: Szwajcaria, Francja i t. d.). W raporcie jest pełne sprawozdanie z prac podkomitetu ekspertów do spraw turystycznych, który obradował jesienią 1935 roku w Genewie. Podkomitet zajął się szeregiem zagadnień i przedyskutował następujące kwestie: skutki deprecjacji walutowej dla turystyki, skutki reglamentacji dewizowej, zalecenia Podkomitetu celem pewnego wyodrębnienia ruchu turystycznego z pod ogólnych prawideł wymiany gospodarczej między państwami, sposoby przekazywania należności w obrocie turystycznym, sprawy paszportowe. środki dążące do ograniczenia liczby i rodzajów dokumentów osobistych służących do podróży, formalności celne, zwolnienie od opłat celnych materiałów propagandowych, statystyka turystyczna (osób i noclegów), ułatwienia i zniżki komunikacyjne (przede wszystkim kolejowe).

Wielką część wydawnictwa obejmują aneksy. Najpierw szereg zestawień, obrazujących rozwój aktywów i pasywów ruchu turystycznego, odnośnie do głównych krajów świata (jest tutaj również uwzględniona Polska). Następnie przedstawiony jest materiał dotyczacy: zwolnienia od cła wydawnictw propagandowych (przytoczono krakowskie uchwały Conseil Central de Tourisme International z maja 1935 roku), ułatwień w zakresie formalności opłat dla turystów (ujęto w tablicach uwzględniających: paszport, wizę, taksę pobytową, taksę od samochodów prywatnych, zagranicznych i t. p.), — przedstawiono przepisy z 19 państw europejskich, oraz 21 amerykańskich — (według danych stałego biura Unii Panamerykańskiej), formalności dewizowe, sprawy opłat od tryptyków samochodowych, pomysł „biletu kilometrowego" wprowadzonego w Hiszpanii dla turystów obcych.

Publikacja nadzwyczaj interesująca jest w Polsce mało znana, mimo, iż godna jest poznania przez pracowników na polu turystyki i ekonomii turyzmu. *W. Mileski.*

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: Studium Turyzmu U. J. — Redaktor odpow.: Dr Stanisław Leszczycki.

Adres Redakcji i Administracji: Kraków, Grodzka 64. — Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

Rok I Kraków, kwiecień 1938 Nr. 4

TURYZM POLSKI

Miesięcznik poświęcony zagadnieniom gospodarki turystycznej. Wydawany przez Studium Turyzmu U. J. w Krakowie z zasiłku Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji

Zagadnienia turystyczne na terenie miasta Krakowa.

Wyjątki z przemówienia dr Mieczysława Kaplickiego, prezydenta miasta Krakowa na plenarnym posiedzeniu Rady Miejskiej w czasie obrad nad budżetem na rok 1938/39.

Od Redakcji:

Niżej przytoczone wyjątki z przemówienia prezydenta dra M. Kaplickiego świadczą o coraz poważniejszej roli gospodarki turystycznej w Polsce, która na terenie pewnych okolic lub miast poczyna wysuwać się jako główna dominanta życia gospodarczego. Rzeczowo ujęte wywody prezydenta miasta dobitnie stwierdzają, iż rola gospodarki turystycznej zaczyna być w sposób właściwy oceniana i należycie traktowana.

W ciągu wiekowego istnienia struktura miasta Krakowa ulegała i ulega nadal ogromnym przeobrażeniom. Zmieniły się czynniki, które decydowały o rozwoju dawnego Krakowa. Nasuwa się zatem pytanie, na jakich podstawach oprzeć winno się gospodarkę miasta, aby mu zapewnić dalszą żywotność i pomyślność.

Charakteryzując obecną strukturę Krakowa, stwierdzić musimy, że nie jest on miastem typu fabrycznego i prawdopodobnie nim się nie stanie. Kraków, jako siedziba województwa i innych urzędów, posiada cechy miasta o typie administracyjnym, przede wszystkim jednak jest świetnie predestynowanym, wyposażonym bogato przez naturę i historię, ośrodkiem turystycznym.

Nie pretenduję do roli „odkrywcy" turystycznych właściwości i możliwości Krakowa. Uczynili to inni przede mną, wskażę tylko na prace w tej dziedzinie Instytutu Geograficznego U. J., Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej i Polskiego Związku Turystycznego. Pragnę podkreślić, że Zarząd Miejski znaczenie turystyki dla dalszego rozwoju Krakowa w pełni docenia i przypisuje jej pierwszorzędną rolę w kształtowaniu się gospodarczej przyszłości.

Od kilku lat daje się w Polsce zauważyć na polu turystyki ogromny krok naprzód, a widomym objawem jest wywalczenie sobie przez problemy turystyczne prawa obywatelstwa wśród zagadnień państwowych.

Turystyka krajowa posiada olbrzymie znaczenie wychowawcze, pozwala bowiem w stopniu nieosiągalnym w żaden inny sposób, zespolić mieszkańców różnych dzielnic, przekonać ich o rozległości kraju, o jego bogactwach i różnorodnej kulturze, stanowi wreszcie dla szerokich mas godziwy, pouczający i wartościowy odpoczynek lub rozrywkę. Gospodarczo zaznacza się wpływ turystyki w rozdziale dochodu społecznego z miast na wieś, z dzielnic bogatszych do uboższych, co wpływa na zwiększenie się obrotów, jest podstawą egzystencji dla szeregu warsztatów pracy ściśle z turystyką związanych. Turystyka jest wreszcie bardzo ważnym czynnikiem ożywienia ruchu pasażerskiego na kolejach, stąd ma pełne uzasadnienie poparcia, jakie turystyce udziela Ministerstwo Komunikacji.

Znaczenie międzynarodowej turystyki jest podwójne: polityczne i gospodarcze. W nawiązaniu serdecznych stosunków między poszczególnymi państwami i narodami, w ich prawdziwym zbliżeniu, turystyka odgrywa nie mniejszą rolę od oficjalnych wizyt dyplomatów. To też w rękach wytrawnych polityków turystyka międzynarodowa stanowi instrument nader czuły i przydatny. W czasach, gdy niektóre państwa usiłują niby chińskim murem odgrodzić się od państw innych, w czasie barier celnych, ograniczeń paszportowych i dewizowych — w ludzkości nurtuje pragnienie wzajemnego poznania się. Pęd ten przejawia się w tak chętnym i licznym uczestnictwie w wycieczkach zagranicznych, które umożliwiają poznanie innego kraju, narodu, jego kultury i obyczajów. Paradoksalny ten objaw jakżeż wysoce jest znamienny dla charakterystyki naszej współczesności.

Gospodarcze znaczenie turystyki międzynarodowej zbytecznym byłoby uzasadniać. Widzimy bowiem dokoła tyle przykładów, jak poważną rolę odgrywa ona w bilansach handlowych i płatniczych niektórych państw, stanowiąc nierzadko podstawę ich bogactwa narodowego.

Celowo przytoczyłem zasadnicze momenty, dotyczące zagadnień turystycznych w ogóle. Na tym tle wyraźniej zarysują się walory i rola Krakowa jako ośrodka turystyki, hojnie wyposażonego przez naturę i historię. Kraków jest stolicą województwa, posiadającego w Polsce najwięcej uzdrowisk i zdrojowisk oraz pięknych okolic, nadających się na letniska. Temu też zawdzięczamy, że 50% ogółu kuracjuszy z całej Polski tu przybywa dla zdrowia i wypoczynku. Wspaniałomyślna rozrzutność natury na naszym terenie nie jest jednakże bez ale. Wzięła ona swój odwet na wartości gleby. Toteż nasz region żyje nie z ziemi ale z powietrza.

Kraków cechują wręcz znakomite i wyjątkowo rzadkie warunki, wysuwające go na czoło ośrodków turystycznych i to nietylko w skali polskiej. Nie znaczy to wcale, by Zarząd Miejski, korzystając niejako z „przy-

rodzonych“ właściwości Krakowa, nie starał się jego atrakcyjności podnieść i utrwalić. Świadczy o tym szereg pozycyj w przedłożonym preliminarzu budżetowym oraz szereg wytycznych, które będą stopniowo realizowane w myśl opracowanego planu inwestycyjnego.

Już obecnie liczba turystów, przybywających do Krakowa poważnie wzrosła, co łączy się ściśle z organizowanymi co roku „Dniami Krakowa“. W 1936 r. odwiedziło nasze miasto blisko 50.000 turystów, z tego ponad 4.000 cudzoziemców. W roku ostatnim liczba ta wzrosła o 150%. Ogółem do Krakowa przybyło około 125.000 osób, w czym 6.000 cudzoziemców. Na okres „Dni Krakowa“ w 1937 r. przypadało ogółem 44.280 turystów, mimo iż jest to impreza bardzo młoda, pierwszy raz zorganizowana zaledwie przed 2 laty.

Rozważania na temat turystyki masowej, na której nam przede wszystkim zależy, oraz korzyści gospodarczych: pośrednich i bezpośrednich, jakie ona daje zaprowadziłyby nas zbyt daleko. Ograniczę się zatem do powołania na opinię Krakowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, która charakteryzując stan gospodarczy swego okręgu stwierdza, że nie ma właściwie dziedziny, z którą problemy turystyczne nie posiadałyby bezpośredniego związku. Wiążą się one ściśle z zagadnieniem komunikacji, elektryfikacji, polityki skarbowej, szkolnictwa zawodowego, przemysłu gospodniego i gastromicznego, drobnego przemysłu i handlu, przemysłu ludowego i wielu innych, nie wykluczając spraw rolniczych, rzemieślniczych i t. p.

Żeby dać pewien, choćby przybliżony obraz korzyści gospodarczych, w związku z frekwencją i czasem pobytu turystów w Krakowie, przytoczę następujące zestawienia. W ciągu maja i czerwca 1935 przybyło do Krakowa 183.674 osób, z których 115.748 zatrzymało się zaledwie na jeden dzień. Dzięki przyjazdowi i pobytowi wymienionych turystów zwiększenie się obrotów gospodarczych Krakowa obliczono na 910.756 zł. (w ciągu 2 miesięcy). Jest to liczba bardzo poważna.

Kraków stanowi jednak nie tylko polski czołowy ośrodek turystyczny. Jest on równocześnie centrum naukowym tej dziedziny. Tu skupiają się najważniejsze prace badawcze i o dużym znaczeniu praktycznym studia — dotyczące zagadnień turystycznych, uzdrowiskowych bądź balneologicznych. Nawiasem dodam, że Kraków jest kolebką balneologii polskiej i przypomnę ogromne zasługi na tym polu pierwszego autonomicznego prezydenta naszego miasta Prof. U. J. Dr. Józefa Dietla oraz następców i kontynuatorów jego dzieła aż po dzień dzisiejszy. W Krakowie właśnie utworzono na Uniwersytecie Jagiellońskim — pierwsze i jedyne dotychczas w Polsce — Studium Turyzmu, przy którym rozpoczęto wydawać miesięcznik p. t. „Turyzm Polski”, poświęcony zagadnieniom gospodarki turystycznej. Kraków stał się również siedzibą Komisji Studjów, powołanej do pracy przez Ligę Popierania Turystyki.

W Krakowie powstała Fundacja Instytutu Balneologicznego, który posiadać będzie rozległe i doniosłe znaczenie. Gmach Instytutu wzniesiony przy al. Focha jest już pod dachem, a po uzyskaniu koniecznych kredytów na ukończenie prac — pomieści placówkę naukowo-badawczą nad wodami kruszcowymi i oddział na kilkadziesiąt łóżek dla leczenia balneologicznego. Podkreślić przy tym należy, że na całym świecie takich instytutów jest zaledwie 10 (po dwa we Francji, Niemczech i w Japonii). Obok Związku Uzdrowisk Pol. w Warszawie i Towarzystwa Balneologicznego — współfundatorką Instytutu jest — Gmina m. Krakowa.

Celowo poświęciłem więcej uwagi naukowej, ściśle teoretycznej stronie turystyki, nie jest bowiem rzeczą przypadku, że podwaliny pod nią, kładzione są dla całej Polski, właśnie w Krakowie. Ma to swoje praktyczne, a dla nas bardzo cenne znaczenie.

Statystyka turystyczna w Austrii.

Część II.

Ze statystyką ruchu turystycznego połączona jest też statystyka przemysłu gospodniego. Jest on rozwinięty w Austrii w sposób imponujący w stosunku do ilości mieszkańców państwa.

Brak miejsca nie pozwala na podanie tablic statystycznych ruchu obcych, chociażby w najważniejszych miejscowościach Austrii. Dla przykładu przytoczę dane dla Wiednia, jako stolicy państwa, Zell am See, jako wybitnej stacji turystycznej i zimowej, oraz dla zdrojowiska Baden pod Wiedniem.

Wiedeń wykazał w omawianym roku olbrzymią cyfrę — 1,235.816 meldunków. Z tego w sezonie letnim wykazano 935.080 meldunków, a w sezonie zimowym — 300.736.

Baden pod Wiedniem należy do największych kąpielisk Austrii, a frekwencją dorównywuje naszej Krynicy. W roku sprawozdawczym wykazał on 38.931 przyjezdnych i 909.800 noclegów. Przeciętnie pobyt jednego gościa trwał 20,4 dni. W porównaniu z rokiem poprzednim ilość noclegów wzrosła o 30%. W sezonie letnim bawiło 27.912 gości, (570.154 noclegów).

Zdrojowisko Baden wykazuje przeciętnie długi pobyt gości, małą ilość osób, a ogromną liczbę noclegów. Odwrotne stosunki zachodzą w miejscowościach turystycznych, do których przybywa wiele osób, ale na krótki pobyt. Do tego typu należy Zell am See, dorównujące frekwencją Zakopanemu. W roku sprawozdawczym wykazało ono 48.113 osób, (w tym w sezonie letnim 43.446), ale tylko 135.633 noclegów, (z tego w sezonie letnim 120.751). W porównaniu z Badem, Zell am

See przewyższa go znacznie ilością przyjezdnych, ale ilość noclegów jest tu sześciokrotnie mniejsza, gdyż przeciętnie turysta zatrzymuje się tylko 2,8 dni.

Prowadzona jest szczegółowo statystyka frekwencji cudzoziemców według państw. Z braku miejsca przytaczam tylko cyfry dotyczące Polski. W roku sprawozdawczym zanotowano w Austrii 31.033 osób z Polski (w porównaniu z rokiem poprzednim przyrost o blisko 800 osób). Przeciętnie bawili oni w Austrii przez 10 dni, gdyż zanotowano 297.400 noclegów. Z tego w samym Wiedniu było 218.000 noclegów. W półroczu letnim bawiło 20.477 obywateli polskich (noclegów 195.800), w półroczu zaś zimowym 10.556 (n. 101.600).

Z powyższego zestawienia wynika, iż w Austrii, podobnie jak we wszystkich innych krajach, największe ilości cudzoziemców przybywają z państw sąsiadujących. Np. w Wiedniu na pierwszym miejscu wśród cudzoziemców stoją „Czechosłowacy", na drugim Węgrzy, na trzecim Niemcy, na czwartym Polacy, dopiero na piątym Austriacy, na szóstym Amerykanie ze Stanów Zjednoczonych.

Porównanie z latami ubiegłymi wskazuje, że po pewnym okresie spadku ruchu obcych, wrasta on znowu w Austrii rok rocznie (np. w Wiedniu w 1932 r. zanotowano 444,072 przyjezdnych, w 1935 r. liczba ta spadła do 382.902, w 1936 r. wzrosła do 423.229.

Ruch turystyczny w Austrii daje bardzo wysoki wskaźnik, o ile obliczymy stosunek ilości przyjezdnych do liczby stałych mieszkańców. Na tysiąc mieszkańców wypada w Austrii 511 meldunków obcych (2.904 noclegów) w tym 360 obywateli austriackich (1.977 noclegów) i 151 cudzoziemców (927 noclegów).

Przy końcu Statistische Nachrichten zestawiane są dane porównawcze statystyki ruchu obcych w Austrii i krajach sąsiednich, ale tylko tych, które podobnie jak Austria obliczają nietylko ilość przyjezdnych, ale także ilość noclegów. Polska do tych krajów nie należy, a dane porównawcze obejmują tylko Austrię, Węgry, Czechosłowację, Niemcy, Szwajcarię, Italię i Jugosławię. Przytaczam tu porównanie za 1936 r.

Jak wynika z powyższego zestawienia Austria pod względem ilości

państwo	noclegów razem	nocl. turystów krajowych	noclegów cudzoziemców
Austria	19.628.900	13.363.800	6 265.100
Węgry	865.697	237.488	628.209
Czechosłowacja (1935)	15.534.837	12.157.106	3.377.731
Niemcy (1935)	74.059.200	69.455.100	4.604.100
Szwajcaria	13.358.860	7.661.352	5.697.508
Italia (1934)	26.080.236	20.655.124	5.425.112
Jugosławia (1935)	5.117.251	3.602.881	1.514.370

noclegów cudzoziemców przewyższa wszystkie wyżej podane kraje, a zbliżają się do niej tylko Szwajcaria i Italia.

O ile obliczy się ilość noclegów cudzoziemców na 1000 mieszkańców kraju, to otrzyma się w Szwajcarii 1.371 nocl., w Austrii 927, w Czechosłowacji 224, w Italii 132, w Jugosławii 109, na Węgrzech po 70. Na pierwszym miejscu stoi Szwajcaria, na drugim Austria, jako kraje alpejskie.

Kończąc powyższe informacje zaznaczam, że możnaby z nich wyciągnąć dla statystyki turystycznej w Polsce następujące przesłanki:

a) Statystyka powinna objąć conajmniej 1000 miejscowości w Polsce, w tym około 500 uzdrowisk i letnisk, oraz około 500 miast i miasteczek.

b) Statystyką należy objąć każdego przyjezdnego, który zatrzymał się w miejscowości chociaż przez 1 noc. Fakt, że w Polsce nie liczy się osób, które nocują tylko przez jedną noc w hotelach, jest poważnym brakiem naszej statystyki.

c) Nie wystarczy liczyć ilości osób przyjeżdżających (meldunków) lecz należy liczyć też ilość noclegów, ponieważ dopiero one dają właściwy wskaźnik znaczenia gospodarczego ruchu.

d) Gminy miejskie, uzdrowiska i letniska powinny mieć obowiązek prowadzenia statystyki ruchu przyjezdnych, którego obecnie w Polsce nie ma.

e) Statystyka ruchu przyjezdnych powinna objąć zarówno obywateli polskich, jak i cudzoziemców.

f) Materiał nadsyłany przez gminy powinien być kontrolowany i zestawiany w starostwie powiatowym, materiał nadsyłany przez starostwa zestawiany w urzędach wojewodzkich przez specjalnych urzędników. W Głównym Urzędzie Statystycznym powinien być przynajmniej jeden referent dla statystyki ruchu turystycznego.

g) Statystyka powinna też objąć przemysł gospodni (hotele i domy noclegowe, pensjonaty, sanatoria i schroniska).

Dr Mieczysław Orłowicz

Badania nad uzależnieniem ruchu turystycznego w Pieninach od warunków klimatycznych.

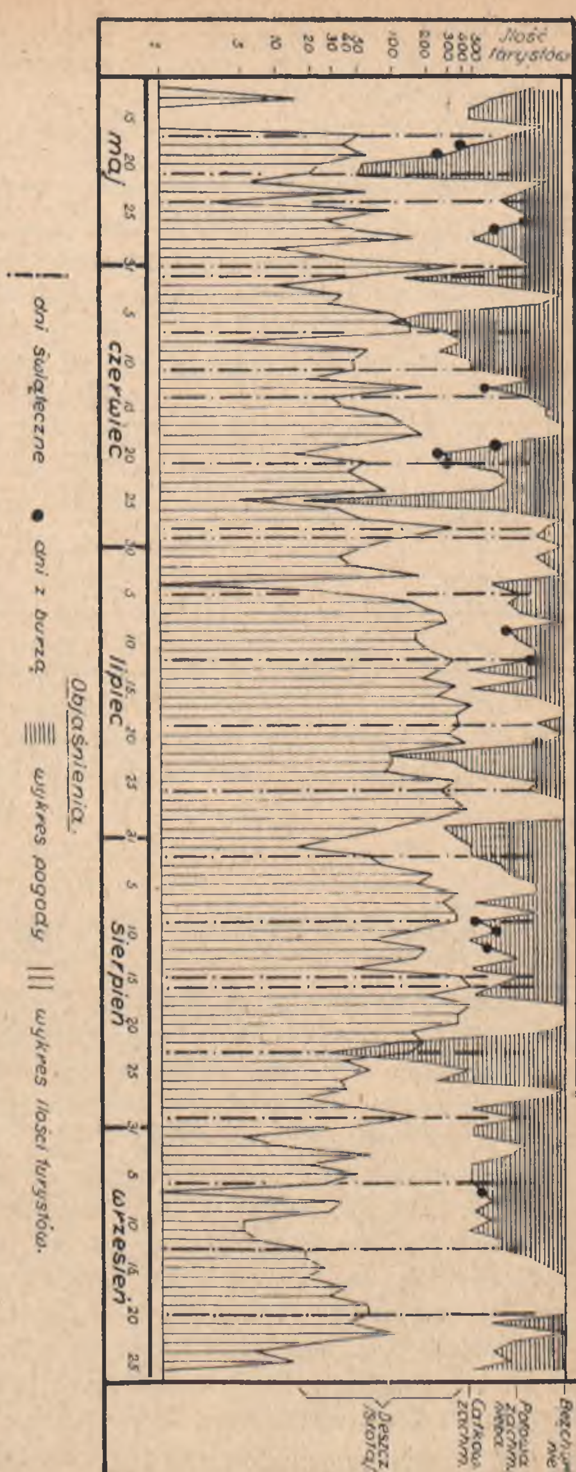
Załączony wykres sporządzono na podstawie materiałów otrzymanych z „Księgi kolejności zjazdów“ łódeczkami pienińskimi w Czorsztynie i Sromowcach Niżnych w 1936 r. Dane stanu pogody oparto na obserwacjach stacji meteorologicznej w Szczawnicy. Ilość turystów przedstawiono w skali logarytmicznej, wprowadzonej celem skrócenia nadmiernie

wysuwających się w górę nasileń ruchu turystów w pewne dni, szczególnie w miesiącach lipcu i sierpniu, gdzie parokrotnie natężenie ruchu przekroczyło 400 osób dziennie (17, 21, 28 lipca i 16, 18 sierpnia).

Stan pogody przedstawiony jest wykresem w skali normalnej. Za współczynnik pogody przyjęto sumę stopni zachmurzenia oraz ilość m/m opadu w danym dniu. Jednak przy krótkotrwałych opadach pochodzenia burzowego, które nie wpływają tak silnie na zmniejszenie ruchu turystycznego, jak długotrwałe deszcze — odstąpiono od tej zasady, oznaczając burze odrębnie.

Wykres plastycznie przedstawia daleko idącą zależność między stanem pogody a frekwencją turystów. Przy wzrastającym współczynniku pogody pochmurnej i deszczowej, obserwuje się znaczny spadek nasilenia ruchu. — Szczególnie wyraźnie uwidacznia się to w okresach: 21 maja, 25 czerwca, 23 i 31 lipca i td. Wyjątkiem od tej zasady są dni świąteczne, które niejednokrotnie — bez względu na pogodę — przyczyniają się wydatnie do wzmożenia ruchu.

Chcąc zobrazować uzależnienie się ruchu turystów w Pieninach od warunków kli-

matycznych i dni świątecznych, przeprowadzono statystyczne badania. Obliczono średnią ilość turystów, przypadającą w dni świąteczne, powszednie, pogodne i deszczowe.

Cyfry te przedstawia niżej przytoczona tabela:

Miesiąc	Ogólna ilość turystów w miesiącu	Średni spływ turystów w dni			
		świąteczne	powszednie	pogodne	pochmurne
maj	967	107	45	45	20
czerwiec	2.181	107	62	72	65
lipiec	6.430	239	203	227	74
sierpień	5.464	245	160	193	85
wrzesień	646	30	27	27	17

Tabela powyższa uzupełnia wykres stwierdzając, iż w dni pogodne ruch jest dwa razy silniejszy niż w dni pochmurne. Również prawie dwa razy silniejszy jest ruch w dni świąteczne. Najsilniejszy ruch jest w lipcu i sierpniu, co również dobitnie ilustruje niniejsze zestawienie.

Włodzimierz Rudkiewicz.

Zagadnienie drogi karpackiej.

Dotychczasowe prace Związku Ziem Górskich wykazały dobitnie, jak wielkie znaczenie dla rozwoju gospodarczego obszarów karpackich posiada gęsta sieć dróg. Wśród wielu momentów natury gospodarczej zaobserwowano i stwierdzono, że postęp prac w górach zależny jest w 75% od możliwości komunikacyjnych. Dlatego też przystąpiło Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich do opracowania sieci dróg na obszarze Karpat. Projektodawcy uwzględnili potrzeby poszczególnych regionów tak gospodarcze, przemysłowe, jak i letniskowo-uzdrowiskowe, opierając się na założeniu, że projektowane drogi przyczynią się do rozwoju wszystkich dziedzin życia kulturalnego i gospodarczego.

Wśród prac nad siecią drogową w Karpatach na pierwszy plan wybiło się zagadnienie drogi karpackiej, która przebiegałaby wzdłuż całych Karpat od Cieszyna poprzez Żywiecczyznę, Orawę, Podhale, dolinę Popradu, Beskidy Środkowe, Bieszczady, Gorgany, aż po dolinę Czeremoszu.

Samo założenie przebiegu tej drogi po linii wschód — zachód jest odmienne od dotychczasowych dróg, które z powodów terenowych (przebieg dolin) mają przeważnie kierunek z północy na południe. To też było przyczyną powstawania ośrodków letniskowo-turystycznych wzdłuż dolin karpackich, pociągając jednocześnie za sobą ożywienie gospodarcze w kilku pasach z północy na południe. Droga karpacka ma przyczynić się do ożywienia turystyki i ruchu letniskowego wzdłuż pasa karpackiego. Jest to o tyle ułatwione, że już dzisiaj daje się zauważyć duże nasilenie ruchu turystycznego (przeważnie pieszego) po linii wschód - zachód, ale narazie jest ono hamowane brakiem odpowiedniej komunikacji.

Przy opracowywaniu projektu drogi karpackiej przyjęto szereg podstawowych założeń. Droga ta jest przeznaczona dla ruchu turystyczno-samochodowego, ze względu na przeznaczenie trasa jej biec będzie na granicy obszarów gęściej zabudowanych, regionów letniskowo-uzdrowiskowych i ośrodków sportów zimowych (Tatry, Czarnohora), otwierając jednocześnie dostęp do trudniej dostępnych części Karpat jak Gorgany, Bieszczady i Beskid Niski. Ułatwi ponadto dostęp do rezerwatów przyrody, terenów łowieckich, ośrodków muzealnictwa regionalnego, przy czym nie wejdzie na teren rezerwatów, lecz biec będzie u ich granicy dla zachowania charakteru rezerwatów.

Droga karpacka, łącząc już szereg zabudowanych letnisk i uzdrowisk górskich oraz będących w rozbudowie, nie będzie przebiegać przez ożywione letniska, lecz w ich pobliżu, przez co wyeliminuje się ruch tranzytowy, wnoszący wiele niepokoju do letnisk i uzdrowisk. Omijanie jednak letnisk i uzdrowisk nie będzie równoznaczne z pozbawieniem ich komunikacji dojazdowej. Droga karpacka obfitować będzie w liczne atrakcje, sam jej przebieg przeważnie partiami górskimi dostarczy dostatecznie dużą i różnoraką ilość atrakcyj widokowych, zabytkowych itp.

Droga karpacka biec będzie częściowo po już istniejących odcinkach dróg lokalnych, oczywiście ulepszonych, częściowo zaś po zaprojektowanych nowych odcinkach trasy przy uwzględnieniu wszystkich wyżej podanych założeń. Ponadto zostały opracowane możliwości powiązania drogi karpackiej z istniejącymi i projektowanymi kolejami i drogami, łączącymi obszary górskie z pozostałymi częściami kraju, jak też z większymi ośrodkami w ich sąsiedztwie (Katowice, Kraków, Tarnów, Przemyśl, Lwów, Stanisławów, Kołomyja i td.) Opracowano jednocześnie punkty węzłowe, gdzie ruch dojazdowy przejdzie na trasę drogi karpackiej oraz trasy o krótszych przebiegach w poszczególnych basenach turystyki górskiej i sportów zimowych jak np. Jaremcze, Worochta, Żabie, Krynica, Babia Góra i tp. Przebieg projektowanej trasy drogi karpackiej podaje załączona mapa.

Wszystkie te prace wymagały dużego wysiłku, zaznajomienia się

z zagadnieniami gospodarczymi i ich dynamiką. Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich dokładało wszelkich starań, by opracowany projekt był wyrazem możliwie wszystkich potrzeb terenu karpackiego pod względem drogowym i w tym celu wykonano projekt na mapie w skali 1:100.000, przy czym trasa została przeanalizowana trzykrotnie drogą pracy zespołowej, w celu możliwie wszechstronnego ujęcia tematu. Odcinki o specjalnych walorach krajobrazowych, przejście przez ważniejsze osiedla (jak np. Worochta, Jaremcze, Żabie, Krynica, Zakopane, Żegiestów, Czorsztyn, Wisła, Ustroń, Istebna) jak też miejsca o specjalnych trudnościach terenowych zostały brulionowo opracowane w skalach 1 : 100.000 lub 1 : 25.000, w zależności od posiadanego materiału kartograficznego, oraz w większości wypadków przeanalizowane w terenie (Worochta, Żegiestów, Zakopane).

Prócz tych prac Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich dąży do ustalenia podstaw prawnych mających na celu zabezpieczenie drogi karpackiej przed wadliwym obudowaniem i zarezerwowanie odnośnego pasa izolacyjnego, chroniącego otaczający krajobraz i walory widokowe drogi. W konsekwencji tego Biuro Planowania Regionalnego Ziem Górskich przystąpi do opracowania planu zabudowania pasa drogi karpackiej, co bodaj po raz pierwszy w Polsce zostało wzięte pod uwagę.

Droga karpacka nie będzie autostradą w pojęciu autostrad amerykańskich czy niemieckich, nie mniej jednak będzie drogą o wiele lepszą od tych, które dzisiaj w górach istnieją. Wykonanie jej będzie przedstawiało szereg poważnych trudności choćby ze względu na specyficzne warunki terenowe, tym nie mniej ogromne znaczenie jej dla całokształtu rozwoju gospodarczego ziem górskich wymaga szybkiej realizacji. Miejmy nadzieję, że tak czynniki rządowe jak i ludność górska w zrozumieniu celu i zadań drogi karpackiej dołożą wszelkich starań, by została ona wybudowana na przestrzeni kilku przyszłych lat.

Kazimierz Pawlewski.

Ruch cudzoziemców w Szwecji.

Turystyka zagraniczna w krajach skandynawskich ma nieco odmienny charakter, niż w innych państwach europejskich. Składa się ona z dwóch elementów: ruchu wymiennego między czterema państwami północnymi (Danią, Norwegią, Szwecją i Finlandią), oraz z ruchu z innych państw. Ruch wymienny między państwami północnymi, jako posiadający odmienne znaczenie, statystyka szwedzka traktuje odrębnie. Rok 1936 wykazał 96.791 przyjazdów, w czym 50.979 (52·7%) Duńczyków, 33.934 (35·1%) Norwegów i 11.878 (12·2%) Finnów. Ruch wymienny wzrasta z każdym rokiem, przy czym wzrost w stosunku do 1933 r. wyniósł w roku 1936 — 61·1%. Specyficzny skład tego ruchu przedstawia ta-

WSTĘPNY PLAN UPORZĄDKOWANIA I ROZWOJU

Skala zmniejszenia ok. 1 : 1.500.000.

Mapę opracowano w Biurze Planowania Regionalnego Ziem Górskich w Warszawie

bela I. Turyści stanowią w roku 1936 — 98% całego ruchu, przy czym odsetek ten w latach ubiegłych nie wykazywał dużych wahań (1935 — 98·3%, 1934 — 98·4%, 1933 — 98.4%).

Tabela I.

Państwo	Turyści				Inni przyjezdni				Razem			
	1933	1934	1935	1936	1833	1934	1935	1936	1933	1934	1935	1936
Dania	35.985	40.434	45.810	50.381	305	381	400	598	36.290	40.815	46.210	50.979
Norwegia	18.884	22.599	30.607	33.363	260	350	409	571	19.144	22.949	31.016	33.934
Finlandia	4.333	4.870	10.761	11.102	377	362	738	776	4.710	5.232	11.499	11.878
Razem	59.202	67.903	87.178	94.846	942	1.093	1.547	1.945	60.144	68.996	88.725	96 791

Pobyt turystów z państw północnych, jak to wykazuje tabela II, nie trwa długo. Na jednego turystę wypada przeciętnie 7—8 noclegów. Finnowie, jako najdalej mieszkający, przebywają najdłużej, Duńczycy zaś najkrócej (ruch weekendowy). Dla nieturystów ilość noclegów na osobę wynosi ponad 100.

Tabela II.

Państwo	1935			1936		
	Turyści	Noclegi	Noc./tur.	Turyści	Noclegi	Noc./tur.
Dania	45.810	303.916	6,6	50·381	364.282	7,2
Norwegia	30.607	222.137	7,3	33.363	262.622	7.9
Finlandia	10,761	110.114	10,2	11.102	124.736	11,2
Razem	87.178	636.167	7.3	94 846	751.644	7, 9

Ruch cudzoziemców z dalszych państw ma dla Szwecji dużo większe znaczenie, choć liczebnie jest nieco większy od wymiennego. W 1936 r. różnica nie przekraczała 10 tysięcy osób (tabela III).

Tabela III.

Państwa	1933	1934	1935	1936
Północne	68.144	68.996	88.725	96.791
Inne	68.995	88.576	89.675	106.504

Udział turystów w ruchu z państw odległych jest bezwzględnie i procentowo niższy od udziału turystów z państw sąsiednich. W 1936 r. wyniósł tylko 59,6% całego ruchu, gdy dla państw bliskich ten sam odsetek wyraził się w cyfrze 98%. Resztę przyjezdnych z państw dalszych stanowili podróżni jadący tranzytem —38,2%, oraz nieturyści 2,3%.

Ruch turystów z państw odległych jest przeważnie długo-pobytowy, co charakteryzuje najlepiej ilość noclegów na osobę, przedstawiona w tabeli IV. Na jednego turystę przypadało w roku 1936 — 21,1 noclegów, podczas gdy na jednego turystę północnego tylko 7,9.

Tabela IV.

Rok	Państwa północne			Reszta państw		
	Turyści	Noclegi	Noc./tur.	Turyści	Noclegi	Noc./tur.
1935	87.178	636.167	7,3	53.408	1,142.501	21,4
1936	94.846	751.644	7,9	63.514	1,338.309	21,1

Skład narodowościowy ruchu cudzoziemców z państw odległych w Szwecji podaje tabela V. Główną rolę odgrywają Niemcy, którzy w 1936 r. stanowili 40·7% przyjezdnych. Większy odsetek tworzyli też Anglicy (18%) i obywatele U. S. A. (14·6%). Trzy te narodowości stanowią niemal 3/4 ruchu.

Tabela V.

Państwa	Przyjazdy				Państwa	Przyjazdy			
	1933	1934	1935	1936		1933	1934	1935	1936
Anglia	11.310	13.573	15.637	19.167	Niemcy	35.657	46.623	40.800	43.348
Austria	2.017	2.419	2.711	3.385	Polska	487	752	1.106	1.306
Belgia	603	683	709	1 100	Szwajcarja	1.592	1.976	2.295	2.676
Czechosłowacja	1.346	2.147	2.516	3.248	U. S. A.	5.555	7 624	9.693	15.550
Estonia	428	647	1.081	1.961	Węgry	681	816	904	960
Francja	2.225	2.579	2.853	2.866	Z. S. R. R.	513	564	594	418
Holandia	2.736	3.598	3.794	4.434	Reszta państw	2.200	2.745	3.078	4.124
Italia	1.222	1.345	1.231	915					
Litwa	323	485	673	717	Razem	68.895	88.576	89.675	106504

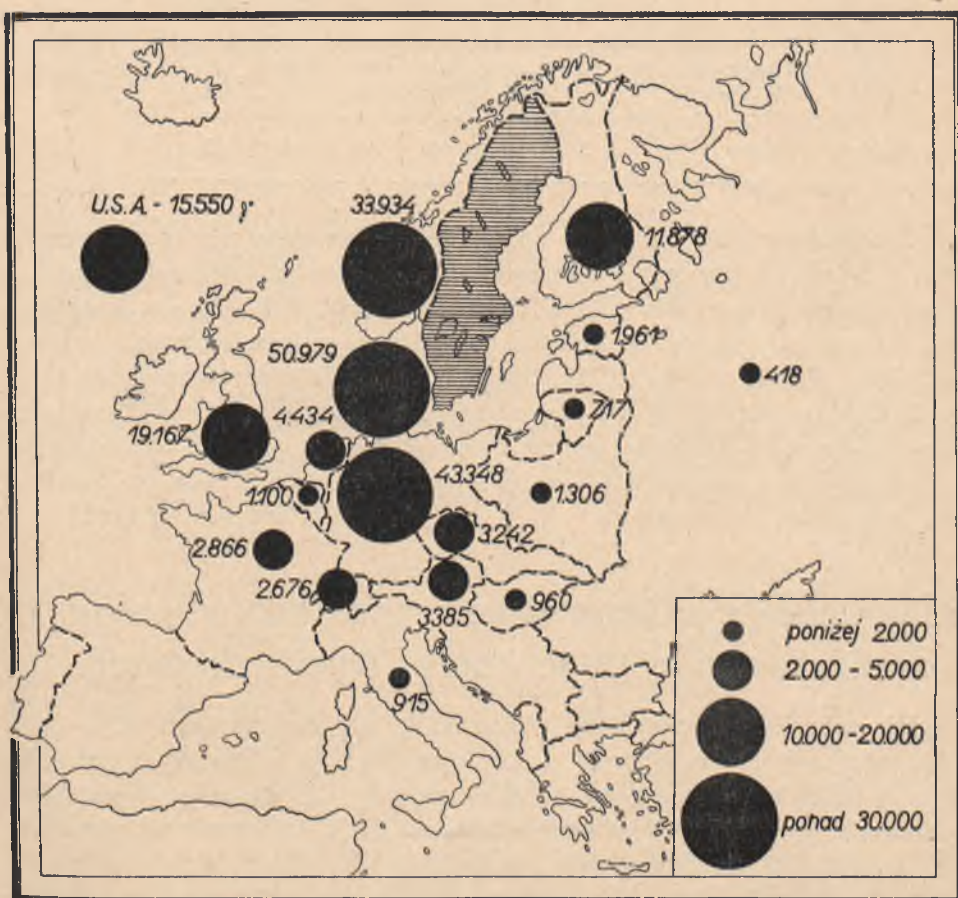
Ruch cudzoziemców skupia się głównie w miesiącach letnich. Czerwiec, lipiec, sierpień i wrzesień koncetrują 64% przyjezdnych. Tabela VI ilustruje wahanie sezonowe ruchu.

Tabela VI.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1933	3.186	2.588	3 034	3.413	4.365	7.781	12.985	14.067	7.497	4.214	3.155	2.610
1934	3.474	3 059	3.591	4.103	5.920	10.198	18.737	19.955	8.525	4.720	3.205	3.089
1935	3.890	3.261	3.624	4.155	5.633	9.905	18.075	19.910	8.429	5.596	3.692	3.505
1936	4.351	3 848	4.439	4 927	6.963	12.577	22.806	22.790	9.941	5.614	4.272	3.975

Sfera wpływu Szwecji, którą obrazuje załączona mapa, obejmuje przede wszystkim kraje blisko położone oraz Stany Zjednoczone A. Płn. Sześć państw, w tym trzy sąsiednie oraz Niemcy, Anglia i U. S A. dają Szwecji 174.856 przyjezdnych, co stanowi 86% całego ruchu obcych.

Napływ cudzoziemców do Szwecji.

Znaczenie ruchu z państw północnych i dalszych jest niejednakowe, jak to już wykazała ilość noclegów. Dochody z turystów państw odleglejszych są dwukrotnie wyższe. (Tabela VII w mil. zł.).

Tabela VII.

Państwo	1935	1936
Państwa półn.	21.5	23.0
Inne państwa	46.5	52.4

Bilans ruchu turystycznego Szwecji jest stale dodatni i osiągnął w 1936 r. 15 milionów złotych. Tabela VIII zestawia bilans ruchu w mil. zł w okresie sześciu lat, ilustrując dokładnie jego znaczenie gospodarcze.

Tabela VIII.

	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Dochody	50	47	53	68	79	88
Rozchody	47	42	47	56	61	73
Bilans	3	5	6	12	18	15

Zmniejszenie się bilansu w roku 1936 w stosunku do roku poprzedniego o 3 mil. zł. nie jest wynikiem obniżenia dochodów z tytułu ruchu cudzoziemców, które wzrosły w omawianym czasie o 11,4%, lecz powiększenia liczby wyjazdów za granicę i w związku z tym wzrostem wydatków, który wyraził się w 19,7%. Sprawia to sugestie osłabienia znaczenia gospodarczego ruchu, co nie jest słuszne, gdyż zarobki ludności, czerpiącej dochody z tej dziedziny przemysłu, zależne są nie od bilansu, lecz od przychodów i zwiększenie ich, pomimo silniejszego wzrostu rozchodów, jest objawem dodatnim. *Tadeusz Wilgat.*

Rola Miejskiego Domu Wycieczkowego w Krakowie w sieci szkolnych schronisk wycieczkowych.

W maju 1926 r. ukazał się pierwszy okólnik Ministerstwa W.R. i O.P. w sprawie zbierania funduszów na budowę szkolnych domów wycieczkowych. W 1927 r. powstało na terenie państwa 41 schronisk wyposażonych łącznie w 800 łóżek. Schroniska te udzieliły już w pierwszym roku swej działalności 2449 noclegów, przeciętna zatem ilość wykorzystanych noclegów wynosi zaledwie 3.1 na jedno łóżko. Rok 1928 wykazuje znaczną

postęp, — 50 schronisk — 1000 łóżek — 24447 noclegów, czyli w stosunku rocznym 24·5 noclegów na łóżko.

W 1929 r. władze szkolne kierują wycieczki młodzieży szkolnej do Poznania na Powszechną Wystawę Krajową. Akcji tej należy się osobna wzmianka, — w Poznaniu uruchomiono 30 schronisk (przeważnie w budynkach szkolnych) o 4.500 łóżkach, w których udzielono około 153.000 noclegów. Niezależnie od P. W. K. frekwencja młodzieży w innych schroniskach na terenie kraju wykazała minimalne zmniejszenie, wynoszące około 3000 noclegów w stosunku do roku poprzedniego, przeciętnie zaś użycie łóżka wyniosło 21.6 rocznie.

Dziesięciolecie 1927—1936 zamyka się cyfrą 190 schronisk, wyposażonych w 4640 łóżek. Ilość udzielonych w 1936 r. noclegów wynosi 182.154, zatem 39.3 noclegów na łóżko w stosunku rocznym.

Rozmieszczenie schronisk nie jest jednolite, zależne od wartości krajobrazowej i turystycznej ośrodka wzgl. jego okolicy, gęsta sieć schronisk powstała w regionie zachodnio- i wschodnio-karpackim, nadmorskim, wileńskim, podolskim, w historycznych miastach, jak Toruń, Chełmno, Częstochowa, Grodno, Kraków, Lwów, Płock, Poznań, Warszawa, Wilno i t. d.

W ciągu dziesięciolecia utworzono stałe instytucje, mające służyć turystyce młodzieży szkolnej. Do największych tego rodzaju inwestycyj należy zaliczyć wykonaną w latach 1930/31 budowę Miejskiego Domu Wycieczkowego w Krakowie.

Projekt sporządzony przez Gminę m. Krakowa w porozumieniu z Ministerstwem W. R. i O. P. przewiduje budynek dwuskrzydłowy o kubaturze około 18.000 m³. Kosztem 516.000 złotych (w czym subwencja Ministerstwa W. R. i O. P. 284,000 zł) ukończono w 1931 r. budowę pierwszego skrzydła o kubaturze około 7.400 m³, na 218 łóżek. Przeznaczony zasadniczo na pomieszczenie wycieczek szkolnych, służy w miarę wolnych miejsc również zespołom pozaszkolnym, młodzież jednak stanowi 80—85%, ogółu nocujących. Ogólne nasilenie ruchu ilustruje następująca tabela[1]):

Rok	Ilość łóżek		Ogółem noclegów udzielono		Dzienne przeciętne użycie łóżka w stosunku rocznym		Schronisko krakowskie w stosunku do całości sieci schron.		Dzienna przeciętna osób w schronisku krakow.
	a	b	a	b	a	b	łóżek	osób	
1931	3.223	218	64.205	4.304	19.96	19.79	6.76%	6.70%	38.87
1932	3.488	218	106.260	21.904	30.47	100.48	6.25%	20.61%	60.10
1933	3.814	218	123.322	23.232	32.34	106.57	5.72%	18.83%	63.65
1934	4.024	218	137.990	25.509	34.29	117.01	5.04%	18.49%	69.89
1935	4.300	218	164.587	32.948	38.28	151.10	5.00%	20.02%	90.26
1936	4.640	218	182.154	19.765	39.26	90.67	4.69%	10.84%	54.15

[1]) Objaśnienie. Pod a) cyfry dotyczą całości schronisk, pod b) M. D. W. Miejski Dom Wycieczkowy w Krakowie uruchomiono dnia 12 września 1931. Cyfry dotyczące ruchu w innych schroniskach wzięto z publikacji Ministerstwa W. R. i O. P. „Informator Wycieczkowy".

Zarówno całość sieci schronisk wycieczkowych w Polsce, jak i Krakowski Dom Wycieczkowy wykazują rozwój z roku na rok. Podczas gdy pojemność schronisk w omawianym sześcioleciu wzrasta o niespełna 50%, to frekwencja wzrasta równocześnie niemal o 200%. Podobnie krzywa obrazująca ruch w całości sieci wzrasta niemal równomiernie przez całe sześciolecie, podczas gdy odnośnie do krakowskiego domu wycieczkowego wykazuje w 1935 r. gwałtowny przyrost, zaś w roku 1936 znaczny spadek, poczym ponowny w 1937 r. wzrost dochodzący niemal do 50% w stosunku do roku poprzedniego.

Rok 1935 był dla Krakowa pod względem nasilenia ruchu turystycznego wybitnie korzystny, miasto gościło wiele wycieczek zdążających do Krypty św. Leonarda oraz na Sowiniec, niezależnie od tych zespołów, które przed śmiercią Marszałka przybyły zwiedzić zabytki miasta. Dla opanowania masowego ruchu uruchomiono w Krakowie dodatkowe kwatery masowe o 2.000 łóżkach.

Ruch turystyczny w Krakowie w 1935 r. nie był jednakże wyrazem powolnej i stałej ewolucji, jaką obserwujemy w latach 1932—33—34. W 1936 roku napływ wycieczek do Krakowa osłabł, podaż zaś kwater utrzymanych i przygotowanych na obsługę ruchu podobnie wzmożonego jak w 1935 r. przekraczała znacznie istotne zapotrzebowanie, co spowodowało, że we wszystkich instytucjach w Krakowie, rozporządzających masowymi kwaterami, w porównaniu do roku poprzedniego ruch spadł o 50—70%. Wynikła z tego konieczność zlikwidowania powstałych dorywczo kwater masowych skutkiem czego ilość ich powróciła do stanu z przed roku 1935.

Nie znajdując w swym rozwoju żadnych przeszkód, Miejski Dom Wycieczkowy w 1937 r. osiągnął liczbę niemal 28.000 nocujących, do której niezawodnie drogą normalnej ewolucji byłby był również doszedł, stając przed koniecznością rozbudowy, bądźto przynajmniej powiększenia ilości łóżek, zwłaszcza, że w niektórych miesiącach pokrywa zaledwie 20—25% zapotrzebowania kwater w mieście.

Nasilenie ruchu turystycznego w 1937 r. podaje następująca tabela:

TABELA II.

Nasilenie ruchu krajowego wg województw w 1937 r.

Nazwa województwa	Liczba osób	% sumy ogólnej
Kielce	4733	16 8%

Nasilenie ruchu zagranicznego wg państw w 1937 r.

Nazwa państwa	Liczba osób	% sumy ogólnej
Bułgaria	499	24.6%

Kraków	3956	14.1%
Śląsk	3713	13.2 „
m. Warszawa	3663	13.1 „
Łódź	2164	7.8 „
Zagranica	2023	7.1 „
Lwów	1766	6.3 „
Pomorze	1464	5 3 „
wojew. Warszawa	1054	3.9 „
Poznań	878	3.1 „
Lublin	833	3.0 „
Wilno	572	2.0 „
Białystok	351	1.3 „
Wołyń	319	1.2 „
Stanisławów	184	0.7 „
Nowogródek	165	0.6 „
Tarnopol	75	0.3 „
Polesie	61	0.2 „
Razem . . .	27974	100.0%

Jugosławia	279	13.8%
Niemcy	260	12.8 „
Węgry	169	8.6 „
Czechosłowacja	159	7.9 „
Estonia	156	7.9 „
Dania	91	4 5 „
Łotwa	90	4 5 „
Gdańsk	69	3.4 „
Anglia	46	2.3 „
Rumunia	44	2.2 „
Francja	36	1.7 „
Stany Zjednoczone	34	1.6 „
Litwa	20	1.0 „
Brazylia	17	0.8 „
Austria	14	0 5 „
Argentyna	9	0.4 „
Nowa Zelandia	9	0.4 „
Indie Angielskie	6	0.3 „
Belgia	4	0.2 „
Holandia	4	0 2 „
Szwajcaria	4	0.2 „
Szwecja	2	0.1 „
Afryka Południowa	2	0.1 „
Razem . .	2023	100.0%

Z prowadzonej statystyki wynika, że pod względem miejsca stałego zamieszkania turystów nocujących w M. Domu Wycieczkowym można wydzielić w Polsce 5 regionów. Najliczniej bywa reprezentowane naturalne zaplecze Krakowa, obejmujące trzy sąsiednie województwa: krakowskie, kieleckie i śląskie, drugie miejsce zajmują województwa centralne (warszawskie i łódzkie) posiadające tak znaczne skupienia ludzkie turystycznie wyrobione, jakimi są Warszawa i Łódź, trzecie zaś pas województw odgraniczający centrum państwa od kresów wschodnich (białostockie, lubelskie i lwowskie). Mniejszy napływ jest z następnych województw północno-zachodnich (poznańskie i pomorskie), najmniejszy z województw kresowych wschodnich (wileńskie, nowogródzkie, poleskie, wołyńskie, tarnopolskie i stanisławowskie). Nie można tu pominąć turystyki z za granicy, która ilościowo przekracza o 50% ruch z wymienionych sześciu województw wschodnich. Przytoczona powyżej tabela wyjaśnia dostatecznie nasilenie ruchu z poszczególnych województw oraz państw zagranicznych. Wśród turystów zagranicznych przeciętnie 20% stanowią Polacy, mieszkający poza granicami państwa, których liczba w 1937 r. wyniosła 339.

Stanisław Jaworek.

KRONIKA.

Albania. — Znaczenie gospodarcze ruchu turystycznego. W Nr 1 naszego pisma przez pomyłkę wydrukowano, jako dochód z ruchu cudzoziemców przypadający na mieszkańca Albanii 14 zł. zamiast 14 groszy. W. T.

Ameryka Południowa. — Komisariat Generalny dla ruchu tyrystycznego. Prezydent Wenezueli wydał niedawno rozporządzenie mające uregulować ruch turystyczny. Przewidziane są między innymi dla turystów specjalne udogodnienia. Nowo utworzony Komisariat Generalny ma prowadzić propagandę oraz popierać ruch turystyczny w Wenezueli. B. O.

Bułgaria — Państwowy Urząd Turystyczny. Przy Generalnej Dyrekcji Bułgarskich Kolei państwowych w Sofii stworzono oficjalną placówkę opieki państwowej nad turystyką i propagandą turystyczną Bułgarii. Adres nowego urzędu opiewa: „Direction Generale des Chemins de Fer et Perts de l'Etat Bulgale-Serviee de Turisme et Propagande" -- Sofia. W. T.

Czechosłowacja. — Klasyfikacja schronisk i stacji turystycznych (KČST) w Beskidach. Doceniając znaczenie dla rozwoju ruchu turystycznego pomieszczeń i aprowizacji, postanowił Okręg Beskidzki przeprowadzić oficjalną klasyfikację schronisk i hoteli, celem podniesienia ich poziomu. Klasyfikacja została przeprowadzona według 4 grup: czystość, wygoda, jakość potraw i gościnność, z uwzględnieniem szeregu szczegółowych cech. C z y s t o ś ć: czystość domu, pokojów gościnnych, kuchni, ustępów, bielizny łóżkowej i stołowej, ubrań personelu, kanalizacja i t. p. W y g o d a: przyjazd od głównej drogi, wejście do domu, do pokojów, wodociąg, spłukiwane ustępy, oświetlenie elektryczne, możność używania elektrycznych przyrządów, opalanie, centralne ogrzewanie, oddalenie ustępów od pokoi. P o t r a w y: jakość surowców, sposób przyprawiania i podawanie. G o ś c i n n o ś ć: uprzejmość gospodarza hotelu i personelu, kwiaty, otoczenie obiektu i ogólny estetyczny wygląd schroniska. Dla każdego kryterium ustanowiono maksymalną ilość punktów, kierując się wiekiem obiektu oraz jego położeniem komunikacyjnym. Przeprowadzono klasyfikację 29 obiektów na terenie okręgu i ogłoszono najlepsze wyniki w prasie. Coroczne powtarzanie tej akcji ma pobudzić właścicieli do podniesienia poziomu swych przedsiębiorstw. B. K.

Czechosłowacja. — Budowa nowych schronisk w słowackich Tatrach. Ziemski Wydział Słowacki przeznaczył w roku 1938 na budowę schronisk górskich 900 tys. zł. Z tego w Tatrach mają być wybudowane 3 duże, wygodne schroniska — jako punkty oparcia dla ruchu zimowego: poniżej przełęczy pod Kopą, w dolinie Staroleśnej niedaleko „Zbójnickiej chaty" i w dolinie Ciemnosmereczyńskiej. *B. K.*

Francja. — Organizacja ruchu turystycznego. Na czele ruchu turystycznego we Francji stoi Komisariat Generalny (Commissaire général au Tourisme). Jego celem jest projektowanie i opracowywanie programu pracy w dziedzinie gospodarki turystycznej oraz kontrola nad jego realizacją.

Organem wykonawczym Komisariatu jest Centrala Popierania Ruchu Turystycznego i Zdrojowego (Centre national d'expansion du tourisme, du thermalisme et du climatisme). Centrala ta zajmuje się realizacją programów, nakreślonych przez Komisariat przy pomocy finansowej rządu, organizacji przemysłu turystycznego, przedsiębiorców i zainteresowanych związków zawodowych.

Poza granicami Francji znajdują się wielkie biura podróży w liczbie 43. Działalność ich jest kontrolowana przez specjalny Wydział, który jest w stałym kontakcie z Komisariatem. Biura informują Komisariat o potrzebach propagandowych i całokształcie ruchu turystycznego do Francji. W porozumieniu z regionalnymi organizacjami turystycznymi, urządzono w 24 wielkich portach placówki obsługi turystycznej; w samym Paryżu istnieje główne biuro informacyjne. Sprawę koncesji biur podróży, taryfę hoteli i t. d. regulują rozporządzenia z marca i czerwca 1937 r.

„Centre national d'expansion du tourisme" rozesłało w przeciągu ostatnich 16 miesięcy 103 tonn materiału propagandowego (broszur, ulotek i t. d.). Liczne audycje radiowe poświęcono omawianiu ruchu turystycznego; obok nich do werbunku służyły specjalne filmy, reportaże, felietony oraz wydawnictwa.

O pozytywnych wynikach świadczy wzrost liczby cudzoziemców w roku 1937

Wzrost ten wynosił dla różnych okolic Francji od 30—80%, a dla Paryża dochodził nawet do 180%. Wzrost ruchu turystycznego a zwłaszcza cudzoziemców we Fracji był w wielkiej mierze spowodowany ostatnią wystawą światową w Paryżu. *P. M.*

Italia. — Biura podróży na stacjach kolejowych. Na większych stacjach kolejowych w Italii mają być otwarte biura podróży, które będą udzielać wszelkich informacji, po części także telefonicznie i to w kilku językach. Informacje dotyczyć będą cen, przepisów, tras podróży, taryfy bagażowej, połączeń kolejowych, godzin przyjazdu i odjazdu pociągów, a także rzeczy zgubionych. Biura będą przyjmować zamówienia na różne miejscówki, telegramy w sprawach informacji komunikacyjno-technicznych, będą prowadzić wymianę walut. Działalność nowych biur podrózy ograniczać się będzie tylko do samych stacji kolejowych i będzie odnosić się tylko do spraw ściśle związanych z komunikacją kolejową. E. N.

Łotwa. — Nowe bilety turystyczne. Celem poparcia turystyki koleje łotewskie wydały specjalne bilety turystyczne ważne na 1000 i 1500 km. Bilety te mają ułatwić poznanie Łotwy pod względem turystycznym. Ważność tych biletów będzie wynosiła 14 dni dla biletów 1000 km, a 21 dni dla biletów 1500 km. Cena ich wyniesie 22 i 33 Ł. (23,10 i 34,65 zł). Bilety mają być imienne. B. O.

Niemcy. — Statystyka ruchu obcych. „Der Fremdenverkehr" (nr 9 i 12) ogłosił drukiem szczegółowe wyniki opracowań Urzędu Statystycznego Rzeszy, dotyczące ruchu obcych w Niemczech za miesiące: grudzień — 1937 oraz styczeń — 1938. Zestawienia statystyczne obejmują 900 miejscowości sprawozdawczych (duże miasta, miasta średnie i małe, zdrojowiska, uzdrowiska i kąpieliska). Uwzględniają one dla każdej ilość meldunków obcych, oraz ilość wydanych noclegów, podając w osobnej rubryce dane dla obcokrajowców. Ogólne zestawienia sporządzane są dla 5 głównych regionów, t. zn. dla Niemiec wschodnich, północnych, środkowych, zachodnich i południowych E. N.

Niemcy (Austria). — W sprawie nazwy „hotel". „Der Fremdenverkehr" nr 9 z lutego donosi, że w Austrii na mocy rozporządzenia ministerstwa handlu i komunikacji termin „hotel" przysługuje tylko przedsiębiostwom o określonej wielkości, mającej odpowiednie urządzenia. I tak „hotele" w Wiedniu muszą posiadać conajmniej 50 (poza Wiedniem 30) pokoi. W 2/3 pokoi musi być woda bieżąca, zimna i ciepła oraz centralne ogrzewanie (poza Wiedniem 1/3 pokoi). W każdym „hotelu" musi być conajmniej jedna sala towarzyska, na każdym piętrze jedna łazienka, dalej światło elektryczne, telefon i t. p. E. N.

Niemcy (Austria). — Nowe przepisy jazdy prawą stroną. W Austrii przygotowuje się obecnie przejście z lewostronnego na prawostronny kierunek jazdy. W związku z dużymi trudnościami i znacznymi kosztami, jakie ta zmiana za sobą pociągnie (zwłaszcza w samym Wiedniu) należy liczyć się z tym, że jednolite przepisy jazdy prawą stroną wejdą w życie dopiero zimą 1939 r. We wszystkich państwach, wyjąwszy Czechosłowację, Węgry, Szwecję i Anglię, obowiązuje jazda prawostronna. W znacznej części Austrii obowiązują już te przepisy. Koszta przebudowy ruchu ulicznego wyniosą 20 mil. szylingów, musi je pokryć przemysł materiałów pędnych. Za każdy litr sprzedanej benzyny składa się grosz na specjalny fundusz w tym celu. E. N.

Niemcy. — Udział organizacji turystycznych w plebiscycie w Austrii. W związku z plebiscytem w Austrii, który odbędzie się dnia 10. V. 1938 r. wydano następujące rozporządzenie:

1. Wszystkie organizacje niem. ruchu turystycznego łącznie z całym aparatem werbunkowo-propagandowym muszą stać do 10 IV. na usługach plebiscytu. Krajowe Związki Turystyczne, Wydziały Regionalne, Dyrekcje Zdrojowe i t. d. mają się natychmiast porozumieć z organami propagandowymi, przygotowującymi plebiscyt i poproszą o wskazówki w sprawie walki wyborczej.
2. Wszelkie oficjalne placówki ruchu turystycznego staną również na usługach kampanii wyborczej.
3. Wszelkie zmiany organizacyjno-personalne mają być bez wyjątku wstrzymane do dnia 10. IV. b. r.
4. W związku z przyłączeniem Austrii wszelkie sprawy organizacyjno-personalne zostaną rozstrzygnięte dopiero po 10 kwietnia.
5. Ponieważ sam staję do walki wyborczej przeto nie przyjmuję stron i nie odbieram żadnej korespondencji.

6. Hasłem dla całej organizacji ruchu turystycznego aż do 10. IV. jest: Stuprocentowe „tak" dla Adolfa Hitlera i Wielkich Niemiec. Wszystko co popiera to hasło musi być wykonane, a wszystko co jest sprzeczne z tym, musi być usunięte.

Kierownik niemieckiego ruchu turystycznego
Herman Esser B. O.

Niemcy. — Ruch turystyczny na Kresach Rzeszy. Minister Oświaty i Propagandy w Niemczech przypomina ponownie, że obowiązkiem kół gospodarczych Rzeszy jest poprzeć wysiłki Kresów w ich walce o zachowanie kultury, obyczajów i zwyczajów niemieckich.

Należy dążyć do podniesienia życia gospodarczego tych obszarów przez specjalne zarządzenia a w szczególności przez skierowanie ruchu turystycznego, wycieczek propagandowych na Kresy.

Takim krajem, „pokrzywdzonym przez Traktat wersalski", a potrzebującym pomocy, jest Pomorze Należy przede wszystkim skierować ruch turystyczny do położonych tam kąpielisk. Należy również poprzeć wydatnie Lauenburg i Bytów.

Do kresowych obszarów należą także pogranicza południowe jak Saska Szwajcaria, Góry Kruszcowe, Vogtland i Oberlausitz.

Wszyscy członkowie R. V. H. powinni do 20 kwietnia 1938 r. donieść jakie zostały przedsięwzięte środki w celu uskutecznienia powyższych zadań.

Zawiadomienia te należy nadesłać koniecznie w powyższym terminie, albowiem sprawozdania z nich muszą być doręczone na czas Ministrowi Oświaty i Propagandy.

B. O.

Polska — Konferencja Międzyizbowej Komisji Komunikacyjno-Turystycznej. W Zakopanem dnia 7 marca odbyła się konferencja Międzyizbowej Komisji Komunikacyjno Turystycznej pod przewodnictwem inż. L. Skarżeńskiego, w której wzięli udział reprezentanci wszystkich Izb Przemysłowo-Handlowych. Między innymi omówiona została sprawa nowej ustawy letniskowej oraz oryginalny projekt sanacji przemysłu hotelowo-pensjonatowego. S. L.

Polska. — Konferencja w sprawie drogi karpackiej. Staraniem Związku Ziem Górskich odbyła się dnia 1 kwietnia konferencja w sprawie definitywnego ustalenia trasy turystycznej drogi karpackiej. Referaty wygłosili; prof. W. Goetel oraz inż. B. Rudziński. Wyniki obrad przekazane zostały do opracowania do Biura Planu Regionalnego Ziem Górskich. S. L.

Polska. — Ruch turystyczny w Wilnie. Na przełomie sezonu zimowego i letniego Związek Propagandy Turystycznej Ziemi Wilenskiej zorganizował trzy następujące imprezy: 1) II Konkurs Pamiątek Regionalnych jako dalszy etap w walce o ładne, gustowne i tutejsze „drobiazgi", ktore masowo zakupują turyści przy zwiedzaniu. 2) Wystawę Fotograficzną p. t. „Piękno Wilna i ziemi Wileńskiej" mającą na celu zademonstrowanie charakterystycznych cech Wileńszczyzny w dziedzinie architektury, pejsażu, etnografii i typów ludowych. 3) Tydzień propagandy Muzeów przypominający co roku mieszkańcom Wilna o istnieniu bogatych i różnorodnych zbiorów. L.

Polska. — Wykłady turystyki w Kolegium w Gdyni. Kolegium Międzynarodowych Wykładów Akademickich w Gdyni. prowadzące od 1932 r. na poziomie akademickim, wakacyjne kursy dla słuchaczy z kraju i z za granicy (w 2 oddziałach: w „Instytucie Międzynarodowych Wykładów Nauk Administracyjnych i Gospodarczych", oraz w „Instytucie Wykładów o Kulturach Narodów Słowiańskich"), wprowadziło dzięki inicjatywie rektora dra T. Hilarowicza od samego początku zagadnienia turystyczne, jako stały przedmiot wykładowy. Poniżej podane zostały tytuły prowadzonych w poszczególnych latach wykładów:

Rok 1932. mgr. W. Mileski — „Organizacja turystyki w Polsce". „Parki narodowe i rezerwaty przyrodnicze, jako obiekty naukowe i turystyczne".

Rok 1933. mgr W. Mileski — „Gospodarcze znaczenie turystyki dla państwa". „Rola samorządów na polu popierania turystyki".

Rok 1934. mgr W. Mileski — „Rola samorządu w rozwoju turystyki". „Znaczenie turystyki w ogólnej gospodarce państwa".

Rok 1935. mgr W. Mileski — „Międzynarodowe konwencje turystyczne i wymiana turystyczna". „Ochrona przyrody w krajach słowiańskich (wraz z zagadnieniem wpływu ochrony przyrody i krajobrazu na rozwój turystyki)". „Rola samorządów na polu popierania turystyki". „Z zagadnień turystyki międzynarodowej".

Rok 1936. Marian Krynicki — „Polska turystyka morska na statkach oceanicznych. Dr W. Korabiewicz — „Podróż kajakiem do Indyj". J. Merson — Problemy rozwoju naszego wybrzeża". „Turystyka na wybrzeżu polskim". Dr S. Bobkowski — „Klimatyczne znaczenie wybrzeża morskiego".

Po przerwie w 1937 roku zagadnienia turystyczne mają być w b. r. i na przyszłość ponownie uwzględnione w programie wykładów. *W. Mileski.*

Rumunia. — Kanał Cernowoda-Konstanca. Rząd rumuński zadecydował budowę kanału Cernowoda-Konstanca, który skróci żeglugę na Dunaju do Morza Czarnego o 250 km. Pomiary i uzgodnienie biegu kanału dokonane będą w ciągu bieżącego lata. Roboty około odkopania terenu rozpoczną się na wiosnę 1939 r. Budowa ma być wykończona w 1944 r. Przewidziano również budowę portu u ujścia kanału, który będzie nosił nazwę pobliskiego małego jeziora „Taschaul". E. N.

Siam. — Biuro propagandy turystycznej. Przy tamtejszym ministerstwie dla spraw gospodarczych powstało z początkiem bieżącego roku biuro propagandy turystycznej w Bangkok — „Bureau of Tourist Promotion" — którego zadaniem jest propagowanie terenów turystycznych kraju, a zwłaszcza za granicą. Prócz tego wspomniane biuro spełnia także wszelkie funkcje biura podróży. E. N.

Szwajcaria. — Statystyka turystów zagranicznych przybywających autami. W 1937 r. wprowadzono w Szwajcarii po raz pierwszy statystykę obcokrajowców przybyłych autami prywatnymi lub autobusami. Dane statystyczne, które zbierano przy wyjeździe z kraju, obejmują wszystkie zagraniczne wozy osobowe i autobusy, ilość osób oraz długość ich pobytu. Automobilistów mieszkających w pasie granicznym nie uwzględniono. Ze statystyki wynika, że w ciągu ubiegłego roku przyjechało 294.000 samochodów (prywatne auta i autobusy), przywożąc 1,076.000 osób, które przebyły 2·8 milj. dni. Jedna czwarta gości zagranicznych przybyła autobusami, na które przypadało przeciętnie po 22 osób, podczas gdy na samochody osobowe przypadało średnio 3 osoby. Podróżujący samochodami prywatnymi zatrzymali się w Szwajcarii przeciętnie 3 dni, uczesnicy wycieczek autobusowych natomiast tylko 1·4 dni. Tylko 6% wszystkich zagranicznych osób przybyłych samochodami lub autobusami, zatrzymało się w kraju ponad tydzień. Największą ilość podróżujących samochodami zanotowano w sierpniu. Statystyka podaje, że turyści zagraniczni, jeżdżący autami, korzystali z 1,726.000 noclegów, co stanowi 22% ogólnej liczby noclegów, wydanych obcokrajowcom. E. N.

Węgry. — Ruch turystyczny w Budapeszcie. Ruch turystyczny w Budapeszcie wzrósł w 1937 r. o 8% w stosunku do roku 1936. Liczba turystów w ubiegłym roku wynosiła 278.694 (w 1936 r. — 259.880), a liczba noclegów 910.015 (w 1936 r. — 865.697) Ruch turystów z zagranicy podniósł się z 136.000 cudzoziemców do 149.500 (10%). Uwagę zwraca wzrost turystów z Niemiec (z 22.795 na 30.983). Anglii (z 12.140 na 15.818), Rumunii (z 3.565 na 5.673) i z Ameryki (z 8.238 na 12.936).

Natomiast spadła frekwencja turystów ze Szwajcarii (z 5871 na 3463), Italii (z 12.630 na 9138) i Polski (z 4577 na 3515). B. O.

Poradnik Techniczny

Wskazania dla hoteli w Niemczech.

(Streszczenie artykułu, zamieszczonego w czasopiśmie „Fremdenverkehr" Nr 5, z dnia 29 I. 1938 r.) Wskazówki poniżej podane są również aktualne dla naszych hoteli, dlatego zdecydowano się je ogłosić w „Turyźmie Polskim".

Korespondencja. Korespondencja w hotelu posiada charakter powszechności. Nikt w hotelu, czy to będzie właściciel, czy zarządca nie ulega wzruszeniu przy odbiorze korespondencji, która codziennie tu wpływa, Zaistniało u hotelarzy prawdziwe zobojętnienie na czarodziejski

wyraz „poczta". Jest to wielka szkoda, polegająca na stracie przyjemności, którą poczta sprawia codzień milionom różnych ludzi. To zobojętnienie jest tym dziwniejsze, że każdy pracownik hotelowy ma możność zobaczenia i poznania na własne oczy znaczenia poczty. Gość mieszkający w hotelu oczekuje z niecierpliwością poczty i pyta się o nią zrazu uprzejmie, potem natarczywie, aż wreszcie może wyprowadzić z równowagi personel hotelowy swymi ciągłymi pytaniami. Personel hotelowy natomiast musi zawsze grzecznie i uprzejmie odpowiadać na nieraz nieuprzejme słowa i nie może okazywać swego niezadowolenia klientowi. Najczęściej gość niesłusznie wini hotel o niedoręczenie i brak pośpiechu w przekazywaniu korespondencji. Większość bowiem korespondencji dochodzi zawsze i służba hotelowa mimo zobojętnienia docenia ważność korespondencji dla klienta i stara się ją jak najszybciej doręczyć adresatowi. Tylko mały procent korespondencji i to bardzo rzadko ginie, ale tu nie można zawsze winić hotelu.

Rozmowy telefoniczne. Żaden gość telefonujący do hotelu nie może żądać, by go poznano po samym tylko głosie. Jakkolwiek zdarza się bardzo często, dzięki zmysłowi rozpoznawczemu, rozwiniętemu wśród personelu, że rozpoznanie klienta po dłuższej niebytności w tym hotelu następuje natychmiast, to jednak przeniesienie tej zdolności tylko na zmysł słuchu, jest zbyt wielkim wymaganiem. Obowiązkiem zatem każdego gościa przy rozmowie telefoniczej, jest podać imię i nazwisko.

Właścicielowi hotelu nie można wziąć za złe, gdy zamówienie przez telefon przyjmuje pod pewnymi warunkami i zastrzeżeniami. To też gość celem uniknięcia nieporozumienia winien telefoniczne zamówienie pokoju poprzeć zaraz piśmiennym zleceniem. Klient nie powinien się tym oburzać, lecz naodwrót, jest zobowiązany tak postąpić, a zarazem będąc w hotelu przypatrzyć się jak nieraz skomplikowane zadania przesuwają się przez zarząd hotelowy, który nie chcąc zrażać sobie gości, jak również nie chcąc dołożyć z własnej kieszeni — musi szukać drogi pełnej taktu, celem rozwiązania tych problemów.

Wizyty. Jeżeli ktoś pragnie odwiedzić swego przyjaciela, mieszkającego w hotelu, musi podać swoje imię i nazwisko u portiera. Dopiero po zameldowaniu i otrzymaniu zezwolenia na audiencję może udać się do danego pokoju. Postępuje się w ten sposób dlatego, bo może się zdarzyć, że gość nie pragnie zobaczyć się z daną osobą i nie udzieli zezwolenia na przyjęcie; hotel musi stosować się do wymagań i życzeń swoich gości.

Personel hotelowy ma bardzo zaszczytne, ale ciężkie zadanie, bo musi na tym tle łagodzić przeciwieństwa i usuwać tarcia. Obowiązkiem gościnności jest, by w hotelu działo się wszystko w atmosferze przyjemnej. Ideałem gościnności jest nie dopuścić nigdy i nigdzie do nieporozumienia.

Księga zażaleń. Liczni właściciele hoteli umieszczają na swoich drukach następującą uwagę: „wszelkie zażalenia prosimy uprzejmie skierować do zarządu". — Tym chcą zaznaczyć, że zależy im na doskonałej sprawności całej obsługi.

Ale goście nie powinni również wykorzystywać tego przywileju i nie powinni za każdym razem żalić się na pewne niedociągnięcia. Natomiast wolno im, a nawet są zobowiązani, gdy dostrzegą brak dobrej woli, żądać swego bez najmniejszych ustępstw. Krytyka bezstronna gości, oddaje prawdziwą usługę hotelowi. W drobnych wypadkach, gdy klient jest niezadowolony z obsługi, niech bezpośrednio zwróci uwagę danemu pracownikowi, który napewno usprawiedliwi się i poprawi.

Gość bowiem powinien wymagać zawsze tego, co mu się prawnie należy, natomiast nie może żądać rzeczy niemożliwych. Utarło się mniemanie, że gość ma zawsze rację. To jest słuszne, ale tylko w granicach możliwości. Klient musi sobie uzmysłowić, ile opanowania i cierpliwości kryje w sobie powiedzenie: „gość ma zawsze rację". Dlatego nie powinien tego nadużywać.

Wyjazd. Większość gości należy do tej kategorii, której ciężko przychodzi chwila wyjazdu. Nie dlatego, że to koniec pięknych dni spędzonych w danej miejscowości, ale dlatego, że nadchodzi godzina napiwków.

W każdej kasie hotelowej można się dowiedzieć, czy obsługa została włączona do ogólnego rachunku, czy nie. Przeważnie wynosi ona 10% (a przy krótkich pobytach 12—13%) — to niech będzie wskaźnikiem dla gościa, i niechaj się nie lęka, że służba przyjęła jego napiwek ze słowami „mało". — Jeżeli ktoś zasłużył sobie na specjalną nagrodę, to należy mu ją niezwłocznie dać w związku z jego usługą.

Ponieważ zdarzało się, że cały personel hotelowy był wyzyskiwany przez gości, którzy uważali, że różne dodatkowe usługi należą im się bez specjalnej dopłaty, wprowadzono w Niemczech osobną taryfę dla posłańców, bagażowych, i t. d.

Właściciel hotelu winien baczyć, aby panowała u niego atmosfera szczerości, zwłaszcza w dziedzinie rozrachunku z klientem. Uregulowanie rachunku i odjazd idą ze sobą nierozłącznie w parze. Niechaj gość w chwili odjazdu wyniesie jak najmilsze wspomnienie z danego hotelu. Gość ten bowiem znowu ma wrócić do niego, polecać go innym i reklamować jak najlepiej. Uczyni to, gdy wyjedzie zadowolony, a zwłaszcza gdy nie będzie miał żadnych niespodzianek przy regulowaniu rachunku. — Ale również, niechaj tutaj pomoże pracownik hotelowy i niech nie stawia gości w przykrej sytuacji w chwili odjazdu. Jest on zobowiązany ze względu na doniosłość jego zawodu nie żądać napiwków. Niechaj lepiej będzie posłusznym i uprzejmym, a zwłaszcza niech nie narzuca się swą obecnością w chwili odjazdu, a gość o nim napewno nie zapomni.

O. Beiersdorf

PRZEGLĄD LITERATURY

„Jahrbuch des Deutschen Fremdenverkehrs 1938".

Poraz pierwszy ukazał się w Niemczech rocznik poświęcony podstawom prawnym i organizacyjnym ruchu turystycznego, wydany w Berlinie przez Reichsfremdenverkehrsverband. Celem rozbudowy i dalszego utrwalenia podwalin ruchu turystycznego rozpoczęto w Rzeszy wydawanie serii roczników przeznaczonych dla pracowników w tej gałęzi życia gospodarczego. Roczniki będą omawiały kolejno ważniejsze kwestie prawne i organizacyjne, związane z ruchem turystycznym, będą podawały zasadnicze wytyczne polityki, aby w ten sposób stworzyć naukowy podręcznik turyzmu.

Pierwszy rocznik podaje zasadnicze wiadomości dotyczące rozbudowy ruchu turystycznego, omawia podstawy prawne organizacji zajmujących się ruchem, podstawy prawne organizacji zawodowych, gospodarki turystycznej oraz zasady propagandy ruchu turystycznego. Na podkreślenie zasługuje ciekawy rozdział traktujący o wytycznych gospodarki uzdrowiskowo-letniskowej. W formie przeglądowej podano ważniejsze rozporządzenia i ustawowe określenia elementów gospodarki turystycznej.

Drugą część wyżej omawianego rocznika stanowi księga adresowa, ukazująca się co dwa lata, a zawierająca spis wszystkich organizacji, towarzystw, placówek miejscowych, urzędów gminnych, towarzystw okrętowych żeglugi morskiej i rzecznej, przedsiębiorstw autobusowych i t. d. obsługujących ruch turystyczny.

E. Nawratilówna.

Ostatnio nadesłane zostały do Redakcji następujące wydawnictwa polskie:

Biuletyn Komisji Studiów Ligi Popierania Turystyki — tom II. Kraków, wyd. Ligi Popierania Turystyki, str. 290, cena 7.00 zł.

Chorabik Tadeusz — Ruch uzdrowiskowo-letniskowy w woj. krakowskim, Kraków — Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr 6. str. 26. cena 0.70 zł.

Czarnohora — Album fotograficzny, wyd. Karpackiego Towarzystwa Narciarzy z okazji 30-to letniej działalności, Kraków str. 40.

Dwa lata Ligi Popierania Turystyki — Sprawozdanie z działalności Ligi Popierania Turystyki za okres od 15. VI. 1935—30. X. 1937. Warszawa, wyd. Zarządu Głównego L. P. T., str. 144.

Fularski Mieczysław — Narodowe Biura Podróży za granicą i w Polsce, Warszawa — Biblioteka turystyczna P. B. P. Orbis, str 22.

Leszczycki Stanisław — Region Podhala, Podstawy geograficzne, gospodarcze planu regionalnego, Kraków, Prace Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. nr 20 str. 286.

Ochrona Przyrody — Organ Państwowej Rady Ochrony Przyrody, rocznik 17. Kraków 1937., str. 360.

Orłowicz Mieczysław — Statystyka turystyczna Austrii, Kraków. Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr 10, str. 14 — cena 0.40 zł

Orłowicz Mieczysław — Turystyka na Polesiu. Protokół I. Zjazdu Turystycznego odbytego w Pińsku 5. i 6. VI. 1936 r. Warszawa, nakł. Ministerstwa Komunikacji str. 138.

Plan Turystyczny Warszawy — wyd. Związku Propagandy Turystycznej m. st. Warszawy.

Sprawozdanie Związku Ziem Górskich — za okres od 12. XI. 1936 — 31. XII. 1937 Warszawa, pod red. K. Pawlewskiego, str. 92.

Wiśniewski Stanisław — Pensjonaty w uzdrowiskach. Warszawa 1938, nakł. „Wiadomości Turystycznych", str. 12 — cena 1.50 zł.

Zasady Organizacji Urlopów Pracowniczych — Warszawa, wyd. Centralnego Biura Wczasów, str. 8.

Zaczyński Eugeniusz — Dwadzieścia lat rozwoju Zakopanego, 1918—1937. I. Frekwencja w uzdrowisku. Kraków, Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr 9. str. 23, cena 0.50 zł.

E. N.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: **Studium Turyzmu U. J.** — Redaktor odpow.: **Dr Stanisław Leszczycki.**

Adres Redakcji i Administracji: **Kraków, Grodzka 64. —** Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

Turystyka a ochrona przyrody.

W stosunku swym do przyrody ludzkość przechodziła znamienne fazy rozwojowe.

Dopóki człowiek prowadził tryb życia mniej lub więcej pierwotny i całym swym jestestwem tkwił głęboko w przyrodzie, nie istniało dla niego ani zagadnienie turystyki, ani zagadnienie ochrony przyrody. Uprawiać turystyki nie potrzebował, będąc w ciągłym ruchu poza domem z racji swego sposobu życia. Stosunek zaś do przyrody w tym stadium rozwojowym człowieka charakteryzowała walka z jej siłami, nieraz bardzo ciężka i uporczywa. W walce o byt zwyciężały często potęgi przyrody, a jeśli nawet człowiek począł przyrodę zwyciężać, nie przychodziło mu do głowy chronić swego najpotężniejszego wroga.

Sytuacja zmieniała się w miarę postępu cywilizacji. Skupiając się w miastach i gęsto zaludnionych osiedlach prowadził człowiek coraz to bardziej siedzący tryb życia. Coraz to trudniej było wyrwać się poza mury miejskie, coraz to żywiej poczęła w człowieku miejskim rosnąć tęsknota do swobody, ruchu i przestrzeni, którą mu mogła dać tylko wędrówka. Uczucia te wzrosły w ludzkości bardzo mocno w ciągu wieku dziewiętnastego w związku z gwałtownym postępem uprzemysłowienia i urbanizacji. Zrodziła się potrzeba wycieczkowania celem znalezienia się na łonie przyrody, powstała turystyka, która staje się w oczach naszych coraz to potężniejszym prądem gospodarczym i kulturalnym. Wzrost turystyki, ogarnięcie przez nią coraz to liczniejszych rzesz ludzkich, wywołały konieczność jej organizacji. Od drugiej połowy dziewiętnastego wieku organizowanie turystyki wzmagało się silnie, dochodząc dzisiaj w niektórych krajach do form sprawnych, niemal doskonałych.

Równolegle z tym procesem wzrostu wrzesz i wgłąb, przeżywała turystyka ciekawą ewolucję.

W początkach rozwoju turystyki mało myślano o potrzebie otoczenia opieką przyrody. Jeszcze w pierwszej połowie dziewiętnastego wieku przyroda była nieźle stosunkowo zachowana nawet w największych obszarach cywilizacyjnych, Europie i Ameryce Północnej. Nieliczni wycieczkowicze tych czasów nosili w sobie atawistyczną obawę przed przyrodą. W literaturze podróżniczej owych czasów często znaleźć można wyrazy uczucia grozy wobec potęgi przyrody, szczególnie najwspanialszych jej przejawów, morza i gór.

Ale już w drugiej połowie dziewiętnastego wieku, w początkach istnienia turystyki zorganizowanej, pojawia się hasło ochrony przyrody. Powody, które wywołały powstanie tego prądu w turystyce całego świata są nader proste. Człowiek nowożytny, spędzający większość żywota w murach miejskich, zamknięty wśród wysokich kamienic i ciasnych ulic, przyduszony szarzyzną życia codziennego i zdenerwowany zgiełkiem współczesnego pędu cywilizacyjnego, pragnie od tego wszystkiego odetchnąć, wyrwać się na wolne przestrzenie, użyć piękna przyrody, którego jest pozbawiony w miastach.

Tymczasem uroda świata niknie gwałtownie. W miarę postępu cywilizacji coraz to większe przestrzenie obejmuje w swe posiadanie pług, coraz to szybciej znikają lasy, rosną olbrzymie skupienia przemysłowe, giną zwierzęta i rośliny, żyjące na swobodzie.

Proces ten najboleśniej odczuwa turysta. Coraz to trudniej mu dotrzeć do obszarów swobodnej, nienaruszonej przyrody, coraz to trudniej tereny takie znaleźć. Z początku turysta patrzy na to bezradnie, proces niszczenia przyrody zdaje mu się nieuniknionym i nieubłaganym. Potrzeba ochrony przyrody przejawia się w pierwszych początkach jako szlachetny, ale niemal bezsilny ruch ideowy.

W miarę jednak organizowania turystyki ruch ten krzepnie i nabiera rumieńców. Jakże charakterystyczne są pod tym względem dzieje najstarszej w Polsce, a jednej z najstarszych w Europie organizacji turystyki górskiej, jaką jest Polskie Towarzystwo Tatrzańskie! Zaledwo to towarzystwo powstało i na dobre się zorganizowało, już rozległo się w nim głośno hasło ochrony przyrody. Pod wrażeniem posuwającego się zniszczenia Tatr pojawiają się już w pierwszych rocznikach Pamiętnika Towarzystwa Tatrzańskiego w latach 1876-ym i następnych głosy o potrzebie ochrony rzadkich zwierząt i roślin w Tatrach, jak świstaka, kozicy i szarotki, już w roku 1888 pojawia się po raz pierwszy hasło zamiany Tatr na Park Narodowy.

W czasach współczesnych jesteśmy świadkami żywiołowego wzrostu idei ochrony przyrody w turystyce, a przede wszystkim w turystyce zorganizowanej. Wszystkie poważniejsze zrzeszenia turystyczne świata przyjmują ochronę przyrody w swój program. Tam, gdzie niebezpieczeństwa zniszczenia są największe, a piękno przyrody najwspanialsze, jak w wielu obszarach górskich, hasło ochrony przyrody brzmi szczególnie rozgłośnie w kołach turystycznych. W miarę piętrzących się trudności i rosnących spustoszeń, hasło to staje się częstokroć bojowym.

Turyści współcześni, a wśród nich w jednej z pierwszych linii turyści polscy, walcząc o realizację idei ochrony przyrody, czynią zadość swej istotnej potrzebie wewnętrznej i życiowej.

Wspaniała i osobliwa przyroda jest jednym z głównych czynników,

dla których uprawia się turystykę. Turysta, udając się na wycieczkę, chce obcować z przyrodą niezniszczoną i piękną. Piękno przyrody jest więc jedną z podstaw istnienia i właściwego rozwoju turystyki. Stąd hasło ochrony przyrody jest z losem turystyki ściśle związane i będzie wraz z turystyką istniało, przechodziło jej wzloty i upadki.

Niesłusznym jest przeciwstawianie turystyki ochronie przyrody. Ochrona przyrody jest jedną z racji bytu racjonalnej turystyki.

Uczy tego wymownie przebieg rozwoju obu tych prądów w historii ludzkości.

Prof. dr Walery Goetel.

Potrzeby inwestycyjne polskich uzdrowisk.

Streszczenie referatu wygłoszonego na Walnym Zjeździe Członków Związku Uzdrowisk Polskich w Warszawie w dniu 9. IV. 1938 r.

Najważniejsze potrzeby uzdrowisk polskich w zakresie ich inwestycyjnego wyposażenia przerastaja już zrealizowany w ciągu 20-lecia pierwszy etap akcji inwestycyjnej, zamkniętej kwotą około 50 milionów złotych. Analiza programów inwestycyjnych 30 największych uzdrowisk wykazuje, iż zapotrzebowanie na inwestycje w okresie najbliższych 5-ciu lat oblicza się na kwotę 61,227.700 zł. Przy tym obliczeniu w dalszym ciągu należy liczyć, iż budownictwo mieszkaniowe prowadzone będzie przez instytucje i osoby trzecie, a obarczy zarządy uzdrowisk jedynie w zakresie budowy domów zdrojowych. Zaznaczyć należy, iż w latach od 1925 r. do 1933 r. akcja budowy objektów przemysłu pensjonatowo-hotelowego nabrała szczególniej w uzdrowiskach małopolskich wielkiej intensywności. Przesilenie gospodarcze jednak obniżyło dochodowość tego przemysłu tak dalece, iż dziś budownictwo hotelowe, z wyjątkiem kilku uzdrowisk, zostało zahamowane w swej aktywności. Mówiąc zatem o potrzebach inwestycyjnych uzdrowisk polskich, nie możemy pominąć milczeniem konieczności poparcia prywatnego budownictwa pensjonatowo-hotelowego, od dalszego rozwoju którego uzależnione są możliwości rozwojowe uzdrowisk naszych.

Na pierwsze miejsce 5-letniego planu inwestycyjnego wysuwa się obecnie grupa inwestycji o charakterze kulturalno-sanitarnym, a zapotrzebowanie uzdrowisk w tym dziale wynosi 20,582.000 zł. Drugą grupę co do wysokości wydatków stanowią inwestycje o charakterze leczniczym i preliminuje się na nie kwotę 18.312.700 zł. Trzecią grupę stanowi budowa domów zdrojowych i hoteli, oblicza się na nie sumę 16,310.000 zł. Czwarta grupa inwestycji o charakterze porządkowo-gospodarczym przewidziana jest w kwocie 5.423.000 zł. Wreszcie ostatnia grupa środków i urządzeń komunikacyjnych zawiera wydatki, zamykające się kwotą 600.000 zł.

Widzimy zatem, iż program inwestycyjny na najbliższe 5-lecie zwraca największą uwagę na stan kulturalno-sanitarny uzdrowisk i w tym względzie usiłuje je podnieść do poziomu uzdrowisk nowoczesnych. Jest to tendencja, przemawiająca na korzyść zarządów zdrojowisk, tym bardziej, że nie wynika ona z merkantylnych przesłanek, gdyż inwestycje z tego zakresu nie są obiektami obliczonymi na dochodowość, przeciwnie obciążają budżet uzdrowisk kosztami eksploatacji, a zatem dyktować je może jedynie troska o zdrowotność, kulturę, porządek i estetykę uzdrowisk naszych. W tej grupie na pierwsze miejsce wysuwają się zamierzenia w kierunku instalowania kanalizacji, wodociągów, a wspomniany program inwestycyjny przewiduje zaopatrzenie w wodę niemal wszystkie uzdrowiska. W większości również preliminowane są urządzenia kanalizacyjne. Zrealizowanie tego programu stanowiłoby bezsprzecznie znaczny krok naprzód i zaspokoiło najbardziej elementarne i dotkliwe potrzeby uzdrowisk naszych.

Drugą pozycję stanowią inwestycje drogowe, tudzież parkowe i plantacyjne, preliminowane w kwocie 3,287.000 zł. Te inwestycje uznać należy za wysoce celowe, jako podnoszące kulturę i zdrowotność naszych uzdrowisk. Wreszcie z tą pozycją częściowo łączą się prace melioracyjne, podejmowane w szeregu uzdrowisk już to w celach regulacyjnych, już to ze względów zdrowotnych, a obliczone na 1,810.000 zł.

Co do potrzeb z zakresu elektryfikacji, to na ten cel uzdrowiska potrzebują 1,340.000 zł., to jest niemal 4 razy mniej niż w pierwszym okresie inwestycyjnym, co jest wynikiem rozwiązania w znacznej części tego problemu w poprzednim etapie kosztem 7,000.000 zł.

Ostatnią pozycję, zaliczoną do omawianej grupy, stanowią gmachy i urządzenia rozrywkowe, na ten cel plany inwestycyjne przewidują potrzebę kwoty 780.000 zł. Sprawa rozrywek i artrakcji dla kuracjuszy jest może zbyt skromnie w projektach uzdrowisk potraktowana i ta prowizoryczność w konsekwencji może być szkodliwą.

Gmachy i urządzenia lecznicze w dalszym ciągu nie przestają koncentrować na sobie uwagi uzdrowisk i na inwestycje tego rodzaju uzdrowiska potrzebują 18,312.000 zł., a mianowicie:

1. na gmachy kąpielowe i ich urządzenia	8.149.000 zł.
2. na wiercenia i ujęcia nowych źródeł	3.754.000 „
3. na gmachy i urządzenia dla lecznictwa pomocniczego	2.212.000 „
4. na baseny i urządzenia dla helio i aeroterapii tudzież urządzenia sportowe	4.197.000 „

Analizując drogą porównania wyszczególnione wyżej pozycje z analogicznymi wydatkami ubiegłego 10-lecia, musimy stwierdzić, iż w zakresie odczuwanych potrzeb w stosunku do budowy gmachów kąpielowych

i urządzeń leczniczych w pierwszym naszym etapie inwestycyjnym zaspokoiliśmy najbardziej aktualne i palące potrzeby. Obecnie, zgodnie z prądem czasu, punkt zainteresowania przesuwa się na urządzenia lecznicze, przeznaczone do stosowania naturalnych czynników, jakimi są słońce, powietrze, woda i ruch, co znajduje wyraz w 2-krotnym podniesieniu projektowanych wydatków na te urządzenia w stosunku do pierwszego etapu inwestycyjnego.

Dość wysoka pozycja, przewidująca dalsze prace w dziedzinie nowych wierceń i racjonalizacji ujęć źródeł jest wysoce celową i godną szczególnej uwagi. Ostatnie bowiem zdobycze metalurgii w zakresie materiałów wiertniczych o właściwościach antykorozyjnych otwierają przed nami możliwości uniknięcia efektów zjadliwości niektórych wód. W konsekwencji tych prac rośnie bogactwo zdrojów naszych i podnosi się ich siła lecznicza, należy zatem potrzeby w zakresie inwestycji wiertniczych postawić na pierwszym miejscu.

Tak bardzo aktualne zagadnienie mieszkaniowe potraktowano w szerszym zakresie, zwłaszcza jeżeli idzie o recepcję i reprezentację. Zagadnienie, które u nas zaledwie w kilku uzdrowiskach jak: Żegiestów, Krynica, Morszyn znalazło właściwe rozwiązanie, zagadnienie budowy domów zdrojowych w planach inwestycyjnych na okres przyszłego 5-lecia zajmuje poczesne miejsce i niemal wszystkie zdrojowiska tę potrzebę w swych planach podkreślają.

Również poczesne miejsce w potrzebach uzdrowisk zajmują inwestycje o charakterze porządkowo-gospodarczym, a więc: hale targowe, rzeźnie, remizy dla straży pożarnej itp. Nie można nie podkreślić, że inwestycje te w życiu uzdrowisk odgrywają wielce poważną rolę i cieszyć się należy, iż uzdrowiska w tym kierunku podejmują akcję, nie licząc się z kosztami, ani też względami handlowymi i nie oglądają się na samorządy terytorialne, które nie zawsze są w stanie sprostać temu zadaniu.

Tak więc potrzeby uzdrowisk polskich, obliczono na podstawie opracowanych przez każde uzdrowisko programów inwestycyjnych na ogólną kwotę 61,227.700 zł, z czego na uzdrowiska państwowe przypada 28,419.000 zł., a na uzdrowiska prywatne 32,808.700 zł. Jak to już zaznaczyliśmy wyżej, kwota powyższa nie obejmuje całokształtu potrzeb uzdrowisk polskich, gdyż pozostają poza nią potrzeby budownictwa mieszkaniowego dla przemysłu pensjonatowo-hotelowego. Przewidywany koszt niezbędnych inwestycyj w poszczególnych uzdrowiskach przedstawia się w tys. złotych następująco:

Krynica 11.000. Zakopane 10.000, Ciechocinek 8.292, Druskieniki 4.085, Rabka 2.000, Truskawiec 3.550, Szkło 1,059, Inowrocław 1.000, Iwonicz 1.100, Otwock 245, Rymanów 1.090, Szczawnica 1.200, Solec 850, Worochta 590, Zaleszczyki 200, Żegiestów 470, Busko 3.983, Jaremcze 48, Krzeszowice 5, Lubień Wielki 220, Morszyn 150, Nałęczów

220, Gdynia-Orłowo 3.875, Goczałkowice 300, Hel 1.550, Horyniec 370, Jastrzębie-Zdrój 1.303, Huta Stepańska 170, Kazimierz Dolny 263, Kosów 560, Niemirów 450, Strzelno 420, Wisła 610.

Dobiegający okres 20-lecia zdrojownictwa Niepodległej Rzeczypospolitej Polskiej wykazał dostatecznie wpływ przemysłu uzdrowiskowego na życie gospodarcze kraju. Nie mówiąc o korzyściach leczniczych, jakie społeczeństwo odniosło w zakresie zdrowotności publicznej, ani o powiększeniu majątku narodowego, znaczenie przemysłu znamionuje doraźny efekt gospodarczy, wyrażający się w zainwestowaniu tak olbrzymich kapitałów, w zatrzymaniu w kraju tak znacznych sum waluty naszej, dzięki pozyskaniu przez uzdrowiska polskie już dziś poważnej, bo przekraczającej liczbę 340.000 kuracjuszy rocznie. To są wartości, które powinny zwrócić na siebie uwagę i które sprawę dalszego inwestowania uzdrowisk naszych stawiają na właściwym gruncie.

Uzdrowiska same, jakkolwiek odczuwają i rozumieją potrzebę i braki w swych inwestycjach, nie są w stanie jednak zrealizować omówionego programu o własnych siłach, a na podstawie swej dotychczasowej działalności i jej wyników, mają prawo oczekiwać racjonalnego rozwiązania istotnych dla ich bytu i rozwoju postulatów. Z tych założeń wychodząc, Związek Uzdrowisk Polskich podjął akcję w kierunku stworzenia Uzdrowiskowego Funduszu Inwestycyjnego ze źródeł publicznych, kredytu długoterminowego o niskim oprocentowaniu. Sprawa ta dla rozwoju uzdrowisk naszych z każdym dniem nabiera coraz większych aktualności i wymaga jak najszybszego rozwiązania.

Dyr. Stanisław Wiśniewski — Ciechocinek.
Wiceprezes Związku Uzdrowisk Polskich.

„Wilnianie poznajcie Wilno".

(Przyczynek do organizacji turystyki miejskiej).

Dziwne pozornie hasło, ale po przeniesieniu na teren poszczególnych miast nabiera ono natychmiast aktualności. Większość bowiem mieszkańców naszych miast nie próbuje nawet poznać dziejów i zabytków miasta lub jego okolicy. W stwierdzeniu tego faktu leży geneza wycieczek pod hasłem „Wilnianie poznajcie Wilno". Chcemy w pierwszym rzędzie uświadomić najbliższych, uświadomić tych, którym patriotyzm lokalny nakazuje posiadanie elementarnych wiadomości. Chcemy, żeby w pierwszym rzędzie Wilnianie zdawali sobie sprawę z walorów turystycznych rodzinnego miasta.

Wycieczki pod tym hasłem prowadzi Związek Propagandy Turystycznej od października 1936 roku. Odbywają się one co niedziela. Miejsce

i godzina zbiórki są ściśle określone i nie ulegają zmianie. Co niedziela punktualnie o godz. 12-ej z ogródka przed Bazyliką rusza wycieczka Z. P. T.; każdym razem w innym kierunku. Program przewiduje zwiedzanie jednego najwyżej dwóch obiektów. W wyjątkowych tylko wypadkach wycieczka bywa powtarzana, dzieje się to jedynie na usilne prośby uczestników, jak to miało na przykład miejsce z wystawą obrazów Wojciecha Kossaka, na którą wycieczka chodziła przez trzy niedziele z rzędu. Za udział w wycieczce każdy płaci 20 gr, bez względu na zwiedzany obiekt, do którego wstęp może normalnie kosztować znacznie drożej. Młodzież szkolna bierze udział w wycieczkach „Wilnianie poznajcie Wilno“ bezpłatnie.

Dla zilustrowania charakteru i frekwencji przytaczam zestawienie wycieczek, które zgromadziły maximum i minimum uczestników na przestrzeni od 1. IV. 37 do 1. IV. 38 r.

Data	Nazwa wycieczki	Ilość
6. VI. 37	Wystawa Obrazów W. Kossaka .	400
16. V.	„ „ „ . .	200
23. V.	„ „ „ . .	200
22. VIII.	Studia Radiowe	210
18. IV. 37	Góra Zamkowa — Katedra . .	203
30. V.	Wystawa Cz. Znamierowskiego .	200
25. IV.	Zakład Anatomii . . .	200
19. IX.	Wystawa „Radio dla miasta i wsi“ .	196
7. XI.	Wystawa F. Ruszczyca . . .	170
29. VIII.	Wystawa „Wnętrze mieszkaniowe“ .	170
1. VIII.	Lochy na Bakszcie . . .	160
6. IX.	Radio na Lipówce . . .	150
26. IX.	Wystawa „Radio dla miasta i wsi“ .	123
6. II. 38	Meczet — kenessa karaimska . .	110
18. VII. 37	Kościół św. Jana — Uniwersytet .	103
4. IV.	Ratusz (roboty restauracyjne) . .	100
13. VI.	Pałac Reprezentacyjny . . .	100
20. VI. 37	Centrala telefoniczna . . .	30
17. X.	Zakład Higieny	37
24. X.	Fabryka konserw grzyb. . .	40
31. X.	Cmentarz Rossa	30
6. III. 38	Wystawa Szybowcowa . . .	30

Zapoznanie się z wyżej zamieszczonym zestawieniem wskazuje, że obok zabytków są zwiedzane również zakłady użyteczności publicznej. I tu uważam za stosowne lojalnie zaznaczyć, że były głosy przeciwko zwiedzaniu obiektów takich jak elektrownia, straż ogniowa itp. Twierdzono, że leży to w zakresie instytucyj oświatowych. Zainteresowanie jednak stałych uczestników wycieczek i chęć ujmowania krajoznawstwa w sposób bardziej wszechstronny wpłynęły na pozostawienie obiektów użyteczności publicznej na liście niedzielnych wycieczek.

Frekwencja w poszczególnych miesiącach waha się bardzo znacznie. Zależy ona od różnych, często przypadkowych czynników, jak pogoda, temat, osoba, która udziela wyjaśnień (każdy obiekt jest pokazywany przez specjalistę). Ogólnie biorąc w okresie od 1. IV. 37 do 1. IV. 38 wzięło udział w wycieczkach „Wilnianie poznajcie Wilno“ 4.914 osób.

Mgr Józef Lewon — Wilno.

Podstawy prawne statystyki turyst. w Niemczech.

Kwestię statystycznego ujęcia ruchu turystycznego w Niemczech reguluje rozporządzenie z dnia 27. kwietnia 1936 r. Urząd statystyczny Rzeszy przeprowadza regularną statystykę ruchu turystycznego, dzięki której można dokładnie śledzić rozwój ruchu krajowego i zagranicznego w obrębie państwa. Urząd Statystyczny Rzeszy przekazuje badania oraz sporządzanie zestawień, częściowo lub nawet zupełnie, krajowym urzędom statystycznym, urzędom statystycznym miast, zarządom zdrojowym i uzdrowiskowym lub innym urzędom zainteresowanym ruchem turystycznym. Zasady, na jakich opierają się zestawienia, jako też treść i format potrzebnych druków ustala Urząd Statystyczny Rzeszy.

Statystykę ruchu turystycznego sporządza się częściowo co miesiąc, częściowo co pół roku. W zestawieniach półrocznych uwzględnione są wszystkie miejscowości wykazujące ruch turystyczny, natomiast w zestawieniach miesięcznych, których dokonuje Urząd Statystyczny Rzeszy bezpośrednio, wymienione są tylko ważniejsze miejscowości; ilość ich ustala również Urząd Statystyczny Rzeszy.

Poszczególne gminy, zarządy zdrojowe i uzdrowiskowe lub inne mniejsze urzędy, którym z ramienia Urzędu Statystycznego Rzeszy dostarczono druki urzędowe w sprawie statystyki ruchu turystycznego, są obowiązane dokładnie i kompletnie je wypełniać oraz zwracać w przepisanym terminie. Wyżej wspomniane urzędy prowadzące statystykę, używają do osiągnięcia potrzebnych danych ankiet, które wypełniają właściciele i kierownicy punktów noclegowych, zrzeszonych i prywatnych. Tutaj należą: hotele, zajazdy, pensjonaty, domy kuracyjne, schroniska i inne miejsca noclegowe dla obcych, łącznie z pokojami umeblowanymi w mieszkaniach prywatnych. Prywatne punkty noclegowe zgłasza się jednak tylko wtedy, gdy pobyt danego turysty był płatny i nie trwał dłużej niż 2 miesiące. Właściciele i kierownicy punktów noclegowych dają odpowiedzi w ankietach prowadząc równocześnie księgi meldunkowe lub zapiski.

Urząd Statystyczny Rzeszy sprawdza co pewien czas wiarygodność otrzymywanych ankiet i zestawień, w razie ujawnienia nieścisłości nakłada na winnych kary pieniężne dochodzące do 150 RM. Podobnie postępuje w wypadkach zwłoki przy dostarczaniu materiałów.

Mgr. Elfryda Nawratilówna.

Organizacja turystyki w Szwecji.

Turystyka w Szwecji nie jest zadaniem władz państwowych, które się nią bezpośrednio nie zajmują, pośrednio jednak popierają ruch turystyczny. Towarzystwo „Svenska Trafikförbundet“ otrzymała w r. 1936 subwencję państwową w wysokości 185.000 kor. szw. „Svenska Trafikförbundet“ jest towarzystwem prywatnym, założonym w celu propagowania i organizowania ruchu turystycznego za granicą do Szwecji. Dochody towarzystwa składają się się ze składek członkowskich (w r. 1936 58.114 kor. szw.), z dochodów Tow. Akc. Restauracji („Turisttrafikförbundets Restsaurang A. B.“) 60.000 kor. szw., z subwencji rządowej 185.000 z zapomogi kolei żelaznych 65.000 kor. szw. oraz z subwencji miasta Stockholmu 5.000 kor. szw. (według budżetu na r. 1936). Poza subwecją jaką udzielają koleje państwowe, działają one w porozumieniu ze „Svenska Trafikförbundet“ przez organizowanie tanich wycieczek kolejowych dla grup wycieczkowych, latem i zimą.

W Szwecji istnieje ponadto od 50 lat towarzystwo turystyczne „Svenska Turistföreningen”, którego zadaniem jest turystyka wewnętrzna z pominięciem akcji za granicą. Wielkim sukcesem tego towarzystwa było wydanie 40 lat temu rocznika ilustrowanego o wielkiej wartości artystycznej, opracowanego przez fachowców, a obejmującego opisy poszczególnych części kraju i ludu wraz z licznymi ilustracjami, które to dzieło było rozdawane bezpłatnie członkom towarzystwa. Dzięki temu liczba członków odrazu podniosła się do 100.000, a dziś wynosi 158.591. Składki członkowskie wynosiły w r. 1937 — 756.708 kor., dochody zaś z ogłoszeń w różnych publikacjach towarzystwa 67.407 kor., razem 824.116 kor. szw. Oprócz tego towarzystwo ma 186.304 kor. dochodu z różnych publikacji, 17.000 kor. z opłat turystycznych za dzierżawę schronisk oraz mniejsze kwoty z różnych innych źródeł. Razem budżet dochodów wynosi 1.275.052 kor. (1.625.000 zł.).

Członkowie towarzystwa korzystają, poza innymi ulgami, ze zniżek w całym szeregu hoteli i restauracji, afiliowanych do „Svenska Turistföreningen“, co również przyczynia się do popularności towarzystwa i spopularyzowania podróży po kraju. Towarzystwo to współpracuje także z zarządami kolei państwowych i prywatnych.

Poza wydawaniem publikacji krajoznawczych towarzystwo „Svenska Turistföreningen“ trudni się pracą pionierską w dziedzinie turystyki, zakładniem schronisk, urządzaniem tras turystycznych, ochroną zabytków przyrody, budowaniem dróg, ścieżek i mostów udostępniających dla turystów ciekawe i odludne części kraju.

Mgr. Zygmunt Filipowicz.

KRONIKA.

Czechosłowacja — Zjazd Assocjacji Słowiańskich Towarzystw Turystycznych odbędzie się w Pradze pod koniec czerwca podczas uroczystości jubileuszowych KČST. Udział wezmą oficjalni delegaci i członkowie towarzystw turystycznych Czechosłowacji, Bułgarii, Jugosławii i Polski. *B. K.*

Franc. Afryka Płn. — Nowy francuski przewodnik turystyczny po Saharze. Towarzystwo francuskie Shell wydało ostatnio przewodnik „Guide du Tourisme automobile et aérien au Sahara", napisany rzeczowo i przejrzyście, dobrze ilustrowany, zaopatrzony w mapę. Zebrane w nim są wszystkie informacje praktyczne, potrzebne turyście podróżującemu autem lub samolotem: itineraria z kilometrażem lądowym i powietrznym, opisy ciekawych miejscowości, projekty wycieczek etc. Całość obejmuje 400 stron, format 14×21, cena 25 franków franc. *W. L.*

Niemcy — Nowa organizacja turystyczna. Z początkiem kwietnia powstał w Berlinie w miejsce rozwiązanego „Skal-Club Deutschland e V." nowa organizacja turystyczna „Deutsche Kameradschaft „Turistik"". Nowa organizacja ma na celu współpracę z wszystkimi organizacjami obsługującymi ruch turystyczny w Rzeszy. Nowe towarzystwo obejmuje instytucje komunikacji lądowej, morskiej i powietrznej, hotelarstwo oraz inne przedsiąbiorstwa turystyczne. Wytyczne tej organizacji umożliwiaja tworzenie podobnych towarzystw w zaprzyjaźnionych państwach, które w przyszłości będą mogły być zcentralizowane w międzynarodowym stowarzyszeniu „Turistik" z siedzibą w Berlinie. *E. N.*

Niemcy — Wpływ ruchu turystycznego na gospodarstwa wiejskie w Tyrolu. W tyrolskiej gazecie rolniczej zamieszczono rozprawę, omawiającą straty jakie ponieśli tyrolczycy wskutek zamknięcia granicy niemiecko-austriackiej dla ruchu turystycznego z Niemiec w latach 1933/34—1936/37. Według danych statystycznych przeciętna długość pobytu w Tyrolu Niemców z Rzeszy wynosiła 4 dni, w czasie których każdy z nich potrzebował conajmniej litr mleka i 200 gr. masła. W 1929 r. zonotowano ogółem ok. 700.000 obcych, z tego ok. 500.000 Niemców. W 1933/34 r., w którym frekwencja spadła nagle do 10.410, pozbawiono wieśniaków tyrolskich sprzedaży 400—500 tys. litrów mleka i 80—100 tys. kg. masła. Gospodarstwa więc straciły (przyjmując ceny 20 gr. za litr mleka i 3·50 szylingów za kg. masła) 360—450 tys. szylingów.

Obecnie po zniesieniu granicy spodziewają się wzrostu frekwencji do 600.000 osób, w związku z czym powiększą się oczywiście możliwości zarobkowe gospodarstw wiejskich o 400 tys. litrów mleka i 80 tys. kg. masła nie licząc innych ubocznych dochodów. *E. N.*

Polska — Koordynacja prac w dziedzinie gospodarki uzdrowiskowo-turystycznej. Z inicjatywy wojew. dr. J. Tymińskiego odbyło się w Krakowie dnia 22 kwietnia zebranie wszystkich organizacji i instytucji zajmujących się zagadnieniami turyzmu, na którym postanowiono powołać do życia komitet koordacyjny, któryby zajął się ułożeniem racjonalnego planu rozwoju ruchu uzdrowiskowo turystycznego na terenie województwa krakowskiego. Prace komitetu koordynacyjnego powierzono Komisji Komunikacyjno Turystycznej Krakowskiej Izby Przemysłowo Handlowej. *S. L.*

Polska — Nowe wydawnictwo letniskowe. Staraniem Związku Letniskowego Powiatów i Gmin Województwa Krakowskiego ukazał się pierwszy tomik „Biblioteki Letniskowej" pod redakcją dr W. Milaty zapowiadający serię podobnych wydawnictw. Tomik oznaczony jako drugi, nosi tytuł: „O porządkach w małym letnisku przed sezonem", został opracowany przez P (inż. A. Praczyński) i S (mgr. S. Smolec) Podjęte nowe wydawnictwo może spełnić wielką rolę przez dotarcie do rąk rolników trudniących się wynajmem mieszkań i w ten sposób przyczynić się do podniesienia poziomu urządzeń w małych letniskach. *S. L.*

Polska — Zbiory przetworów zdrojowisk polskich. Ponieważ brak jest dotychczas kompletnego zestawienia przetworów wszystkich zdrojowisk polskich, Studium Turyzmu U. J. zapoczątkowało zbiór, mający na celu przegląd przemysłu zdrojowego. Dzięki poparciu tej akcji przez Związek Uzdrowisk Polskich szereg zdrojowisk nadesłało już swe przetwory, tak że spodziewane jest skompletowanie zbioru przed tegorocznym sezonem letnim. Zbiór ma służyć celom dydaktycznym i propagandowym. *T. W.*

Szwajcarla — Rozbudowa dróg alpejskich. Kantony szwajcarskie dbają pilnie o rozwój swojej sieci dróg bitych i nie skąpią funduszów na ten cel. Ostatnio została zbudowana sieć następujących dróg magistral: Delle—Pruntrul—Les Rangiers—Delsberg—Bazylea, Delsberg—Münster—Pierre Pertuis—Biel oraz sieć dróg, łącząca poszczególne magistrale. Do tego zaliczyć jeszcze należy przebudowę drogi między Reconvillier a Malleray, oraz pomiędzy Cortébert i Courtelay i Liesberg.

Zupełnie nową szosę górską przez Pierra—Pertuis zbudowano przy kosztach 841.000 franków. Przy tych pracach trzeba było często albo obniżać albo podwyższać poziom dróg bitych w stosunku do dróg kolejowych, aby unikać przecięć w jednym poziomie. Poważne sumy poświęcono też na regulację rzek, które rok rocznie powodują olbrzymie straty. Uregulowano następujące rzeki górskie: Allaine i Creugenat w okolicy Pruntrut i Alle i Bendeline w okolicy Bonsol i Vendlincourt. *B. O.*

Poradnik Techniczny

Wykaz wydawnictw periodycznych poświęconych regionalizmowi, krajoznawstwu, geografii, ochronie przyrody, turystyce, przemysłowi turystycznemu i t. p.

na mocy kartoteki czasopism wymienianych za „Turyzm Polski" w pierwszym kwartale 1938 r.

Część pierwsza.

1. **Acta Balneologica Polonica** — Organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego — rok I.I — wychodzi periodycznie — red. dr A. Mester — adres redakcji: Kraków, ul. Kopernika 17 — prenumerata roczna 5 zł.
2. **Badania Geograficzne** — Prace Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Poznańskiego, wydawane pod kierunkiem prof. geografii St. Pawłowskiego — Poznań ul. Fredry 10 — wychodzą periodycznie — dotychczas wyszło 19 zeszytów — cena przeciętna tomiku 4 zł.
3. **Biuletyn Komisji Studiów Ligi Popierania Turystyki** — wychodzi periodycznie — dotychczas ukazały się 2 tomy — red. St. Faecher — Kraków Grodzka 64 — cena tomu 6—8 zł.
4. **Biuletyn Naczelnej Organizacji Polskiego Przemysłu Hotelowego** — miesięcznik — rok III. — red. Marian Szaniawski — Warszawa, Hotel Bristol, pokój nr. 203 — bezpłatny.
5. **Biuletyn prasowy** Związku Uzdrowisk Polskich — tygodnik — rok II. — red. H. Minkiewiczowa — Warszawa, ul. Boduena 2 — bezpłatny.
6. **Biuletyn** Związku Popierania Turystyki król. stoł. m. Lwowa — wychodzi periodycznie — rok I. — red. T. Krzyżewski — Lwów, ul. Kilińskiego 4 — bezpłatny.
7. **Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane** — organ Towarzystwa Przyrodniczego im. St. Staszica w Łodzi — wydawnictwo periodyczne — rok XII. — red. E. M. Potęga — Łódź, Park Sienkiewicza, Miejskie Muzeum Przyrodnicze — prenum. roczna 14 zł.
8. **Droga do zdrowia** — czasopismo poświęcone ochronie zdrowia, sprawom opieki i ubezpieczeniom społecznym — wydawca: Ubezpieczalnia Społeczna w Krakowie —

miesięcznik — rok VIII. — red. dr Wł. Medyński — Kraków, Batorego 3 — pren. roczna 2 zł.

9. **Echo Beskidzkie** — czasopismo poświęcone wszelkim przejawom życia narodowego i państwowego — wychodzi 2 razy tygodniowo — rok XI. — red. W. Węgrzynkiewicz — Bielsko, plac Smolki 3 — pren. roczna 9 zł.

10. **Francuski Biuletyn Turystyczny** — wydawnictwo Francuskiego Urzędu Turystycznego — miesięcznik — rok VI. — red. E. Okoński — Warszawa, ul. Ossolińskich 4 — bezpłatny.

11. **Gazeta Podhala** — tygodnik poświęcony sprawom Podhala, Spisza i Orawy — wydawnictwo Podhalańskiego Komitetu Wydawniczego — rok III. — red. M. Balara — Nowy Targ, budynek Wydziału Powiatowego, drzwi nr. 3 — prenum. roczna 6 zł.

12. **Głos Podhala** — tygodnik powiatów: gorlickiego, jasielskiego, krośnieńskiego, limanowskiego, nowotarskiego i żywieckiego — rok X. — red. L. Jasinicki — Nowy Sącz, ul. Jagiellońska 5 — pren. miesięczna 1 zł.

13. **Ilustrowany Kalendarz Podhalański** — rok II. — red. P. Faron — Nowy Targ, Rynek 4 — cena 1·50 zł.

14. **Informacyjny Kalendarz Narciarski** — wydawnictwo Polskiego Związku Narciarskiego — rok X. — red. St. Faecher — Kraków, ul. Piłsudskiego 13.

15. **Informator Wycieczkowy** dla szkół i młodzieży szkolnej — Szkolne schroniska wycieczkowe — wydawnictwo Ministerstwa W. R. i O. P. — rok XI. — Warszawa, Ministerstwo W. R. i O. P. — cena 1 zł.

16. **Kalendarz Huculski** — wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny — Warszawa, ul. Mokotowska 61.

17. **Kalendarz Ilustrowany Kuryera Codziennego** — rok XI. — red. J. Grzywiński — Kraków, ul. Wielopole 1 — cena 2·50 zł.

18. **Komunikaty Studium Turyzmu** Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie — rok II. — wychodzą periodycznie — dotychczas ukazało się 11 tomików — red. dr St. Leszczycki — Kraków, ul. Grodzka 64 — cena zeszytu od 30 gr.—1 zł.

19. **Krajoznawstwo** — Wiadomości Żydowskiego Towarzystwa Krajoznawczego poświęcone zagadnieniom turystyki, krajoznawstwa i t. d. — rok X. — wychodzą periodycznie — red. A. Hoflat — Warszawa, ul. Królewska 51.

20. **Kuryer Turystyczno-Zdrojowy i Komunikacyjny** — dodatek Ilustrowanego Kuryera Codziennego — rok X. — wychodzi co czwartek — red. St. Faecher — Kraków, ul. Wielopole 1 — cena egz. 25 gr.

21. **Kwartalny Biuletyn Informacyjny** — wydawnictwo biura Delegata Min. W. R. i O. P. — rok VIII. — kwartalnik — red. prof. dr W. Szafer — Kraków, ul. Lubicz 46 — cena zeszytu 30 gr.

ciąg dalszy nastąpi *E. N.*

Kartoteka — Ewidencja adresów i rozsyłka materiałów propagandowych.

W nowoczesnych systemach pracy, w dążeniu do możliwie jaknajwiększego jej ułatwienia, przy prowadzeniu ewidencji adresów — wielkie usługi oddaje k a r t o t e k a.

Czy to będą firmy, czy przedsiębiorstwa handlowe, instytucje społeczne czy osoby prywatne, których zadaniem jest nawiązywanie kontak-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23

Miejscowość:		Kraj	Nazwa instytucji / czasopisma / osoby	Adres	Nr. Telefonu
Ostatnia poczta	Stacja kolejowa	Województwo			

Z kim mówić		Opinje i informacje	Otrzymano		
Wysłano	Komunikaty prasowe				
				Broszury	
	Artykuły		Przewodniki		
	Prospekty	Listy propagandowe	Reklamy		
	Różne		Gratulacje	Życzenie i powinszowania	

L. p.	Dn.	TREŚĆ	L. p.	Dn.	TREŚĆ	L. p.	Dn.	TREŚĆ

tów ze swymi klientami, muszą posługiwać się one kartotekami, których układ jest oczywiście modyfikowany, stosownie do indywidualnych potrzeb. Wszelkie inne systemy, jak wykazała praktyka wprowadzają chaos, co pociąga za sobą całkowitą ich niecelowość.

Instytucje zajmujące się turystyką, a więc wszelkie związki, stowarzyszenia i biurą, pracujące nad jej rozwojem i prowadzące propagandę danych regionów winny również, jeżeli nie w pierwszym rzędzie, używać kartotek.

Dla przykładu omówimy system kartoteki wprowadzony w Związku Propagandy Turystycznej m. st. Warszawy. Rysunek załączony przedstawia wzór kartoteki propagandowej (wykonanej z cienkiej tektury), przeznaczonej dla jednej osoby, firmy czy stowarzyszenia.

Kartę taką wypełnia się według tytułów poszczególnych jej rubryk, po czym, jeżeli już mamy do czynienia z większą ilością adresów, dzieli się karty na działy, np.: 1. Biura podróży, 2. Związki Prop. Tur., 3. Organizacje turystyczne, 4. Osoby prywatne, 5. Prasa i t. d. Działy te oznacza się kolorowymi konikami t. zw. jeźdźcami kartotekowymi, umieszczając je na odpowiednich numerach kart, widocznych na rysunku.

Podział ten jest wielką pomocą przy wysyłce materiałów propagandowych. Jeżeli np. mamy wysłać komunikat do prasy, wybieramy je odrazu w ułożonych kolejno w szufladzie wg konika nr. 5, który odpowiada właśnie adresom prasowym. Dla wygody również można podzielić kartotekę na trzy lub więcej działów, n. p. na karetekę adresów miejscowych, adresów prowincjonalnych, adresów zagranicznych i t. d.

Poza rubrykami, oznaczonymi na rysunku tytułami „miejscowość", „kraj", „ostatnia poczta", „stacja kolejowa", „województwo", „nazwa instytucji", „adres", „numer telefonu" znajduje się poniżej szereg podtytułów, po których następują okienka kwadratowe. Cel ich wyjaśnię przykładowo.

Przypuśćmy, że p. X, zamieszkały w Z pisze do nas list w sprawie przysłania mu prospektów o danym mieście czy okolicy. Fakt ten uwidaczniamy przez wpisanie w kwadrat po słowie „otrzymano" cyfry nr. 1, po czym poniżej w rubryce „L. p." (liczba porządkowa) wpisujemy również cyfrę nr. 1, w rubryce data — datę otrzymania listu, a w rubryce „treść" — możliwie najkrótsze streszczenie listu. Załatwiając go wysyłamy prospekty. I znowu wpisujemy kolejną cyfrę nr. 2 w kwadrat po napisie „prospekty" i wypełniamy rubryki: „L. p.", „data" i „treść" z opisaniem jakie prospekty zostały wysłane. W ten sposób postępujemy również jeżeli sami przesyłamy jakieś wydawnictwa lub gdy nasz korespodent zwróci się do nas po raz drugi. Jeśli systematycznie zapisujemy korespodencję w kartotece, mamy po pewnym czasie całkowity przegląd kontaktu z nim i ścisłą kontrolę naszej pracy.

Kartoteka taka może ulegać różnym modyfikacjom, niemniej jednak praktyka Z. P. T. m. st. Warszawy w tej dziedzinie wykazała, że odpowiada ona całkowicie swemu celowi. Wyjaśnijmy pokrótce do czego prowadzenie ewidencji adresów systemem kartotekowym jest potrzebne.

Po za posiadaniem szeregu adresów (Z. P. T. m. st. Warszawy poposiada ich około 5.000) potrzebnych przy prowadzeniu bezpośredniej propagandy, w tym wypadku, drogą wysyłki wydawnictw, kartoteka oddaje wielkie usługi przy indywidualnej wysyłce materiałów propagandowych — afiszy, prospektów, broszur, różnych ulotek, komunikatów prasowych i t. p. Znamy z niej nietylko adres naszego korespondenta czy klienta, lecz również rodzaj jego zainteresowań i wiemy kiedy, co i jak należy mu wysłać w myśl jego żądań.

Kartoteka również pozwala na racjonalne posługiwanie się adresami. Przy wysyłce masowej sprawą nastręczającą wiele kłopotów i trudności, a przede wszystkim zajmującą wiele czasu jest żmudne adresowanie ręczne czy maszynowe. Idealną pomocą jest tu maszyna do adresowania „Addressograph", która w rekordowym czasie odbija adresy wprost na koperty lub listy. Adresy są wytłoczone na metalowych płytkach dających się łatwo, przy minimalnym koszcie zmieniać (3 gr. od adresu) i umieszczone również systemem kartotekowym w specjalnych szufladkach. Przy ścisłej kontroli kartoteki propagandowej i małej kartoteki „Addressographu" mamy te same adresy w jednakowym porządku w obu, z pierwszej wiemy co i komu należy wysłać. Przy stałym wysyłaniu np. co tydzień dużą pomocą jest podobne oznaczenie płytek metalowych, konikami jak w dużej kartotece.

Ręczna maszyna „Addressograph" bije na minutę około 20 adresów. Większe modele, poruszane elektrycznie odbijają pięciokrotnie większą ilość adresów. Dodać należy, że oprócz wielkiej oszczędności na czasie, wyemilowane są tu pomyłki, które przy masowym adresowaniu ręcznym czy na maszynie do pisania zawsze mogą się zdarzyć. Jeżeli chodzi o adresy powielane na powielaczu, to są one niepraktyczne choćby z tego względu, że czasem nie można ich nalepiać na listy, nie wykluczają one błędów, podwójnych wysyłek lub pominięć.

Stosunkowo wysoki koszt maszyny do adresowania (około 800 zł. za ręczną) amortyzuje się bardzo szybko, jeżeli policzyć koszt maszynistki przy zwykłym adresowaniu.

Roczna praktyka Z. P. T. wykazała, że „Addressograph" zamortyzował się w przeciągu jednego roku, po wybiciu około 80 000 adresów.

Dzięki bezbłędnemu adresowaniu i braku zwrotów pocztowych zaoszczędzono również (w porównaniu do lat ubiegłych) znaczne kwoty pieniężne.

Anna de Malmoe Solman

Referentka Wydziału Propagandy Z. P. T. m. st. Warszawy.

Wydawnictwa nadesłane do Redakcji: (ciąg dalszy)

15. **Dni Krakowa 4—26 1938 r.** afisz w jęz. francuskim. Proj Strychalski Z. i Wasilewski A. Wyd. Ligi Pop. Tur.
16. „ „ „ „ j. w. w jęz. niemieckim.
17. „ „ „ „ prospekt w jez. francuskim. Wyd. Zw. Tur. w Krakowie.
18. „ „ „ „ prospekt j. w. w jęz. angielskim.
19. „ „ „ „ prospekt j. w. w jęz. niemieckim.
20. **Fularski Mieczysław** Aktualne problemy turystyki zagranicznej. Warszawa 1938. Prace Studium Turyzmu U. J. tom VI, str. 127. Cena 3 zł.
21. **Legeżyński Marian** Narciarskie tereny Lwowa. Lwów 1938. Wyd. Zw. Pop. Tur. Król. Stoł. M. Lwowa str. 31.
22. **Leszczycki Stanisław** Ruch uzdrowiskowo-letniskowy w Polsce. Kraków. Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr. 8, str. 12. Cena 0·40 zł.
23. **Liga Ochrony Przyr. w Polsce** Dalsza walka o Tatry. Warszawa 1938, str. 16.
24. **Mapa fotogram. Rabki i okolic** (2 części) wyd. turystyczne. Warszawa. Wyd. Wojsk. Inst. Geogr. 1937. Skala 1 : 10.000, sześciobarwna, cena 4 zł.
25. „ „ **Pienin** Wyd. turystyczne. Wyd. Wojsk. Inst. Geogr. 1937. Skala 1 : 20.000, sześciobarwna, cena 2 zł.
26. **Mapy turystyczne**. Wyd. Wojsk. Inst. Geogr. 1937 — sześciobarwne, cena 1 zł. Bochnia Pas 49, Słup 31.
27. „ „ Dźwiniarz Górny Pas 52, Sł. 35.
28. „ „ Dolina, II wyd. Pas 53, Sł. 38.
29. „ „ Gorlice Pas 50, Sł. 32.
30. „ „ Nowy Sącz Pas 50, Sł. 31.
31. „ „ Pilzno Pas 49, Sł. 32.
32. „ „ Pikuj Pas 53, Sł. 36.
33. „ „ Sanok Pas 50, Sł. 34.
34. „ „ Sławsko Pas 53, Sł. 37.
35. „ „ Seneczów Pas 54, Sł. 37.
36. „ „ Turka Pas 52, Sł. 36.
37. **Milata Władysław** Dni z mrozem i przymrozkami w Karpatach. Kraków 1938. Odbitka z „Wiadomości Geograficznych" nr 1, str. 11.
38. **Orłowicz Mieczysław** Podział Karpat Polskich na grupy górskie z punktu widzenia turystycznego, Kraków, Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr 4, str. 29. cena 0·50 zł
39. **Polski Związek Narciarski** Zasady akcji wyszkoleniowej Polskiego Związku Narciarskiego. Oficjalna instrukcja Komisji Wyszkoleniowej Polskiego Związku Narciarskiego. Kraków 1938, str. 47.
40. **Sprawozdanie z działalności Związku Propagandy Turystycznej M. St. Warszawy za r. 1937.** Warszawa. Wyd. Zw. Prop. Tur. str. 45.
41. **Statut Ligi Pop. Turystyki** Warszawa. Nakładem Ligi Pop. Tur. str. 21.
42. **Steclewiczowa Jadwiga** Ilustrowany przewodnik po Lwowie. — Lwów 1938. Nakład P. B. P. Orbis Oddział we Lwowie str. 59.
43. **Wroczyński Z., Koeb St., Wojtal E.** — Terenoznawstwo praktyczne z dołączoną tabelą poglądową do nauczania znaków topograficznych. Warszawa 1938, str. 100 — cena 2·50 zł.
44. **P. i S.** O porządkach w małym letnisku przed sezonem. Kraków 1938. Nakł. Związek Letniskowy Powiatów i Gmin woj. krakowskiego. str. 31 — cena 30 gr.

Z. N.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: **Studium Turyzmu U. J.** — Redaktor odpow.: **Dr Stanisław Leszczycki.**

Adres Redakcji i Administracji: **Kraków, Grodzka 64.** — Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

Elementy planowej gospodarki turystycznej w Karpatach.

Karpaty Polskie są jednym z głównych terenów turystycznych i uzdrowiskowych w naszym kraju. Planowa akcja, mająca na celu wartość terenów karpackich odpowiednio podnieść i dla dobra regionów górskich oraz ekonomii narodowej odpowiednio wykorzystać — nasuwała się od wielu lat. Już przed wojną rozpoczęto opracowywać plan rozwojowy — na razie dla niektórych okolic (tzw. „pierwsza ankieta zakopiańska“, zwołana z inicjatywy starostwa powiatowego w Nowym Targu w 1912 r. w Zakopanem), potem dla większych regionów. W listopadzie 1919 r. oraz w marcu 1929 r. odbyły się II i III ankieta w sprawach Tatr, rozwoju Zakopanego i Podhala. W następnym roku podobna ankieta objęła zagadnienia Karpat Wschodnich i potrzeby rozwojowe oraz inwestycyjne tamtejszych letnisk, zdrojowisk oraz ośrodków turystyki i sportów zimowych. Ankiety te, organizowane z inicjatywy i przy współudziale Ministerstwa Robót Publicznych, gromadziły w dyskusji i przy układaniu tez i postulatów najtęższe i najbardziej fachowe głowy specjalistów z różnych dziedzin, pracujących w zakresie zainteresowań górskich z danego regionu albo działających bezpośrednio w terenie.

Dawno już Polskie Towarzystwo Tatrzańskie wyszło z poza zainteresowań czysto tatrzańskich oraz czarnohorskich i swoim planem inwestycyjnym (schroniska, szlaki, propaganda, akcja wydawnicza i tp.) objęło całe Karpaty Polskie wraz z Podkarpaciem. Również inne organizacje społeczne jak Związek Harcerstwa Polskiego, kluby zrzeszone w Pol. Zw. Narciarskim i in. prowadziły swoją akcję w obszarze Karpat. Sprawami terenów górskich począł się coraz silniej interesować Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i P. W. Sprawy turystyczne w Karpatach pragnął regulować świeżo utworzony Wydział Turystyki Ministerstwa Komunikacji. Powstała konieczność skoordynowania akcji inwestycyjnej, jej wytycznych i nadania jej realnych ram.

W ten sposób dojrzała myśl powołania do życia dorocznych zjazdów, poświęconych potrzebom i postulatom rozwoju całego pasa karpackiego z punktu widzenia turystyki, komunikacji, zdrojownictwa i urządzeń letniskowych. Pierwszą tego rodzaju konferencję zwołał w 1933 r. Państwowy Urząd Wychow. Fizycznego i P. W. w Warszawie, drugi Kar-

packi Zjazd Turystyczny odbył się w czerwcu 1934 r. w Jaremczu z inicjatywy Ministerstwa Komunikacji, następne — z ramienia tegoż Ministerstwa — w maju 1935 r. w Wiśle i w czerwcu 1936 r. w Krynicy. W następnych latach zjazdy nie odbyły się, jednak zapowiedziano ich zwoływanie co parę lat, w wypadku powstania istotnych warunków dyskutowania nad potrzebami bądź to zmiany ustalonego na kilka lat programu rozwoju Karpat, bądź też powstania nowego typu zagadnień, dotychczas dostatecznie nieoświetlonych. Cztery zjazdy karpackie ujęły wszystkie zagadnienia turystyki karpackiej w pewien logicznie ułożony program, oparty o bezpośrednie potrzeby terenowe na wytycznych opracowanych przez grono fachowców, mających najwięcej do powiedzenia w dziedzinie ustalenia kierunku rozwojowego Karpat i Podkarpacia.

Plan opracowany na powyższych zjazdach obejmuje właściwie wszystkie elementy gospodarki turystycznej w Karpatach. Jest on uzupełniany, stale poprawiany i dopełniany, a to drogą współpracy towarzystw społecznych, organów samorządu gospodarczego, stowarzyszeń regionalnych oraz organizacyj turystycznych (Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Pol. Związek Narciarski), zrzeszonych w akcji Związku Ziem Górskich, który prowadzi działalność w zakresie rozwoju kulturalnego i gospodarczego krain karpackich. W działalności tej poczesne miejsce zajmują zagadnienia komunikacyjne, mające kapitalne znaczenie dla sprawy rozwoju poszczególnych okolic Karpat.

Założywszy, że odpowiednio prowadzona propaganda gór i pieczołowicie przestrzegana przez właściwe czynniki polityka ułatwiania szerokim rzeszom społeczeństwa dostępu i dojazdu do terenów karpackich (polityka taryfowa, zniżki indywidualne i grupowe, przejazdy na kursy i obozy, akcja wczasów pracowniczych i td.) spełniają właściwie swe zadanie — pozostają do rozpatrzenia trzy następujące zagadnienia 1) komunikacja (sieć kolejowa, właściwe połączenia pociągów i autobusów, sieć szos i dróg dojazdowych), 2) sieć punktów noclegowych i odżywczych (schroniska, stacje turystyczne i noclegowe, schrony, gospody, bufety turystyczne i tp.), 3) sieć szlaków turystycznych przystosowanych do ruchu letniego i narciarskiego.

Każde z podanych zagadnień posiada różne aspekty, zależnie od tego, czy większy nacisk położy się na turystykę masową czy indywidualną, na turystykę dorosłych czy młodzieży, na turystykę raidową czy krajoznawczą lub taternicką.

Na zjazdach karpackich wszystkie te aspekty były brane pod uwagę. Olbrzymi materiał, przepracowany w ciągu ostatnich lat na zjazdach, konferencjach, komisjach różnych ciał, urzędów i organizacyj dał podstawę do uszeregowania hierarchii potrzeb dla poszczególnych regionów Akcja jest prowadzona wedle wskazań, które głęboko wryły się w prze-

konania wszystkich kompetentnych czynników i stanowią naogół dzisiaj część ich oficjalnego programu działalności. Plan sieci punktów noclegowych opracowany jest na podstawie wniosków Pol. Tow. Tatrzańskiego (z drobnymi jedynie korekturami, i plan ten pomału w ciągu lat wprowadza się konsekwentnie w życie. To samo dotyczy na ogół i szlaków turystycznych. W obu działach przybyły uzupełnienia ze strony Pol. Zw. Narciarskiego a w dziale ośrodków turystycznych — również ze strony Ligi Popierania Turystyki.

W sprawach kolejowych przedsezonowe konferencje władz kolejowych z organizacjami społecznymi doprowadzają do coraz większego ulepszania połączeń kolejowych.

Sprawami drogowymi zajął się Związek Ziem Górskich i obecnie przy pomocy Biur Planowania Regionalnego prowadzi energiczną akcję właściwego, a tak niezbędnego, nasycania ziem karpackich drogami jezdnymi.

Schroniska budowane były dawniej nieco bezładnie, lecz jednak według zachodzącej istotnie potrzeby, podyktowanej wzmożeniem się w danej okolicy ruchu turystów. Następnie PTT, a także niektóre kluby narciarskie poczęły prowadzić politykę kierowania w pewne strony Karpat ruchu turystycznego przez propagandę tych okolic i umożliwianie w nich pobytu drogą budowy schronisk. W ten sposób stworzono nowe ośrodki turystyki, za którymi niejednokrotnie podążył również ruch letniskowy (np. Zwardoń). W 1935 r. na III Karpackim zjeździe turystycznym w Wiśle dzięki uzgodnieniu wszyskich w tej dziedzinie postulatów Pol. Tow. Tatrzańskiego i Pol. Związku Narciarskiego z dążeniami Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i P. W. oraz Wydziału Turystyki Min. Komunikacji, wypracowano plan inwestycyj schroniskowych w Karpatach. Plan ten zajął się nietylko rozmieszczeniem obiektów, lecz ustalił także kolejność ich budowy oraz kategorie budynku pod względem jego rozmiarów i charakteru (pojemność, typ: schronisko bazowe w dolinie, lub w punkcie wyjściowym, schronisko I lub II kategorii pod względem komfortu, schron strzeżony). Typy wzorcowe schronisk opracował PUWF. i PW. w porozumieniu z organizacjami turystycznymi.

Mimo bardzo drobnych odchyleń, uchwalony w Wiśle program pozostał wytyczną dla wszystkich gospodarujących w Karpatach i jest wykonywany etapami. Przykładem wykonywania planu jest zbudowanie przez P. T. T. w ciągu ostatnich lat schronisk na W. Raczy, na Przegibku, na Policy, na Przehybie, urządzenie stacyj turystycznych we wschodniej części Gorców i w Beskidzie Środkowym, budowa schronisk na Turbaczu, pod Doboszanką i w Burkucie, oddanie do użytku schronisk na przełęczy Wyszkowskiej, na Ruszczynie, w Mołodzie, na Skupowej, na Babie Ludowej, w Popadyńcu, na Bałtagule i na Prełucznym.

Obecnie pozostało niewiele już uzupełnień w sieci schronisk, natomiast przeważna część pracy winna być skierowana na ich rozbudowę, modernizację, adaptację dla wzrastającego wciąż ruchu. Tym więcej, że poza P. T. T. również inne organizacje idealną sieć schronisk powoli zapełniają, szczególnie w Karpatach Wschodnich, gdzie obok schronisk PTT. stoją schroniska Przemyskiego Tow. Narciarzy, Sekcji Narciarskiej Akad. Zw. Sportowego, Związku Harcerstwa Polskiego, Karpackiego Tow. Narciarzy, Ligi Popierania Turystyki i in. W dalszej przyszłości jako najważniejszymi inwestycjami są odpowiednie nowe schroniska na Babiej Górze, w Pieninach, przy Morskim Oku w Tatrach, na Zaroślaku pod Howerlą w miejsce obecnych, przestarzałych i niespełniających odpowiednio swej roli, oraz wykończenie budowy schronisk na Turbaczu, Przehybie, w dolinie Pięciu Stawów Polskich, pod Doboszanką, w Burkucie. Jeżeli uzupełni się nadto dostatecznie sieć stacyj turystycznych i noclegowych, znakomicie spełniających swą rolę, to ten element gospodarki turystycznej w Karpatach będzie na szereg lat wypełniony.

Potrzebne są studia na polu odpowiedniego kierowania polityką cen w schroniskach, sposobu zarządzania nimi, udostępniania ich jak najszerszym rzeszom i td. Wiąże się z tym także sprawa schronisk prywatnych. W tej dziedzinie panowała na wszystkich zjazdach i obradach jednomyślność, że osobom prywatnym należy pozwalać w jak najszerszej mierze utrzymywać punkty noclegowe i gospody u podnóża gór t. j. w miejscowościach podgórskich, ośrodkach ruchu turystycznego i narciarskiego, natomiast niewskazane jest z całego szeregu przyczyn budowanie przez jednostki schronisk w samym obrębie gór. W górach gospodarują właściwiej i racjonalniej towarzystwa turystyczne, mające rutynę w tym dziale pracy i biorące odpowiedzialność moralną za stosowne gospodarowanie.

Element drugi, t. j. szlaki turystyczne od zjazdu w Wiśle uzyskały poważną pomoc w postaci oficjalnej „Instrukcji“, według której winny być i naogół są one utrzymywane, zakładane i uzupełniane. Sieć ich obecnie wzrasta już co roku bardzo nieznaczne, gdyż podnoszą się coraz częściej głosy nie bez uzasadnienia, że Karpaty są już nazbyt barwnymi znakami pomalowane, i że w wypadku dalszego rozwoju sieci szlaków trzeba będzie przystąpić do kasowania niektórych. W każdym razie sytuacja obecna wymaga niewielkich poprawek, natomiast przeważna część wysiłków organizacyj turystycznych (przede wszystkim Pol. Tow. Tatrzańskiego, które utrzymywało w 1937 r. ponad 4300 km znakowanych szlaków) będzie musiała być skierowana na odpowiednią konserwację sieci oraz na lepsze przystosowanie jej do potrzeb turystyki zimowej. Dodać należy, że w ostatnich latach osiągnięto ostateczne rozgraniczenie terenów znakowania na obszarze Beskidów Zachodnich, gdzie obok

P. T. T. znakowało Tow. Beskiden-Verein. Podobnie przeprowadzono takie samo uzgodnienie w masywie Czarnohory pomiędzy P. T. T. a Karpackim Tow. Narciarzy i Harcerstwem.

Z dziedziny komunikacji, ważną jest sprawa radia, sieci telefonicznej i pocztowej. Tu planowo — według hierarchii potrzeb, o której parokrotnie już wspominaliśmy — łączy się poszczególne schroniska siecią telefoniczną, dzięki przychylnemu dla tej sprawy stanowisku Ministerstwa Poczt i Telegrafów. W silniej frekwentowanych schroniskach zakładane są pośrednictwa pocztowo-telekomunikacyjne. Natomiast sprawa stacji radiowych w schroniskach oddalonych, położonych wysoko i pozbawionych połączenia telefonicznego siecią drutową na słupach ze względu na motywy ochrony krajobrazu (np. w dolinie Pięciu Stawów Polskich), nie wyszła dotychczas ze stanu prób, badań i studiów. Akcja ta, oparta o podobne wzory w górach Europy Zachodniej ma ogromne znaczenie przede wszystkiem dla ratownictwa górskiego.

Nie da się zaprzeczyć istnienia jednego jeszcze elementu ważnego w gospodarce turystycznej w Karpatach, to jest o c h r o n y p r z y r o d y i k r a j o b r a z u g ó r. W ciągu ostatniego dziesięciolecia zostały niewątpliwie uzyskane w tej dziedzinie wielkie osiągnięcia (utworzenie Parku Narodowego w Pieninach, rezerwatów na Baraniej Górze, na Babiej Górze, w Czarnohorze, wielu drobniejszych w Beskidach Zachodnich i Środkowym, na Pogórzu i w Karpatach Wschodnich).

Postulaty ochrony przyrody dlatego wymieniamy wśród elementów gospodarki turystycznej, że winny być one za takie i u nas uznane w całej pełni, zgodnie ze światową opinią kulturalną, że ochroniony odpowiednio krajobraz i przyroda gór są główną podstawą istnienia turystyki górskiej. W górach gdzie piękno pierwotne zostało zniszczone, przyroda skażona, a krajobraz uległ odkształceniom przez zbyt daleko idące rozwinięcie się przemysłu turystycznego — tam, po pewnym okresie, ruch turystyczny pomału zaczyna słabnąć. Dlatego też ochrona wartości krajobrazowych i przyrodniczych naszych gór idzie przeważnie równolegle z rozwojem gospodarki turystycznej, a ochrona przyrody i turystyka nigdzie, więc i w Polsce, nie mogą być uznane za czynniki sprzeczne ze sobą. Przeciwnie i u nas okazują się one znakomitymi sprzymierzeńcami (np. Pieniny).

Nie bez znaczenia będzie sprawa ustalenia miejscowości w Karpatach, które w myśl wskazań licznych konferencyj, zjazdów i narad mają spełniać rolę b a z i c e n t r ó w t u r y s t y c z n y c h, l e t n i s k, z i m o w i s k i u z d r o w i s k. Sieć tych miejscowości ustala ostatecznie Ministerstwo Komunikacji (polityka taryfowa), z jednej strony ze Związkiem Uzdrowisk Polskich, z drugiej z międzykomunalnymi Związkami Letniskowymi oraz z Ligą Popierania Turystyki, Związkiem Ziem Górskich.

W sprawie tej, a wszczególności przy ustalaniu potrzeb inwestycyjnych, ich kolejności itp., nastaje coraz bardziej pochwały godny porządek i ład.

Tezy i wytyczne, które z wielkim trudem i z naprawdę dużym nakładem pracy wypracowano i rozpoczęto wprowadzać w życie, nie mogą być załamane. Jest pożądane ze wszech miar, aby akcja planowa, która trwa i rozwija się normalnie, prowadzona była nadal we wszystkich działach wyżej wspomnianych. Jedynie logiczny program w stosunku do całości zagadnień karpackich a więc także do kwestyj turystyki, jest gwarancją wzniesienia na wyższy poziom rozwojowy regionów karpackich. Nie można przy tym zapominać, że Karpaty są par excellence i w pierwszej linii ziemią turystyki i letnisk, krajem zdrojowisk, uzdrowisk, sportów zimowych i obozów wypoczynkowych. Dla dobra Karpat i Podkarpacia należy baczyć, żeby ten dział ich życia rozwijał się pomyślnie w ramach planowej akcji ogólnego programu rozwoju Karpat.

Mgr Witold Mileski

Les qualités touristiques de la Grèce.

Artykuł prof. N. D. Eghinitisa z Aten autora kilku prac z dziedziny turyzmu rozpoczyna współpracę działaczy turystycznych zagranicznych na łamach „Turyzmu Polskiego".

Il y a trois causes par lesquelles le pèlerin s'est attiré par cet aimant, dont le nom seul est capable de ressusciter et de faire renaître une existence, c'est l'Histoire, l'Art et la Nature.

Sciences, arts, industrie, commerce, gloire sont nés en Grèce.

Voici malgré les jours de décadence, qui par une loi divine ont succedés, comme l'hiver à l'été, aux jours de prosperité de la Grèce, voici pourquoi, disons nous, le grand aimant ne perd point sa puissance.

Et c'est une nécessité pour l'homme d'aujourd'hui, de jour en jour croissante, pour l'homme d'outre mer et d'outre océan que de se rendre à ce pays dont les trésors demeurent toujours inaltérables et dont le climat, les moments, la situation géographique, le progrès toujours croissant, l'hospitalité traditionnelle, jadis un dogme chez les Hellènes, font de la Grèce un pays de tourisme sans égal.

Que dire pour depeindre la Grèce? Qu'en écrire?

Les poètes et les savants, les philosophes et les peintres, les Hommes d'Etat et les intellectuels du monde entier voyaient dans la Grèce la jeunesse éternelle qui les guidait et les instruisait, les inspirait et les ranimait.

La Macédoine présente le charme de ses montagnes et de ses vallées.

Des miliers de nuances de vert sont parsemés par la nature, mère tendre qui pare sa fille. Et Salonique, capital de la Macédoine, perle de l'Egée, dort sous les rayons du soleil, bercée par les flots de son golfe. Elle est la soeur ainée de Byzance. Par ses petites ruelles tortueuses, des anciens quartiers, elle rappelle Constantinople, par son animation, les grands centres. Ses monuments en font un musée d'art Byzantin. Elle est située à proximité du Grand Musée qui est le Mont-Athos, où la vie du monachisme byzantin continue sans changement, monotone et belle dans son ascetisme.

C'est une clef qui ouvre la porte à un monde, non seulement inconnu mais inaccessible, à ceux qui sont condamnés à perpétuité à une vie conventionnelle. Voici purquoi le Mont-Athos est un Musée non seulement d'art Byzantin, mais de la vie de Byzance même, de la vie de la Grèce, sortie plus tard de son esclavage, comme l'étincelle de la cendre.

Celui qui traverse la Grèce par terre, a l'occasion de passer près des Alpes helléniques, de l'Olympe, cette montagne qui fut l'objet de tant de legendes et qui donna son nom à douze Divinités de la religion hellénique, personifiant l'effort humain, les qualités humaines, les lois naturelles.

Nombreuses sont les Légendes qui s'accumulèrent au sommet de l'Olympe et l'élevèrent jusqu'au ciel.

En face de la montagne sacrée s'élève l'Ossa, dont la pointe blanche a l'air de rivaliser avec l'Olympe, separé d'elle par le ruban de la rivière Penée. C'est là qu'est située la vallée de Tempée, où le vert abonde de chênes et de platanes, de myrthes et de lauriers, forme un vif contraste avec l'éternelle blancheur immaculée et sévère de l'Olympe et de l'Ossa, et c'est dans ce paradis que l'homme plaçait le fameux Oracle de Manto, qui précède celui de Delphes...

Et au délà des montagnes, par les vallées verdoyantes et des beautés incomparables, des lieux historiques où l'Hellène se fit assurer l'éternité de son nom, les sites archéologiques où l'esprit humain immortalisa la race, par ses localités riantes, ses monuments admirables, au milieu d'un peuple franc, hospitalier et digne du nom d'Hellène, on arrive dans la contrée du printemps éternel, au coeur même de l'Hellade, en Attique.

Celui, qui n'importe à quelle heure, en quelle saison, par quel temps, dans quel état d'esprit, monte sur le rocher sacré, sentira le soufle de l'être surhumain qui touche aux cieux.

Venant de l'Olympe on s'arrêtera à l'Acropole, l'Olympe des hommes, et de l'Acropole même on aperçoit les cimes bleues des monta-

gnes du Péloponèse. Les villes présentent toutes les qualités et les vérités d'un peuple privilegié.

Nauplie, ce berceau de l'indépendance, entouré d'Epidaure, de Tirynthe Mycènes, puis Sparte, source des lois et de bravoure, surmonté de Mistra, nid des Dicephales, Pylos, ville natale de Nestor, en face de Navarin qui nous a valu la reconnaissance de nôtre lutte pour la liberté, Olympie, mère des Olympiades, Patras, aujourd'hui centre commercial et industriel en prospérité.

Ses rivages, à partir du canal qui les sépare de la Grèce, jusqu'au Tainaron, où le mythe situait l'entrée de l'Enfer, sont superbes!

Cependant la Grèce est entourée de joyeuses et riantes îles, semées autour d'elle.

Ces îles prommettent, elles aussi, la joie de la vie, la vie de la joie-Salamis l'île d'Ajax, symbole de la libération, Egine, foyer de l'art, Poros émergeant des flots, dotée d'une forêt de citroniers et d'orangers embaumée qui la fait rivaliser à la Sicile, elle même, Hydra, dont le nom est étroitement lié aux noms de victoire de la guerre de l'Indépendance Hellénique et dont les pentes orientales, touristiquement non exploitées, sont couvertes de pins et qui se dresse des eaux bleux d'une limpidité incroyable, Spetsai, l'île verdoyante de pins, soeur de gloire d'Hydra, lieu trôp fréquenté pendant l'été, couverte des fôrets, cernée par la mer, et dans lémeraude de la mer Egée, Delos, l'île sacrée, où le culte d'Apollon a fleuri, Bethléem payenne, à laquelle succeda Tinos, l'île paisible connue par sa Cathédrale imposante, célèbre par ses miracles, qui attire les Tourists religieux, Santorin, dont le volcan symbolise, dirait on, l'âme grecque ranimée et animatrice, bruillante et pure.

La mer Ionnienne est aussi parsemée d'îles de l'Eptanèse, fameuse Pléiade, où la beauté de la nature s'est incarnée,

La plus brillante de ces îles c'est Corfou, bien connue par ses beautés qui furent un baume, même pour l'Impératrice d'Autriche qui preférait les beautés et le climat de cette île aux beautés des sites de son Empire. Zante, l'île des chansons et des fleurs, Cythère, où le culte d'Aphrodite Uranie s'épanouissant et comme un trait d'union de l'Europe à l'Afrique, la Crète se dresse au Sud, belle et fière, symbole du caractère indomptable de la race, volcan du patriotisme, jadis berceau des lois, aujourd'hui source inépuisable pour les historiens, les archéologues et les archéophiles.

La Grèce entière n'est qu'un grand aimant pour les enthousiastes du Beau, admirateurs du Passé et des croyants à l'avenir. C'est une nécessité de l'âme. C'est pourquoi, les Touristes pieux-pèlerins du Passé-fidèles au nom de la Grèce, amoureux de ses beautés qui ne s'extermi-

neront jamais, symbolisés tous par Lord Byron, qui se fit attirer par la Grèce immortelle, pour triompher par ses poésies aussi immortelles.

Même pendant la domination turque, même pendant la guerre de l'Indépendance, les Touristes s'y rendaient malgré les difficultés de la communications et la manque de tous confort.

Le charme de ce grand et inépuisable aimant, qui est la Grèce, attire toujours un grand nombre de Touristes. Là, où le confort manque c'est l'hospitalité qui joue le grand rôle, et le nombre est toujours croissant, car tout touriste, une fois venu, sent la nécessité d'y revenir, attiré par ce pays, par le prestige de son nom, par les miracles de ses sources d'eaux thermales, par les dons de la nature, par les faits de sa gloire, par le miracle hellénique.

Et autant que nôtre Ministère competent obtient de compléter et systematiser l'effort en faveur de l'attrait des Visiteurs, leur nombre accroîtra de vingt fois et lė charme de la Grèce, la Nature complétée par la Technique cette fois en attirera, en attirera, en attirera à l'infini.

PROF. NICOLAS D. EGHINITIS.
Chargé des Cours de Tourisme a l'Ecole
Superieure des Fonctionnaires des P. T. T.

Regiony krajoznawczo-turystyczne okolic Krakowa.

Okolice Krakowa w szerszym pojęciu, bo obejmujące trzy województwa (krakowskie, śląskie i kieleckie) są ze względów krajoznawczo - turystycznych szczegolnie interesujące.

W okolicach tych na pierwszy plan wybija się podłoże geograficzne, dzięki skomplikowanej budowie geologicznej bardzo zróżnicowane. Pokłady geologiczne rozpoczynajace się od dewonu obejmują wszystkie następne formacje aż po aluwium tak, że w okolicach Krakowa za wyjątkiem dwóch najstarszych epok istnieje bezpośrednia możność poznania prawie całego systemu geologicznego. Żadne z miast w Europie nie posiada w swej okolicy tyle jednostek fizjograficznych i antropogeograficznych. Załączona mapa jest próbą zestawienia wszystkich regionów, mających znaczenie dla turystyki:

1). Zagłębie węglowe, śląskie, dąbrowskie i krakowskie z wychodzącymi na wierzch pokładami węglowymi. Z nimi związane są kopalnie, odkrywki, fabryki, miasta, osady przemysłowe, nadające główne piętno krajobrazowi. Najbardziej typowy jest Chorzów (Król. Huta) z «lasem» kominów i fabryk, natomiast z odkrywek najciekawszą jest «Paryż» w t. zw. «Szwajcarii Dąbrowskiej».

2). Skaliste pasmo triasowe Siewierz-Olkusz z wzgórzami Sławkowskimi i pięknym przełomem Przemszy.

3). Obszar pustyń piaszczystych — Błędowska i Starczynowska noszące miano «polskiego Egiptu» i «polskiej Sahary».

4). Obszar skał wybuchowych koło zamku Tenczyńskiego.

5). Jura Krakowska najbardziej charakterystyczna dla bliższych okolic Krakowa z licznymi dolinami i wąwozami, wśród których najciekawsza jest dolina Prądnika (Ojcowska) zwana także «Szwajcarią Krakowską». Z licznych jaskiń największą jest Wierzchowska. Na skałach wznoszą się przepiękne ruiny zamków j. np.: Olsztyn, Ogrodzieniec, Mirów, Bobolice, Ojców, Pieskowa Skała Korzkiew i in.

6). Obszar lessowy pełen wąwozów, z najpiękniejszymi, prawie górskimi partiami w okolicach Miechowa i stacji Tunel (jedyny tunel na trasie Kraków-Warszawa).

7). Obszar zapadlisk tektonicznych — dwa rowy Krzeszowicki i Swoszowicki. Do rowu Krzeszowickiego uchodzi przeważna część dolin i wąwozów jurajskich. Obie miejscowości znane są z kąpieli siarczanych.

8). Przełomowa dolina Wisły przez wzgórza jurajskie między Piekarami a Krakowem z ruinami opactwa Tynieckiego.

9). Grzbiet Tenczyński. Oderwana część Jury Krakowskiej, pomiędzy rowem Krzeszowickim a doliną Wisły, mająca podgórski charakter. Najpiękniejszym wąwozem jest tu dol. Mnikowska z wieloma grotami.

10). Urwista krawędź południowa Jury Krakowskiej opadająca w rów Krzeszowicki. Krawędź jest przecięta wylotami dolin i wąwozów potoków płynących z Jury.

11) Wzgórza Krzemionek — izolowane występy jurajskie po lewym brzegu Wisły dochodzące na teren samego Krakowa (grota Twardowskiego).

12). Aluwialna dolina Wisły rozpoczynająca się poniżej Krakowa ku wschodowi.

13). Zagłębie Cholerzyńskie, powyżej Krakowa ze żwirowiskami wiślanymi.

14). Nizina Nadwiślańska od Krakowa po Wisłokę.

15). Puszcza Niepołomicka.

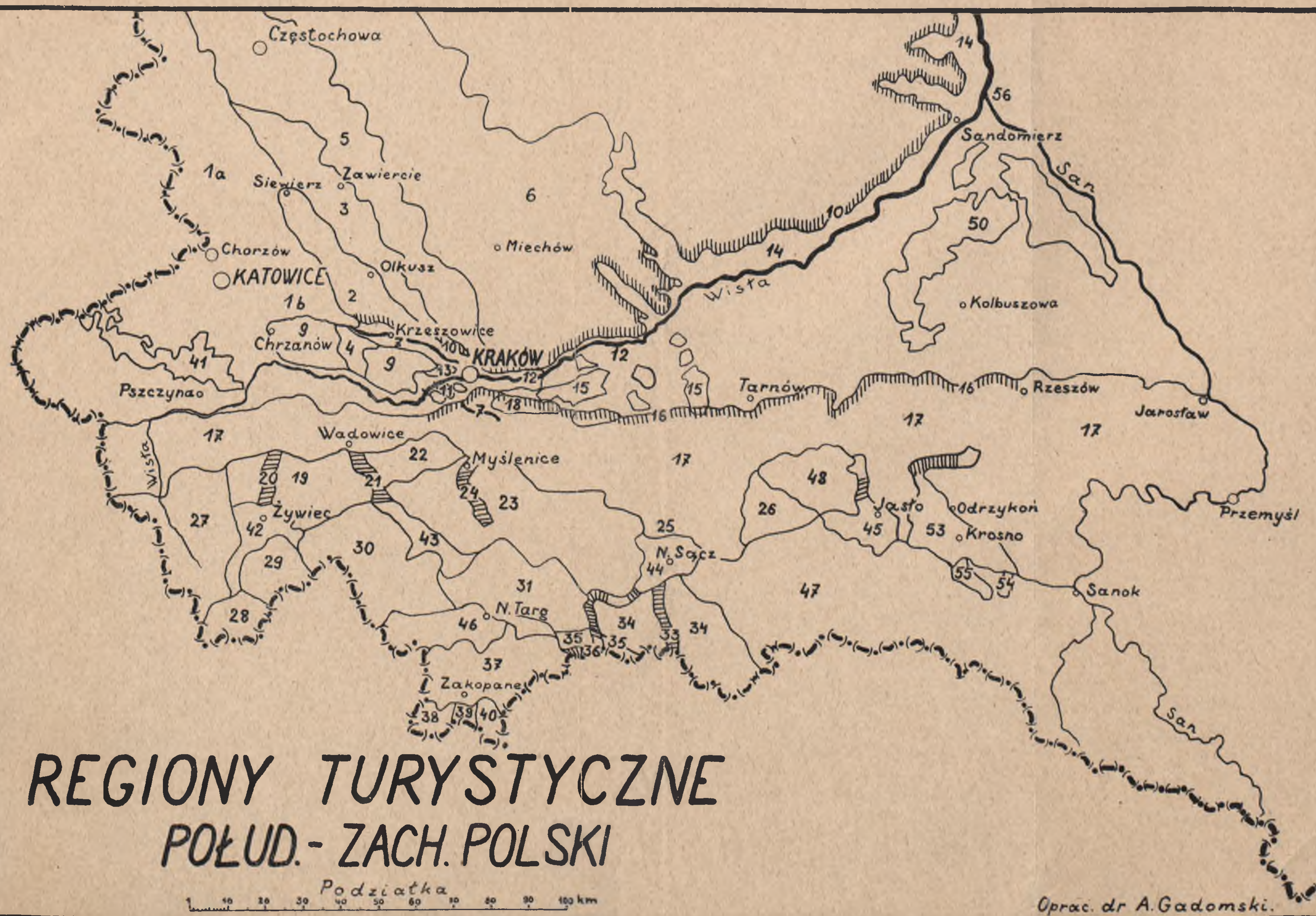
16). Próg Podkarpacki dobrze widoczny wzdłuż linii kolejowej Kraków-Tarnów.

17). Pogórze Karpackie, położone między niziną a Beskidami.

18). Obszar solonośny z kopalniami w Wieliczce oraz Bochni.

19). Beskid Mały między Białą a Skawą.

20). Przełom Soły przez Beskid Mały oraz sztuczne jezioro w Porąbce.

Numery oznaczające poszczególne regiony turystyczne, podane na mapie są objaśnione w tekście.

21). Przełom śródgórski Skawy między Skawcami a Wadowicami.

22). Wzgórza Lanckorońskie, znane jako okolice pątnicze Kalwarii, najbliższy Krakowa górski teren wycieczkowy.

23). Beskid Wyspowy, noszący inaczej miano Beskidu Myślenickiego oraz Limanowskiego.

24). Przełom Raby na odcinku Zaryte Myślenice, z jedynym jeziorkiem górskim nad Kasinką pod górą Lubogoszcz (Obóz Y. M. C. A.).

25) Przełomowa dolina Dunajca od Marcinkowic po Melsztyn przez pogórze Rożnowskie, której największą atrakcją jest będąca w budowie zapora. Sztuczne jezioro w Rożnowie będzie tworzyć najpiękniejszą krajobrazową jednostkę okolic Krakowa.

26). Wzgórza Ciężkowickie, których osobliwością jest tak zwane «Kamienne Miasto».

27). Beskid Śląski u źródeł Wisły.

28). Grupa Wielkiej Raczy 1236 m w południowej Żywiecczyźnie, z której szczytów widoczna jest panorama Małej Fatry na Słowaczyźnie.

29). Grupa Pilska 1556 m, drugiego szczytu co do wysokości w Zachodnich Beskidach.

30). Grupa Babiej Góry 1725 m, wraz z Beskidem Orawskim.

31). Gorce wraz z pasmem Lubania i popularnym szczytem Turbacza 1311 m nad Nowym Targiem.

32). Beskidzki przełom Dunajca między Krościenkiem a Starym Sączem.

33). Beskidzki przełom Popradu między Muszyną a Rytrem.

34). Beskid Sądecki, przedarty doliną Popradu na grupę Radziejowej 1265 m oraz grupę Jaworzyny 1116 m nad Krynicą.

35). Pieniny, pasmo skalic ciągnące się od Białki przez Czorsztyn — Trzy Korony 982 m — Wysokie Skałki 1052 m po Obidzę.

36). Pieniński przełom Dunajca, jeden z najpiękniejszych przełomów górskich Europy.

37). Pogórze Podhalańskie u podnóża północnych stoków Tatr, słynne z widoków na Tatry.

38). Tatry Zachodnie od granicy państwowej aż po przełęcz Liliowego 1952 m, z największym szczytem Bystrą 2250 m.

39). Zakopiańskie pasmo Regli, tworzące odrębną krajobrazową jednostkę, której osobliwością są wąskie jary dolin wapiennych w pobliżu Zakopanego.

40). Tatry Wysokie, obejmujące najwyższą część łańcucha tatrzańskiego.

41). Lasy pszczyńskie na Śląsku.

42). Kotlina Żywiecka otoczona dookoła górami.

43). Kotlina górnej Skawy pod Chabówką.

44). Kotlina Sądecka u zbiegu Dunajca, Popradu i Kamienicy z pięknie położonym Sączem.

45). Kotlina Jasielska śródgórska, bogata w złoża mineralne, tworząca okręg przemysłowy.

46). Kotlina Nowotarska z krajobrazami: tatrzańskim (Tatry) i beskidzkim (Gorce) oraz skalicowym (Pieniny).

47). Beskid Środkowy od przełęczy Tylickiej na wschód, złożony z szeregu gór wyspowych i pasm.

48). Pasmo Branka-Liwocz od Białej (dopływ Dunajca) po Wisłokę nad Jasłem, stanowiące charakterystyczny wał górski.

49). Przełom Wisłoki przez pogórze pomiędzy Jasłem a Dębicą.

50). Lasy Sandomiersko-kolbuszowskie w widłach między Wisłą a Sanem oraz pomiędzy Wisłoką a Wisłokiem.

51). Dolny przełom Wisłoku przez Pogórze pomiędzy Strzyżowem a Rzeszowem.

52). Prządki Odrzykońskie, pasmo skalic piaskowcowych z ruinami Odrzykonia.

53). Kotlina Krośnieńska o charakterze przemysłowym.

54). Jar górnego Wisłoka pod Beskiem, podobny do jarów podolskich. Jeden z ciekawych a mało znanych jeszcze regionów turystycznych.

55). Region okolic Iwonicza i Rymanowa, dwóch zdrojów położonych w lasach. W Iwoniczu słynna «Bełkotka».

56). Góry Pieprzowe pod Sandomierzem, tworzące urwisty brzeg Wyżyny Małopolskiej, opadający ku Wiśle a będący początkiem przełomu Wisły przez środkowe wyżyny.

Dr Adam Gadomski.

KRONIKA.

Anglia — Nowy wynalazek dla hoteli. — W Anglii dokonano prób z przyrządem alarmującym w dyskretny sposób i w przyspieszonym tempie policję w wypadku wkradzenia się osoby niepowołanej do pokoju hotelowego. Przyrząd ten jest bardzo mały (prawie nie do spostrzeżenia), może być przeto umieszczony w pobliżu cenniejszych przedmiotów.

Nowa katedra hotelarstwa. — Przy Westminster Technical Institute des London County Council in Vincent Square stworzono katedrę hotelarstwa. Na studia, które trwają 2 lata, przyjmuje się tylko 50 słuchaczy, przy czym 25 jest rocznie promowanych. Kurs nauki obejmuje zagadnienia teoretyczne, związane z przyjmowaniem gości, buchalterią, administracją, likwidowaniem zażaleń, zakupem i magazynowaniem napojów i produktów spożywczych.

Czechosłowacja — Ruch turystyczny w Pradze w 1937 r. — Ruch turystyczny w Pradze w 1937 r. rozwijał się korzystnie. Średnie roczne wypełnienie hoteli wynosiło 59 % (1936—51 %), z czego wynika, że pokój w hotelu był zajęty przez 200 dni. Najsilniejszy ruch zanotowano od maja do września, w których to miesiącach wypełnienie hoteli wzrastało do 90 %.

Kurs dla hotelarzy. — Ministerstwo Handlu urządziło tygodniowy kurs hotelowy, w którym wzięło udział 150 uczestników z ważniejszych ośrodków turystycznych. Kurs miał na celu zaznajomienie hotelarzy ze zwyczajami i wymaganiami gości zagranicznych. Składał sie z części teoretycznej i praktycznej. Część druga ograniczyła się do zwiedzenia najlepszych hoteli w Pradze.

Francja — Nowe przepisy meldunkowe dla obcokrajowców. — Na podstawie dekretu z maja b. r. obcokrajowcy, zamierzający bawić we Francji dłużej niż 3 miesiące, muszą się zameldować po przybyciu do dni 8 w policji lub w magistracie i wnieść podanie o wystawienie francuskiego dowodu osobistego na 3 lata. Dyplomaci oraz właściciele kart turystycznych nie potrzebują dowodów osobistych.

Normalizacja cen w hotelarstwie. — We Francji dla przeprowadzenia normalizacji cen w hotelach wydano rocznik hotelowy (przewodnik), zawierający wszystkie najnowsze ustawy i obowiązujące przepisy. Do rocznika dołączony jest cennik ustalony i uzgodniony z wszystkimi regionalnymi związkami hotelowymi, który jest ściśle przestrzegany przez właścicieli hoteli.

Zniesienie dopłat od pocztowych przesyłek lotniczych. — Wydział poczty lotniczej Międzynarodowej Izby Handlowej we Francji powziął decyzję zniesienia w najbliższym czasie dodatkowych opłat od przesyłek lotniczych w całym europejskim ruchu pocztowym. Transport poczty samolotami ma być także rozszerzony na inne ważne przesyłki, jak papiery handlowe, próbki i t. d. Również ma być rozbudowany ruch paczkowy a sprawy celne usprawnione i przyspieszone. E. N.

Francja — Szkoła hotelarska na Cote d'Azur. — Zadaniem Szkoły jest zapoznanie uczniów z wiadomościami technicznymi i praktycznymi odnoszącymi się do różnych działów hotelarstwa. Studia trwają 3 lata, obejmują: geografię turystyczną, rachunkowość, zasady hotelarstwa, korespondencję, stenografię, język angielski i niemiecki, następnie podstawy elektryczności, instalacyj i urządzeń hotelowych. oraz towaroznawstwo. Ćwiczenia praktyczne obejmują kuchnię, obsługę sali, kasę, zarząd. Praktyka trwa 3 miesiące letnie, odbywa się w hotelach Nicy oraz w sąsiednich kąpieliskach. Po ukończeniu Szkoły uczniowie otrzymują dyplom, upoważniający ich do nauczania hotelarstwa i turystyki.

Camping pod Paryżem. — Francuskie Towarzystwo „Auto-Camping-Club" zakupiło znaczne obszary na cele campingowe w okolicach Paryża i w ważniejszych stacjach turystycznych. Przeznaczone są one wyłącznie dla członków klubu.

Najwyżej leżące zimowisko. — Najwyżej położoną stacją narciarską w Francji jest wieś Saint-Veran, licząca 500 mieszkańców a leżąca na 2.040 m wys. w Alpach Delfinackich. Jest to zarazem najwyżej w Europie położona wieś. Dzięki nowoczesnemu hotelowi, wybudowanemu w ostatnim roku, jest ona obecnie najważniejszą stacją narciarską francuską o najdłuższym sezonie zimowym.

Projekt nowej autostrady. — Z inicjatywy Towarzystwa Turystycznego de L'Ain zaprojektowano nową międzynarodową autostradę, łączącą Paryż z Genewą. Przebieg jej ma być następujący: Paryż-Tournus-Pond-d'Ain-Geneve. Autodroga, zwana „białą drogą", będzie miała wielkie znaczenie nietylko gospodarcze lecz także turystyczne międzynarodowe. W. L.

Italia — Nowe wagony kolejowe. — W Italii nowe wagony osobowe mają podział na trzy klasy, w nich także trzecia klasa ma wyścielone ławki. Klasy poszczególne różnią się tylko ilością miejsc w przedziałach. (I. klasa — 4 miejsca, II. klasa — 6 miejsc, III. klasa — 8 miejsc).

Inwestycje kolejowe. — Najnowszy program inwestycji Państwowych Kolei w Italii obliczony jest na sumę 2 miliardów lirów i obejmuje: 99 nowych lokomotyw elektrycznych, 8 składów pociągów elektrycznych, 9 wozów motorowych, 56 motorowych wozów elektrycznych dla szybkiej komunikacji, 103 wagonów kolejowych osobo-

wych. Od maja 1937 roku realizuje się poprzedni program inwestycyjny obliczony na 1.1 miliarda lirów a obejmujący 122 lokomotyw elektrycznych, 78 składów elektrycznych pociągów motorowych, 500 wagonów osobowych, 2500 krytych wagonów towarowych, 135 cystern na ropę i 2 składy pociągów pospiesznych z nieoksydującej stali.

Jugosławia — Ruch turystyczny w 1937 roku. Według zestawień wydziału turystyki min. handlu i przemysłu natężenie ruchu turystycznego w roku 1937 z za granicy do Jugosławii spadło, podczas gdy ruch wewnętrzny wzmógł się znacznie. Ilość wydanych noclegów dla turystów zagranicznych spadła o 79.339 w porównaniu z rokiem 1936, liczba zaś turystów krajowych wzrosła o 102.848. W ruchu zagranicznym wzrósł napływ z Niemiec (30000), z Węgier, Italii, Wielkiej Brytanii, U. S. A., Francji, Belgii, Holandii i państw skandynawskich. Z innych natomiast państw frekwencja gwałtownie spadła w związku z czym prowadzone są obecnie (przed sezonem) skrupulatne badania.

Niemcy — Torpeda o szybkości 195 km na godzinę. W Niemczech skonstruowano nowy typ torpedy, która odbyła szereg jazd próbnych również na odcinkach obfitujących w liczne zakręty. Wóz ma 70 metrów długości, skonstruowany jest na 4 osiach ruchomych i rozwinął szybkość rekordową do 195 km na godzinę.

Ochrona krajobrazu doliny Dunaju pomiędzy Linz a Passau. — W maju 1938 r. wydane zostało rozporządzenie, że ze względu na ochronę piękna krajobrazu należy prowadzić ochronną gospodarkę w dolinie Dunaju między Linzem a Passau.

Nowa szosa górska — W środkowym Szwarzwaldzie dokonano otwarcia nowej szosy górskiej o przeciętnym nachyleniu 4 %. Szosa ta prowadzi przez górę Streitberg (500 m.); w ten sposób powstał ważny punkt węzłowy dla 5 dolin w Szwarzwaldzie. E. N.

Polska — Ruch turystyczny młodzieży szkolnej na Wileńszczyźnie. — Z początkiem lutego odbyło się w Wilnie doroczne zebranie Komisji Wycieczkowej Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego, na którym referent turystyczny p. Bolesław Łucznik złożył sprawozdanie z akcji turystycznej młodzieży szkolnej. W okręgu wileńskim istnieje 20 schronisk szkolnych dysponujących 700 miejscami. Udzielono w nich 53.201 noclegów 21.932 uczestnikom. Najliczniej frekwentowane były schroniska w Wilnie (największa frekwencja w Polsce), nad Naroczą, w Augustowie, Grodnie, Nowogródku i nad Świtezią. W wycieczkach masowych wzięło udział 5.868 osób, w tym do Wilna 4.028. W wycieczkach dla nauczycieli wzięło udział 146 osób, w wycieczkach grupowych młodzieży 6.680. Szczegółowe sprawozdanie wydrukowane w Dzienniku Urzędowym Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego nr 3. z dnia 1 marca 1938 pozwala na dokładne zorientowanie się w nasileniu i kierunkach ruchu turystycznego młodzieży, w jego znaczeniu kulturalnym i gospodarczym. Szczególnie ciekawy jest plan prac Komisji na najbliższe trzy lata. Publikacje p. B. Łucznika jak i jego praca zasługuje na uwagę i uznanie, zdaje się być wskazówką, iż wreszcie zwrócono uwagę na śledzenie akcji wycieczkowej młodzieży szkolnej tak niezmiernie ważnej z wielu powodów. Praca Okręgu Wileńskiego może służyć za wzór dla innych okręgów, które powinny w analogiczny sposób pracować. S. L.

Szwajcaria — Rozbudowa linii kolejowej „Gotthard'a". — Linia kolejowa „Gotthard'a" jest najbardziej obciążoną linią w Szwajcarii, w pewnych okresach przebiega nią ponad 50 pociągów dziennie (przeważnie pociągi pospieszne i towarowe). W związku z tym przystąpiono do przebudowy tej linii kolejowej na dwutorową. W bieżącym roku rozpoczęto już prace na niektórych odcinkach.

U. S. A. — Wydatki na propagandę. 40 stanów U. S. A. wydało 2.5 mil. dolarów na popieranie ruchu turystycznego. Łącznie z prywatnymi przedsiębiorstwami przeznaczono sumę 3.3 milionów dolarów na propagandę turystyki.

Uniwersytet hotelarstwa. — W Stanach Zjednoczonych Am. Pł. w stanie Itaka istnieje uniwersytet hotelarstwa. Na uniwersytet ten uczęszcza obecnie 250 słuchaczy, studia trwają 4 lata, przy czym rocznie studia kończy 25 do 30 osób. Po studiach obowiązuje praktyka, po której absolwentów powołuje się na odpowiednie stanowiska w hotelarstwie. W roku 1935 z promowanych studentów 32 % otrzymało kierownicze stanowiska. Masowe wyższe wykształcenie w hotelarstwie w Europie nie może mieć zastosowania, gdyż tylko pojedyńcze osoby mogą otrzymać odpowiednie kierownicze stanowiska. E. N.

Wykaz wydawnictw periodycznych poświęconych regionalizmowi, krajoznawstwu, geografii, ochronie przyrody, tyrystyce, przemysłowi turystycznemu i t. d.

na mocy kartoteki czasopism wymienianych za „Turyzm Polski" w pierwszym kwartale 1938 r.

Część druga.

22. **Małopolski Informator Komunikacyjno-Turystyczny** — czasopismo dla ułatwienia orientacji przyjezdnym do Lwowa i Małopolski Wschodniej — rok IV. — red. S. Gersten — Lwów, plac Bilczewskiego 12 — pren. roczna 1·20 zł.
23. **Mały Rocznik statystyczny** — wydawnictwo Głównego Urzędu Statystycznego — rok VIII. — red. dr. E. Szturm de Sztrem — Warszawa, al. Jerozolimskie 32 — cena egz. 1 zł.
24. **Młody Geograf** — czasopismo Koła Krajoznawczego im. prof. L. Sawickiego, uczniów Państw. Gimnazjum im. Króla S. Leszczyńskiego w Jaśle — wychodzi periodycznie — red. prof. J. Kasprzak — Jasło, Gimnazjum Państwowe — cena egzempl. 25 gr.
25. **Młody Krajoznawca** — kwartalnik Koła Krajoznawczego im. J. Potockiego uczniów Państw. Gimn. II. w Stanisławowie — rok II. — red. prof. M. Chudio — Stanisławów, Gimnazjum Państwowe II. — cena egzempl. 30 gr.
26. **Młody Krajoznawca Śląski** — pisemko szkolnych kół krajoznawczych śląskich. Wydawnictwo Chorzowskiego Szkolnego Koła Krajoznawczego — miesięcznik — rok V. — red. dr J. Jakubowski — Chorzów II, Gimnazjum im. St. Kostki, ul. Piotra.
27. **Morze** — Organ Ligi Morskiej i Kolonialnej — miesięcznik — rok XV. — red. J. Lewandowski — Warszawa, ul. Widok 10 — pren. roczna 12 zł.
28. **Motocykl i Cyclecar.** — Oficjalny organ Polskiego Związku Motocyklowego, poświęcony zagadnieniom motoryzacji, techniki, sportu i turystyki motocyklowej — miesięcznik — rok VIII. — red. J. Machnik — Warszawa, al. Szucha 29 — pren. roczna 5 zł.
29. **Nasz Łemko** — dwutygodnik — rok V. — red. J. Tarnowicz — Lwów, ul. Nowy Świat 22 — pren. roczna 3 zł.
30. **Nasza Batkiwszczyna** — organ Ukraińskiego Krajoznawczo-Turystycznego Towarzystwa we Lwowie — miesięcznik — rok II. — red. M. Taranko — Lwów, ul. Sykstuska 43 — pren. roczna 6 zł.
31. **Nowiny Podhalańskie** — aktualne i niezależne czasopismo zdrojowiskowe i gospodarczo-społeczne — miesięcznik rok IV. — red. E. Wawrykiewicz — Nowy Sącz, ul. Żeglarka 2 — cena numeru 20 gr.
32. **Ochrona Przyrody** — Organ Państwowej Rady Ochrony Przyrody — rocznik — rok XVII. — pod red. prof. dr Władysława Szafera — Kraków, ul. Lubicz 46 — cena egz. 7 zł.
33. **Orli Lot** — Organ Kół Krajoznawczych Młodzieży — miesięcznik — rok XIX. — red. prof. L. Węgrzynowicz — Kraków, Oleandry 4 — pren. roczna 3 zł.
34. **Polacy Zagranicą** — Organ Światowego Związku Polaków z Zagranicy — miesięcznik — rok IX. — red. Wł. Oszelda — Warszawa, ul. Mazowiecka 1 — pren. roczna 7 zł.
35. **Polska Jutrzejsza Gospodarcza** — tygodnik gospodarczy — rok VII. — red. T. Matula — Katowice, ul. Narcyzów 3 — pren. roczna 12 zł.
36. **Polski Restaurator** — Organ Związku Restauratorów, Właścicieli Kawiarń i Hoteli woj. Śląskiego — rok IX. — miesięcznik — red. J. Biniszkiewicz — Katowice, ul. Moniuszki 5 — pren. roczna 6 zł.
37. **Prace Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego** — redagowane przez prof. dr J. Smoleńskiego — wychodzą periodycznie — dotychczas wyszło 20 tomów — Kraków, Grodzka 64 — cena tomu od 2 do 15 zł.

Ciąg dalszy nastąpi

PRZEGLĄD LITERATURY

Wydawnictwa nadesłane do Redakcji:

(ciąg dalszy)

45. **Akcja Turystyczno Krajoznawcza Kuratorium** Okręgu Szkolnego Wileńskiego. Wyciąg z Dziennika Urzędowego Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego — nr 3 — rok XV — 1938, Wilno — cena 0.50 zł.
46. **Bissaga T.** Geografia kolejowa Polski. Wydawnictwo Ministerstwa Komunikacji Warszawa 1938 — cena 3.50 zł.
47. **Czyżby poza nawiasem?** Wydawnictwo grona kuracjuszy Sanatorium Akademickiego. Zakopane 1938 r. str. 173 — cena 4 zł.
48. **Kaczorowski W.** Wędrówki ludności podmiejskiej do Lwowa. Odbitka z nr 1—3 „Przeglądu Krajoznawczego" Lwów 1938. str. 14.
49. **Kilarski J.** Przewodnik po Wielkopolsce. Wydawnictwo Związku Popierania Turystyki w Poznaniu. Poznań 1938, str. 338 cena 4 zł.
50. **Komunikat Śniegowy Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa** i Państwowego Instytutu Meteorologicznego. Wydawnictwo L. P. T. red. dr W. Milata, wyszło w sezonie 1937/38 numerów 18 — abonament 6 zł.
51. **Lubicz-Nycz L.** Wytyczne nauczania i zasady jazdy na nartach. Wydawnictwo Polskiego Związku Narciarskiego, Kraków 1938, str. 265 — cena 2.60 zł.
52. **Mapa Samochodowa i Stanu Dróg w Polsce na rok 1938/39.** Wydawnictwo Polskiego Touring Klubu — cena 4.50 zł.
53. **Midowicz W.** Przewodnik Narciarski po Karpatach i Tatrach. T. II. Beskidy Wysokie-Babia Góra-Pilsko-Wielka Racza. Nakładem Polskiego Związku Narciarskiego Kraków 1938 str. 47 — cena 0.80 zł.
54. **Rocznik Ziem Wschodnich.** Warszawa 1938. Wydawnictwo Zarządu Głównego Rozwoju Ziem Wschodnich, str. 261 — cena 1 zł.
55. **Rühle E.** Zagadnienia gospodarcze Ziem Wschodnich w kartogramach. Wydawnictwo Zarządu Głównego Tow. Rozwoju Ziem Wschodnich 1938 r.
56. **Rutkowski A.** Uproszczony podręcznik odległości taryfowych Polskich Kolei Państwowych i prywatnych szeroko i wąskotorowych. Wydawnictwo Agencji Biura Podróży „Orbis" we Włocławku 1938.
57. **Słowacja i Słowacy.** Praca zbiorowa pod red. prof. W. Semkowicza. Wydawnictwo Biblioteki Słowackiej. Kraków 1937 r. str. 268 — cena 4 zł.
58. **Sprawozdanie Pol. Biura Podróży „Orbis".** Spółka z ogr. odp. w Warszawie z działalności w roku 1937, str. 83.
59. **Sprawozdanie z Powiatowej Konferencji Związku Ziem Górskich** w Nowym Sączu. Nakładem Rady Regionalnej Ziemi Sądeckiej. Nowy Sącz 1938 r., str. 35.
60. **Sukertowa-Biedrawina E.** Przewodnik Krajoznawczo-historyczny po Działdowskim powiecie. Wydawnictwo P.T.K. w Działdowie 1937 r. str. 56 — cena 0.80 zł.
61. **Wczasy nad Dniestrem** Prospekt w języku polskim. Wydawnictwo Wojew. Związ. Międzykomunalnego „Karpaty Wschodnie" 1938 r.
62. **Woyciechowski K.** Województwo Lwowskie jako teren letniskowy. Odbitka z „Przeglądu Krajoznawczego" Lwów 1938r. str. 11.
63. **W Poleskiej Kniei.** Nakładem Koła Krajoznawczego Uczniów Gimn. Państw. im. Marszałka J. Piłsudskiego w Pińsku. Pińsk 1938 r. — cena 0.50 zł.

Z. N.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: **Studium Turyzmu U. J.** — Redaktor odpow.: **Dr Stanisław Leszczycki.**

Adres Redakcji i Administracji: **Kraków, Grodzka 64.** — Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

Propaganda w turystyce.

Propaganda stanowiła zawsze wielką siłę społeczeństwa, siłę pierwotną i zasadniczą, postęp techniczny zaopatrzył ją w cały zespół nowych środków technicznych, gwarantując jej coraz silniejszy wpływ na masy. Stanowiła ona zawsze i stanowi po dziś dzień podstawę wielkich i małych poczynań handlowych, politycznych, religijnych i innych, co w całości daje obraz działalności ludzkiej.

Mimo tej wielkiej roli, jaką propaganda spełnia w życiu ludzkim, dopiero ostatnie lata wysunęły ją na pierwszy plan w metodach pracy i w programach politycznych szeregu państw. Powoli uznaje się znaczenie propagandy, rezultaty osiągane przez nią, ale jeszcze do dziś dnia szerokie warstwy społeczne ze zdziwieniem przyjmują wiadomości o tworzeniu przez rządy poszczególnych państw specjalnych ministerstw propagandy, bądź też specjalnych instytucji, wyposażonych w wielkie środki finansowe. Brak zaufania, z jaką ministerstwa propagandy i instytucje spotykają się ze strony społeczeństwa, leży w naturze ludzkiej. Ludzkość była i będzie na zawsze terenem, na którym umiejętni propagatorzy uzyskiwali zadziwiające rezultaty. Propaganda bowiem była źródłem wielkich ruchów religijnych, podbojów politycznych i potężnych ruchów socjalnych. Propaganda przyczyniła się do wzmocnienia ostatnich ruchów politycznych; faszyzmu włoskiego, hitleryzmu, czy też socjalizmu i komunizmu.

Jeśli propaganda potrafi przeniknąć i opanować masy, to czy można wątpić, że odda ona wielkie usługi, o możliwie najwyższej wartości, w dziedzinie handlu, w dziedzinie akwizacji, czy też w dziedzinie propagowania podróżowania — turystyki. Propaganda jest czynnikiem, gwarantującym większe rezultaty, łatwiej opanowuje umysły ludzkie, przekształca je i nastawia na swój sposób i kierunek, burzy ustalony sąd, opinię, a nawet obala program. Konsekwencją propagandy jest świadoma, czy podświadoma, reakcja ze strony ludzi.

Tam, gdzie nie istnieje propaganda turystyczna, tam nie ma turystów. Z doświadczeń wieloletnich organizacyj turystycznych i biur podróży należy uznać, że twierdzenie powyższe jest całkowicie słuszne. Nie można mówić, że podróż jest zbytkiem, że brak na nią pieniędzy w danym społeczeństwie. Istnieje zawsze pewna ilość ludzi niezdecydowanych, rozporządzających pewnym zasobem środków materialnych, którzy skie-

rowują się tam, gdzie umiejętnie przyciągnie się ich uwagę i najsilniej wzbudzi zainteresowanie.

Są trzy zasadnicze pojęcia, które stanowić powinny podstawę dla propagandy turystyki:

1. zwrócić uwagę turysty,
2. podać mu do wiadomości projekty organizatorów,
3. dobrze go obsłużyć i zyskać w nim stałego klienta.

Do zwrócenia uwagi turysty służą ogłoszenia, afisze, broszury, które będą w dużej mierze ułatwiały tę pracę, ale reklama turystyczna jest właśnie tą, która ma największe możliwości, rozporządza największą ilością środków, jak wystawy, targi, modele, witryny reklamowe, filmy krótkometrażowe, odczyty, reklama radiowa, znaczki pocztowe, widokówki itp. wraz z całą serią środków prasowych. Umiejętne zastosowanie najróżnorodniejszych prospektów, specjalnych druków jest zawsze podstawowym, pierwszym czynnikiem akcji.

Nadanie ogłoszeniom i afiszom tonu pogodnego — w dodatnim znaczeniu tego słowa — przy równoczesnym zachowaniu umiaru, powagi i subtelności, będzie stanowiło drugi czynnik. Trzeba zawsze wykorzystać wszelkie pomyślne okoliczności, podejmować kampanie propagandowe w odpowiednich porach roku, uwzględniając dzielnice, zasługujące na poznanie, uwzględniając potrzeby turystów i kierunki ich zainteresowań. Punktem wyjścia dla propagandy turystycznej, gwarantującej wzmożenie ruchu turystycznego, winno być utrzymanie imprezy w tonie nowości i atrakcyjności. Trzeba jednak uważać, aby nie przesadzać w oryginalności. Banalność jest cechą charakterystyczną słabej umysłowości, nie należy jednak zapominać, że forma ta najłatwiej dociera do ogółu umysłów, bez specjalnego wysiłku mózgowego i dlatego można się nią w niektórych przypadkach posługiwać. Reklama turystyczna winna zawsze wyprzedzać imprezę. Praca ta wymaga niejednokrotnie wielkiego wysiłku, cierpliwości i ciągłej orientacji.

Słusznym jest porównanie propagandy do rośliny. Im więcej czasu zostawić na wzrastanie i więcej poświęcić troskliwości jej hodowaniu, tym dłużej będzie trwała, tym większa będzie pewność bogatego owocowania. Nic innego, jak propaganda właśnie powoduje powoli ewolucje skromnego życzenia ludzkiego w prawdziwą potrzebę. Aktualna i obiektywna reklama odegra zawsze rolę zdolnego agenta.

Nie można pominąć znaczenia propagandy i jej pozycyj w rozdziale budżetu. Umiejętna reklama, to sumienna praca przemyślanego, kontrolowanego entuzjazmu. Nie powinno się zatym traktować jej, jako małoznaczącej pracy administracyjnej, a przy opracowywaniu kampanii reklamowych winno się mieć na uwadze ogólny układ stosunków i panujące powszechnie zwyczaje, a przez to samo uniknąć niebezpieczeństwa jakich-

kolwiek konfliktów. Zużytkowanie sum przeznaczonych na reklamę jest zawsze zagadnieniem dość trudnym, winno się więc za wszelką cenę unikać marnotrawstwa pieniędzy, czy szarżowania opinią i rezygnować z usług natrętnych agentów prasowych, jeśli usługi te wydają się zbędne. Nadużywanie reklamy powoduje brak zaufania i straty materialne. Jest dowiedzione, że tam, gdzie zdolny agent, wyczerpując wszystkie możliwości, uzyska np. 100 ogłoszeń, inny z trudem może uzyskać 60. Przy układaniu preliminarza budżetowego należy kierować się indywidualną swobodą, dokładnością i pomijać wszelką niepożądaną interwencję. To jedyny sposób, by być w zgodzie z poczuciem odpowiedzialności i zachować pewność pomyślnych rezultatów.

Wybór wydawnictw, w których mają być umieszczane ogłoszenia, jest drugim z kolei ważnym zagadnieniem. Trzeba unikać wydawnictw nie wzbudzających zaufania. Ogłoszenia należy kierować do czasopism o ustalonej poczytności. Przeglądy przede wszystkim są dobrym gruntem na reklamę turystyczną. Są to przeważnie czasopisma nowoczesne, interesujące się życiem we wszystkich jego przejawach, zwalczające pewne przekonania, przeciwne idei przewodniej pisma, umiejące występować w obronie swych ideałów. Im większe pole działania, tym większe możliwości na indywidualne podejście do propagowania jakiejś idei. Turystyka właśnie takie możliwości posiada. Prostym, ale jakże charakterystycznym przykładem tych możliwości mogłoby być zręczne wykorzystanie roli lekarza, który bezpośrednio styka się z pytaniem przed urlopami wypoczynkowymi, okolicznościowymi, czy zdrowotnymi, jakie wybrać zdrojowisko, stację klimatyczną, czy też najodpowiedniejsze dla organizmu powietrze.

Propaganda jest w istocie swej kształtowaniem zainteresowań szerokich mas niezdecydowanej publiczności. W chwili, kiedy publiczność przybywa do okienek biur informacyjnych i towarzystw turystycznych, zaczyna się druga faza; konsekwentne i fachowo podane informacje. Przyjęto jako system obsługi turystów z jednej strony aktualne broszury informacyjne, w które należy zaopatrywać turystów, chociażby z tego względu, że informują one bezpośrednio zainteresowanych w sposób dostępny i wyczerpujący, zapoznając ich z całą trasą od dworca wyjazdowego aż do zainstalowania się w hotelu, — z drugiej strony szczegółowe tablice informacyjne, rozmieszczane na dworcach i w agencjach biur podróży. Informacje tego rodzaju wykazują jednocześnie wiele miejscowości, podają szybko i z największą dokładnością niezbędne turyście informacje, co do sposobu podróżowania i warunków pobytu. Niejednokrotnie umiejętnie sprecyzowane ogłoszenie decyduje o zatrzymaniu się turysty w tym a nie innym pensjonacie, czy hotelu.

Trzecim elementem propagandy w turystyce jest dobre obsłu-

żenie turysty. Turystyka nie organizuje się sama przez się. Wymaga skoordynowania licznych wysiłków. Jasnym i zrozumiałym jest, że urządzenia dworcowe, portowe, lotnicze, oraz warunki przewozu i przejazdu nie powinny nastręczać turystom niepotrzebnych trudności. Ujemną rolę w turystyce odgrywa rozczarowanie turysty, spowodowane rozbieżnością między obietnicami prospektów a rzeczywistością na niekorzyść tej ostatniej. Rezultaty takiego rozczarowania mogą być tragiczne. Jest to kwestia poziomu moralności. Można zaryzykować twierdzenie: „dajcie wyższy poziom moralności, a będzie wyższy poziom gospodarczy“. Jest w rzeczach gospodarczych jeden szczególnie wrażliwy punkt — słowo kupieckie. Turystyka — to interes. Propagator turystyki — to kupiec. Jak bez honoru nie ma wojska, tak bez dotrzymania słowa nie ma dobrej gospodarki prywatnej ani publicznej. Szczególne znaczenie ma skrupulatne dotrzymywanie słowa danego publicznie. Jeżeli bowiem słowo, dawane publicznie (drukiem) nie jest całkowicie, bez reszty dotrzymywane, to jak wyglądać będą w społeczeństwie zobowiązania, zawarte w cztery oczy, bez świadków. Dobra opinia zadowolonego turysty jest bezcennym atutem propagandowym. Ujemna niweczy wszystkie wysiłki umiejętnej pracy propagandowej.

Potęga Wielkiej Brytanii polega przede wszystkim na dotrzymywaniu obietnic. Już stary Macauley, zastanawiając się dlaczego Anglicy a nie Francuzi zdobyli Indie, przychodzi do wniosku, iż stało się to przede wszystkim dlatego, że Francuzi obiecywali często i wiele, Anglicy rzadko i skromnie, ale zawsze dotrzymywali przyrzeczeń.

Otóż z tym publicznie dawanym słowem w dziedzinie propagandy turystyki u nas nie jest najlepiej. Tragiczne rezultaty rozczarowania turystów rujnują plan propagandy. Pocieszającym jednak objawem są coraz liczniejsze dowody zrozumienia wartości propagandy w turystyce, solidnego — kupieckiego — uczciwego stawiania sprawy, przejawiające się w działalności kierowników przemysłu turystycznego w Polsce.

Mgr Zygmunt Filipowicz (Warszawa).

Pojęcie miejscowości turystycznych w ustawodawstwie niemieckim.

Ustawa z 26 marca 1936 r., określa pojęcie miejscowości turystycznej, za jaką uważa się każdą gminę w Rzeszy, w której liczba nocujących turystów w ciągu roku przekracza regularnie $^1/_4$ liczby stałych mieszkańców, lub która cieszy się znacznym ruchem wycieczkowym, a której byt gospodarczy zależny jest przede wszystkim od stałego na-

pływu obcych. Liczba noclegów nie zawsze może być jedyną podstawą przy określaniu pojęcia miejscowości turystycznej. Inaczej bowiem wygląda miejscowość turystyczna w regionach wybitnie turystycznych a inaczej w regionach przemysłowych. W regionach przemysłowych nawet małe miejscowości turystyczne mają wielkie znaczenie socjalne i gospodarcze.

Za miejscowość turystyczną należy uważać każdą miejscowość, do której regularnie przybywają obcy przy użyciu wszelkich możliwych środków komunikacyjnych. O ile miejscowość turystyczna leży przy linii kolejowej, kryterium jej stanowią uruchomione, specjalne pociągi w dni świąteczne, oraz wprowadzenie świątecznych, tańszych biletów wycieczkowych. Czasem jako kryterium przyjmuje się także fakt zatrzymywania się pociągów pospiesznych w pewnych porach roku.

Również okresowe dodatkowe przejazdy autobusami mogą stanowić kryterium. Gdy chodzi o komunikację autobusową decyduje fakt uruchomienia dodatkowych kursów autobusowych przedsiębiorstwa państwowego lub prywatnych w pewnych dniach i porach roku, które obsługują ruch z wielkich miast oraz z letnisk i uzdrowisk, do miejscowości leżących wzdłuż trasy. Zaznacza się również w pewne dni wzmożony, prywatny ruch automobilowy, dla którego w miejscowościach docelowych przeznaczone są specjalne miejsca postoju (garaże, stacje benzynowe, warsztaty reparacyjne i t. p.).

O ile miejscowość leży nad rzeką lub jeziorem, o jej zaliczeniu do „turystycznych" decyduje wprowadzenie specjalnej komunikacji statkami lub motorówkami, istniejący silny ruch żaglowy i kajakowy, a także wzmożony ruch kolejowy lub autobusami wycieczkowymi. Posiadanie urządzeń kąpielowych oraz urządzeń dla uprawiania sportów wodnych, zorganizowanie imprez sportowych, względnie żywy udział w życiu sportowym danej miejscowości, należy również do kryterium miejscowości turystycznej.

Miejscowości, które odpowiadają jednemu z wyżej wymienionych kryteriów muszą być członkami Krajowych Związków Turystycznych (Landesfremdenverkehrsverbände). Ważnym zadaniem Krajowych Związków Turystycznych jest obsługa ruchu turystycznego w miejscowościach turystycznych, w porozumieniu z lokalnymi placówkami, oraz z władzami kierującymi środkami komunikacyjnymi. (Przeprowadzanie odpowiednich zmian w rozkładach jazdy, bilety zniżkowe powrotne i dziesięciodniowe, zmiany w kursach statków i autobusów, inowacje w urządzeniach komunikacyjnych w myśl hasła: szybko, tanio, wygodnie i bezpiecznie.

U mieszkańców miast zaznacza się coraz bardziej chęć do wyjazdów, chęć spędzania wolnych chwil na łonie przyrody. W związku z tym poszukuje się coraz więcej miejscowości o walorach krajobrazowych, nada-

jących się dla celów wypoczynku. Przy tym jednak wielką rolę odgrywają urządzenia techniczne j. np. położenie i urządzenie restauracyj, wież widokowych, plaży, parków, ścieżek, boisk sportowych i t. p.

Jak z powyższych uwag wynika niemieckie ustawodawstwo za główne kryterium pojęcia miejscowości turystycznej przyjęło nasilenie ruchu turystycznego, które da się uchwycić i zmierzyć przez dodatkowe nasilenie ruchu pasażerskiego w pewne dni i pory roku na publicznych liniach komunikacyjnych.

Mgr Elfryda Trybowska (Rabka).

Turystyka w Belgii.

Turystyka w Belgii jest pod opieką państwa. Rząd belgijski, doceniając znaczenie stale rosnącego narodowego przemysłu turystycznego, stworzył przy Ministerstwie Komunikacji, Biuro Turystyki i Hotelarstwa (Bureau du Tourisme et de l'Hôtellerie). Biuro to wraz z Urzędem Turystycznym Belgii i Wielkiego Księstwa Luksemburg (Office du Tourisme de Belgique et du Grand-Duché de Luxemburg) mają za zadanie opiekę nad całokształtem zagadnień, związanych z turystyką. Ministerstwo Komunikacji ściśle rozgranicza zakres działania obu instytucji. W dziale propagandy Urząd Turystyczny ma za zadanie całkowitą realizację propagandy zagranicznej, podczas gdy Biuro Turystyki i Hotelarstwa śledzi tylko i czuwa nad pracami Urzędu, ma także pieczę nad wydawnictwami miast belgijskich. W dziedzinie popierania turystyki Biuro Turystyki i Hotelarstwa ma za zadanie popieranie organizacji regionalnych oraz pomoc moralną i materialną dla Związków Propagandy Turystyki (Syndicats d'Initiative), natomiast Urząd Turystyczny ma tworzyć wszelkiego rodzaju związki turystyczne i propagandy turystycznej. Poza tym Biuro Turystyki i Hotelarstwa uzgadnia działalność wszelkich organizacji turystycznych z działalnością Urzędu Turystycznego. Urząd Turystyczny Belgii i Wielkiego Księstwa Luksemburg, zwany w skrócie „Oblut'em" powstał wraz z Narodowym Urzędem Turystycznym Belgii (Office National du Tourisme de Belgique) z dawnego Urzędu Turystycznego belgijsko-luksemburskiego (Office Belgo-Luxembourgeois du Tourisme). Dzierży on całą inicjatywę prac w dziedzinie turystyki. Członkami Urzędu Turystycznego są: Państwo Belgijskie, Wielkie Księstwo Luksemburg, prowincja Anvers, miasta Anvers, Bruges, Bruxelles, Gand, Liége, Luxembourg, Ostende i Spa, Narodowe Towarzystwo Kolei Belgijskich (Société National des Chemins de fer Belges) i Towarzystwo Kolei Północnych (Compagnie des Chemins de fer du Nord). Urząd Turystyczny posiada w swym

biurze dziewięć działów, dwa naczelne i siedem opracowujących różne zagadnienia, są to: 1) Gabinet dyrektora, 2) Dyrekcja i sekretariat, 3) Dział propagandy, zajmujący się wszelkimi publikacjami i ich rozsyłką za granicę, 4) Sekcja oficjalnych publikacji, znajdująca się pod protektoratem Ministerstwa Komunikacji i Dyrekcji Oblut'u a zajmująca się publikacjami w prasie zagranicznej, 5) Biuro informacyjne, dające bezpłatnie wszelkiego rodzaju informacje i zajmujące się rozmieszczaniem afiszy, 6) Biuro wycieczek szkolnych, urządzające wycieczki szkolne młodzieży belgijskiej i zagranicznej, 7) Pracownia fotograficzna, przynależna do działu propagandy, 8) Biuro informacyjne i propagandy dla Konga Belgijskiego, 9) Biuro hotelarstwa, opiekujące się przemysłem hotelowym Belgii.

Działalność Oblut'u idzie w trzech kierunkach, tworzenia propagandy, kolportażu materiałów propagandowych i nauczania ludności przyjmowania obcych. W dziale tworzenia propagandy wykazuje Oblut dużą aktywność. W roku 1937 wydano 2.933.682 egzemplarzy druków, w czym siedem rodzajów broszur w pięciu językach, o łącznej ilości egzemplarzy 551.172 i siedemnaście rodzajów afiszy w siedmiu językach w ilości 2.326.227 egzemplarzy. Poza tym wydano 500 egzemplarzy statutu Oblut'u, 2.003 egz. sprawozdania rocznego z 1936 r., 46.780 egz. statystyki oraz 7.000 egz. przewodników hotelowych. Poza swymi wydawnictwami Oblut rozesłał 1.596.463 egz. wydawnictw miast. Oprócz propagandy drukowanej Oblut stosuje propagandę przez film (zrealizowano cztery krótkometrażowe filmy) i przez fotografie, których posiada zbiór w liczbie 11.475 egz. Sekcja oficjalnych publikacji prowadzi ożywioną propagandę na łamach pism holenderskich, francuskich, szwedzkich, duńskich i szwajcarskich. Razem ukazało się 13.102.600 notatek i artykułów reklamowych, przeważnie dużych rozmiarów.

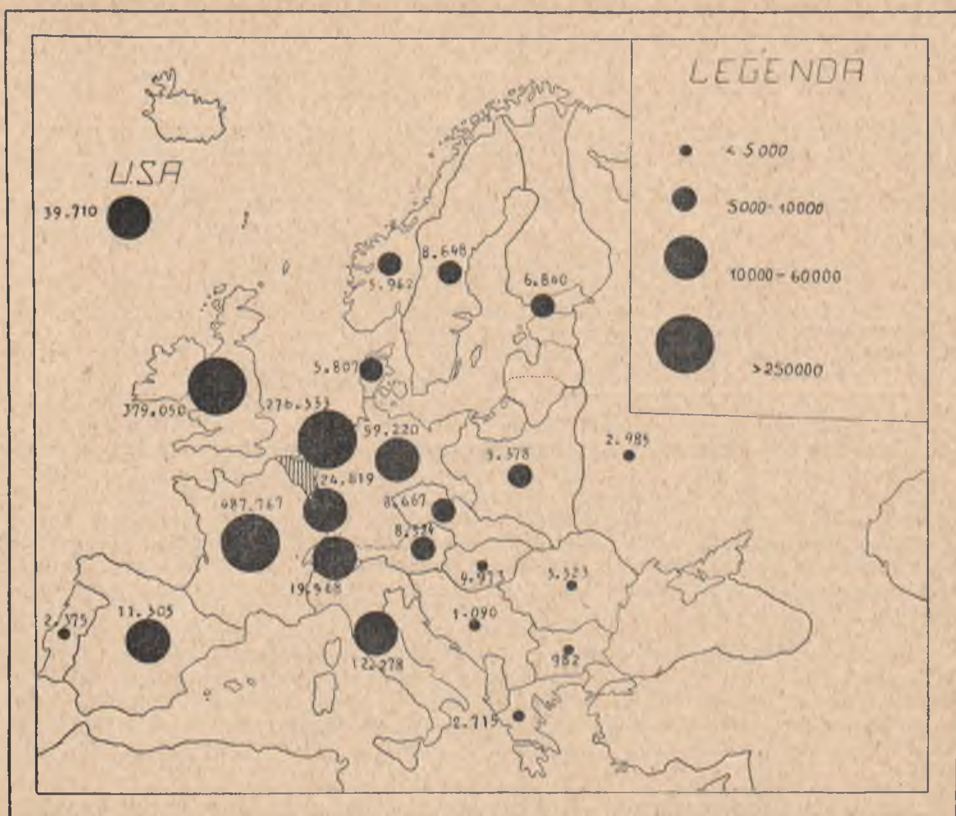
Rozprzestrzenianie materiałów propagandowych odbywa się przede wszystkiem za pośrednictwem agencji handlowych Towarzystwa Narodowego Kolei Belgijskich, które ma swe oddziały w Paryżu, Londynie, Kolonii, Bâle, Luksemburgu i Mediolanie oraz przez Turystyczne Domy Belgijskie w Londynie, Nicei, Paryżu, Sztokholmie i Kopenhadze. Poza tym współdziałają z Oblut'em wszystkie konsulaty i placówki dyplomatyczne. Ogółem objęto propagandą 86 krajów, przy czym jednak 60°/₀ materiałów propagandowych idzie do Francji, Holandii, Anglii i Szwajcarii.

Nauczanie ludności przyjmowania obcych odbywa się przy pomocy regionalnych związków propagandy oraz przez założone z inicjatywy Oblut'u, prowincjonalne Związki Turystyczne.

Statystykę ruchu obcych w Belgii prowadzi Centralny Urząd Statystyczny przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (Office Central de Statistique du Ministère de l'Intérieur). Statystyka belgijska jest prowa-

Noclegi cudzoziemców w Belgii.

Państwo	Wybrzeże		Wnętrze		Ardenny		Razem		
	1936	1937	1936	1937	1936	1937	1935	1936	1937
Niemcy	34.369	12.672	37.866	43.541	6.854	3.007	32.190	79.089	59.220
Austria	5.107	1.797	5.109	6.310	353	217	5.968	10.569	8.324
Państwa Bałtyc. Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa	1.591	2.673	2.852	3.788	597	379	1.105	5.040	6.840
W-y Brytyjskie	241.786	276.002	88.956	92.617	15.743	10.331	231.168	346.487	379.050
Bułgaria	815	272	239	570	139	140	203	1.193	982
Dania	1.389	881	2.639	3.918	454	1.008	3.589	4.482	5.807
Hiszpania	2.100	1.042	8.797	9.787	505	476	2.908	11.402	11.305
Francja	631.410	381.761	160.161	85.693	92.020	20.313	893.517	883.591	487.767
Grecja	662	334	1.528	2.319	166	62	703	2.356	2.715
Węgry	2.167	954	1.670	3.972	155	47	1.866	3.992	4.973
Italia	5.262	2.747	5.706	9.196	811	335	8.356	11.778	12.278
Luksemburg	13.505	17.462	6.794	6.433	1.787	924	25.825	22.086	24.819
Norwegia	678	779	1.585	4.739	543	444	1.249	2.806	5.962
Holandia	114.799	72.391	133.101	141.367	87.198	62.575	200.190	335.098	276.333
Polska	11.081	2.139	4.182	6.517	1.350	722	5.733	16.613	9.378
Portugalia	481	162	1.562	2.165	68	48	902	2.111	2.375
Rumunia	1.695	595	919	2.674	259	54	1.456	2.873	3.323
Szwecja	2.934	2.189	3.232	6.114	271	345	4.001	6.437	8.648
Szwajcaria	13.146	8.421	11.360	10.873	1.015	274	29.086	25.521	19.568
Czechosłowacja	7.271	3.752	3.067	4.758	460	157	9.210	10.798	8.667
Z. S. R. R.	4.879	825	1.261	1.942	595	218	1.539	6.735	2.985
Jugosławia	822	115	733	972	117	3	898	1.672	1.090
Inne państwa europ.	872	1.518	2.055	5.158	372	152	37	3.299	6.828
Azja	2.473	491	2.390	4.132	337	97	3.095	5.200	4.720
Egipt	1.274	496	2.294	2.912	337	557	4.892	3.905	3.965
Inne państwa Afryki	939	1.700	2.071	1.642	242	296		3.252	3.638
Kanada	734	192	1.377	1.846	91	95		2.202	2.133
U. S. A.	23.357	3.125	31.959	35.689	897	896		56.213	39.710
Ameryka Centr. Meksyk	396	4	1.262	6.451	158	44	12.027	1.816	6.499
Ameryka pd.	137	126	3.428	9.239	325	39		3.890	9.404
Oceania	211	266	1.482	1.525	32	63	1.139	1.725	1.854
Razem	1.128.341	797.883	531.639	518.859	214.251	104.418	1.874.231	1.421.160	1.482.852

dzona odmiennie, niż w innych krajach. Ze względu na brak sezonu zimowego notuje się cudzoziemców nie przez cały rok, a tylko w pewnych okresach (w roku 1936 od 1. VI. do 1. X., w roku 1937 od 1. V. do 1 X). Statystyka nie uwzględnia liczby przyjednych, opierając się jedynie na ilości noclegów, które segreguje według narodowości. Nie obejmuje przyjezdnych, przebywających mniej niż jeden dzień. Poza tym już w obrębie każdej narodowości noclegi rozdziela na trzy grupy według miejsca pobytu, w trzech częściach kraju: na wybrzeżu, w obszarze górskim Ardennów i w pozostałej wewnętrznej części kraju. Załączona mapa, obrazująca ilość noclegów cudzoziemców w Belgii, daje zarazem pogląd na przypływ walut z za granicy. Można stwierdzić, że główną rolę odgrywają trzy sąsiednie państwa: Francja, Anglia i Holandia, na które przypada ponad 80% wszystkich noclegów (w 1936 r. — 83,5%, w 1937 r. — 80,4%). Dość znaczną rolę odgrywają też obywatele Niemiec, U. S. A., Luksemburga i Szwajcarii (w 1936 r. — 9,8%, w 1937 r. — 10,1%). Na inne państwa z ogólnej liczby noclegów nie wypada nawet 10%.

Znaczenie gospodarcze ruchu obcych ocenia pułk. Pulinx, dyrektor

Narodowego Urzędu Turystycznego, mniej więcej na 400 milionów franków bel. w roku 1936, oraz na 250 milionów fr. bel. w roku 1937, co stanowi około 71 mil. zł. (1936) i 63 mil. zł. (1937). Rok 1937 przyniósł obniżenie dochodów z ruchu obcych mniej więcej o 8 milionów zł. Tłumaczy się to dewaluacją franka francuskiego i szwajcarskiego oraz guldena holenderskiego, jak również międzynarodową wystawą paryską.

Tadeusz Wilgat.

KRONIKA.

Argentyna — Rozwój ruchu turystycznego. — W ubiegłym roku zanotowano w Argentynie duży wzrost ruchu turystycznego tak, iż w miesiącu lipcu, w związku z brakiem odpowiednich pomieszczeń w hotelach, odczuwano poważne trudności z zakwaterowaniem turystów. Wielki napływ turystów ze Stanów Zjednoczonych, Anglii i Niemiec spowodował dawno nienotowane ożywienie w przemyśle hotelarskim. — Poważne trudności stwarza port w Buenos Aires, który nie może pomieścić nowoczesnych statków pasażerskich o wielkim tonnażu, co powoduje duże straty dla przemysłu turystycznego.

Belgia — Akcja campingowa. — W związku z wzrastającym ruchem campingowym Belgijski Touring Club (T. C. B.) utworzył sekcję campingową, cieszącą się wielkim powodzeniem (w ciągu 15-tu dni zapisało się 600 osób). Członkowie sekcji otrzymują t. zw. kartę campingową (carte de campeurs), która uprawnia do wstępu na tereny campingowe, do zniżek w magazynach sportowych oraz bezpłatnego ubezpieczenia i t. d.

„Carte de Randonneurs". — Jest drugą inowacją wprowadzoną przez Belgijski Touring Club, mającą na celu propagowanie turystyki pieszej. Karta ta uprawnia do uzyskania zniżek w hotelach, ubiegania się o premie, wyznaczane za przebycie pewnych szlaków pieszych przez członków towarzystw turystycznych. *Z. T.*

Czechosłowacja — Konflikt polityczny a turystyka. — Na skutek naprężonej sytuacji politycznej między Czechosłowacją a Niemcami, ruch turystyczny zmalał znacznie w miesiącach ostatnich, szczególnie w miesiącu lipcu. Liczba przybyłych turystów do Czechosłowacji, która wynosiła w lipcu 1938 r. 134.000, zmalała w porównaniu z lipcem 1937 r. o 33%. Spadek frekwencji dotknął przede wszystkim uzdrowiska sudeckie, w których obecnie przebywa tylko 30% turystów w porównaniu z rokiem poprzednim.

Urząd turystyczny w Pradze. — W Pradze powstał nowy urząd turystyczny, do którego powołano na urzędników ludzi z wyższym wykształceniem, władających biegle kilkoma językami. Zadanie nowego urzędu polega wyłącznie na działalności propagandowej oraz udzielaniu informacji turystycznych. *O. B.*

Estonia — Instytut Turystyczny i Ochrony Przyrody. — Estońskie Ministerstwo Opieki Społecznej (Socialministerium) zawiadamia, że z dniem 1 kwietnia b. r. został przy Ministerstwie powołany do życia „Instytut Turystyczny i Ochrony Przyrody" (Loodushoiu-ja Turismiinstituut), w którego zakres działania wchodzą wszystkie sprawy, dotyczące turystyki i propagandy turystycznej w Estonii. Jego organem wykonawczym jest Estoński Urząd Turystyczny (Office National Estonien du Tourisme), Tallin, Reekoja Plats 9. *T. W.*

Francja — Rozwój campingu. — Wzrastające zainteresowanie ruchem campingowym skłoniło Touring Club de France do podziału wycieczek campingowych na grupy w zależności od stosowania środków lokomocji: camping pieszy, kolarski, motocyklowy, automobilowy i kajakowy. Wycieczki te odbywają się z końcem każdego tygodnia.

Konkurs na upiększenie dworców kolejowych. — Touring Klub Francuski ogłosił konkurs na dekorację dworców kolejowych kwiatami oraz drzewami. Zawiadowcy stacji, ubiegający się o nagrody w powyższym konkursie, mają pamiętać również o wyglądzie zewnętrznym samych budynków stacyjnych. Francuskie Towarzystwo Kolejowe dało moralną i finansową pomoc dla urządzenia konkursu.

Nowość w hotelach francuskich. — W związku z normalizacją cen w hotelach francuskich zaprowadził Generalny Komisariat Turystyczny inowację, polegającą na tym, że w hotelach, gdzie przed wejściem jest umieszczona litera „H“, umieszczone w każdym pokoju restauracji obowiązkowo cenniki są ściśle przestrzegane, tak, iż niespodzianka nie spotka turysty przy płaceniu rachunku.

Organizacja intelektualnej wymiany turystycznej. — Komisja Propagandowa Badań Artystycznych, Archeologicznych oraz Historycznych Syndykatu Inicjatywy na Côte d'Azur i Corse przedłożyła Zgromadzeniu Generalnemu Federacji tychże Syndykatów projekt wzmożenia wymiany zdobyczy intelektualnych pomiędzy narodami śródziemnomorskimi, a co za tym idzie lepszego poznania wzajemnego swych krajów, oraz wzmożenia ruchu turystycznego przez zorganizowanie jak najliczniejszych wykładów z przeźroczami we wszystkich większych miastach wybrzeża morza Śródziemnego. Do pomocy mają być zaproszone wielkie towarzystwa okrętowe, międzynarodowe biura turystyczne, izby przemysłowe oraz organizacje przemysłu hotelowego. *Z. T.*

Holandia — Kioski informacyjne na granicach. — Na skutek starań Król. Hol. Związku Turystycznego powstaną w licznych miejscowościach nadgranicznych kioski informacyjne, zwłaszcza na uczęszczanych szlakach automobilowych. W kioskach mieścić się będą biura informacyjne, kantory wymiany, oraz telefon i telegraf. Kioski takie powstaną w Beek k. Nijmwegen na szosie do Klewe, w Vaals na szosie de Aachen, w Babberik (Arnhem—Emmerich) w Klauerburg (Enschede—Kronau) jak również w Sluis (Zeland) w Eysden (między Maastricht a Lüttich) oraz w Wernhout na linii Amsterdam-Bruksela-Paryż. *O. B.*

Japonia — Popieranie turystyki pieszej. — Rząd japoński urządził ostatnio tydzień zdrowia, w ramach którego przeprowadzono również propagandę turystyki pieszej. W związku z tym Min. Komunikacji przyznało od 1 lipca b. r. dla członków związków krajoznawczych młodzieży indywidualne zniżki kolejowe w wysokości 50%.

Kanada — Dochody z ruchu turystycznego. — Przemysł turystyczny w Kanadzie uzyskał w ciągu ostatniego roku dochód w wysokości 300 mil. dolarów. Dochód z tego tytułu wzrósł w jednej tylko prowincji Quebec z 34 milionów dolarów w 1935 r. na 77 mil. w roku ubiegłym.

Niemcy — Budowa domu niemieckiej turystyki w Berlinie. — Dnia 14 VI. b. r. położył kanclerz Hitler kamień węgielny pod budowę domu niemieckiej turystyki w Berlinie. Dom ten, położony przy nowej „północno-południowej Osi“, zapoczątkować ma serię monumentalnych gmachów nowego Berlina. Gmach ten, o którego rozmiarach świadczy sala obrad na 1600 osób, ma być wykończony do 1940 r., a pomieszczenie w nim znajdą wszystkie organizacje, zajmujące się turystyką.

Badania nad międzynarodowym ruchem turystycznym. — Instytut Badania Koniunktur w Berlinie stwierdza, iż w 1937 r. wydano na świecie na podróże za granicę $5^1/_4$ do $5^1/_2$ miliarda marek, wobec 7 miliardów w 1929 r. Ciekawą jest rzeczą, że o ile handel zagr. wzrósł od 1932 r. o 42% a produkcja o 59%, to dochody związane z ruchem turystycznym tylko o 23%. I-sze miejsce w międzynarodowym ruchu turystycznym zajmują narody anglosaskie. Stany Zjednoczone A.P. wydają na podróże za granicę 3—6 miliardów marek, z czego $^2/_3$ pochłania Kanada a $^1/_3$ Europa. W Europie połowę ruchu turystycznego ze Stanów wchłania Francja. Największy ruch zagranicznych turystów w Europie wykazuje nadal Szwajcaria, potem Italia i Francja (z powodu spadku ilości turystów ze Stanów, w 1936 r. liczba turystów zmalała do $^1/_{10}$ stanu z 1929 r.). Spadek ogólnej liczby turystów wykazują również: Szwajcaria, Italia i Austria, natomiast wzrost kraje północne. Od 1933 r. wzrasta znaczenie ruchu turystycznego z za granicy w Niemczech. Ilość noclegów turystów zagranicznych wzrasta do 8% w ogólnym ruchu turystycznym w Niemczech (w Szwajcarii 40%, w Austrii 22—30%).

Pociągi popularne w Rzeszy. — Dzięki liczbie 4612 pociągów popularnych, urządzonych w 1938 r. przez organizację „Kraft durch Freude“, uzyskały Niemcy pierwsze miejsce w Europie w tej dziedzinie. Przeciętnie każdy pociąg składał się z 20 wago-

nów. Ostatnią inowacją były pociągi popularne dla młodzieży. Próbę taką podjęła dyrekcja kolejowa w Wuppertal i Związek Turystyczny w Münster (Westfalia), które urządziły 2 pociągi popularne dla młodzieży. Frekwencja pociągu wyniosła około 1000 osób, tak, iż wobec powodzenia imprezy, przygotowuje się dalsze pociągi tego rodzaju.

Z. T.

Polska. — W numerze 5 „Turyzmu Polskiego" w artykule, zatytułowanym „Kartoteka — Ewidencja adresów i rozsyłka materiałów propagandowych", zostało pominięte nazwisko mjr. Józefa Stanslickiego, autora systemu kartotekowego, omawianego w tym artykule. *A. M. S.*

Szwajcaria — Ruch turystyczny w kwietniu b. r. — Święta Wielkanocne, przypadające w r. b. na miesiąc kwiecień, miały duży wpływ na zwiększenie się ruchu turystycznego. Zanotowano 240.000 gości, z czego na turystów szwajcarskich przypada 162.000 a na obcych 78.000. Wydanych noclegów zanotowano 978.000, z czego na turystów krajowych przypada 574.000 a na zagranicznych 404.000.

Tunis — Statystyka ruchu turystycznego za rok 1937. — Ruch turystyczny w Tunisie wyniósł w 1937 r. 34.550 osobo-dni (t. zn. dni przebytych w Tunisie przez wszystkich turystów) wobec 30.512 w 1936 r. Wzrost zatem wynosi około 4000 osobo-dni.

Turcja — Nowy urząd propagandy turystycznej. — Przy Min. Gospodarki w Turcji powołany został do życia urząd propagandy turystycznej. Ma on na celu nie tylko propagandę i popieranie ruchu turystycznego w ścisłym tego słowa znaczeniu, lecz również popieranie rozwoju komunikacji. *Z. T.*

Poradnik Techniczny

Wykaz wydawnictw periodycznych poświęconych regionalizmowi, krajoznawstwu, geografii, ochronie przyrody, turystyce, przemysłowi turystycznemu i t. d.

na mocy kartoteki czasopism wymienianych za „Turyzm Polski" w pierwszym kwartale 1938 r.

Część trzecia.

38. **Prace Studium Turyzmu Uniwersytetu Jagiellońskiego** — rok II. — wychodzą periodycznie — ukazało się 6 tomów — red. dr S. Leszczycki — Kraków, Grodzka 64 — cena tomu 2—3 zł.
39. **Przegląd Krajoznawczy** — Organ Oddziału Lwowskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego — miesięcznik — rok II. — red. dr E. Uhorczak — Lwów, ul. Boularda 5 — pren. roczna 5 zł.
40. **Przegląd Samorządowy** — miesięcznik poświęcony zagadnieniom administracyjnym, gospodarczym i społecznym — wydawnictwo Instytutu Administracyjno Gospodarczego w Krakowie — rok V. — Red. nacz. L. Osiecki — Kraków, ul. Kapucyńska 2 — pren. roczna 6 zł.
41. **Przewodnik Podróżniczo Turystyczny** — wyd. Polskiego Biura Podróży „Orbis" — rocznik IV. red. dr J. Krawczyńska — Warszawa, ul. Ossolińskich 8 — cena egz. 80 gr.
42. **Radostowa** — Ilustrowany miesięcznik Świętokrzyski — Literatura, Historia Regionu, Kultura — rok III. — red. mgr J. Pazdur — Kielce, Plac Wolności 6 — pren. roczna 8 zł.
43. **Rocznik Polityczny i Gospodarczy** — wydawnictwo Polskiej Agencji Telegraficznej — rok 1938 — Warszawa — cena egz. 15 zł.
44. **Rocznik Wołyński** — wydany staraniem Zarządu Wołyńskiego Okręgu Związku Nauczycielstwa Polskiego — pod red. J. Hoffmana — rok VI. — Równe, Wołyński Okręg Związku Nauczycielstwa Polskiego — cena zł. 24.
45. **Rocznik Ziem Wschodnich.** — wydawnictwo Zarządu Głównego Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich — rok IV. — red. E. Rühle — Warszawa, ul. Marszałkowska 153 — cena egz. 1 zł.

46. **Samorząd** — tygodnik poświęcony sprawom samorządu terytorialnego — wydawnictwo Związku Powiatów R. P. — rok XX. — red. F. Grela — Warszawa, ul. Marszałkowska 81 — pren. kwart. 7·50 zł.

47. **Samorząd Terytorialny** — wyd. Związku Powiatów R. P. — kwartalnik poświęcony teorii i życiu samorządu terytorialnego — rok X. — red. dr M. Jaroszyński — Warszawa, ul. Marszałkowska 81 a. — pren. roczna 20 zł.

48. **Taternik** — Organ Klubu Wysokogórskiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego — wychodzi 6 razy na rok — rok XXII. — red. Z. Dąbrowski — Warszawa, ul. Żórawia 9 — pren. roczna 5 zł.

49. **Touring** — organ Polskiego Touring Klubu — miesięcznik — rok XIV. — red. J. Michalikowski — Warszawa, ul. Kredytowa 5 — pren. roczna 6 zł.

50. **Turysta w Polsce** — wyd. Ligi Popierania Turystyki — miesięcznik — rok IV. — red. St. Faecher — Kraków, ul. Piłsudskiego 19 — pren. roczna 4 zł.

51. **Turystyczny Biuletyn Prasowy** — wydawnictwo Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego — poświęcone zagadnieniom turystyki krajoznawstwa i ochrony przyrody — wychodzi co miesiąc, rok I. — red. mgr W. Mileski, Kraków, ul. Potockiego 5. — bezpłatny.

52. **Turystyczny Biuletyn Prasowy** — Związku Propagandy Turystycznej Ziemi Wileńskiej — wychodzi periodycznie — rok I. — red. mgr J. Lewon — Wilno, ul. Mickiewicza 32. — bezpłatny.

53. **Turystyka** — wydawnictwo Polskiego Biura Podróży Orbis — miesięcznik — rok VI. — red. J. Krawczyńska — Warszawa, ul. Ossolińskich 8. — bezpłatny.

54. **Turyzm Polski** — miesięcznik poświęcony zagadnieniom gospodarki turystycznej, wydany przez Studium Turyzmu U. J. w Krakowie, z zasiłku Wydziału Turystyki Min. Kom. — rok I. — red. dr S. Leszczycki — Kraków ul. Grodzka 64, pren. roczna 5·00 zł.

55. **Tydzień Warszawy** — tygodnik — rok II. — wydawca Spółka Wydawnicza i Organizacja Wydawnictw „Pion" — red. Z. Baranowicz — Warszawa, ul. Radna 6. pren. roczna 2·50.

56. **Wiadomości Geograficzne** — kwartalnik — rok XVI. — red. dr W. Ormicki i dr M. Klimaszewski — Kraków, ul. Grodzka 64. — pren. roczna 6·00 zł.

57. **Wiadomości Muzeum Ziemi** — wydawnictwo Tow. Muzeum Ziemi — poświęcone krzewieniu nauk o ziemi — ukazuje się 4 razy do roku — rok I. — red. prof. dr S. Małkowski — Wilno, ul. Zakretowa 23, admin.: Warszawa, ul. Rakowiecka 4. — pren. roczna 3·50.

58. **Wiadomości Statystyczne** — Głównego Urzędu Statystycznego — miesięcznik — rok XVI. — red. S. Szulc — Warszawa, al. Jerozolimskie 32. pren. roczna 12 zł.

59. **Wiadomości Turystyczne** — dwutygodnik poświęcony turystyce, komunikacji, ochronie przyrody, uzdrowiskom, hotelarstwu i przemysłowi turystycznemu — rok VIII. — red. J. Karaś — Warszawa, ul. Żurawia 9. — pren. roczna 5·00 zł.

60. **Wiadomości Zakopiańskie i Rabczańskie** — czasopismo poświęcone aktualnym sprawom obu uzdrowisk — miesięcznik — rok II. — red. M. Żuławski — Rabka-Zdrój. Grand Hotel, — pren. roczna 5·00 zł.

61. **Wierchy** — rocznik poświęcony górom i góralszczyźnie — organ Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego — rok XV. — red. prof. dr W. Goetel — Kraków, ul. Potockiego 5. — cena tomu 3·00 zł.

62. **Wydawnictwa Muzeum Tatrzańskiego** — im. dra T. Chałubińskiego w Zakopanem — wychodzą periodycznie — dotychczas ukazało się 8 tomów — red. dyr. J. Zborowski — Zakopane, Muzeum Tatrzańskie.

63. **Wydawnictwo Okręgowego Komitetu Ochrony Przyrody** — na Wielkopolskę i Pomorze — wychodzi periodycznie — dotychczas ukazało się 7 zesz. — red. prof. dr. A. Wodziczko — Poznań, ul. Słowackiego 4/6, cena zesz. ok. 1·50 zł.

64. **Zaranie Śląskie** — organ Instytutu Śląskiego w Katowicach i Towarzystwa Ludoznawczego w Cieszynie — miesięcznik — rok XV — red. L. Brożek — Katowice, ul Francuska 12. — pren. roczna 8·00 zł.

65. **Zbliska i Zdaleka** — geografia, krajoznawstwo, podróżnictwo — miesięcznik — rok VI. — red. dr A. Malicki — Lwów, ul. Kościuszki 9. — pren. roczna 3·00 zł.

Ciąg dalszy nastąpi.

Regionalne pamiątki.

(Przyczynek do organizacji turystyki miejskiej).

Niemal z każdej wycieczki przywozimy pamiątkowe drobiazgi. Turysta, spędzając w jakiejś okolicy kilka dni, dla utrwalenia przeżytych wrażeń, kupuje drobiazgi, związane z miejscem zwiedzanym. I tak w zależności od miejscowości można nabyć łowicki pasiak, żywiecki haft, albo wileński samodział.

Często jednak się zdarza, że rolę pamiątki gra przedmiot, nie mający nic wspólnego z daną miejscowością, n. p. w Wilnie w czasie uroczystości

Pamiątki nagrodzone w III grupie.

złożenia Serca Marszałka J. Piłsudskiego na Rossie, sprzedawane były zwykłe kubki fajansowe z napisem „Pamiątka z Wilna".

Rzecz jasna, że takie fakty nie powinny być tolerowane. Dlatego Związek Propagandy Turystycznej Ziemi Wileńskiej podjął walkę z lichą i bezwartościową imitacją pamiątek na swym terenie. Celem wyeliminowania rzeczy wartościowych i artystycznych zorganizowano w 1936-ym r. pierwszy Konkurs Pamiątek Regionalnych. Wśród przeszło 300 nadesłanych eksponatów nagrodzono 10. Na wiosnę roku bieżącego odbył się drugi z kolei Konkurs. Eksponatów nadesłano 267, nagrodzono 7.

W jednym i drugim wypadku reprezentowały one wytwórczość różnego rodzaju: ceramikę, wyroby z metalu, zabawki drewniane, drzeworyty, palmy i t. p. Łatwo z tego wnioskować, że warunki konkursu uwzględniały materiał najbardziej różnorodny. Eksponaty były podzielone na trzy kategorie w zależności od ceny. Pierwsza kategoria obejmowała drobiazgi w cenie do 50 groszy, druga do trzech złotych, a trzecia do sześciu złotych. Świadomie nie brano pod uwagę rzeczy droższych, po-

nieważ nie mogą one być sprzedawane masowo.

Rozumiejąc konieczność wyrugowania bezwartościowych przedmiotów, przyszli organizatorom z pomocą Zarząd Miejski, Izba Przemysłowo - Handlowa, Izba Rzemieślnicza i inni. Nikt jednak nie przypuszczał, że skromny konkurs może przyczynić się do stworzenia nowych warsztatów pracy, a tym samym odegrać rolę gospodarczą. Urządzona na zakończenie I-go Konkursu wystawa wzbudziła duże zainteresowanie. Wiele osób zgłaszało się po adresy wytwórców, mimo to, że lista nagrodzonych wystawców została rozesłana do zainteresowanych firm w ilości 300 egzemplarzy. „Laureaci" konkursu otrzymali poważne zamówienia. Jeden z wytwórców sprzedał w Białowieży drewnianych zabawek za przeszło 2.000 zł. Producentka palm otrzymała duże zamówienie z Ameryki — biedaczka miała z tym kłopot, bo jest niepiśmienna. Warto również wspomnieć o dwóch innych „laureatach", którzy zdobyli medale na Wystawie Rzemieślniczej w Berlinie.

Pamiątki nagrodzone w II grupie.

Pamiątki nagrodzone w I grupie.

Związek Propagandy Turystycznej we wszystkich wypadkach nawiązuje łączność między producentem a sprzedawcą, występuje w roli bezinteresownego pośrednika: ułatwia porozumienie, załatwia korespondencję. Nie zastrzega sobie prawa do eksploatacji nagrodzonych projektów. Jedynie wyróżnione eksponaty przechodzą na własność Z. P. T., stanowiąc swego rodzaju zbiór, będący świadectwem dążeń do wytwórczości typowych artystycznych pamiątek. *mgr Józef Lewon* (Wilno).

PRZEGLĄD LITERATURY

Wydawnictwa nadesłane do Redakcji:

(ciąg dalszy)

64. **Bluhm-Kwiatkowski A.** Przewodnik po Łowiczu i okolicy. Nakładem Księgarni Łowickiej. Wyd. II., Łowicz 1937, str 64 — cena 1 zł.
65. **Bydgoszcz jako ośrodek turystyczny.** Prospekt w języku polskim. Nakł. Zw. Popierania Turystyki w Bydgoszczy. 1938 r.
66. **Ciężkowski M. mgr** Huculszczyzna — Uzdrowiska i letniska. Wyd. Woj. Związku Międzykomunalnego „Karpaty Wschodnie" i Ligi Popierania Turystyki 1938.
67. „ Skolszczyzna i powiat Dolimański — Uzdrowiska i letniska. Wyd. Wojew. Związku Międzykom. „Karpaty Wschodnie" i Ligi Popierania Turystyki 1938.
68. **Górska Odznaka Turystyczna Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego.** Afisz propagandowy w języku polskim.
69. **Jaworski E. Inż.** Z wędką po województwie stanisławowskim. Przewodnik informacyjny. Stanisławów 1938. Nakł. Wojew. Związku Międzykom. „Karpaty Wschodnie" str. 29.
70. **Kowalczewski S.** Łysogóry — Przewodnik krajoznawczy. Kielce 1937. Nakł. Kieleckiego Oddz. P. T K. str. 92 — cena 1 20 zł,
71. **Klima L. i Mróz K.** Powiat chojnicki w świetle cyfr. Chojnice 1938. Wyd. P. T. K. Oddział w Chojnicach. str. 170.
72. **Kunzek T. mgr** Słoneczne Podole. Informator letniskowo-turystyczny woj. Tarnopolskiego. Tarnopol 1938. Wyd. Kom. Letn. Pow. Gmin woj. tarnopolskiego.
73. **Lisowski K.** Materiały na pierwsze posiedzenie Komisji Regionalnego Planu Zabudowania. I cz. Studia nad regionem (Plan zagospodarowania wybrzeża) str. 29 — II. cz. Opinie o planach zabudowania str. 24. 13 plansz w załączeniu. Gdynia 1938.
74. Podole — prospekt-przewodnik w jęz. polskim. Wyd. L. P. T. i P. K. P.
75. **Mapy Wojsk. Inst. Geogr.** Warszawa, 1938., sześciobarwne — cena 1·00 zł.
    Jaśliska Pas 51, Sł. 33 Wyd. Tur.
76. Łuków Pas 41, Sł. 35
77. Łupków Pas 52, Sł. 34 Wyd. Tur.
78. Rzeszów Pas 48, Sł. 34
79. Solec Pas 44, Sł. 33
80. **Maślankiewicz K. doc.** Groty Olsztyńskie. Nadbitka z „Ochrony Przyrody" rocznik 17. Kr. 1937 r.
81. **Miejscowości letniskowo-turystyczne** okręgu turczańskiego, prospekt w jęz. polskim. Lwów 1938. Nakł. Zw. Letn.-Tur. „Bieszczady" Pow. i Gmin woj. lwowskiego, str. 24 — cena 0·30 zł.
82. **Mikulski J.** Grodzisko pod Mrozami. Siedlce 1938 r. Odbitka z tyg. „Życie Podlasia", str. 37.
83. „ Grodzisko we wsi Grodzisk nad Liwcem. Siedlce 1937. Odbitka z tyg. „Życie Podlasia", str. 24.
84. „ Grodziska w powiecie siedleckim. Poznań 1937. Odbitka z „Przeglądu Archeologicznego" t. V. zeszyt 2/3, str. 8.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: **Studium Turyzmu U. J.** — Redaktor odpow.: **Dr Stanisław Leszczycki.**
Miesięcznik wydawany z zasiłku Wydziału Turystyki Min. Kom.

Adres Redakcji i Administracji: **Kraków, Grodzka 64. — Konto czekowe PKO Nr. 406.870.**

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

Wytyczne gospodarki uzdrowiskowo letniskowej w Karpatach.[1]

HISTORIA ZJAZDÓW KARPACKICH. Narady nad planowym rozwojem gospodarki uzdrowiskowo turystycznej w Karpatach trwają już z górą ćwierć wieku, gdyż za ich początek należy uważać pierwszą zwołaną do Zakopanego konferencję w 1912 r. Zaraz po wojnie w 1919 r. urządzono drugą konferencję w Zakopanem, dalsze zaś odbyły się; w 1929 r. dla spraw Podhala i Zakopanego oraz w 1931 r. poświęcona Karpatom Wschodnim.

Systematyczne obrady nad gospodarką turystyczną rozpoczęły się w 1933 r. zwołaniem przez Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego oraz Wydział Turystyki Ministerstwa Komunikacji konferencji do Warszawy, na której postanowiono co roku odbywać podobne narady. Toteż w latach następnych odbyły się konferencje w Jaremczu (1934), Wiśle (1935) i Krynicy (1936). Dalszą akcję poprowadził Związek Ziem Górskich, poświęcając w czasie dorocznych narad gospodarczych wiele uwagi zagadnieniom uzdrowiskowo-turystycznym. Narady te odbyły się w Sanoku (1936), w Wiśle (1937) i w Nowym Sączu (1938).

Celem planowej gospodarki, która ma wyniknąć z akcji prowadzonej przez wymienione instytucje na terenie Karpat, ma być przede wszystkim podniesienie dobrobytu ludności góralskiej, do czego w dużej mierze może przyczynić się rozwój gospodarki uzdrowiskowej, letniskowej i turystycznej.

Za najaktualniejsze i najważniejsze zagadnienia w dziedzinie gospodarki uzdrowiskowo letniskowej należy uważać:

1. PODSTAWY PRAWNE GOSPODARKI. Jest rzeczą zrozumiałą, że każda gospodarka publiczna musi się opierać na podstawach prawnych. Brak podstawy prawnej w gospodarce letniskowej jest szczególnie do-

[1]) Streszczenie referatu wygłoszonego na sekcji uzdrowiskowo turystycznej gospodarczych obrad Związku Ziem Górskich, które odbyły się w dniu 13 i 14 sierpnia 1938 w Nowym Sączu z uwzględnieniem uchwał oraz dyskusji.

Przy niniejszym opracowaniu wykorzystano regionalne referaty poświęcone wytycznym gospodarki uzdrowiskowo turystycznej: dla wojew. stanisławowskiego — dyr. J. Miketty, lwowskiego — inż. T. Wereszczyńskiego, krakowskiego — dr. W. Milaty oraz dyskusję, w której zabierali głos: dyr. inż. H. Mianowski, dr. K. Kaden, mgr S. Smolec, dr. T. Szumski, p. K. Woyciechowski, p. Kordasiewicz, referenci i inni.

tkliwy, gdyż o niego rozbija się wszelka akcja uzyskania przywilejów dla miejscowości letniskowych j. np. ulg podatkowych, kredytów inwestycyjnych, zniżek kolejowych. Brak definicji letniska utrudnia ułożenie projektu ustawy letniskowej. Prace nad ustawą letniskową trwają już kilka lat, a zostały zainicjowane przez Krakowską Izbę Przemysłowo Handlową, która już w 1934 r. opracowała odpowiedni projekt. Projekt ten okazał się obecnie nieaktualny, gdyż ruch letniskowy popłynął znacznie szerszą strugą niż to przypuszczano przed 4 laty, począł rozlewać się do bardzo wielu wsi i miasteczek. Wiele z odwiedzanych miejscowości poczęło się do niego przysposabiać, przeprowadziło szereg zasadniczych inwestycyj, inne natomiast głównie z braku funduszów nie wykonały żadnych inwestycyj, rezygnując z efektów gospodarczych, związanych z gospodarką letniskową, gdyż ruch przyjezdnych nie znalazł tam naturalnych warunków rozwoju. Dzisiaj w Polsce w rachubę wchodzi ponad 1000 miejscowości letniskowych. W związku z tym niezmiernie trudna jest do ujęcia definicja miejscowości letniskowej począwszy od dworu, campingu czy hotelu górskiego a skończywszy na odpowiednio urządzonej dużej wsi, która posiada wszystkie wymagane urządzenia, przewidziane ustawowo dla uzdrowisk o charakterze użyteczności publicznej. Definicja letniska może uwzględniać jego warunki naturalne, urządzenia techniczne, sposób gospodarki lub frekwencję przyjezdnych. W każdym razie należy skonstatować fakt, iż ruch letniskowy znajduje się dopiero w fazie rozwojowej, sam wyszukuje nowe letniska, utrwala się w pewnych miejscowościach a w innych po kilku sezonach zanika, dlatego jest rzeczą wskazaną, aby ustawa letniskowa podała jak najogólniejszą definicję miejscowości wypoczynkowej, aby nie zahamowała w sposób sztuczny lub przypadkowy rozwoju szeregu miejscowości. Z tych względów Krakowska Izba Przemysłowo Handlowa, która wznowiła pracę nad projektem ustawy, na życzenie Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji, przyjęła jako zasadniczą tezę powszechność ruchu letniskowego. I dlatego projekt Izby przewiduje, iż wszystkie miejscowości, nie będące uzdrowiskami w myśl ustawy o uzdrowiskach z 1922 r., mogą pobierać taksę, która zostanie zużyta na przeprowadzenie udogodnień w letnisku. Dzięki takiemu postawieniu sprawy nastąpi z czasem samorzutna selekcja wśród bardzo licznych miejscowości wypoczynkowych, te bowiem które będą znajdowały w obsłudze ruchu przyjezdnych swe korzyści, będą się starały o kompletne wyposażenie techniczne, inne natomiast po pewnym czasie przekonają się, iż ruch ten przynosi im minimalne korzyści, przeto przerzucą się do innej dziedziny życia gospodarczego, w której będą mogły zdobyć bardziej pozytywne rezultaty, przeto zrezygnują z obsługi i ubiegania się o przyjezdnych. Jakkolwiek zasada ta dziś jest całkowicie słuszna, to jednak należy sobie zdać sprawę,

iż po pewnym czasie musi nastąpić selekcja miejscowości, niektóre bowiem tylko wsi poczną się przerzucać na gospodarkę letniskową (j. np. dziś na Podhalu), inne natomiast będą ją traktować tylko jako uboczne zajęcie. Obok Izby Przemysłowo Handlowej nad tym samym zagadnieniem pracuje również Związek Powiatów R. P. W jesieni ma być zwołana przez Wydział Turystyki Ministerstwa Komunikacji konferencja, na której rozpatrzony zostanie ostateczny projekt ustawy, można więc mieć nadzieję, iż jeszcze w bieżącym roku znajdzie się ona na forum sejmowym, tym samym spełniony zostanie najważniejszy postulat w gospodarce letniskowej.

Również od 1934 r. rozpatrywany jest projekt ustawy o „miejscowościach turystycznych“, opracowany także przez Krakowską Izbę Przemysłowo Handlową. Projekt z 1934 r. opierał kryterium miejscowości turystycznej na istnieniu w niej pewnej osobliwości przyrodniczej podpadającej pod ustawę o ochronie przyrody lub zabytku sztuki uznanego po myśli rozporządzenia P. Prezydenta z 1928 r. W rachubę też wchodziły miejscowości kultu religijnego i narodowego oraz miejsca szczególnie nadające się do uprawiania sportów. Dziś ustawowe pojęcie miejscowości turystycznej nie jest w tym stopniu potrzebne jak miejscowości letniskowej, gdyby jednak należało opracować odpowiedni projekt ustawy, to powinien on za podstawowe kryterium przyjąć za wzorem państw zachodnioeuropejskich nie obiekty turystyczne lecz frekwencję. Ruch turystyczny bowiem można w sposób obiektywny stwierdzić, przez okresowe (sezonowe), nadzwyczajne przejazdy licznych pasażerów publicznymi środkami lokomocji.

W tym samym czasie przedmiotem studiów w Izbie Przemysłowo Handlowej w Krakowie była nowelizacja ustawy o uzdrowiskach, idąca w kierunku wprowadzenia ustawowego pojęcia „zakładu zdrojowego“ (koncesjonowania eksploatacji źródeł mineralnych). Istniejąca ustawa podaje dla uzdrowisk o charakterze użyteczności publicznej szereg zasadniczych, podstawowych urządzeń, pomija jednak najważniejszy — zakład zdrojowy, który jest i musi być głównym ośrodkiem leczenia przyjezdnych. Jest rzeczą jasną, że zdrojowiska muszą służyć w pierwszym rzędzie celom leczniczym, dlatego wprowadzenie pojęcia „zakładu zdrojowego“ wydaje się oczywiste. Wskutek braku koncesjonowania eksploatacji źródeł mineralnych (przy czym winno być zagwarantowane dobro publiczne), w niektórych zdrojowiskach istotnie krzyżują się interesy kuracjuszów z interesami właścicieli, chcących wodę mineralną eksportować. Czasem zdarza się, iż w jednym zdrojowisku jest kilku właścicieli źródeł, z których żaden nie jest w stanie prowadzić zakładu zdrojowego, co również odbija się ujemnie na kuracjach przyjeżdżających. Z tych powodów należałoby przystąpić do nowelizacji ustawy

o uzdrowiskach (ostatnia nowela pochodzi z 1928 r. a od tego czasu ruch w uzdrowiskach wzrósł conajmniej dwukrotnie) pracę winna podjąć Krakowska Izba Przemysłowo Handlowa jako inicjatorka, wraz z najbardziej zainteresowanym tą sprawą Związkiem Uzdrowisk Polskich.

Wielokrotnie również był omawiany brak rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych o ochronie urządzeń turystycznych[5]). Rok rocznie wydają towarzystwa turystyczne, samorządy a także skarb państwa (przez subwencjonowanie towarzystw lub bezpośrednie przeprowadzanie inwestycji) wielkie sumy na urządzenia turystyczne, jak znakowania, ścieżki letnie i narciarskie, tablice informacyjne, drogowskazy, schrony i schroniska turystyczne. Służą one ogółowi bez żadnych ograniczeń, są jednak ustawicznie niszczone bezkarnie, przez co musi się pracę wznawiać przed każdym sezonem i wydawać większość pieniędzy na utrzymanie istniejących urządzeń, ograniczając tym samym możliwości ich dalszej rozbudowy. Opinia sfer turystycznych i gospodarczych jest pod tym względem całkowicie jednolita, sprawę sfinalizować winien Wydział Turystyki Min. Kom.

W dyskusji poruszono również potrzebę możliwości uproszczonego wywłaszczania prywatnych właścicieli dla przeprowadzania inwestycji turystycznych, na podobnych zasadach jakie się stosuje przy prowadzeniu linii komunikacyjnych.

2. STATYSTYKA RUCHU. Jakkolwiek drobną to jednak ważną sprawą jest systematyczne prowadzenie statystyki ruchu uzdrowiskowo letniskowego. O ile statystyka będzie ścisła i dobrze prowadzona, to może oddać olbrzymie usługi dla prowadzenia właściwej akcji propagandowej, inwestycyjnej i tp. Uzdrowiska prowadzą taką statystykę na mocy rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej. Również przeważnie wprowadziły ją poszczególne urzędy wojewódzkie oraz związki letniskowe na mocy rozporządzenia Ministerstwa Komunikacji. Statystyka gromadzona jakkolwiek dziś nie jest całkiem ścisła, to jednak staje się z roku na rok coraz dokładniejsza. Jednak dla prowadzenia akcji tyczącej całych Karpat byłoby pożądane, aby dane statystyczne były zbierane wg jednolitego wzoru. Wzór taki został opracowany przez Studium Turyzmu U. J. wspólnie ze Związkiem Powiatów R. P., uzgodniony z Wydziałem Turystyki M. K. oraz wprowadzony na próbę na terenie województwa krakowskiego[2]). Doświadczenia zebrane w ciągu dwóch sezonów pozwalają na stwierdzenie, iż wzór ten na ogół spełnia swe zadania, nie jest specjalnie uciążliwy dla wypełniających, dlatego wydaje się rzeczą właściwą, aby wzór ten został przyjęty na terenie całych Karpat. Byłoby również rzeczą po-

[2]) Chorąbik T. Ruch uzdrowiskowo letniskowy w województwie krakowskim. Komunikaty Studium Turyzmu U. J. Nr 6. Kraków 1938.

żądaną, aby wzór ten zaleciło Ministerstwo Komunikacji także innym województwom, w ten sposób z obszaru całego państwa byłaby zbierana statystyka wg jednolitej zasady.

3. ZAGADNIENIA FINANSÓW I KREDYTÓW. Brak środków materialnych uniemożliwia racjonalny rozwój letnisk i uzdrowisk. Łatwo można stwierdzić, iż ciężar inwestycyj spoczywał dotąd głównie na kapitale prywatnym i budżetach samorządu. Fakt ten musi się przyjąć jako wytyczną dla całej akcji inwestycyjnej, dlatego warto zastanowić się nad źródłami dochodów dla gmin i gromad letniskowych. Równocześnie często zdarza się, iż zbyt gorliwa akcja podatkowa staje się dla ruchu letniskowego groźna a nawet paraliżuje go na pewien okres czasu. Projekt ustawy letniskowej przewiduje możliwość pobierania taksy przez wszystkie miejscowości letniskowe, w ten sposób zależnie od nasilenia ruchu będą zdobywane pewne kwoty wyłącznie na cele inwestycji letniskowych. Uzdrowiska jako poważne przedsiębiorstwa, zabiegają o uzyskanie z kas państwowych długoterminowych tanich kredytów na ich rozbudowę, zabezpieczając hipotecznie pożyczki na swych majątkach. Stworzenie kredytu uzdrowiskowego wydaje się rzeczą słuszną, gdyż urządzenia w uzdrowiskach rentują się bardzo wolno. Natomiast dla letnisk zdobycie odpowiedniego funduszu natrafia na zasadnicze trudności, z jednej strony brak jest zabezpieczenia hipotecznego, z drugiej strony gminy i gromady są już przeważnie przeciążone długami. Dlatego sprawę kredytu dla letnisk należałoby wszechstronnie przedyskutować, a narazie pozostawić letniskom jako jednostkom samorządu terytorialnego wolną rękę przy zaciąganiu pożyczek w miarę ich potrzeby, przy czym wydaje się, iż należałoby uprościć zdobywanie kredytu oraz usunąć pośredników opiniujących, gdyż opiniowanie często może być krzywdzące dla poszczególnych miejscowości, a zarazem automatycznie nadaje sprawom personalnym szczególnej ważności. Kilkakrotnie mówiono o funduszach przeznaczonych na rozbudowę domów letniskowych, udzielanych za zabezpieczeniem hipotecznym, jednak zdania są podzielone, nawet większość działaczy opowiada się przeciwko dalszemu zadłużaniu gospodarstw rolnych. Dlatego należałoby zbadać, jakie istnieją możliwości kredytowe na rozbudowę miejscowości wypoczynkowych, w jaki sposób ma być kredyt rozprowadzany, skąd czerpany i jak zabezpieczony. Przed rozpoczęciem starań o kredyty w centralach, poglądy w tej sprawie winny być uzgodnione przez związki letniskowe, jednomyślna bowiem akcja może dać niewątpliwie lepsze rezultaty niż próby indywidualne.

Przemysł pensjonatowy domaga się obniżenia podatku lokalowego do $8^0/_0$, z uwzględnieniem okresów próżnostania oraz wprowadzenia ulg dla przedsiębiorstw prowadzących prawidłową księgowość.

Z drugiej strony tenże przemysł domaga się obciążenia dworów przyjmujących letników tymi samymi świadczeniami jakie ponosić musi przemysł pensjonatowy. Nie można negować słusznych argumentów przemysłu pensjonatowego. Równocześnie pada na wsie letniskowe lęk przed sekwestratorami, którzy poczynają w rozmaity sposób obciążać gospodarstwa wiejskie podatkiem przemysłowym, lokalowym i t. p. Narazie w okresie kryzysowym, zabiegi te Izb Skarbowych są wielce niepożądane a czasem katastrofalne dla ruchu letniskowego na wsi. Jednak, biorąc pod uwagę dalszy rozwój ruchu, musi się uznać, iż udział w świadczeniach wynajmujących izby i domy dla letników, ma swe uzasadnienie z punktu widzenia skarbu państwa. Dlatego należy przewidywać, iż po pewnym czasie również sprawa opodatkowania domów letniskowych musi być rozwiązana ustawowo.

W dyskusji poruszono sprawę udzielania w regionach turystycznych ulg podatkowych dla wznoszonych obiektów turystycznych w sposób podobny, jak to wprowadzono na obszarze Centralnego Okręgu Przemysłowego, dla zachęcenia kapitału prywatnego do podejmowania inwestycyj turystycznych, których wielki brak odczuwa się we wszystkich prawie regionach turystycznych Polski.

4. OPIEKA LEKARSKA. Ruch letniskowy rozproszony po setkach miejscowości jest pozbawiony opieki lekarskiej. Poziom urządzeń sanitarnych, zaopatrzenia wsi w wodę użytkową, urządzeń asenizacyjnych itp. jest niezmiernie niski i dlatego rok rocznie w wielu bardzo miejscowościach letniskowych wybuchają epidemie chorób zakaźnych, wielce niebezpieczne również i dla przyjeżdżających. Z tych względów winno się wzmocnić, z jednej strony akcję uświadomienia ludności miejscowej o potrzebie utrzymania na właściwym poziomie urządzeń higienicznych, z drugiej strony uruchomić fundusze państwowe (Ubezpieczalni Społecznej) dla szybszego przeprowadzenia najkonieczniejszych urządzeń asenizacyjnych. Większe miejscowości letniskowe winny się postarać o stałą opiekę lekarską dla przyjezdnych, mniejsze zaś zabezpieczyć stałe połączenie komunikacyjne danej miejscowości z miejscem zamieszkania lekarza.

5. AKCJA OŚWIATOWA. Akcję oświatową wśród ludności góralskiej prowadzi się bardzo intensywnie, a największą rolę odgrywają izby rolnicze oraz związki letniskowe. Dzisiaj świadomość korzyści jakie wieśniak osiągnąć może z ruchu przyjezdnych zdaje się już przenikać do świadomości całej ludności. I dlatego raczej winno się zwrócić uwagę na przygotowywanie ludności rolniczej do gospodarki letniskowej, nauczanie jej w jaki sposób należy obsługiwać ruch przyjezdnych, jak przygotować izbę, dom itp. Nauczyć ją kalkulacji kupieckiej związanej z obsługą ruchu. Z tego powodu poziom kursów

względnie pogadanek musi być coraz wyższy, coraz bardziej specjalny, a tematy poruszane konkretne a zarazem winny zbliżać się do praktycznych zajęć, pokazów, próbnych prac itp. Narady związków regionalnych winny poświęcać wiele uwagi tematom kto, co, i w jaki sposób wykonał dla wzmożenia ruchu letniskowego, przy czym podana być winna kalkulacja finansowa przeprowadzonej inwestycji lub akcji oraz kalkulacja utrzymania danych urządzeń. Dlatego na konferencjach lokalnych i kursach główną treścią winno być omówienie działalności już wykonanej. Akcja przygotowania ludności rolniczej do zajęć handlowych związanych z obsługą obcych, jest niezmiernie ważna i musi być w dalszym ciągu w sposób intensywny prowadzona. Warto zastanowić się, czy akcję oświatową ma prowadzić jedna tylko instytucja, czy wiele. Główną rolę winny odgrywać w dalszym ciągu związki letniskowe, izby rolnicze, nie ma jednak podstaw, aby akcję tę zmonopolizować w rękach jednej tylko instytucji.

6. ZAGADNIENIA ORGANIZACYJNE. Zagadnienia organizacyjne nie są dziś skomplikowane. Istniejące trzy związki letniskowe (Kraków, Lwów, Stanisławów) swoją rzetelną pracą wyrobiły sobie odpowiednią pozycję i uznanie, dlatego nie przeprowadza się niczego w sprawach letniskowych bez porozumienia się ze związkami letniskowymi. O sprawy uzdrowisk dba Związek Uzdrowisk Polskich. Nad całością akcji letniskowo turystycznej czuwa Wydział Turystyki Ministerstwa Komunikacji, szeregiem zaś spraw turystycznych, związanych z letniskami zajmuje się Liga Popierania Turystyki, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Polski Związek Narciarski oraz miejskie Związki Popierania Turystyki. Pewną lukę w organizacji ruchu letniskowego wykazuje województwo Śląskie, na terenie którego niema specjalnej organizacji zajmującej się sprawami letniskowymi. Dlatego wydaje się rzeczą pożyteczną, aby przy Związku Popierania Turystyki w Województwie Śląskim w Katowicach powstała specjalna sekcja lub komisja, któraby zajęła się sprawami letniskowymi. W związku z akcją prowadzoną przez Związek Ziem Górskich, opracowania planu rozwoju Karpat, którego celem jest skoordynowanie całkowitej działalności na terenie górskim dla racjonalnego rozwoju życia gospodarczego i kulturalnego, wydaje się celowe, utworzenie referatu przy Prezydium Związku, któryby koordynował prace związków letniskowych na terenie Karpat, był przez nie informowany o pracach, potrzebach i postulatach lokalnych a równocześnie informował związki o zamierzeniach władz centralnych. W ten sposób utworzenie dwóch placówek rozwiązałoby w sposób ostateczny zagadnienie organizacyjne związane z gospodarką letniskową w Karpatach.

7. ZAGADNIENIA PROPAGANDY. Pewne zastrzeżenie budzi prowadzona obecnie propaganda miejscowości letniskowych. Jakkolwiek po-

ziom wydawnictw jest doskonały, a treść coraz lepsza, zawierająca coraz ściślejsze informacje, to wątpliwości nasuwa fakt propagowania zbyt wielkiej liczby miejscowości. Istnieje t. zw., „propaganda pionierska“, której celem jest zwrócenie uwagi na pewne miejscowości, pragnące posiadać ruch letniskowy lub turystyczny, lecz całkowicie nieprzygotowane do przyjęcia tego ruchu. Dlatego należałoby odrębnie propagować letniska już urządzone i podawać właściwy stan ich urządzeń, odrębnie zaś miejscowości, które w przyszłości dopiero mogą odegrać poważniejszą rolę. Jest rzeczą zrozumiałą, iż racjonalna propaganda musi się opierać na kalkulacji kupieckiej. To też należałoby prowadzić i pod tym względem ostrożną propagandę, skupiając wysiłki dla miejscowości najbardziej na to zasługujących, w ten sposób pozyska się stały zastęp klienteli, ufającej materiałom propagandowym, którą można próbować kolejno przesuwać do coraz to innych miejscowości.

8. PRZEMYSŁ PENSJONATOWY. Jakkolwiek główny nacisk w niniejszym artykule położony jest na gospodarkę letniskową we wsiach i to traktowaną możliwie jak najszerzej, to jednak musi się stwierdzić, iż największe znaczenie gospodarcze posiadają organizmy najwyżej postawione. Jak wśród letnisk najpoważniejszą rolę odgrywają uzdrowiska, tak w gospodarce letniskowej — hotele i pensjonaty, będące jedynym źródłem utrzymania pewnej grupy ludności, a nie tylko ubocznym zarobkiem przy gospodarce rolniczej. Specjalizacja zawodowa jest niewątpliwie objawem korzystnym z punktu widzenia gospodarki społecznej. Już dzisiaj można skonstatować fakt, iż wieś może przechodzić na gospodarkę letniskowo turystyczną, co za sobą pociąga całkowitą zmianę jej systemu gospodarki (np na Skalnem Podhalu). Przyjmując pensjonat za jednostkę tej gospodarki winno się go jako przedsiębiorstwo otoczyć odpowiednią opieką. Studia Izby Przemysłowo Handlowej w Krakowie, przeprowadzone skrupulatnie w największych uzdrowiskach (ponad 800 pensjonatów) wykazały, iż przemysł pensjonatowy jest w ciężkiej sytuacji a obciążenie długami przedsiębiorstwa jest przeciętnie trzy razy większe niż średni jego obrót roczny. Przy takiej sytuacji przemysłu pensjonatowego nie pomoże jego oddłużenie, które równocześnie musiałoby odbyć się z krzywdą dla wierzycieli przeważnie prywatnych i drobnych (rolnicy dostarczający nabiału, rzemieślnicy pracujący przy urządzeniach pensjonatu), również nie można tworzyć specjalnego funduszu kredytowego, gdyż ten pogłębiłby tylko istniejący kryzys. Dlatego Krakowska Izba doszła do przekonania, iż najskuteczniejszym środkiem uzdrowienia przemysłu pensjonatowego będą długoterminowe, trzy do pięcioletnie umowy dzierżawne, uprzywilejowane ulgami podatkowymi. W ten sposób będzie można z czasem uzyskać kadry właściwych przedsiębiorców pensjonatowych, kalkulujących nie tylko na jeden sezon lecz na okres dłuższy, tym

samym poszukujących stałej klienteli. Inne postulaty przemysłu pensjonatowego poruszone były poprzednio. Na opracowanie zasługuje również stan przemysłu hotelarskiego, co najsłuszniej winna przeprowadzić Izba Przemysłowo Handlowa w porozumieniu z Naczelną Organizacją Przemysłu Hotelowego.

9. PRZEMYSŁ ZDROJOWY. Jak poprzednio wspomniano, w niektórych zdrojowiskach istnieje trudność gospodarowania wodami mineralnymi dla zaspokojenia potrzeb kuracjuszy oraz eksportu wód butelkowanych. Przyczyną tego jest czasem niedostateczna ilość wody mineralnej lub skomplikowane stosunki własnościowe. Jest to niewątpliwie objaw ujemny, tak z punktu widzenia lecznictwa zdrojowego jak i gospodarki. Do pewnego stopnia prawdopodobnie związana z tym jest niezmiernie wysoka cena wód mineralnych, podtrzymywana ograniczeniami przywozu wód zagranicznych, niedostateczne rozprowadzenie wód po kraju dla celów handlowych oraz ich mała popularność wśród społeczeństwa. Fakty te są powszechnie znane a przyczyny ich zasługują na dokładne zbadanie. Sprawą tą zajmuje się obecnie Państwowa Rada do Spraw Uzdrowisk, należy się więc spodziewać, iż jej prace przyniosą zasadniczą zmianę w gospodarce wodami mineralnymi. Również handel innymi produktami zdrojowisk nie jest postawiony na właściwym poziomie i wymaga bardziej kupieckiego ujęcia.

10. KLASYFIKACJA MIEJSCOWOŚCI LETNISKOWYCH. Jak już wspomniano klasyfikacja miejscowości letniskowych jest bardzo trudna. Szczególną jej potrzebę odczuwają związki letniskowe dla prowadzenia planów inwestycyjnych oraz rzeczowej propagandy. Wysuwają one klasyfikację miejscowości obok ustawy letniskowej, jako jeden z najpilniejszych postulatów gospodarki letniskowej. Klasyfikacja miejscowości letniskowych musi być w Polsce opracowana najpierw teoretycznie, przez zastosowanie norm przyjętych w innych państwach europejskich. Klasyfikacja ta może opierać się na właściwościach przyrodzonych danej miejscowości, cechach klimatycznych, urządzeniach technicznych, systemie gospodarki albo też na nasileniu i rodzaju klienteli. Zagadnienie to będzie stanowić jeden z problemów pracowni Studium Turyzmu U. J. Dopiero po przeprowadzeniu rozważań teoretycznych będzie można ustalić zasady klasyfikacji, która zależnie od celu i regionu będzie musiała ulegać różnym modyfikacjom.

11. PROGRAMY INWESTYCYJNE. Na ostatnich zjazdach i konferenjach poświęconych gospodarce letniskowej wielokrotnie omawiano potrzebę tworzenia programów lub planów inwestycyjnych. Prace te dotyczyły poszczególnych miejscowości, grup miejscowości, a nawet całych regionów. Wydaje się, że należy dążyć w oparciu o budżety gminne lub powiatowe do ułożenia kilkuletnich planów inwestycyjnych w danej miejscowości lub regionie. Natomiast znacznie więcej trudności sprawia układanie planów

(programów) dla większych regionów, gdyż praca ta z jednej strony musi być oparta o fachową znajomość zasad urbanistyki, z drugiej zaś strony musi znajdować swe oparcie o fundusze zapewniające realizację projektów. Jakkolwiek prace te winny być prowadzone gdyż mogą być z wielu względów pożyteczne, to nie należy programów tych zbytnio przeceniać, a zwłaszcza traktować zbyt sztywno.

12. AKCJA WCZASÓW. W roku bieżącym po raz pierwszy w Polsce na większą skalę została zorganizowana akcja wczasów pracowniczych. Zagadnienie to zostało opracowane teoretycznie przez Instytut Spraw Społecznych, który dla ich zrealizowania powołał do życia Centralne Biuro Wczasów. Równocześnie akcją wczasów zajęła się Liga Popierania Turystyki oraz Związek Powiatów R. P. Ze względu na doniosłe znaczenie tej akcji z punktu widzenia społecznego, należy bacznie śledzić jej rozwój w Polsce. Tegoroczną pracę należy traktować jako okres próbny, z którego wyciągnąć już można szereg wniosków na przyszłość. W niektórych okolicach akcja wczasów dała wyniki doskonałe, w innych natomiast nie powiodła się. Ponieważ chodzi tu z jednej strony o ludność mieszkającą w miastach lub ośrodkach przemysłowych, a z drugiej strony o ludność wiejską, należy zagadnienie wczasów rozpatrywać z punktu widzenia interesów obu grup. Niskie koszta pobytu żądane przez grupy wyjeżdżające są uciążliwe dla grup przyjmujących, dla których ponadto pewne trudności sprawia aprowizacja większej ilości przyjezdnych. Również rozpatrzenia wymaga strona organizacyjna wczasów. Dlatego zagadnienie to winno być gruntownie opracowane przed przyszłym sezonem letnim.

13. SPRAWY KOMUNIKACYJNE. Odrębną grupę zagadnień stanowią sprawy komunikacyjne. Przeważnie mają one charakter postulatów, stwierdzających potrzebę usprawnienia istniejącej komunikacji lub też zaprowadzenia nowej. Przeważnie są to zagadnienia lokalne. Zagadnienia ogólne muszą być rozpatrywane łącznie z planami zabudowy poszczególnych regionów lub nawet całych Karpat. Obsługa ruchu jest uzgadniana w poszczególnych dyrekcjach kolejowych. W czasie dyskusji wysunięto postulat, aby dla ruchu turystycznego rozkład jazdy większych ośrodków miejskich był w ten sposób skonstruowany, aby rano szereg pociągów opuszczało miasto, powracając do niego wieczorem.

14. GOSPODARKA TURYSTYCZNA. Gospodarka turystyczna łączy się w letniskach z zagadnieniami letniskowymi. Na terenie jednak Karpat stanowi ona odrębną dziedzinę życia gospodarczego, opartą na innych zasadach niż uzdrowiskowo-letniskowa, dlatego należy w dalszym ciągu kontynuować planowe zagospodarowanie turystyczne Karpat w myśl uchwał powziętych na poprzednich zjazdach[3]).

[3]) Mileski W. Elementy planowej gospodarki turystycznej w Karpatach. „Turyzm Polski" Nr 6. Kraków 1938. (89—94).

UCHWAŁY SEKCJI UZDROWISKOWO TURYSTYCZNEJ OBRAD GOSPODARCZYCH Z. Z. G.

Wynikiem referatów oraz dyskusji ostatnich obrad gospodarczych sekcji uzdrowiskowo turystycznej, urządzonych przez Związek Ziem Górskich w Nowym Sączu, było zestawienie powyższych wywodów, zilustrowane w poniżej zacytowanych uchwałach, które można przyjąć jako aktualne wytyczne dla gospodarki uzdrowiskowo-letniskowej w Karpatach:

1) Stwierdza się potrzebę wydania ustawy letniskowej i turystycznej. Uwzględniając dotychczasową pracę Izby Przemysłowo Handlowej w Krakowie i Związku Powiatów R. P. w przygotowaniu tej ustawy, uważa się za celowe powierzenie Izbie Przem. Handl. i Związkowi Powiatów R. P. opracowanie definitywnych projektów ustawy.

2) Stwierdza się potrzebę znowelizowania ustawy o uzdrowiskach i uważa się za celowe powierzenie tej sprawy Związkowi Uzdrowisk Polskich oraz Izbie Przemysłowo-Handlowej.

3) Uważa się za konieczne wydanie rozporządzenia o ochronie urządzeń turystycznych i zwraca się do Wydziału Turystyki Min. Kom. o sfinalizowanie tego zagadnienia.

4) Uważa się za celowe wprowadzenie jednolitego wzoru statystycznego dla ruchu letniskowo-turystycznego, prosząc Wydział Turystyki Min. Kom. o zajęcie się tą sprawą

5) Stwierdza się wysoce niedostateczny dopływ kredytów dla warsztatów gospodarki uzdrowiskowo-turystycznej. Jako źródło racjonalnych kredytów Zjazd wskazuje Bank Gospodarstwa Krajowego, Państwowy Bank Rolny, P. K. O., Komunalne Kasy Oszczędności i Fundusz Pracy. Przy rozważaniu wniosków kredytowych należy ograniczyć do minimum względy formalne.

6) Uważa się wobec ciężkiej sytuacji przemysłu pensjonatowego wprowadzenie ulg podatkowych za konieczne i za najbardziej celowe połączenie tych ulg z długoterminowością umów dzierżawnych.

7) Uważa się, że dalsza akcja oświatowa w dziedzinie gospodarki letniskowej jest potrzebna, szczególnie na terenach zaniedbanych, stwierdzając iż najbardziej powołane do tego są Związki Letniskowe oraz Izby Rolnicze.

8) Uważa się za celowe powołanie do życia sekcji letniskowej przy Związku Popierania Turystyki w Katowicach.

9) Uważa się za celowe utworzenie przy Zarządzie Głównym Związku Ziem Górskich referatu letniskowo-turystycznego.

10) Stwierdza się, że program gospodarki turystycznej w Karpatach opracowany na dotychczasowych zjazdach jest nadal aktualny. W związku z tym wskazane jest zwołanie przez Wydział Turystyki Min. Kom. w porozumieniu ze Związkiem Ziem Górskich specjalnej konferencji poświęconej omówieniu dalszej realizacji powyższego programu.

11) Uważa się wczasy pracownicze za bardzo celowe z punktu widzenia społecznego, jednak formy organizacyjne i podstawy gospodarcze winny być gruntownie przebadane i opracowane. Inicjatywę w tych badaniach powierza się Centralnemu Biuru Wczasów.

12) Uważa się za celową dalszą rozbudowę sieci meteorologicznych na terenie Karpat.

13) Celem zwalczania rok rocznie wybuchających epidemii tyfusu brzusznego i plamistego w Karpatach, winno zwrócić się do Min. Opieki Społecznej i Min. Spraw Wewnętrznych z prośbą o użycie przeznaczonych na walkę z epidemiami kwot w należytej części na budowę łaźni ludowych.

14) Uważa się, że należy usprawnić służbę ratowniczą na drogach turystycznych oraz opiekę lekarską w letniskach.

dr Stanisław Leszczycki.

Ochrona urządzeń turystycznych.

Turysta, wędrujący po szlakach górskich za barwnymi znakami rzadko kiedy zdaje sobie sprawę z tego, ile wysiłku i pieniędzy kosztuje utrzymanie szlaku w odpowiednim stanie. Ze znakami walczą nie tylko naturalne czynniki czasu i warunków atmosferycznych, ich wrogami są również ludzie. Towarzystwo zajmujące się gospodarką w górach oddaje urządzenia turystyczne a przede wszystkim barwnie znakowane szlaki, schrony i schroniska w służbę najszerszych warstw, pozostawiając sieć szlaków dobrej woli i opiece tych mas. Tymczasem cóż się dzieje? Doświadczenie poucza, że nieraz w parę dni po przejściu znakującego, złośliwa ręka wyrąbie lub uszkodzi niedawno położony znak. Niszczenie tyczek narciarskich, tablic informacyjnych, drogowskazów a nawet łańcuchów i klamer, jest zjawiskiem coraz częstszym Wybite szyby, wyrwane z zawiasów okiennice, wypalone urządzenie wewnętrzne, zanieczyszczone prycze — oto co zastaje się często w niezagospodarowanym schronie. Przyczyną tych zjawisk jest niski poziom ludności, najczęściej złośliwość i lekkomyślność pasterzy i niedorostków, czasem naiwna chciwość żerująca na zbłąkanych turystach, wreszcie nie rzadkie wypadki wandalizmu turystów swoistego typu, jakkolwiek ofiarą tych ostatnich padają przede wszystkim niezagospodarowane schroniska. Niskiemu poziomowi niszczycieli znaków na ścieżkach, odpowiada równie niski poziom naszej kultury turystycznej, daleki od wzorów zachodnio-europejskich. Jeżeli dodamy do tego jeszcze systematyczne niszczenie założonych w zakosy ścieżek na zboczach górskich przez skracanie tych ścieżek, powodujące nieraz usypywanie się całego stoku — będziemy mieć obraz niewdzięcznej i ciężkiej pracy gospodarującego w terenie Towarzystwa.

To też od dawna odzywały się w sferach turystycznych głosy, uzasadniające potrzebę należytej ochrony urządzeń turystycznych. W krajach wysokiej kultury uregulowanie tego problemu stało się siłą rzeczy nieaktualne. Wyższy poziom ludności, docenianie przez nią znaczenia ruchu turystycznego jako zjawiska nie tylko dla niej gospodarczo korzystnego, bez porównania bardziej rozwinięte poczucie cudzej własności i wreszcie duża kultura życia turystycznego w ogólności czynią zbędne zajmowanie się Państwa tą dziedziną życia. U nas jednak istnieje żywotna potrzeba uciekania się do interwencji Państwa. Jest jasne, że nie chodzi tu tylko o ochronę obiektów turystycznych, które już z tytułu własności ustawa otacza opieką; w danym wypadku chodzi o specjalną ochronę, umotywowaną szczególną rolą spełnianą przez urządzenia turystyczne. Tak jak drogowskazy, tablice ostrzegawcze na ulicach i t. p. służą do utrzymania należytego ładu publicznego i do ułatwienia komunikacji, tak znaki barwne, tabliczki informacyjne, kopczyki, tyczki narciarskie, klamry, łańcuchy,

drabiny i t. p. oraz urządzenia takie jak schrony, koleby i inne trwałe pomieszczenia oraz schronienia turystyczne, są ułatwieniami komunikacyjnymi, warunkującymi bezpieczeństwo ruchu turystycznego, który z racji swych rozmiarów i znaczenia cieszy się poparciem Państwa. Łańcuch umieszczony w trudnym terenie górskim, w którym umożliwia przejście szerszym masom ludności, nie jest tylko żelaziwem, należącym do Towarzystwa, które umocnienia w skale wybudowało, ale jest także i przede wszystkim urządzeniem użyteczności publicznej. To też w razie, gdy ktoś taki łańcuch uszkodzi lub zniszczy, nie tylko narusza cudzą własność, ale także dopuszcza się zamachu na jego swoisty charakter urządzenia powszechnego pożytku.

To rozróżnienie jest dla sprawy istotne, gdyż o ile tytułu do ochrony mienia przed uszkodzeniem lub zniszczeniem dostarcza w naszym ustawodawstwie kodeks karny, o tyle w ochronie urządzenia turystycznego w jego charakterze urządzenia użyteczności publicznej natrafiamy na poważne luki ustawodawcze. Wprawdzie art. 223 K. K. o utrudnianiu lub uniemożliwianiu w powszechnym korzystaniu z urządzeń użyteczności publicznej do komunikacji publicznej zahacza o omawiany temat, jednak ma on na uwadze przestępstwa innego typu, skierowane przeciwko urządzeniom o znaczeniu o wiele ważniejszym niż omawiane przez nas i z racji ich wyższego rzędu kwalifikuje przestępstwa z tego artykułu jako występki. Urządzenia turystyczne nie wymagają aż tak silnej represji karnej i ochrona ich potrzebuje odrębnego ujęcia zarówno w kwestji materialnej jak i proceduralnej. W ten sposób doszliśmy do konkretnej próby uregulowania tego problemu przez Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, które przed paru laty opracowało projekt rozporządzenia zapełniającego braki naszego ustawodawstwa w tym zakresie.

Projekt ten przedłożony czynnikom turystycznym na ogólnopolskiej konferencji w Jaremczu w r. 1934 został w całości uchwalony (E. uchw. nr. 15 protokołu Zjazdu str. 49), zaś w r. 1935 na podobnym Zjeździe w Wiśle przypomniano ponownie potrzebę wprowadzenia w życie powyższego rozporządzenia (uch. nr. 33 protokołu Zjazdu, str. 140). Warto więc pokrótce zapoznać się z głównymi zasadami projektu P. T. T., gdyż poruszone w nim kwestie nic nie straciły na aktualności. Projekt przewiduje, że urządzenia turystyczne towarzystw turystycznych, jak schroniska, ścieżki, tablice orientacyjne, klamry, łańcuchy, znakowania itp., oddane do publicznego użytku mogą być uznane za urządzenia użyteczności publicznej i poddane specjalnej ochronie (art. 1). Na wniosek Towarzystwa oparty na statucie przewidującym w jego celach wykonywanie powyższych urządzeń turystycznych władza administracyjna II instancji po przeprowadzeniu odpowiednich dochodzeń i wysłuchaniu opinii odnośnych władz administracyjnych I instancji, orzeka, czy wykazane przez

Towarzystwo urządzenia turystyczne mają cechy urządzeń użyteczności publicznej. Z powyższego wynika, że: 1) nie wszystkie urządzenia turystyczne same przez się cieszą się szczególną ochroną, 2) warunkiem tej ochrony jest orzeczenie władzy, oraz 3) staje się to po wszechstronnym zbadaniu znaczenia danych urządzeń dla powszechnego użytku. W razie przyznania pewnym urządzeniom charakteru użyteczności publicznej, orzeczenie zostaje ogłoszone w Dzienniku Wojewódzkim oraz opublikowane w Starostwach i Gminach ze wskazaniem terminu wejścia w życie. Od wyznaczonego terminu wszelkie niszczenie lub uszkadzanie wymienionych w orzeczeniu urządzeń podlega w postępowaniu administracyjnym grzywnie w wysokości do 5.000 zł ewent. karze aresztu do 30-tu dni. Co do sposobu postępowania i środków prawnych mają zastosowanie przepisy rozporządzeń Prez. R. P. z 22. III. 1928 (Dz. U. R. P. nr. 36, poz. 341) o postępowanin administracyjnym oraz nr. 38, poz. 365 o postępowaniu karno-administracyjnym (art. 4). W artykule tym rozstrzygnięto dwie kwestie: przedmiotowe określenie wykroczenia oraz tryb stosowania represji. Wreszcie projekt przewiduje możność cofnięcia orzeczenia każdego czasu jednak po odpowiednich dochodzeniach i wysłuchaniu opinii danego Towarzystwa z chwilą ustania przyczyn uzasadniających wydane orzeczenie. Należy położyć jeszcze nacisk na kwestię najważniejszą: jest nią szybka i skuteczna egzekutywa. Wyśledzenie sprawcy w niezamieszkałych obszarach górskich nastręcza w praktyce największe trudności, w obliczu których najlepiej nawet pomyślane teoretycznie rozwiązanie zagadnienia ochrony może zawisnąć w powietrzu. Dlatego obok indywidualnej represji karnej należałoby zwrócić uwagę na możliwość wprowadzenia osobnym przepisem odpowiedzialności zbiorowej na gminy za szkody w razie nie wyśledzenia sprawcy zamachów, podobnie jak to jest uregulowane w ustawie o drogach publicznych z r. 1921. Wąskie ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na szersze rozwinięcie poruszonych w ogólnych zarysach myśli. Chodziło nam o zwrócenie uwagi na niektóre z pośród wielu kwestie prawne, jakie wyłoniły się w związku z rozwijającą się turystyką masową w lecie i w zimie oraz skierowanie na nie uwagi miarodajnych czynników, gdyż ich unormowanie leży w interesie porządku publicznego na turystycznych szlakach.

mgr Władysław Krygowski.

Ruch wypoczynkowy w sezonie zimowym w wojew. krakowskim (od 1. XI. 1937 do 31. III. 1938).

Warunki śnieżne, pogodowe, krajobrazowe, urządzenia komunikacyjne, sportowe oraz pomieszczenia w poszczególnych miejscowościach woj. krakowskiego, wpływają stale na wzrost ruchu zimowiskowego.

Ruch zimowiskowy notowano w ostatnim sezonie w dziewięciu górskich powiatach, w 67 miejscowościach woj. krakowskiego, w których razem było 60.787 przyjezdnych przy pobycie od 1—4 tygodni oraz 15.051 uczestników obozów i kursów narciarskich. Nasilenie ruchu w poszczególnych powiatach wahało się od 0·02% do 69·4% przyjezdnych. Z Polski pochodziło 59·334 osób czyli 97·61% ruchu ogólnego, natomiast z za granicy 1.453 osób t. j. 2·39%.

Stan faktyczny ruchu zimowiskowego ilustruje poniżej zamieszczona tabela [1]), w której podane są tylko te miejscowości, w których zanotowano więcej niż 10 przyjezdnych [2]):

Miejscowość	ilość osób
Powiat Biała	262
w tym	
Bystra	25
Szczyrk	150
Kobiernice	7[illegible]
Porąbka	11
Powiat Gorlice	156
w tym	
Sękowa	11
Wysowa	115
Powiat Limanowa	14
Powiat Myślenice	145
w tym	
Bystra	38
Osielec	77
Skomielna Czarna	15
Powiat Nowy Sącz	10.066
w tym	
Grybów	5[illegible]
Krynica Zdrój	9.233
Krynica Wieś	118
Żegiestów	624
Muszyna	30
Powiat Nowy Targ	42.233
w tym	
Bukowina	3.280
Jurgów	172
Czorsztyn	31

Miejscowość	ilość osób
Kościelisko	437
Krościenko	43
Biały Dunajec	14
Murzasichle	232
Poronin	1.470
Zubsuche	18
Rabka	4.569
Chabówka	69
Ponice	135
Raba Wyżna	117
Rokiciny	60
Sieniawa	16
Szczawnica Wyżna	191
Zakopane	31.365
Powiat Tarnów	52
w tym	
Ciężkowice	22
Kąśna Dolna	13
Powiat Wadowice	820
w tym	
Zawoja	19
Andrychów gm. m.	66
Maków Podh. gm. m.	735
Powiat Żywiec	7.039
w tym	
Rajcza	378
Rycerka Górna	148
Sól	762
Ujsoły	127
Zwardoń	5.624

Nasilenie ruchu zimowiskowego osiągnęło maksimum w powiecie nowotarskim, w którym zanotowano 42.233 osób, co stanowi 69·4% ogólnej sumy przyjezdnych do zimowisk woj. krakowskiego. Nasilenie to tłumaczy się szczególnie korzystnymi warunkami terenowymi i klimatycznymi, zagospodarowaniem turystycznym zimowisk większych jak:

1) Zestawienie nie obejmuje dat dotyczących ruchu obozów i kursów narciarskich.

2) Poza tym mniej niż 10 osób zanotowano: p. Biała: Międzybrodzie, p. Gorlice: Czarne, Krywa, Bartne, Dominikowice, Małastów, Męcina Wlk., Ropica Ruska, Rychwałd, p. Limanowa: Konina, Niedźwiedź, Olszówka, Podobin, Poręba Wlk., p. Myślenice: Sidzina, Łętownia, p. Nowy Sącz: Łącko, p. Nowy Targ: Kluszkowce, Sromowce Wyżne, Maniowy, p. Tarnów: Bogoniowice, Ostrusza, Pławna, Zborowice, Gromnik.

Zakopane, Rabka, Bukowina, Poronin, Kościelisko, Raba Wyżna, Szczawnica, Czorsztyn i Krościenko. Drugim z rzędu jest powiat nowosądecki, który osiągnął frekwencję 10.066 przyjezdnych czyli 16·5%. W powiecie tym największe nasilenie notowano w Krynicy-Zdroju, Żegiestowie, Krynicy Wsi, Muszynie. Razem oba wymienione powiaty skupiają 85·9% przyjezdnych. Trzecim powiatem wykazującym ruch zimowiskowy jest żywiecki, w którym zanotowano 7039 przyjezdnych co stanowi 11·5%

sumy ogólnej. Ruch zimowiskowy notowano w Zwardoniu, Rajczy, Soli, Rycerce Górnej oraz Ujsołach. Na uwagę w powiecie żywieckim zasługuje również krótkopobytowy ruch turystyczny nie objęty powyższym zestawieniem, o nasileniu dochodzącym w zimie do 30.000 osób. W powiecie wadowickim zanotowano przyjezdnych w Makowie Podhalańskim, Andrychowie i Zawoji, w łącznej sumie 820 osób (1·34%). Ruch wypoczynkowo zimowiskowy zanotowano również w powiecie bialskim w Szczyrku, Kobiernicach, Bystrej i Porąbce — razem 262 osób. W powiecie gorlickim Wysowa miała w sezonie zimowym 115 osób.

Zestawienie ruchu zimowiskowego w/g gmin
w województwie krakowskim (od 1. XI. 1937 do 31. III. 1938 r.).

L. p.	GMINA	Nasilenie ruchu razem	z Polski	z za granicy	Obozy, kolonie razem uczestn.	WOJEWÓDZTWO																	Mężczyzn	Kobiet	Dzieci do lat 14	Chrześcijan	Innych wyzna.	Suma uzyskana z taks pobytowych	Cena mieszkania od osoby dziennie zł	Cena utrzymania od osoby dziennie zł	Cena utrzymania w pensjonacie od osoby dziennie zł	Cena przejazdu ze stacji kolejowej do zimowiska	Przec. długość pobytu przyjezdnych (w tyg.)	Przypuszczalny % przyjezdn. nie meld.	Ilość turystów nie meldowan. krótko-pobyt do 3 dni
						Warszawa	Białostock.	Kieleckie	Krakowskie	Lubelskie	Lwowskie	Łódzkie	Nowogr.	Poleskie	Pomorskie	Poznańskie	Śląskie	Stanisław.	Tarnopolsk	Warszaws.	Wileńskie	Wołyńskie													
	Powiat Biała																																		
1	Bystra-Wilkowice	175	145	30	2027			31	42		1	2				7	55			7			13	9	65	?	?	?	?	?	?	?	2	?	?
2	Porąbka	87	87						82								5						?	?	?	?	?	?	?	?	?	?		?	?
	Powiat Gorlice																																		
3	Gładyszów	2		2																			2			2									
4	Sękowa	39	39		55				36	1	2												23	16		39			0·50	1·50		3·00	1	10	19
5	Uście Ruskie	115	115						115														115			115			1·00—2·00	3·00	5·00	?	2	?	?
	Powiat Limanowa																																		
6	Niedźwiedź	14	14						7		1				4	2							7	4	3	14			0·50	2·50		2·50	4	50	25
	Powiat Myślenice																																		
7	Bystra	124	124		48	5		2	86		3				28								84	36	4	116	8		1·00	3·50		2·00	1	20	150
8	Łętownia	21	21						21														18	1	2	21			0·30	1·50		3·00	2	20	50
	Powiat Nowy Sącz																																		
9	Grybów	55	53	2		3		2	33		6						8				1		35	20		50	5		2·00	2·50			1	10	
10	Krynica-Wieś	118	105	13	60	60		10	30							5							60	48	10	90	28		1·50	3·50	4·00	2·00	3	40	150
11	Łącko	6	6						3								3						6			4	2		0·75	2·00		1·80	6	90	
12	Muszyna	624	621	3	55	321		13	68	1	61	30		2	11	35	37	13		27	2		282	304	38	518	106		1·00	3·50	3·50	1·00	2		
13	Krynica g. m.	9233	9054	179	389	3408	119	553	876	107	873	920	50	63	376	613	513	70	50	284	103	76	4336	4446	451	6460	2773	92568	2·00—5·00	4·00—7·00	6·00-12·00	1·00	3	15	368
14	Muszyna g. m.	30	30		23	15			5		4					6							15	13	2	30			1·50—2·00	3·50—5·00		1·00	2	10	
	Powiat Nowy Targ																																		
15	Bukowina	3452	3452		700	1993	7	58	270	74	193	127			119	48	192	11	17	312	29	2	2325	1127		?	?	2750	1·50	3·50	4·00	0·90	2	3	
16	Czorsztyn	45	43	2		20			5			8				3	7						28	13	4	41	4		2·00	3·00—4·00	5·00—6·00	2·00	1	5	
17	Kościelisko	437	436	1	500	136	3	21	37	16	38	5	30		24	23	8	4	6	52	26	7	218	189		437		1782	1·00	2·50	3·50	2·50	4	20	
18	Krościenko	43	43			11			32														16	25	2	43			1·50	2·50	4·00—7·00	3·50	2	?	
19	Poronin	1734	1709	25	1640	484	18	259	215	79	48	137		6	108	81	83	25		120	30	16	793	864	77	1726	8	1369	1·00	2·50—3·00	3·00—4·50	1·00—3·00	2	10	59
20	Rabka	4569	4482	87	663	*	35	274	1339	72	134	425	18	31	90	276	212	33	14	1403	69	57	?	?	?	?	?	?	2·00—4·00	3·00—5·00	4·00-14·00	1·50—2·50	3	5	400
21	Raba Wyżna	397	391	6		122		8	102	2	18					10	107			22			122	152	123	395	2		1·00—2·00	2·50—3·00	3·00—4·00		2	20	44
22	Szczawnica W.	191	191			6		10	44	5	9	4		2	7	11	45	3	3	36		3	115	73	3	176	15	923	3·00—6·00	3·00—6·00	4·50—7·00	4·00	2	10	
23	Zakopane	31365	30393	972	4695	10801	247	1992	5346	688	1388	2759	86	187	974	2040	3059	147	153		306	229	14624	13453	3288	24599	6766	201168	3·00	4·00	7·00	1·00	3	10	30 000
	Powiat Tarnów																																		
24	Ciężkowice	48	48		12				42								2			4			22	23	3	34	11		0·80	2·50		0·50	2	30	
25	Gromnik	4	4						4														?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
	Powiat Wadowice																																		
26	Zawoja	9	9			5		3	1														5	4		9		5	2·00	2·50	3·00—4·00	4·00	?		400
27	Andrychów g. m.	66	60	6		5			30		2	3					20						20	30	16	40	26		1·50	2·00—3·00	4·00—5·00	?	1	25	
28	Maków Podhal. g.m.	745	728	17		300	3	57	66	12	18	17		1	58	24	9			139	18	6	355	325	65	705	40		1·00	1·00—1·50	2·00—3·00	1·00—2·00	2	2	80
	Powiat Żywiec																																		
29	Jeleśnia																						?	?	?	?	?	?	0·50	3·50	5·00—6·00	0·50—3·00			6 000
30	Rajcza	7039	6931	108	4184	157		693	2052			801				23	2180			1020	5		4638	2015	386	5823	1216		1·00—3·00	2·50—4·00	4·50—8·00	0·50—1·00	2	15	3·500
	Razem w wojew.	**60787**	**59334**	**1453**	**15051**	**17852**	**432**	**3986**	**10989**	**1057**	**2799**	**5238**	**184**	**283**	**1799**	**3210**	**6545**	**306**	**243**	**3426**	**589**	**396**	**28307**	**23190**	**4542**	**41487**	**11010**	**300 561**							
	%	100	97·61	2·39		29·36	0·71	6·65	18·07	1·73	4·60	8·61	0·30	0·46	2·95	5·28	10·76	0·50	0·39	5·63	0·96	0·65													

Rubryka szósta nie jest wliczona w rubrykę trzecią.
*) Rabka, dane cyfrowe m. Warszawy wliczono do woj. warszawskiego.
**) Dane statystyczne obejmujące pleć i wyznania są niekompletne z powodu nienadesłania dokładnych cyfr z niektórych miejscowości.

W pozostałych powiatach a więc myślenickim, tarnowskim, limanowskim frekwencja wahała się od 145 osób (0.23%) do 14 osób czyli 0·02%. Z ogólnej sumy uczestników obozów i kursów narciarskich 15.051, zanotowano w powiecie bialskim 2.027 osób, gorlickim 55, myślenickim 48, nowosądeckim 527, nowotarskim 5.198, tarnowskim 12, oraz w żywieckim 4.184. Dane szczegółowe podaje załączona tabela.

Sferę wpływu zimowisk ilustruje reprodukowana mapa, z której wynika, iż z Warszawy przyjechało 17.852 osób (29·36%) następnie z woj. krakowskiego 10.989 (18·07%), śląskiego 6.545 (10·76%), łódzkiego 5.238 (8·6%), kieleckiego 3.986 (6·65%), warszawskiego 3.426 (5·63%), poznańskiego 3.210 (5·28%), lwowskiego 2.799 (4·60%), pomorskiego 1.799 (2·95%), lubelskiego 1.057 (1·73%). Najmniejsze nasilenie przyjezdnych zanotowano z woj. półn. i wsch. mianowicie z woj. wileńskiego 589 (0·96%), białostockiego 432 (0·71%), wołyńskiego 396 (0.65%), stanisławowskiego 306 (0·50%), poleskiego 283 (0·46%), tarnopolskiego 243 (0·39%), oraz z nowogródzkiego 184 osób t. j. 0·30%. *mgr. Chorabik Tadeusz.*

KRONIKA.

Argentyna — Rozwój organizacji turystyki. — Dla usprawnienia i rozwoju dalszego turystyki w Argentynie dokonano tam 3 zmian w dziedzinie organizacji turystyki. Przy ministerstwie gospodarki utworzono naczelny urząd turystyki pod nazwą „Direction nacional del Turismo", którego zadaniem ma być przede wszystkim koordynacja wszelkich poczynań w dziedzinie turystyki, a poza tym przygotowywanie projektów w sprawach wzmożenia ruchu turystycznego, budowy hoteli oraz dróg i t. d. i w tym celu współpraca z innymi ministerstwami. Drugim takim krokiem było utworzenie w Kordobie, która dotąd była centrum ruchu turystycznego, komisji turystycznej, której pierwszym zadaniem miało być rozbudowanie sieci hoteli w całej prowincji. Wreszcie w Londynie utworzono pierwsze argentyńskie biuro turystyczne o budżecie 85.000 pesetów rocznie dla propagandy Argentyny na terenie Anglii oraz Europy.

Belgia — Wycieczki lotnicze. — Belgijski Turing Klub urządza stale dla rozpowszechnienia tego rodzaju komunikacji i sportu w pewne dni tygodnia zbiorowe wycieczki lotnicze pod hasłem „chrzest powietrzny".

Czechosłowacja — Ruch turystyczny w roku 1937. — W roku 1937 liczba turystów krajowych wyniosła w Czechosłowacji 3,75 mil. a zagranicznych 549.773. Razem liczba turystów wyniosła 4,29 mil., zaś liczba wydanych noclegów 20,05 milionów, z czego na turystów zagranicznych przypada 4,4 mil. noclegów. Najwięcej turystów było z Niemiec 178,710, następnie z dawnej Austrii 127.432, Węgier 61.785, Polski 34,387, dalej idą Rumunia, Anglia, Stany Zjednoczone, Francja i Jugosławia. Z. T.

Dania — Statystyka ruchu turystycznego w Kopenhadze. — Ruch turystyczny w Kopenhadze rozwija się w ostatnich latach bardzo pomyślnie. Od 1933 do 1937 r. ruch wewnętrzny wzrósł o 12,8%, a ruch obcych o 58,2%. Poniżej podane zestawienie przedstawia rozwój ruchu wewnętrznego i z za granicy w przeciągu 5 lat w stolicy Danii:

Rok	Duńczycy	Cudzoziemcy
1933	1,7.325	91.313
1934	184.062	111.023
1935	194.865	120.686
1936	197.174	135.530
1937	200.025	144.427

T. W.

Francja — Biuletyn dla turystyki wodnej. — Na wzór komunikatu narciarskiego wprowadziła Dyrekcja Francuskich Kolei biuletyn żeglarski. Podaje on stan żeglugi na 32 rzekach francuskich. Jest to biuletyn tygodniowy, który podaje wysokość stanu wody, minimum przy jakim można płynąć po danej rzece, a poza tym objaśnienie dla turysty wodnego, czy rzeka owa jest rwąca czy spokojna, zanieczyszczona czy też czysta itp. Z. T.

Film turystyczny. — Z inicjatywy Generalnej Rady „Wysokich Alp" został wykonany film krajoznawczy p. t. „300 dni słońca", przedstawiający piękno Alp francuskich.

Konkurs na amatorski film krajoznawczy i turystyczny. — Le Centre National d'Expansion du Tourisme du Thermalisme et du Climatisme wraz z Francuską Federacją amatorskich klubów filmowych zorganizował konkurs na film turystyczny. Do konkursu można zgłaszać filmy krajoznawcze i turystyczne o Francji i jej koloniach. Nagrody w kwocie 10.000 fr. będą przyznane filmom o najwyższych walorach artystycznych i propagandowych. T. W.

Medal za zasługi na polu turystyki. — Z wnioskiem o utworzenie odznaczenia za zasługi położone dla rozwoju turystyki występuje na łamach „Le Tourisme Automobile" p. Marcel Delarbre, sekretarz generalny olimpijskiego komitetu francuskiego. W tym samym artykule porusza rownież sprawę rozwoju turystyki w szkołach w związku z nauką historii i geografii. Z. T.

Międzynarodowe nagrody turystyczne. — W bieżącym roku ustanowiono znowu międzynarodowe nagrody turystyczne, wprowadzone w 1936 r. przez generalnego komisarza turystyki. Nagroda w kwocie 25.000 fr. jest przeznaczona dla pisarza-obcokrajowca, który opublikuje w swoim języku i poza granicami Francji najlepszą pracę o Francji, jej zabytkach i pięknie przyrody. Nagroda 15.000 fr. będzie przyznana zagranicznemu dziennikarzowi, który ogłosi w swym kraju najlepszy cykl artykułów o Francji. T. W.

Propaganda regionalna. — Interesującą formę propagandy poszczególnych regionów Francji wprowadził Centre National d'Expansion du Tourisme. Oto przez 10 dni przez wielkie okno wystawowe na Polach Elizejskich w Paryżu można było oglądnąć codziennie inny region Francji. Każda z najbardziej godnych zwiedzenia prowincji francuskich reprezentowana była przez swe osobliwości etnograficzne i gastronomiczne oraz najważniejsze produkty wytwórczości przemysłowej i rolniczej danego regionu.

Rozwój turystyki we Francji. — Touring Klub francuski osiągnął imponującą cyfrę 300.000 członków. Świadczy to o rozwoju turystyki zrzeszonej we Francji.

Turystyka „podziemna". — W związku z turystyką podziemną, która bardzo intensywnie rozwinęła się w niektórych krajach, gdzie istnieją całe kompleksy interesujących jaskiń, uczczono niedawno zasługi prof. E. A. Martel, który jest twórcą speleologii.

Turyści amerykańscy we Francji. — Jednym z najważniejszych magnesów, przyciągających turystów do pewnego kraju, jest możliwie tania kalkulacja pobytu. Chcąc wzmóc ruch turystów amerykańskich do Francji, prowadzi się ostatnio kampanię, mającą na celu udowodnienie, że Francja jest krajem tanim, gdyż można spędzić w nim miesiąc za 60 do 80 dolarów. Z. T.

Gdańsk. — Ruch cudzoziemców. — Ruch obcych w Gdańsku wyniósł w 1936 r. 47.077 osób, przy czym nastąpił wzrost przyjazdów o 23% w stosunku do r. 1933. Główny odsetek wśród przyjezdnych stanowili Niemcy i Polacy. Od 1934 r. liczba przyjezdnych z Polski wzrastała, podczas gdy odsetek Niemców systematycznie malał. W 1934 r. Niemcy stanowili 57% całego ruchu, Polacy zaś 33,5%. W 1935 r. odsetek Polaków wzrósł do 37,1% a Niemców spadł do 52,7%. W roku 1936 r. Niemcy stanowili 48,4%, podczas gdy Polacy 39,6%. Na pozostałe narodowości przypadło 12%. T. W.

Holandia — Podróże artystyczne po Holandii. — Na wzór belgijski mają być wprowadzone w przyszłym roku w Holandii t. zw. wycieczki artystyczne Mają to być tanie wycieczki trwające około tygodnia, w czasie których turyści zwiedzaliby pod fachowym kierownictwem miasta holenderskie, specjalnie godne zobaczenia ze względu na zabytki sztuki.

Niemcy — Rozwój krajoznawstwa. — Towarzystwa krajoznawcze oraz związki turystyczne górskie liczą obecnie około 260.000 członków, posiadają 140 hoteli turystycznych, 700 schronisk i około 108.000 km znakowanych dróg i ścieżek.

Statystyka ruchu turystycznego za okres zimowy 1937/38. — Ruch turystyczny w Niemczech za okres od 1 października 1937 do 31 marca 1938 roku notowany w 916 miejscowościach wyniósł 8,16 mil. osób i 23,6 mil. noclegów. W stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego liczba osób wzrosła o 9% a liczba noclegów o 10%. Natomiast liczba turystów zagranicznych wzrosła tylko o 2% do cyfry 496 812 osób, a liczba noclegów spadła o 2% do 1,56 mil. Wielkie miasta zabierają 57% całego ruchu turystycznego a 80% ruchu turystów zagranicznych, oraz 41% wszystkich noclegów a 71% noclegów turystów obcych. Wzrost ruchu wynosi ogółem w wielkich miastach 11% a wzrost noclegów 9% zaś wzrost ruchu turystów zagranicznych 4% a noclegów 3%. Wzrost ten dokonał się zapewne dzięki rozlicznym wielkim imprezom po miastach. W uzdrowiskach jak również stacjach klimatycznych zimowych zanotowano wzrost całego ruchu turystycznego o 4% do cyfry 1,21 mil. osób a noclegów o 10% do 9,63 mil., ale ruch turystów obcych spadł o 11% do 39.666 osób a liczba noclegów o 14% do 333.529. Na spadek ten duży wpływ widocznie miały niedostateczne warunki śnieżne. Najwięcej turystów przybyło do Niemiec z Austrii 56,326 (noclegów 158.893), Holandii 50.533 (143.597), Anglii 46.762 (160.399), Stanów Zjedn. 34.600 (111.799), Szwajcarii 33.392 (102.911), Czechosłowacji 39.510 (90 961), Szwecji 25.179 (71.812), Italii 23.540 (69.882), Danii 28,499 (68 631), Francji 19.231 (61.429), Polski 21.013 (52.988), Gdańska 13.613 (52.541), Belgii i Luxemburga 15.713 (38.079), na pozostałe kraje wypadło 97.119 (377.638). Cyfry te nie obejmują naturalnie jeszcze dawnej Austrii.

Ochrona przyrody w krajach alpejskich. W związku z przyłączeniem Austrii do Niemiec „Związek Ochrony Zwierząt i Roślin Alpejskich" postanowił na swym walnym zebraniu rozciągnąć swą działalność i na dawną Austrię. Przy tej sposobności zaznaczali przemawiający jak ważną jest kwestia ochrony przyrody i postanowiono dołożyć wszelkich starań, by jak najszybciej utworzono w Niemczech urząd centralny ochrony przyrody, któremu oddanoby wszystkie sprawy związane z ochroną przyrody. Urząd ten podlegałby zarówno państwu jak i partii narodowo-socjalistycznej.

Projekt w dziedzinie ułatwień dewizowych. — Międzynarodowy Związek biur podróży (A. G. O. T.) postawił na dorocznym walnym zebraniu Conseil Central du Tourisme International, które odbyło się od 5 do 9 lipca br. w Szwajcarii, wniosek o wprowadzenie międzynarodowych specjalnych karnetów dla notowania wpłat, wypłat i innych kwestyj związanych z nabywaniem i przewozem dewiz. Nowy ten projekt, jako bardzo aktualny w dzisiejszych czasach ograniczeń dewizowych, został oddany do opinii poszczególnym państwom. Z. T.

Palestyna — Ruch ludności w Palestynie. — W Nr. 7 czasopisma „Palestyna i Bliski Wschód" zamieszczone są liczby, charakteryzujące ruch ludności i równocześnie ruch turystyczny w Palestynie. Dane te podaje następująca tabelka:

	Rok 1936		Rok 1937	
Przybyli	Ogółem	Żydzi	Ogółem	Żydzi
a) Imigranci	29.387	27 910	11.363	9.855
b) Powracający po nieobecności powyżej jednego roku	1.119	581	1.855	976
c) Powracający po nieobecności do jednego roku	60.761	17.314	103.784	30.177
d) Turyści przybyli	49.505	14.137	82.653	13.702
e) Turyści tranzytem	7.160	437	16.615	1.377
Ogółem	147.932	60.379	216.270	56.087
Wyjechali				
f) Opuszczający kraj na okres powyżej jednego roku	1.178	773	1.528	889
g) Opuszczający kraj na okres do jednego roku	69 485	23.838	112.332	35.827
h) Turyści wyjeżdżający	48.313	14.130	80.958	13.437
i) Turyści tranzytem	6.904	455	16 215	1 470
Ogółem	125.880	39.196	211.033	51.633

Polska. — Miasto Łódź zgłosiło swe przystąpienie na członka-założyciela Studium Turyzmu Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Nowe uzdrowiska użyteczności publicznej, uznane w 1938 r. — Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dn. 15 lutego 1938 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych (Dz. U. R. P. Nr 15, poz. 104), uznaje uzdrowisko pomorskie Gdynia-Orłowo za posiadające charakter użyteczności publicznej. Również Niemirów i Horyniec w woj. lwowskim zostały uznane za uzdrowiska użyteczności publicznej rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 27 czerwca 1938 r. (Dz. U. R. P. Nr 55, poz. 436). T. W.

Tydzień propagandy muzeów w Wilnie[1]. W kwietniu roku ubiegłego, celem spopularyzowania muzeów wileńskich, Związek Propagandy Turystycznej Ziemi Wileńskiej zorganizował „Tydzień Propagandy Muzeów". Impreza ta, mimo stosunkowo niedużej reklamy, dała nadspodziewane dobre wyniki. Wobec tego w roku bieżącym zorganizowano drugi z kolei „Tydzień Propagandy Muzeów", który przyniósł dalszy wzrost frekwencji. Liczbowe wyniki ilustruje zamieszczona poniżej tabela:

	Ilość zwiedzających 1937 rok	Ilość zwiedzających 1938 rok
Muzeum T-wa Przyjaciół Nauk	1.062	4.458
„ Archeologii U. S. B.	2.100	2.700
„ Przyrodnicze U. S. B.	4.222	6.486
„ Białoruskie im. Jana Łuckiewicza	1.816	3 450
Państwowa Biblioteka im. Wróblewskich	1.778	3.262
Naukowy Instytut Żydowski	785	—
Muzeum T-wa Historyczno - Etnograficznego im. Sz. An-skiego	—	1.500
Razem	11.763	21.856

Znaczny wzrost liczby zwiedzających w roku bieżącym spowodowany był bezpłatnym wstępem do muzeów. Doświadczenia jednak wyniesione z przebiegu tegorocznego „Tygodnia" pozwoliły kategorycznie na stwierdzenie, iż pobieranie choćby minimalnej opłaty za zwiedzanie Muzeum jest całkowicie usprawiedliwione i wskazane. W ten sposób bowiem uprzystępni się zbiory nawet niezamożnym warstwom społeczeństwa, natomiast wyeliminuje się element destrukcyjny, przeszkadzający w zwiedzaniu i zakłócający spokój, a równocześnie zapewni się też konieczny porządek i bezpieczeństwo zbiorów.

Dwuletnie doświadczenie Z. P. T. pozwala na wnioskowanie, że propaganda muzeów w okresie specjalnego „Tygodnia" daje pożądane przez inicjatorów wyniki, co niewątpliwie będzie zachętą do organizowania podobnych imprez w innych miastach.

mgr J. Lewon.

Portugalia — Ruch pasażerów w porcie Lizbona. — Do portu w Lizbonie przybiło w 1937 r. 930 statków (756 zagranicznych), które przywiozły 46.222 osób (35.690 z za granicy). Odpłynęło w tym rok 905 statków (721 zagranicznych) z 34.719 osobami (25.246 cudzoziemców). Tranzytem przepłynęło 871 statków (851 obcych), przewożąc 101.024 osób (100.971 cudzoziemców). Zanotowano 95 statków turystycznych, które przewiozły 33.901 cudzoziemców. Wśród obcych 63,4% stanowili Anglicy i 30,5% Niemcy. *T. W.*

Szwecja — Trust hotelowy. — Koncerny i trusty znalazły zastosowanie również i w dziedzinie przemysłu hotelowego. Oto w Szwecji został założony trust hotelowy, obejmujący 46 hoteli w zachodniej Szwecji. *Z. T.*

U. S. A. — Z życia hotelowego w U. S. A. (patrz „Hotel" nr. 6, 1938). — Zasadą hoteli amerykańskich jest szybka obsługa gościa. Przeto wszystko obliczone jest na minuty. Każde zamówienie otrzymuje pieczątkę z terminem (godz. i min.) przy przyjęciu i po załatwieniu (np. przy oddawaniu używanego naczynia w kuchni). Poszczególne pieczątki przybijają kontrolerzy kuchni, kasy restauracyjnej i centrali telefonicznej. Pieczątki są z jednej strony dowodem szybkiej obsługi, z drugiej zaś kontrolują czynności zaangażowanego personelu. Gdy gość jest chory a kelner podaje do pokoju, winien obowiązkowo zawiadomić swego szefa, że będzie dłużej niż normalnie zajęty. Kelner podający do pokoju pyta przepisowo po 20 minutach, czy przyjezdny niema dalszych życzeń. Ogólnie przyjęto system: czas trwania śniadania 8—10 minut, maks. 15 min., obiadu 12—15 min. maks. 20 min., kolacji 15—20 min., maks. 30 min.

1) Porównaj „Turyzm Polski" nr 5 (78—81).

Hotel o przeciętnej ilości łóżek (400) posiada centralę telefoniczną z 12 liniami głównymi i 288 liniami wewnętrznymi, którą obsługują 3 telefonistki, (2 w ciągu dnia, jedna nocą). Ruch telefoniczny jest tak żywy, że często telefonistka przeprowadza w ciągu godziny 200—225 połączeń. Przeciętnie notuje się w ciągu dnia 50—60 rozmów miejscowych z ramienia administracji hotelu, 305 rozmów miejscowych gości, 55 rozmów zamiejscowych administracji hotelu i gości, oraz 1.200 rozmów wewnętrznych gości i personelu. Przeciętnie przybywa do hotelu około 50 gości na godzinę.

E. T.

Poradnik Techniczny

Wykaz wydawnictw periodycznych poświęconych regionalizmowi, krajoznawstwu, geografii, ochronie przyrody, turystyce, przemysłowi turystycznemu i t. d.

na mocy kartoteki czasopism wymienianych za „Turyzm Polski" w drugim i trzecim kwartale 1938 r.

Część czwarta.

66. **Zakopane** — czasopismo poświęcone sprawom Zakopanego, Tatr i Podhala — dwutygodnik — rok I — red. A. Seclieb — Zakopane, willa Paprotka — pren roczna 6 zł.
67. **Ziemia** — ilustr. miesięcznik krajoznawczy — rok XXVIII. — red. A. Patkowski — Warszawa, Nowy Świat 19. — pren. roczna 20 zł. (ulgowa 10 zł.).
68. **Ziemia Podhalańska** — mies. — rok III — red. F. Gwiżdż — Warszawa, Świętokrzyska 9 — pren. roczna 3 zł.
69. **Ziemia Leszczyńska** — kwartalnik regionalny — red. prof. S. Machnikowski — Leszno, ul. Bukowa 2 — cena egzem. 1 zł.
70. **Ziemia Przemyska** — tyg. — rok XXIV — red. K. Drapalski — Przemyśl, pl Czackiego 10 — pren. roczna 10 zł.
71. **Ziemia Tarnowska** — czasopismo poświęcone sprawom kulturalno społecznym ze szczególnym uwzględnieniem miasta Tarnowa i Ziemi Tarnowskiej — wychodzi 3 razy w miesiącu — rok I — red. mgr M. Bzowski — Tarnów, Drukarnia St;rny, Pasaż Tertila — pren. roczna 6 zł.
72. **Ziemia Wołyńska** — organ Okręgu Wołyńskiego P. Tow. Krajoznawczego — miesięcznik poświęcony sprawom krajoznawczym i kulturalnym — rok I. — red. dr J. Nieć — Łuck, ul. Bol. Chrobrego 15. — pren. roczna 3 zł.
73. **Złoty Szlak** — kwartalnik poświęcony kulturze Ziemi Halickiej — organ Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Stanisławowie — rok I — red. J. Miketta — Stanisławów, Grunwaldzka 11 — pren. roczna 10 zł.
74. **Zrzesz Koszëbskô** — mies. — rok VI — red. I. Szutenberg — Gdynia. Świętojańska 14 — pren. roczna 3 zł.
75. **Życie Gospodarcze** — dwutygodnik poświęcony sprawom gospodarczym Polski Zachodniej — rok XVII — red. dyr. F. Łyczywek — Poznań, Rzeczypospolitej 1 — organ Związku Fabrykantów Tow. zap. w Poznaniu.
76. **Życie Mazowsza** — miesięcznik regionalny — rok III — red. K. Bolesta-Modliński — wyd. b-cia Detrychowie — Płock, ul. O. P. W. 13. — pren. roczna 6 zł.
77. **Bezpłatny Biuletyn Turystyczny Polskiego Biura Podróży Orbis** — mies. — rok II — red. B. Krauze — Łódź, ul. Piotrkowska 65.
78. **Biuletyn Prasowy Światowego Związku Polaków z Zagranicy** — tygodnik — rok VII — Warszawa, Mazowiecka 1 — bezpłatny.
79. **Biuletyn Związku Ziem Górskich** — mies. — rok I — red. K. Pawlewski — Warszawa, Mokotowska 61, m. 28 — bezpłatny.
80. **Biuletyn Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich** — periodyk — Warszawa, Marszałkowska 153.
81. **Gazeta Mławska** — tygodnik regionalny Mławskiego Mazowsza — organ Towarzystwa Przyjaciół m. Mławy — rok II — red. dr J. Ostaszewski — Mława, ul. Żwirki 13 — pren. mies. 1 zł.

82. **Gazetka Morska** — wydawnictwo Ligi Morskiej i Kolonialnej — wychodzi dwa razy w miesiącu — rok II — red. M. Pągowska — Warszawa, ul. Widok 10 — pren. roczna 3 zł.

83. **Gazeta Radomskowska** — pismo polityczno-społeczno-ekonomiczne — tyg. — rok XIX — red. Z. Rudowski — Radomsko, ul. Rzeźnicka 6 — pren. mies. 0·80 zł.

84. **Głos Grudziądzki** — niezależne pismo pomorskie — tyg. — rok VIII — red. W. Szweczko — Grudziądz, Groblowa 50 — pren. kwart. 2·50 zł.

85. **Głos Narodu** (Uzdrowiska i letniska) — dodatek, wychodzący co sobotę — rok I — Kraków, Bożego Miłosierdzia 1.

86. **Głos Pokucia** — organ regionalny Pokucia i Huculszczyzny — tyg. — rok II — red. T. Świderski — Kołomyja, ul. Brasona 6 — pren. kwart. 1·20 zł.

88. **Głos Stanu Średniego** — bezpartyjny tygodnik poświęcony sprawom gospodarczym, politycznym i kulturalno-społecznym — rok IV — red P. Kożusznik — Cieszyn, Garncarska 3 — pren. roczna 7·50 zł.

88. **Gronie** — kwartalnik poświęcony sprawom Żywiecczyzny — wyd. T. S. L. w Żywcu i Tow. Miłośników Żywiecczyzny — rok I — red. W. Nowotarski — Żywiec, ul. Kościuszki, Pow. Zarząd T. S. L. — pren. roczna 5 zł.

89. **Informacyjny Biuletyn Turystyczny** — wyd. Ligi Popierania Turystyki w Warszawie — periodyk — rok I — Warszawa, ul. Mokotowska 61 — bezpłatny.

90. **Kronika Gostyńska** — czasopismo regionalne — wyd. Polskiego Towarzystwa Kultury i Sztuki im. Al. hr. Fredry w Gostyniu — miesięcznik — rok IX — red. W. Stachowski — Gostyń, Polskie Tow. Kultury i Sztuki im. Al. hr. Fredry — cena egz. 50 gr.

91. **Kronika Nadbużańska** — demokratyczny tygodnik regionalny — rok VI — wyd. Stowarzyszenia Przyjaciół Kultury Polskiej w Chełmie — red J. Berezowa — Chełm, ul. Lubelska 59 — pren. roczna 7·20 zł.

92. **Kupiec i Rzemieślnik** — oficjalny organ stowarzyszeń kupieckich i rzemieślniczych poświęcony obronie interesów zawodowych i gospodarczych — tyg. — rok V — red. A. Bayer — Łódź, ul. Andrzeja 58 — cena egzem. 25 gr.

93. **Kupiec i świat kupiecki** — obrona interesów polskiego kupiectwa — oficjalny organ Wielkopolskiego Związku Chrześcijańskich Zrzeszeń Kupieckich — organ Rady Zrzeszeń Chrześć. kupców podróżujących i przedstawicieli handlowych — tyg. — rok XXXII — red L. Gustowski — Poznań, ul. Wielka 10.

94. **Kupiec kolonialny, spożywczy i delikatesowy** — organ Zrzeszeń hurtowników i detalistów branży spożywczo-kolonialnej, dział uczniowski — dwutygodnik — rok VIII — red. L. Gustowski — Poznań, Wielka 10 — pren. kwart. 2.50 zł.

95. **Kurier Wołyński** — tyg. — rok II — red. W. Nowicki — Łuck, ul. Sienkiewicza 44 — pren. roczna 7 zł.

96. **Liskowianin** — kwartalnik poświęcony zagadnieniom społecznym z uwzględnieniem instytucji liskowskich — rok XIII — red. dr K. Kosiński — Lisków, koło Kalisza — pren. roczna 2 zł.

97. **Lot Polski** — mies. — rok XVI — red. K. Koźmiński — Warszawa, ul. Wierzbowa 9 — pren. roczna 10 zł.

98. **Łowiec** — organ Małopolskiego Towarzystwa Łowieckiego — mies. — rok LIX — red. W. Ziembicki — Lwów, Ossolińskich 11 — pren. roczna 12 zł.

99. **Łowiec Polski** — Organ Polskiego Związku Łowieckiego — wychodzi 3 razy w miesiącu — red. W. Garczyński — Warszawa, Nowy Świat 35 — pren. roczna 24 zł.

100. **Myśliwy** — nakład Rolniczej Drukarni i Księgarni Nakładowej w Poznaniu — mies. — rok. II — red. dr inż. L. Ossowski — Poznań, ul. Mielżyńskiego 24 — pren. roczna 12 zł.

101. **Nasz Głos** — czasopismo regionalne Ziemi Augustowskiej — mies. — rok VII — wyd. Związku Nauczycielstwa Polskiego w Augustowie — red. J. Figiel — Augustów, pl. Piłsudskiego 43 — pren. roczna 3·60 zł.

102. **Nowa Gazeta Poleska** — dwutygodnik — rok I — red. H. Opitz — Brześć/Bugiem, ul. Pierackiego 19 — pren. roczna 3 zł.

103. **Palestyna i bliski Wschód** — organ polsko-palestyńskiej Izby Handlowej — czasopismo poświęcone sprawom gospodarczym Palestyny i Bliskiego Wschodu — mies. — rok VII — red. J. Thon — Warszawa, ul. Fredry 10 — cena egz. 1·20 zł.

104. **Płock — Informator Turystyczny** Zw. Popierania Turystyki i Polskiego Tow. Krajoznawczego w Płocku — mies. — red. M. Jachnis — Płock, Stary Rynek 3 — cena egzem. 5 gr.

105. **Pobudka** — czasopismo społeczno-gospodarcze Związku Szlachty Zagrodowej — dwutygodnik — rok IV — red. T. Grochowski — Przemyśl, Katedralna 3 — pren. roczna 2 zł.

106. **Podhalańska Prawda** — niezależne czasopismo tygodniowe — rok I — red. T. Brzeziński — Nowy Sącz, Jagiellońska 46 — pren. roczna 8 zł.

107. **Polska** — wyd. Zw. Światowego Polaków z Zagranicy — tyg. — rok IV — red. W. Oszelda — Warszawa, Mazowiecka 1.

108. **Polska-Pologne-Poland-Polen** — Przegląd Turystyczny Ligi Popierania Turystyki i Polskich Kolei Państwowych — red. dr A. Zieliński — kwart. — Warszawa, Wydział Turystyki Min. Kom. al. Ujazdowskie 49 — bezpłat.

109. **Polska Gospodarcza** — wyd. przy poparciu Min. Przemysłu i Handlu oraz min. Skarbu, Rolnictwa i Reform Rolnych, Komunikacji, Poczt i Telegrafów — tyg. — rok XIX — red. nacz. C. Peche — Warszawa, Elektoralna 2 — pren. roczn. 60 zł.

110. **Polski Eksport - Import** — mies. — organ Koła Eksportowego przy Światowym Zw. Polaków z Zagranicy — rok II — red. L. Gałecki — Warszawa, ul. Nowy Swiat 24 — pren. roczna 15 zł.

111. **Polski Przemysł Restauracyjny** — oficjalny organ Centrali Chrześcijańskich Zrzeszeń Przemysłu Restauracyjno - Gospodniego R. P. — mies. — rok VI — red. S. Jędrzejczak — Warszawa, ul. Wspólna 10 — pren. roczna 3 zł.

112. **Pracownik Gastronomiczno-Hotelowy** — organ Zw. Zawodowego Kelnerów i pokrewnych zawodów w Polsce — mies. — rok II — red. S. Spyra — Katowice, ul. Kościuszki 2 — pren. roczna 3·60 zł.

113. **Przegląd Bydgoski** — czasopismo regionalne naukowo-literackie — periodyk — rok VI — red. dr T. Brandowski — Bydgoszcz, Biblioteka Miejska — pren. roczna 6 zł.

114. **Przegląd Gospodarczy** — organ Centralnego Zw. Przemysłu Polskiego — dwutygodnik — rok XIX — red. dr E. Rose — Warszawa, ul. Chmielna 2 — pren. kwart. 12 zł.

115. **Przegląd Podkarpacia** — Drohobycz - Borysław - Truskawiec — wychodzi 4 razy w tygodniu — — rok V — red. H. Springer — Drohobycz, Grunwaldzka 21 — cena egzem. 15 gr.

116. **Radostowa** — ilustrowany miesięcznik świętokrzyski — literatura, historia regionu, kultura — rok III red. mgr J. Pazdur — Kielce, pl. Walności 6 — pren. roczna 8 zł.

117. **Schlesischer Merkur** —organ für Industrie, Handel und Gewerbe — tyg. — rok XVIII — red. R. Berger — Cieszyn, pl. Sobieskiego 20 — pren. kwart. 5·50 zł.

118. **Samochód-Motocykl-Samolot** — miesięcznik poświęcony zagadnieniom motoryzacji — technika - praktyka - kronika - sport — rok V — red. K. Karaś — Poznań, ul. Mylna 19 — pren. roczna 6·50 zł.

119. **Turysta we Lwowie i Małopolsce Wschodniej** — wyd. Zw. Popierania Turystyki król. stol. Miasta Lwowa — dwumiesięcznik — rok I — red. T. Krzyżewski — Lwów, ul. Kilińskiego 4 — cena egzem. 15 gr.

120. **Tygodnik Jarosławski** — poświęcony sprawom miasta i powiatu — rok XXXV — red. L. Margel — Jarosław, ul Słowackiego 20 — pren. półroczna 5 zł.

121. **Wiadomości Gospodarcze** — miesięczny Biuletyn sprawozdawczy Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie — red. A. Jeziorański — Warszawa, Wiejska 10 — pren. roczna 10 zł.

122. **Wiadomości Turystyczne P. B. P. Francopol** (okręg poznańsko-pomorski) — mies. — rok I — red. J. Jagielski — P. B. P. „Francopol", agencja Poznań — bezpłatny.

123. **Wieś Poleska** — czasopismo zorganizowanej wsi — dwutygodnik — rok II — red. L. Skibiński — Brześć/Bugiem, ul. Pereca 20 — pren. roczna 2·50 zł.

124. **Wychowanie fizyczne** — miesięcznik poświęcony sprawom kultury fizycznej — organ Wychowawców Fizycznych, instruktorów i kierowników sportowych — rok I — red. W. Humen — Warszawa, ul. Myśliwiecka 3 — pren. roczna 9 zł.

125. **Zew Rzeszowa** — czasopismo społeczno- gospodarcze — wychodzi 3 razy w miesiącu — rok V — red. S. G. Mazurkiewicz — Rzeszów, ul. 3 Maja 9 — pren. roczna 3·50 zł.

PRZEGLĄD LITERATURY

Wydawnictwa nadesłane do Redakcji:

(ciąg dalszy)

85. **Cyprian T. dr** — Fotografowanie w podróży — poradnik fotograficzny. Poznań 1938 r. Księgarnia W. Wilaka, str. 47 — cena 1·50 zł.
86. **Dobrzycki Jerzy** — Kraków miasto polskiej chwały. Kraków 1938 r. Salon Malarzy Polskich, str. 48 — cena 90 gr.
87. **Ginsbert J. inż.** — Drogi żelazne Rzpltej. Warszawa 1938 r. Wydawnictwo M. Arcta, str. 167 — cena 12 zł.
88. **Na wodnym szlaku.** — Klub Kajakowy Wspólnoty Interesów. — Katowice 1938 r. Str. 64 — cena 1·85 zł.
89. **Koczorowski Z. C.** — Z biletem turystycznym w nieznane — obrazki z wędrówki turystycznej. Warszawa 1938 r. Odbitka z „Iskier", str. 58.
90. **Konkurs czystości, schludności domków i mieszkań dla letników od 1—30 sierpnia 1938 r.** — afisz wydany przez Związek Letniskowy Powiatów i Gmin wojew. Krakowskiego i Powiatową Komisję Letniskowo - Turystyczną. Kraków 1938 r.
91. **Kraj słońca i winnic — ciepłe Podole** — prospekt w języku polskim. Wydawnictwo Komisji Letniskowej Powiatów i Gmin woj. tarnopolskiego.
92. **Krajoznawstwo-Turystyka** — W świecie książek. Katalogi Księgarskie Nr. 1. Red. T. Zapiór. — Kraków 1938 r. Nakł. Krak. Koła Zw. Księg. Polsk. str. 88.
93. **Letniska Beskidu Niskiego — Dorzecze Wisłoki** — prospekt w języku polskim. Kraków 1938 r. Wydawn. Związku Letniskowego Powiatów i Gmin. Wojew. Krakowskiego.
94. **Mały Rocznik Statystyczny 1938 r.** — Warszawa 1938 r. Nakł. Główn. Urzędu Statystyczn., str. 406 — cena 1 zł.
    Do turyzmu odnoszą się tablice:
    Ruch cudzoziemców w 34 większych miastach i uzdrowiskach; Frekwencja w szkolnych schroniskach wycieczkowych; Frekwencja turystów w niektórych schroniskach górskich i nizinnych: Urządzenia sportowe; Przewozy turystów na P. K. P.; Letnie kolonie i półkolonie dziecięce; Wyjazdy z Polski za granicę.
95. **Mikulski J.** — O grodziskach w powiecie siedleckim. Siedlce 1937. Odbitka z „Głosu Podlaskiego", str. 33.
96. **Mikulski J.** — Kopiec Marszałka Piłsudskiego w Majówce na polach wsi Rzewuskiej Zawady. Siedlce 1938. Nakł. tyg. „Życie Podlasia", str. 22
97. **Ministerstwo Komunikacji** — Przepisy techniczne projektowania dróg. Warszawa 1938 r., str. 22.
98. **Muzeum Narodowe** — Przewodnik po Muzeum Narodowym w Warszawie. Warszawa 1938 r. Nakładem Minist. Komun., str. 16.
99. **Nawratil-Trybowska E.** — Wytyczne gospodarki uzdrowiskowo-turystycznej w Niemczech. Kraków 1938. Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr 11, str. 29 — cena 0·50 zł.
100. **Nawratil E., Trybowski Cz.** — Rabka i okolica oraz krótki przewodnik po Beskidzie Wyspowym i Gorcach. Kraków 1938 r. Nakładem Zakładu Zdrojowego w Rabce, str. 123 — cena 1 zł.
101. **Obozy wypoczynkowe stałe i wędrowne** Robotniczego Instytutu Oświaty i Kultury im. St. Żeromskiego. Lato 1938 r. — prospekt w języku polskim. Wyd. Komisji Wczasów R. I. O. K.
102. **Pabjan J.** — Kalendarz Regionalny woj. białostockiego 1938 r. Białystok. Zw. Pop. Turyst. Woj. białostock., str. 48.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: **Studium Turyzmu U. J.** — Redaktor odpow.: **Dr Stanisław Leszczycki.**
Miesięcznik wydawany z zasiłku Wydziału Turystyki Min. Kom.

Adres Redakcji i Administracji: **Kraków, Grodzka 64.** — Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

DES MOYENS MODERNES DE LA PROPAGANDE TOURISTIQUE.

Susciter l'envie de faire du tourisme sans ensuite la satisfaire, montrer les beautés d'un pays sans ensuite rendre possible de le voir et d'en jouir, c'est là, léser l'économie nationale. De cette façon les frais de publicité ne seront pas couverts par l'argent des touristes qui ne viendront pas. Et pourquoi ne viendraient-ils pas, ne se dirigeraient-ils pas vers le le pays X, dont nous parlons? Parce que de nos jours il faut donner aux touristes quelque chose pour leur argent. Il faut leur accorder des facilités: 1) techniques, 2) financières et économiques. — Ces facilités devraient leur être données: 1) avant le voyage, 2) pendant le voyage, pour le rendre le moins couteux et le plus agréable possible, 3) pendant le séjour afin de le rendre plus long par la diminution des frais de séjour, 4) pendant le voyage de retour, car il est à desirer que le touriste gard bon souvenir du pays qu'il a visité.

Examinons l'une après l'autre les facilités techniques et financières dont je viens de parler.

1) Il serait tout d'abord indispensable pour le développement du tourisme international de l'affranchir des antraves actuelles. L'abolition des restrictions monétaires est indispensable: un pays prohibitionniste est fatalement exposé à des répresailles. Le tourisme „national" ne peut couvrir les dépenses ni procurer au pays des devises étrangères.

L'abolition du passeport même et son remplacement sinon par une carte d'identité, au moins par le visa du passeport, constitue une des mesures de propagande touristique d'aujourd'hui. Le passeport collectif est la forme du passeport touristique la plus habituelle. On se débarrasse des entraves qui mettent en danger le développement du tourisme international, grâce aux titres de crédit touristique tels que les chèques de touriste, les lettres de crédit, les bons d'hôtels, les bons d'essence etc. Ils ont longtemps existé pour éviter au touriste une perte de temps ou des inconvenients monétaires.

2) Les rabais sur les prix des billets de chemin de fer ainsi que des paquebots de même que la création et la mise en vigeur des billets

touristiques, des billets de libre circulation, des billets kilométriques, des billets de „weekend“, voilà les mesures indispensables à prendre pour assurer au touriste le trajet le moins couteux possible et le plus confortable.

Les „trains populaires“ et avant tout les „trains touristiques internationaux“ propagent le mouvement des masses et assurent une clientèle aux entreprises de tourisme. On offre tout le confort desiré par la mise en circulation des „wagons-bar“, des „wagons de danse“, des „trains de verre“ et des „trains-piscines“. La Pologne vient d'inventer les „trains-hôtels“, ingénieuse combinaison des moyens de communication avec le logement, ce qui est susceptible de rendre service aux touristes de fortune moyenne.

On ne peut aussi oublier les „trains spéciaux“ de tourisme tels que les „trains des châteaux“, et des „monuments historiques“, trains du „Dimanche“, les „trains à destination inconnue“.

Les entreprises des communications maritimes ont perfectionné le confort des voyageurs, en admettant la création des billets à prix réduits, des „cabin class“ ou de la „classe unique“ ainsi que de la „deuxième économique“. La publicité commercial, en outre, vient nous offrir un excellent moyen de propagande touristique, par l'institution des „BUB“, inventés par la „Publivoyage“ de Genève. La „loterie touristique“, les primes sous l'éspèce de billets de chemin de fer constituent, de même, des moyens de propagande.

Les vacances à crédit assurent aux pauvres employés qui ont besoin d'une cure d'air, la joie de vivre pendent quelques jours dans la montagne ou au bord de la mer. C'est une des innovations les plus humanitaires.

3) Le séjour du touriste est rendu agréable grâce à l'institution des diverses cartes de touriste parmi lesquelles il faut citer les „cartes spéciaux“ polonaises, dont le porteur s'assure des rabais pendent son séjour à Varsovie, grâce à l'heureuse initiative de l'Orbis.

L'institution des „hôtels diurnes“, des hôtels „classe touristique“, de la „pension tourmenté“ (admirable invention hollandaise), voici encore des moyens dont la propagande touristique d'aujourd'hui fait usage pour assurer au touriste un séjour confortable.

Et les masses ouvrières? Le camping organisé, le camping collectif surtout leur donne la jouissance de la vie en plain air.

4) Les rabais ainsi que d'autres facilités techniques, tels sont les moyens que la propagande touristique emploi de nos jours pour développer le tourisme international. Photos, albums, tableaux, éditions de luxe, albums couteux, contenant les plus beaux récits glorifiant les beautés d'un pays, ne valent rien, si des mesures pratiques ne sont prises.

On m'objectera peut être que l'Italie continue ses éditions de grand luxe. Mais prenons comme exemple, l'édition officielle „Italie-voyages“, on y parle toujours des facilités techniques et financières accordées aux touristes. A côté d'une description de la région des lacs, il y a de renseignements sur les „bons d'hôtels”, l'Italie a su moderniser, ou, pour mieux dire, elle a su synchroniser sa propagande.

Il faut noter qu'en Grèce existent les „trains des excursionnistes“ avec des reductions très fortes, sur les prix des billets des chemins de fer de l'Etat Hellénique. En oûtre, on a institué des „billets du Dimanche“ à reduction sur les prix des billets des autobus reliants Athènes aux stations balnéaires de la côte Attique. A l'ocasion de la recente Exposition de Paris (1937) le Gouvernement hellénique a consenti des facilités techniques à ceux qui voulaient visiter l'Exposition.

La publicité, telle que nous l'avons connu par les éditions artistiques et littéraires a vécu. La propagande touristique d'aujourd'hui doit être basée sur les facilités financières et techniques, il faut qu'elle sache contenter le désir du déplacement que, augmente par rapport aux difficultés de la vie. La publicité, autrefois considerée comme le moyen le plus efficale pour attirer les visiteurs d'un pays n'est de nos jours qu'un moyen auxiliaire de la propagande synchronisée. L'édition d'une carte ou d'un guide est, naturellement. indispensable; il faut donner une boussole au voyageur. Ces renseignements les plus importants se rapportent aux rabais, aux facilités techniques et financières, dont j'ai parlé. J'ai expliqué mon point de vue dans mon ouvrage relatif*) à ce sujet.

Je suis convaincu, que ces mesures feront beaucoup pour attirer les touristes en Grèce. *Prof. Nicolas D. EGHINITIS.*

Z zagadnień turystyki w Szwajcarii.

Zainteresowanie gospodarczymi walorami turystyki w Polsce wzrasta, przy czym podkreśla się wagę przemysłu hotelowego w rozwoju tego ruchu. Dobrze jest dla ilustracji zdać sobie sprawę z niektórych zagadnień turystycznych w Szwajcarii, kraju, gdzie przemysł hotelowy kwitnie, a dochody z turystyki stanowią olbrzymie źródło dochodu społecznego. Dane poniższe otrzymano bezpośrednio z Wydziału Federalnego Poczt i Kolei Żelaznych w Bernie.

1) Liczba Turystów: Statystyka federalna turystyki egzystuje dopiero od r. 1933 — informacje za tym odnoszą się do okresu 1934—1937,

*) voir: Nicolas D. Eghinitis: „La propagande touristique d'aujourd'hui“. Athéyes 1937, pages 80, en grec.

zaznaczyć przy tym należy, że Statystyczne Biuro Federalne nie rozróżnia w swych publikacjach narodowości turystów.

	Przybyło: (ilość osób)	Nocowało: (ilość noclegów)
a) Turyści zagraniczni:		
1934	1.286.761	6.072.943
1935	1.2 4.404	6.088.410
1936	1.156.605	5.697.508
1937	1.593.450	7.946.100
b) Turyści szwajcarscy:		
1934	2.018.912	7.898.938
1935	1.914.604	7.972.657
1936	1.796.093	7.661.352
1937	1.914 907	7.932.640

Liczba turystów, którzy nocowali — zatrzymując się w hotelach, uważana jest za największą po wojnie, około 20—22 mil. (turyści zagraniczni i krajowi razem).

2) Znaczenie turystyki w bilansie płatniczym Szwajcarii. Wpływ z turystyki, t. zn. wpływy z obrotów uzyskanych od obcokrajowców, po potrąceniu wydatków turystów szwajcarskich za granicą, określa się przez specjalistów na sumę ok. 500 mil. frs. dla dobrych lat normalnych. Przyjmuje się przy tym, że około 60% tej kwoty otrzymują hotele za świadczenia (wydatki na mieszkanie i utrzymanie), reszta zaś 40% służy na pokrycie kosztów przejazdów i drobnych wydatków.

3) Ilość przedsiębiorstw hotelowych. Na podstawie dokonanego w roku 1929 spisu przedsiębiorstw hotelowych ustalono liczbę hoteli w Szwajcarii na 7.606 liczących razem 202.159 łóżek. Oto stan hoteli w Szwajcarii (dzieląc je wg. wielkości przedsiębiorstwa):

3.355	przedsiębiorstw	liczących	3	do	10	łóżek	—	razem	21.907	łóżek
1.724	„	„	11	„	20	„	—	„	26.528	„
1.560	„	„	21	„	50	„	—	„	51.947	„
674	„	„	51	„	100	„	—	„	49.672	„
161	„	„	101	„	150	„	—	„	20.198	„
66	„	„	151	„	200	„	—	„	11.938	„
32	„	„	201	„	250	„	—	„	7.464	„
10	„	„	251	„	300	„	—	„	2.762	„
24	„	„	powyżej		300	„	—	„	9.743	„

4) Organizacja propagandy turystycznej. Związek narodowy dla rozwoju turystyki powstał w roku 1917 z siedzibą w Zurichu, jest uważany za oficjalny Urząd turystyki narodowej szwajcarskiej Organ ten jest subwencjonowany przez Konfederację, lecz utrzymuje charakter przedsiębiorstwa prywatnego. Zarząd Państwowych Kolei Żelaznych utrzymuje od roku 1904 biuro propagandy w Bernie, które liczy wiele oddziałów za granicą (np. N. York, Paryż, Rzym, Praga, Stockholm, Berlin, Amsterdam, Bruksela, Londyn i Kairo). Daleko idąca wspólność pracy biura propagandy i Urzędu turystyki narodowej szwajcarskiej sprawiła połączenie obu instytucyj w roku 1933. Obecnie czynione są badania nad ewentualnym połączeniem obu instytucyj w jedną organizację wy-

łączną dla propagandy turystyki. W niektórych okręgach kraju, np. w les Grisons, l'Oberland bernois, w Szwajcarii środkowej itd. istnieją syndykaty lokalne, które w części prowadzą propagandę autonomiczną. Również Generalna Dyrekcja F. T. T. zorganizowała samodzielnie propagandę dla swego szerokiego okręgu autokarów alpejskich. Związek hotelarzy szwajcarskich, który ma siedzibę w Bazylei jest związkiem mającym na celu obronę interesów hotelarstwa, wydaje corocznie spis hoteli szwajcarskich. Turystyczny związek szwajcarski, mający stały sekretariat w Zurichu jest grupą reprezentującą wielkie interesy ekonomiczno-turystyczne. Stacje klimatyczne (związek stacyj leczniczych) zakłady naukowe, prywatne szkoły dla dzieci itd. utworzyły osobny związek narodowy w celu obrony ich poszczególnych interesów.

mgr. Zygmunt Filipowicz — Warszawa

NORMY KLIMATYCZNE MIEJSCOWOŚCI KURACYJNYCH W NIEMCZECH.

Jakkolwiek ustawy Związku Turystycznego Rzeszy, dotyczące uznania jakiejś miejscowości jako uzdrowiska, żądają dla niej odpowiedniego klimatu, to jednak w ustawie nie są one dotychczas określone dokładnie, nie istnieją bowiem sprecyzowane normy klimatyczne. Lukę w tej dziedzinie wypełnił poniekąd prof. Fr. Linke, jeden z czołowych bioklimatologów niemieckich z Frankfurtu nad Menem, który na podstawie swej długoletniej pracy nad mikroklimatem miejscowości leczniczych określił konieczne czynniki klimatyczne dla miejscowości pretendujących do miana uzdrowisk. Była to praca żmudna, pod uwagę wzięto bowiem kilkadziesiąt miejscowości w poszczególnych porach roku, zestawiając dane z odpowiednimi grupami chorób. Uzdrowiska wg. prof. F. Linke'go winny odpowiadać następującym wymaganiom:

1) Miejscowość kuracyjna nie może być wielkim miastem, nie może leżeć w okolicy przemysłowej. — Szkodliwe jest silne zanieczyszczenie powietrza oraz ciepłe bezwietrzne noce.
2) Miejscowość kuracyjna nie może leżeć w obniżeniu, na dnie kotliny wilgotnej i obfitującej w mgły; a) w letnich miejscowościach kuracyjnych mogą być w sezonie zanotowane mgliste poranki najwyżej przez 3 dni jako średnie miesięczne, natomiast w południe nie powinna być wogóle mgła notowana. b) w zimowych miejscowościach kuracyjnych może być najwyżej 10 dni z mgłą w godzinach rannych oraz 5 dni w godzinach południowych, jako średnie miesięczne.

3) Miejscowość kuracyjna, lub dzielnica kuracyjna nie może leżeć na przełęczy, grzbiecie lub szczycie góry, gdyż takie położenie naraża ją na wiatry i opary kompesacyjne. Winny ją otaczać wyższe pasma górskie stanowiące ochronę od wiatrów. Średnia prędkość wiatru, mierzona na wysokości 12 m nad powierzchnią gruntu, nie powinna przekroczyć 4 m/sek. Wyjątek stanowią miejscowości kuracyjne nadmorskie w lecie.

4) Miejscowość kuracyjna nie może leżeć w sferze silnych, zimnych, nocnych wiatrów górskich. Wiatry takie dominują przede wszystkim we wciętych dolinach a zwłaszcza na ich stokach zachodnich. Wpływają one ujemnie na samopoczucie kuracjuszy, doprowadzają łatwo do przeziębień, jeżeli osiągają szybkość większą niż 1,5 m/sek.

5) Stosunki orograficzne nie mogą jednak powodować stagnacji mas powietrza lub predysponować powstawanie nocnych mis zimnego powietrza. Stosunki takie zdarzają się w zatokach oraz w dolinach i kotlinach. Nocne, słabe wiatry górskie są b. korzystne i pożądane dla uzdrowisk.

6) Położenie miejscowości kuracyjnych nad poziom morza winno wynosić:

poniżej	60°	szer.	geogr.	nie	wyżej	niż	500
„	50°	„	„	„	„	„	1500
„	40°	„	„	„	„	„	2500
„	30°	„	„	„	„	„	3000

Dane te wynikają z doświadczenia, zbyt bowiem wielka wysokość nad poziom morza powoduje niskie temperatury powietrza oraz silne oziębienia nocne.

7) Średnia miesięczna dni z opadami większymi niż 1 mm nie powinna w czasie sezonu kuracyjnego przekroczyć 12.

Przytoczone normy o charakterze negatywnym uzupełnia prof. F. Linke dalszymi warunkami.

1) Miejscowość kuracyjna winna leżeć na stokach górskich lub terasach, zwróconych na południe, południowy zachód lub południowy-wschód, gdyż wszyscy kuracjusze szukają słońca i ciepła. Jedynie zimowiska muszą mieć ponadto do swej dyspozycji także stoki wystawione na północ dla dłuższego okresu uprawiania sportów zimowych.

2) Długość trwania usłonecznienia powinna przeciętnie wynosić:

w miejscowościach	kuracyjnych	letnich	— 200 godzin
„	„	wiosennych / jesiennych	— 120 „
„	„	zimowych	— 70 „

Intensywne usłonecznienie zwłaszcza jesienią, zimą i wiosną jest jednym z najważniejszych postulatów.

3) Od silnych, zimnych wiatrów powinno być uzdrowisko chronione przez lasy, pagórki lub sztuczne zasłony (parki, skwery, gęste rzędy drzew lub celowo wzniesione zabudowania). Ochrona ta winna w letnich miejscowościach kuracyjnych być zorientowana na zachód i północny zachód, w zimowiskach przeważnie na wschód i północny wschód.

4) Miejscowości kuracyjne powinny odznaczać się czystym powietrzem. Zarośla, rzędy drzew, skwery winny chronić dzielnicę kuracyjną przed kurzem unoszącym się z dróg komunikacyjnych. Zawartość pyłu mierzona pyłomierzem Ovens'a nie powinna nawet w południe przekraczać 500 cząstek na cm^3.

Przy precyzowaniu norm klimatycznych dla miejscowościach kuracyjnych uwzględnić należy także rodzaj i jakość chorób leczonych. Austriaccy uczeni kilkanaście lat temu na podstawie wielkości siły oziębiającej, mierzonej katatermometrem Hilla rozróżnili klimaty *pobudzające* i *oszczędzające*. Podział ten nie jest jednak wyczerpujący, gdyż brak jest dotąd dłuższej serii pomiarów oraz przyrządu samopiszącego przy katatermometrze, któryby dał ciągłość obserwacji. Celem ściślejszego odróżnienia poszczególnych rodzajów miejscowości kuracyjnych podał Linke następującą klasyfikację klimatów leczniczych:

Uzdrowiska letnie mogą posiadać trzy rodzaje klimatu:

1) Klimat silnie pobudzający: średnia temperatura lipca wynosi poniżej 17° C, silne są dzienne i nieperiodyczne wahania temperatury (w lecie, w dni pogodne ponad 15° C). Średnia prędkość wiatru, mierzona na wysokości 12 m nad powierzchnią gruntu winna wynosić do 3,5 m/sek., częstotliwość silnych wiatrów winna być znaczna. Powietrze musi być wolne od kurzu i pyłu. — Klimat ten spotyka się w Niemczech w kąpieliskach morskich i wysoko położonych miejscowościach Gór Średnich. Jedynie w kąpieliskach morskich może średnia prędkość wiatru dochodzić do 4,5 m/sek., o ile dzienne wahania temperatury w dni pogodne utrzymują się poniżej 7° C.

2) Klimat umiarkowanie pobudzający: średnia temperatura lipca winna wynosić od 17—19° C, przy nieco anormalnych dziennych wahaniach temperatury i nieco anormalnej długości usłonecznienia. Taki typ klimatu odpowiada niemieckim Górom Średnim.

3) Klimat oszczędzający: — średnia temperatura lipca powinna wynosić ponad 19° C, ale nie przekraczać 21° C, nieznaczne

winny być dzienne i nieperiodyczne wahania temperatury. Dobra ochrona przed wiatrami, zwłaszcza zachodnimi i północno-zachodnimi. Dla tego typu klimatu pożądane jest pewne zmętnienie atmosfery osłabiające bezpośrednie promieniowanie słońca. Ten typ klimatu spotkać można na zacisznych stokach u podnóża Gór Średnich oraz w okolicach chronionych na nizinach.

Dla miejscowości kuracyjnych zimowych wyróżniono dwa typy klimatu:

1) **Łagodny klimat zimowy**: średnia temperatura stycznia wynosi ponad 2° C przy normalnej długości usłonecznienia i bezwzględnej ochronie przed wiatrem. Klimat ten jest bardzo ważny dla utrzymania siły u ludzi starszych, rekonwalescentów oraz przy leczeniu katarów górnych dróg oddechowych. Ten typ klimatu w Niemczech nie jest spotykany.

2) **Klimat górski zimowisk i zimowych stacji klimatycznych**: średnia temperatura stycznia winna być niższa od — 2° C. Pokrywa śnieżna winna trwać conajmniej 60 dni, miesięczna zaś suma usłonecznienia ponad 70 godzin (nawet w miesiącach skrajnych), bardzo czyste powietrze (mniej niż 200 cząstek w 1 cm^3 w/g Ovens'a), miejscowość winna być osłonięta przed wiatrem (średnia prędkość wiatru do 2,5 m/sek). Bardzo charakterystyczne dla klimatu zimowisk są duże dzienne wahania temperatury spowodowane promieniowaniem dziennym i silnym wypromieniowaniem nocą.

Dla miejscowości kuracyjnych przeznaczonych na kuracje w miesiącach przejściowych pożądany jest wyłącznie klimat oszczędzający. Średnia temperatura kwietnia względnie października winna wynosić ponad 9° C, usłonecznienie ponad 120 godzin, wiatry winny być słabe. W Niemczech znaleźć można wiosenne miejscowości kuracyjne na zachodzie i południowym - zachodzie kraju, jesienne natomiast także u podnóża Gór Średnich, na wschodzie kraju oraz nad Bałtykiem.

Wyżej omówione postulaty i normy klimatyczne mają być podstawą dla ustawowego określenia klimatycznych walorów uzdrowisk w Niemczech. Ulegną one prawdopodobnie nieznacznym i drobnym zmianom mogą więc służyć jako przykład przeprowadzenia klasyfikacji miejscowości kuracyjnych.

Mgr Czesław Trybowski
Kier. Stacji Meteorologicznej w Rabce.

Ruch cudzoziemców w Finlandii.

Elementami zasługującymi na uwagę w badaniach nad ruchem obcych, poza ogólną liczbą przyjazdów i dni dobytu, są także: skład narodowościowy ruchu (sfera wpływu) oraz zróżnicowanie wg celu przyjazdu. Cztery te elementy są niezbędne przy ustalaniu znaczenia gospodarczego turystyki z za granicy. Brak któregokolwiek z nich przyczynia się czasem do mylnego interpretowania znaczenia ruchu. Liczba wydanych noclegów jest elementem podstawowym. Czas pobytu pozwala na wyróżnienie ruchu długo i krótko pobytowego, którego znaczenie gospodarcze jest różne. Daje możność także do wyodrębnienia ruchu weekendowego, który ostatnio staje się coraz bardziej popularny np. w Kanadzie lub Szwecji. Zróżnicowanie narodowościowe ruchu jest konieczne, gdyż siła płatnicza obywateli poszczególnych państw nie jest jednakowa. Obcy z państw sąsiednich przedstawiają mniejsze wartości dla turystyki z za granicy i powinni być w badaniach wyodrębnieni. Ogólna suma przyjazdów może stwarzać sugestie dużego znaczenia ruchu, rozpatrzenie jednak składu narodowościowego daje niejednokrotnie obraz zupełnie odmienny. Np. o Estonii, do której przybywa 99.775 obcych, a więc o kilka tysięcy więcej niż do Polski możnaby sądzić, że jest krajem turystycznym, tymczasem po rozpatrzeniu składu narodowościowego ruchu okazuje się, że 56,6°/₀ całego ruchu stanowią Łotysze, którzy zostawiają przeważnie kilka do kilkunastu koron na osobę. Cel podróży pozwala na wyróżnienie turystów, oraz wyeliminowanie ruchu handlowego i przyjezdnych poszukujących pracy. Niewiele państw dotychczas prowadzi statystykę ruchu obcych, która uwzględniałaby wszystkie te elementy. Do tych nielicznych należy Finlandia, która od szeregu lat unormowała statystykę turystyki z za granicy. Wyniki, opracowane przez dyr. Börje Sanberga, są publikowane rok rocznie przez Suomen-Matkat.

Liczba przyjazdów obcych do Finlandii rośnie z roku na rok bardzo szybko. Rok 1937 uzyskał 87.807 przyjazdów co stanowi 233,3 °/₀ w stosunku do 1932 r. Tabela I przedstawia rozwój ruchu w ciągu sześciu lat:

Tabela I.

Rok	liczba przyjezdnych	rozwój w °/₀
1932	37.631	100
1933	41.907	111,4
1934	52.823	140,3
1935	63.747	169,3
1936	77.001	204,6
1937	87.807	233,3

Skład narodowościowy ruchu, przedstawiony w tabeli II, wskazuje na dominującą rolę Szwedów, których w 1937 r. przybyło 31.119 osób,

co stanowi 35,4 % całego ruchu. Do liczniej reprezentowanych należą: Estończycy 11.766 osób (13.4%), Niemcy 10.670 osób (12.2%), Anglicy 10.212 osób (11.6%), oraz obywatele U. S. A. 7.683 osób (8,8%). Inne narodowości w liczbie 16.357 osób stanowią 18.6%.

Tabela II.

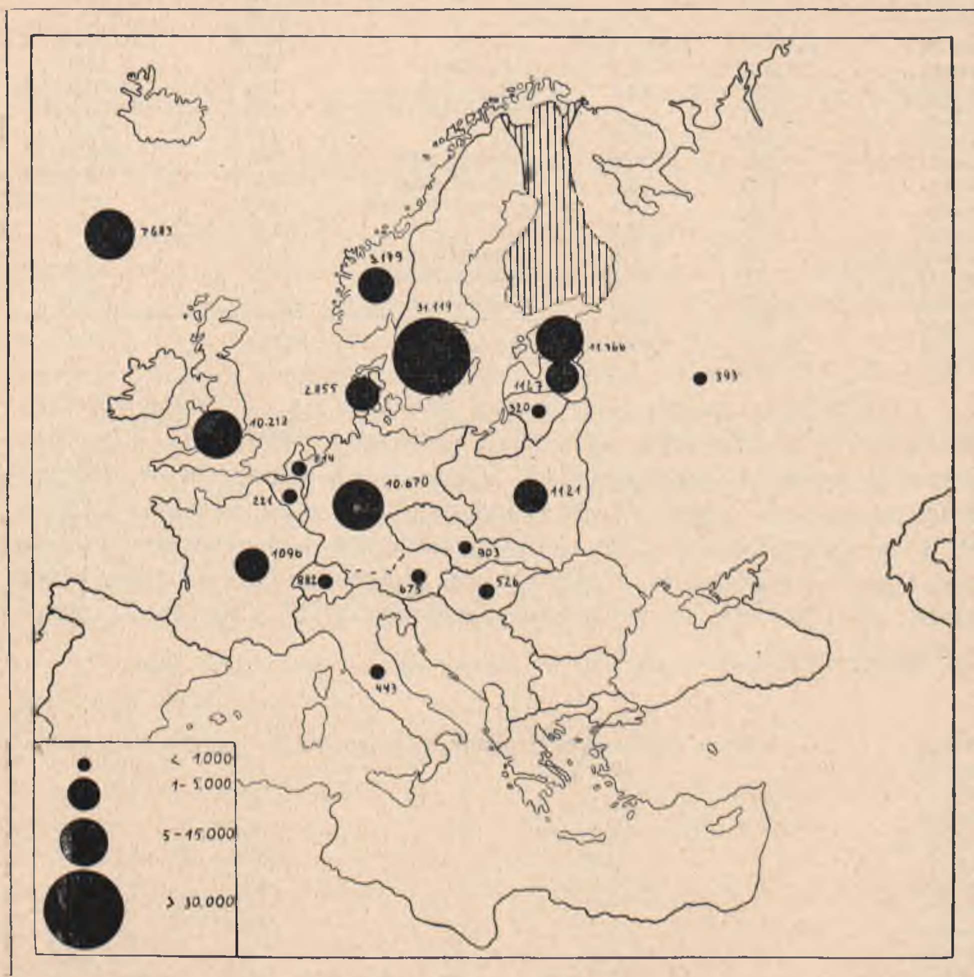
Narodowość	1937	1936	1935	1934	1933	1932
Szwecja	31.119	27.099	22.167	19.106	15.213	12.891
Norwegia	3.179	1.945	1.769	1.636	1.410	1.659
Dania	2.855	3 057	2.498	2.519	1.815	1.950
Estonia	11.766	10.160	8.363	6.839	7.002	6.015
Łotwa	1.127	1.147	869	882	668	659
Litwa	320	—	—	—	—	—
Polska	1.121	1.396	412	740	259	262
Węgry	526	491	271	194	123	86
Z. S. R. R.	393	534	700	641	582	531
Inni Rosjanie	303	225	218	222	206	258
Niemcy	10.670	9.755	7.764	6.228	4.496	4.286
Francja	1.096	1.065	1.021	781	713	749
Anglia	10.212	8.242	8.146	4.700	4.174	2.400
Holandia	814	987	757	762	352	—
Belgia	221	349	168	161	228	—
Szwajcaria	882	686	606	—	—	—
Italia	443	309	481	351	227	188
Austria	675	605	430	313	234	164
Czechosłowacja	903	647	506	367	260	152
Inne kraje Europy	656	877	533	993	572	951
U. S. A.	7.683	6.609	5.506	4 847	3.019	4.149
Inne kraje pozaeurop.	745	643	495	388	338	319
Nieznana	38	113	68	153	16	1
Razem	87.807	77.001	63.747	52.823	41.907	37.631

Skład narodowościowy w ciągu sześciu rozpatrywanych lat nie uległ większym zmianom, gdyż przyjazdy obcych wszystkich narodowości mniej więcej równomiernie wzrastały. Dla porównania przytoczono procentowy udział ważniejszych narodowości. W 1932 r. Szwedzi stanowili 34,3 %, Estończycy 16,0 %, Niemcy 11,4 % obywatele U. S. A. 11,0 % i Anglicy 6,4 %. Sfera wpływu Finlandii jest dość mała, jak to obrazuje załączona mapa, gdyż poza Stanami Zjednoczonymi, większa ilość obcych przyjeżdża tylko z państw Europy Północnej.

Przyjazdy rozkładają się w ciągu roku nierównomiernie. Najsilniej frekwentowane są miesiące letnie: czerwiec, lipiec i sierpień, które razem koncentrują 61.190 osób (69,7 %), natomiast na maj i wrzesień wypada 10.595 osób (12,1%), na pozostałych zaś siedem miesięcy tylko 16,022 (18,2%).

Wśród przyjezdnych większość stanowią turyści — 64.841 osób (1937 r.), co wynosi 73,8% całego napływu. Resztę stanowią handlowcy 8.602 (9,8%), szukający pracy 1.556 (1,9%), przejeżdżający tranzytem 6.789 (7,7%), oraz cudzoziemcy mieszkający w Finlandii 2.887 (3,3%), inni 1.247 (1,4%) i nieznani 1.885 (2,1%). Odsetek turystów wzrastał w ciągu sześciu omawianych lat stale, stanowiąc w 1932 r. — 59,7%, w 1933 r. — 62,0%,

Napływ obcych do Finlandii w 1937 r.

w 1934 r. — 65,8°/₀, w 1935 r. — 68,1°/₀, w 1936 r. — 71,6°/₀, oraz w 1937 r. — 73,8°/₀. Ponieważ procentowy udział nieturystów nie uległ większym zmianom, dowodzi to, jak i z powyżej przytoczonych liczb wynika, że ogólny silny wzrost ruchu nastąpił dzięki napływowi coraz nowych turystów, przyciąganych celową propagandą.

Tabela III przedstawia skład narodowościowy ruchu turystycznego oraz odsetki turystów w poszczególnych narodowościach. Wynika z tabeli, że największy odsetek ruchu turystycznego jest wśród przyjezdnych ze Szwecji (83,7°/₀) Anglii (82,9°/₀), Estonii (79,8°/₀), Polski (74,5°/₀) i U. S. A. (71,4°/₀), najmniejszy z Rosji Sowieckiej (6,4°/₀), z Austrii (36,1°/₀) i Holandii (43,6°/₀). Inne państwa dostarczają ponad 50°/₀ turystów.

Tabela III.

Państwo	ilość turystów	w % całego ruchu	Państwo	ilość turystów	w % całego ruchu
Szwecja	26.040	83.7	Holandia	355	43 6
Norwegia	1.909	60.1	Belgia	145	65 6
Dania	1.475	51.7	Szwajcaria	468	53.1
Estonia	9.390	79.8	Italia	257	58.0
Łotwa	584	51.8	Austria	244	36 1
Litwa	190	59.4	Czechosłowacja	544	60.2
Polska	835	74.5	In. kraje Europy	382	58.2
Węgry	295	56.1	U. S. A.	5.485	71.4
Z. S. R. R.	25	6.4	Inne kraje pozaeuropejskie	421	56.5
Inni Rosjanie	77	25.4	Nieznana	17	44.7
Niemcy	6.552	61.4			
Francja	686	62.6			
Anglia	8.465	82.9	Razem	64.841	73.8

Czas pobytu obcych jest liczony jako średnia z każdego miesiąca dla turystów i nieturystów oddzielnie. Przeciętny czas pobytu turystów, podany w tabeli IV, jest najdłuższy w miesiącach zimowych, w których osiąga przeciętnie ponad 19 dni w grudniu i styczniu, spadając poniżej 10 dni w lecie. Przeciętny czas pobytu nieturystów jest bardziej wyrównany i trwa w granicach od 8 do 13 dni. Przeciętny czas pobytu w ciągu całego roku jest dla turystów nieco mniejszy (10,5 dni) niż dla nieturystów (11,0 dni).

Tabela IV.

Miesiąc	przeciętny czas pobytu turystów	przeciętny czas pobytu nieturystów
styczeń	19.5	13.9
luty	18.1	11.5
marzec	13.6	12.6
kwiecień	15.4	10.6
maj	10.9	10.8
czerwiec	15.1	10.8
lipiec	9.2	11.2
sierpień	6.6	12.2
wrzesień	9.1	11.0
październik	12.0	10.2
listopad	16.3	9.0
grudzień	19.9	8,2
Cały rok	10.5	11.0

Ogólny czas pobytu obcych w Finlandii trwał w 1937 r. około 934 tys. dni, w tym pobyt turystów wyniósł ok. 681 tys. dni. W 1936 r. przeciętny czas pobytu wynosił dla turystów 10,1 dni, a dla nieturystów 11,7 co daje ogólną sumę pobytów około 813 tys. dni (turyści 557 tys. dni). Dochody z ruchu obcych oblicza dyr. Sanberg B. na około 230 mil. mk. fin. w 1937 r., co stanowi 26,7 mil. zł. Od r. 1936 nastąpił wzrost o ok. 20 mil. mk. fin. (2,3 mil. zł), co jeszcze silniej potwierdza stały wzrost znaczenia gospodarczego turystyki z za granicy.

Tadeusz Wilgat.

Konkursy czystości i schludności domków oraz mieszkań dla letników.

Walka o najprymitywniejsze warunki higieniczne i wygody dla letników we wsiach letniskowych i letniskach weszła już w fazę realizacji która może przynieść pożądane rezultaty. Zwrócono powszechnie uwagę na konieczność podniesienia stanu urządzeń domków włościan, wynajmowanych letnikom i przystosowywanie ich do wymagań przyjeżdżających.

Związek Letniskowy w Krakowie i Powiatowe Komisje Letniskowo-Turystyczne, oceniając wagę tych zagadnień, urządziły, dzięki subwencji Wydziału Turystyki Min. Komunikacji oraz Wydziałów Powiatowych woj. krakowskiego, konkurs czystości i schludności domków oraz mieszkań dla letników. Konkurs odbył się w pełnym sezonie i trwał od 20 czerwca do 26 września br. Wzięło udział w konkursie 498 uczestników z 20 gmin i gromad ośmiu powiatów woj. krakowskiego.

Poniżej zestawiono miejscowości, w których zostały zorganizowane konkursy czystości.

Powiat Żywiec		
Radziechowy	uczestników	173
Kasinka Mała	„	11
Dobra	„	10
Powiat Wadowice:		
Zawoja	„	9
Powiat Tarnów:		
Jastrzębia	„	10
Powiat Nowy Targ:		
Raba Wyżna	„	32
Orawka	„	11
Biały Dunajec	„	29
Białka	„	24
Powiat Limanowa:		
Olszówka	„	27
Raba Niżna	„	10
Powiat Nowy Sącz:		
Łącko i Czerniec	„	27
Barcice	„	20
Łomnica-Zdrój	„	16
Ptaszkowa	„	9
Powiat Gorlice:		
Szymbark	„	5
Powiat Myślenice:		
Osielec	„	20
Spytkowice	„	35
Łętownia	„	20

W pracach wstępnych przy organizacji konkursów czystości opracowano szczegółowy regulamin, wydano afisze, propagujące te konkursy (1.000 sztuk) i ulotki (3.000 sztuk) oraz broszurkę w zapoczątkowanym wydawnictwie Związku — „Biblioteka Letniskowa“ — opracowaną przez inż. A. Praczyńskiego i mgr S. Smolca p. t. „O porządkach w małym letnisku przed sezonem“. Poza tym wydano publikację p. t. „Letnisko a zimowisko“, w której omawiano budowę lodowni i projekt wzorowego ogródka działkowego.

Podczas trwania konkursu odbyły się liczne kontrole i objazdy, podczas których zbierano materiały do rozstrzygnięcia konkursu. Zwracano uwagę głównie na: ogólny wygląd domostwa, styl budowy, czystość budynków i zabudowań, gnojownię, ustępy, studnie, ogródki, wewnętrzny wygląd mieszkań i czystość wnętrza, umeblowanie, wygląd uczestników konkursu t. j. mieszkańców domu letniskowego.

Po ostatniej ocenie uczestników konkursu przez Komisję przyznano szereg nagród pieniężnych na ogólną sumę 1.300 zł, 18 nagród pocieszenia w postaci miednic, dzbanków, lamp, obrusów i t. p., 23 dyplomy uznania i tyleż listów pochwalnych.

Wyniki konkursu, a przede wszystkim ilość uczestników konkursu, świadczy o zrozumieniu wśród ludności wiejskiej dla akcji Związku i pozwala na przypuszczenie, że zapoczątkowana działalność w tym kierunku znajdzie naśladownictwo i przyniesie oczekiwane rezultaty.

dr Władysław Milata.

KRONIKA.

Belgia — Nowy urząd dla popierania turystyki. — Belgijski Minister Komunikacji powołał do życia urząd, którego zadaniem jest wprowadzanie w czyn wszystkich rozporządzeń, mających na celu wzmożenie ruchu turystów obcych do Belgii. Pierwszym zadaniem nowoutworzonego biura będzie opracowanie karty turystycznej, do której będą przywiązane zniżki na kolejach belgijskich, zniżki przy uzyskiwaniu wizy paszportowej i inne ułatwienia. Z. T.

Egipt — Organizacja ruchu turystycznego w Egipcie. — Generalny dyrektor Urzędu Turystycznego w Egipcie wydał szereg zarządzeń dla usprawnienia obsługi ruchu turystycznego.

Przede wszystkim należy wymienić rozporządzenie o cenach wstępów do muzeów (wydatna obniżka), zmianę płac dla tłumaczy, wydanie wykazu pensjonatów i cen noclegów, udzielenie subwencji na urządzanie imprez turystycznych. Poza tym powiększono liczbę policji drogowej i portowej oraz uregulowano sprawy paszportowe wprowadzając szereg ułatwień wizowych dla turystów przybywających do Egiptu. Wydano szereg zarządzeń mających na celu walkę z żebractwem, z przygodnymi tłumaczami oraz z uliczną grą hazardową. O. B.

Francja — Specjalności gastronomiczne na wystawie światowej w New Yorku. — Francja przykłada wielką wagę do propagowania specjalności gastronomicznych jako do jednej z najważniejszych atrakcji turystycznych kraju. Najlepszym tego dowodem jest fakt, że na wystawie światowej w New Yorku jedna sala pawilonu francuskiego będzie poświęcona propagandzie francuskich win oraz innych specjalności gastronomicznych.

Przygotowania do sezonu zimowego. — W związku z nadchodzącym sezonem zimowym Francuski Związek Narciarski obok innych zarządzeń przygotowawczych postanowił rozesłać ankietę w sprawie wypadków na nartach oraz sposobów zapobiegania im.

Wycieczki „Pokoju". — Biuro pydróży' „Francuska Kampania Turystyczna" urządza pod tytułem „Voyages de la Paix" wycieczki o dwóch rozmaitych trasach, które wiodą przez miejscowości, gdzie Hitler prowadził rozmowy i konferencje z zagranicznymi mężami stanu. Z. T.

Holandia — Union Internationale des Organes Officiels de Propagande Touristique. — Związek powyższy został założony w r. 1924 celem koordynowania pracy narodowych związków turystycznych. Niedawno ukazała się broszura („Necessité de la Collaboration Internationale en faveur du Tourisme“), będąca pierwszym sprawozdaniem z dwunastoletniej działalności tego Związku.

Z projektem utworzenia Związku wystąpiła pierwsza Holandia. Projekt Holandii znalazł gorące poparcie w krajach europejskich tak, że już w następnym roku (1925) „Union Internationale des Organes Officiels de Propagande Touristique“ liczyło 19 członków. Coroczny zjazd (kongres) odbywa się kolejno w krajach należących do tej organizacji.

Ze sprawozdania wynika, że Związek wprowadził międzynarodowe przepisy tyczące wielkości afiszów propagandowych (1 m. × 0·62 m.), druków propagandowych — ulotek (0·12 × 0·205) i prospektów (0·10 × 0·205). Opracowano przepisy, tyczące bezpłatnego rozwieszania plakatów propagandowych na stacjach kolejowych. Z inicjatywy Związku wydrukowano i wydano zbiorowy prospekt państw należących do związku p. t. „Europe Calling“, przeznaczony dla U. S. A. Podjęto również organizację propagandowych pogadanek radiowych. Związek przyczynił się również do zniesienia cła za materiały propagandowe. Ustalono również wymagania stawiane przewodnikom i tłumaczom w poszczególnych krajach, wprowadzono jednakowe wzory dla statystyki ruchu turystycznego, które dają państwom przegląd wyników propagandy turystycznej za granicą.

Sprawozdanie zawiera również program dalszych prac Związku, które będą polegały na próbach zwiększenia ruchu turystycznego między Europą a innymi częściami świata, na uproszczeniu względnie na zupełnym zniesieniu opłat granicznych dla turystów. Program przewiduje wspólną walkę z wszelkimi przeciwnościami, które utrudniają rozwój międzynarodowego ruchu turystycznego. O. B.

Madagaskar — Rozwój turystyki na Madagaskarze. — Wzrastający ruch turystyczny na Madagaskarze spowodował, iż konserwator „Muzeum Królewskiego“ wydał przewodnik, w którym między innymi podaje dla turystów przybywających samolotami 145 terenów nadających się do lądowania. Tego rodzaju wskazówki świadczą, iż współczesny turysta pragnie tracić jak najmniej czasu na dojazd. Poza tym przewodnik zawiera szereg wskazówek praktycznych dla turystów oraz opis najciekawszych miejscowości i atrakcji turystycznych.

Niemcy — Ruch dzienny turystów w schroniskach alpejskich. — Obliczono, iż liczba turystów, którzy przebywali w schroniskach w Alpach Niemieckich, a nie zostali objęci statystyką turystów pozostających na noc, wyniosła za rok ubiegły około 1,25 mil. osób. Z tej cyfry na Alpy Północne przypada około 930 tys. gości, na Alpy Centralne 305 tys., oraz na Alpy południowe 15 tys.

Działalność organizacji „Kraft durch Freude“. — Od początku swego istnienia do chwili obecnej urządziła organizacja „Kraft durch Freude“ 60.000 wycieczek krajowych w których wzięło udział ok. 19 milionów osób. Ponadto urządzono 400 morskich podróży do Norwegii, Portugalii, Italii, Afryki oraz na Maderę i Azory z 500.000 uczestników.

Norwegia — Wzrost ruchu turystycznego. — Na dorocznym posiedzeniu rady Krajowego Związku dla Popierania Turystyki w Norwegii stwierdzono wzrost ruchu turystów zagranicznych w roku ubiegłym o 20%. Dochody dotychczasowe z tegoż ruchu za rok 1938 są obliczane na 80 mil. koron.

Szwajcaria — Spadek ruchu turystycznego i jego przyczyny. — Od dłuższego czasu pisze się o spadku ruchu turystycznego w Szwajcarii, podając najrozmaitsze tego przyczyny. Notuje się ten spadek nietylko w dziedzinie przemysłu pensjonatowo-hotelowego, ale również w ruchu pasażerów na kolejach. Liczba pasażerów w sierpniu bieżącego roku na Kolejach Związkowych wyniosła 9,018.000 w stosunku do 9,745.000 w sierpniu r. ub. Dochody zaś z ruchu pasażerskiego spadły z 14,3 mil. fr. s. w sierpniu ub. r. na 13,2 mil. w sierpniu r. b. Jako jedną z przyczyn tego spadku, zarówno w dziedzinie ruchu turystycznego jak i ruchu tranzytowego przez Szwajcarię, podaje „Der Fremdenverkehr“ prasową akcję szwajcarską, wyrażającą się w szeregu artykułów skierowanych przeciw totalizmowi zarówno Niemiec jak i Italii. Jego zdaniem akcja ta spowodowała znaczny spadek turystów z Niemiec i Italii. Z. T.

PRZEGLĄD LITERATURY

Wydawnictwa nadesłane do Redakcji:

(ciąg dalszy)

103. **Bissaga Teofil dr** — Geografia kolejowa Polski z uwzględnieniem stosunków gospodarczo-komunikacyjnych. Warszawa 1938 r. Wydawnictwa Techniczne Ministerstwa Komunikacji, Nr 9, str. 277 — cena 3·50 zł.
104. **Chętnik Adam** — Myszyniec. Nowogród pod Łomżą 1938 r. Str. 58.
105. **Czudek Andrzej** — Ochrona przyrody w w województwie Śląskim. Kraków 1938 r. Nakładem Państwowej Rady Ochrony Przyrody, str. 216.
106. **Estreicher K.** — Kraków. Przewodnik dla zwiedzających miasto i okolice. Wyd. III rozszerzone 1938 r. Nakł. Gebethnera i Wolffa, str. 397 — cena 5 zł.
107. **Hrebeniuk A.** — Kraków. Wydanie II. Kraków 1938 r. Nakładem Księgarni „Nauka i Sztuka", str. 82 — cena 1 zł.
108. **Lato pod Warszawą.** — Informator uzdrow.sk, letnisk i osiedli podstołecznych pod red. Podoskiego J. 1938 r. Nr. 1—2, kwartał II i III, str. 167 — cena 2 zł.
109. **Leszczycki Stanisław** — Wytyczne gospodarki uzdrowiskowo-letniskowej w Karpatach. Kraków 1938 r. Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr. 12, str. 26 — cena 0·50 zł.
110. **Mapa Dniestru od Halicza do Okopów św. Trójcy dla użytku kajakowców.** Stanisławów 1938 r. Wydawnictwo Okręgu Ligi Morskiej i Kolonialnej w Stanisławowie — cena 0·80 zł.
111. **Mączyński F.** — Kościół Najświętszej Panny Marii w Krakowie. Kraków 1938 r. Nakładem Gebethnera i Wolffa, str. 127 — cena 2 zł.
112. **Pietraszewski J.** — Sandomierz — przewodnik po mieście. Sandomierz 1938. Nakł. Sandomierskiego Oddz. P. T. K., str. 63.
113. **Polskie Biuro Podróży „Orbis".** — Informator Podróżniczo-Turystyczny rok V. Warszawa 1938/39. Str. 224 — cena 1 zł.
114. **Referowski W.** — Okno Wystawowe. 189 rycin i tablica barwna. Książnica Atlas Lwów-Warszawa 1938 r. str., 186 — cena 11 zł.
115. **Rzeźniecki W.** — Bydgoszcz i powiaty: Bydgoski, Szubiński i Wyrzyski. — Mała encyklopedia turystyczna. Bydgoszcz 1938 r. Wyd. Zw. Pop. Tur. w Bydgoszczy, str. 338 — cena 2 zł.
116. **Strzelecki J., Chmielewski J.** — Planowanie regionalne w okręgu warszawskim. Działalność Biura Planowania Regionalnego Okręgu Warszawskiego w okresie 1930—1938. Warszawa 1938 r., str. 57.
117. **Szkolne Schroniska wycieczkowe,** t. XII. Warszawa 1938 r. Wyd. Min. W. R. i O. P. str. 114 — cena 1 zł.
118. **Szostak E., Wilgat T.** — Klucz znaków dla szczegółowych map turystycznych. Kraków 1938. Komunikaty Studium Turyzmu U. J. nr 7., str. 24 — cena 0·60 zł.
119. **Wielkopolska letniskiem** — afisz — wyd. L. P. T., Zw. Pop. Tur. w Poznaniu i P. K. P.
120. **Zarys monograficzny** powiatu turczańskiego oraz opis miejscowości letniskowo-turystycznych. Lwów 1938 r. Nakł. Związku Letniskowo-Turystycznego „Bieszczady" powiatów i gmin wojew. lwowskiego — cena 1 zł.
121. **Zieliński A. dr** — Jak opracować turystyczne wydawnictwa propagandowe. Instrukcja dla redaktorów i wydawców do użytku samorządowych Kom. Letn. Tur. Warszawa 1938 r. Nakł. Zw. Pow. R. P., str. 35 — cena 1·50 zł.
122. **Ziemia Częstochowska.** — Tom II. 1938 r. Wydawnictwo Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie, str. 270.

Z. N.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: Studium Turyzmu U. J. — Redaktor odpow.: Dr Stanisław Leszczycki.

Miesięcznik wydawany z zasiłku Wydziału Turystyki Min. Kom.

Adres Red. i Admin.: Kraków, Grodzka 64, tel. 216-89.— Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

DIE ORGANISATION DES FREMDENVERKEHRS IN FINNLAND.

Erst in den letzten beiden Jahrzehnten, seitdem Finnland seine Selbständigkeit gewann, kann man von einem eigentlichen Fremdenverkehr in Finnland reden. In dieser verhältnismässig kurzen Zeit hat sich der Fremdenverkehr von einem geringen Anfang zu einem bedeutenden volkswirtschaftlichen Faktor entwickelt.

Während man die Resultate des einheimischen Fremdenverkehrs nur schätzungsweise und nicht ziffernmässig feststellen kann, ist der vom Auslande hereinkommende Touristenstrom mit zuverlässiger Genauigkeit der Statistik zugänglich, da jeder ausländischer Reisende ein kurzgefasstes Frageformular betreffs Zweck und Dauer der Reise bei der Einreise auszufüllen hat.

Der Zuwachs der ausländischen Reisenden während der letzten sechs Jahre geht aus folgenden Zahlen hervor:

1932 . .	37.631
1933 . .	41.907
1934 . .	52.823
1935 . .	63.747
1936 . .	77.001
1937 . .	87.807

Von der Gesamtzahl der Reisenden im Jahre 1937 waren 64.841 Touristen im eigentlichen Sinne des Wortes. Die grösste Zahl der Fremden trifft in den drei Sommermonaten Juni, Juli, August ein, mit einer bedeutenden Hochfrequenz im Juli. Die Durchschnittsdauer des Besuches der Reisenden während des ganzen Jahres wird auf 10—11 Tage berechnet. Das Amtliche Statistische Zentralbüro in Helsinki schätzt die Einnahmen von dem ausländischen Fremdenverkehr in Finnland im Jahre 1937 auf 230 Mill. Finnmark.

Eine alle Zweige des Fremdenverkehrs umfassende zentrale Organisation besteht bisher noch nicht. Die verschiedenen Organisationen arbeiten getrennt für die Förderung des Fremdenverkehrs auf ihrem speziellen Gebiet, doch ist heute ein reges Interesse für eine grössere Konzentration vorhanden und selbstverständlich besteht eine von den Um-

ständen bedingte Zusammenarbeit zwischen den verschiedenen Organisationen. Im Jahre 1935 wurde ein Staatskomitee für die Untersuchung der Fremdenverkehrsverhältnisse in Finnland ernannt, das 1937 dem Staatsrat einen eigehenden Bericht über die Ergebnisse der Untersuchungen und einen Vorschlag zur Neuorganisation des Fremdenverkehrs einreichte. Die Staatsmacht hat den wachsenden Wirtschaftszweig jährlich tätiger unterstützt.

Die ideelle Organisation zur Förderung des Fremdenverkehrs ist der Touristenverein in Finnland, Suomen Matkailijayhdistys, der schon 1887 gegründet wurde um „durch Förderung des Tourismus die allgemeinen Kenntnisse von Land und Volk zu erweitern“ und dessen Tätigkeit alles umfasst, was das Reisen und Wandern in Finnland erleichtert und erweitert. Solange Finnland noch unter fremder Oberhoheit stand, war die Tätigkeit des Vereins in mancher Hinsicht beschränkt und gewann nur bescheidene Ausmasse. Eine freie und grosszügige Wirksamkeit entfaltete sich erst nachdem Finnland 1917 seine Selbständigkeit erlangt hatte. Die rasche Entwicklung danach auf allen wirtschaftlichen Gebieten erstreckte sich auch auf den Fremdenverkehr.

Da das Land dünn bevölkert ist und die schönsten landschaftlichen Sehenswürdigkeiten zum grossen Teil in abgelegenen Gegenden liegen, müssen sie durch Schaffung von Verkehrs- und Unterkunftsmöglichkeiten erst dem Fremdenverkehr erschlossen werden. Wo private und lokale Initiative versagte, hat der Staat unterstützend eingegriffen und in verschiedenen Teilen des Landes Hotels und Herbergen gebaut. So entstanden z. B. die alten Staatshotels am Imatra und auf Punkaharju. Ein grosser Aufschwung in dieser Arbeit setzte vor ca. 10 Jahren ein, als der Touristenverein, unterstützt vom Staat, ein umfassendes Programm aufstellte und gleich an dessen Ausführung ging. So ist es das Verdienst des Touristenverein, dass z. B. das entlegene Lappland und das dünnbesiedelte Ostkarelien dem Fremdeverkehr zugänglich gemacht worden sind. Autostrassen, Wege und Touristenherbergen wachsen in die entferntesten Gegenden hinein, wo die Natur, noch unberührt, dem Touristen den ganzen Zauber der Wildnis entgegenbringt.

Die heutige Tätigkeit des Touristenvereins umfasst einerseits eine im ganzen Lande gemachte Propaganda für den Tourismus und die hierfür nötige Aufklärungsarbeit sowohl durch Druckschriften als durch persönliche und schriftliche Auskünfte bei Anfragen, anderseits die Errichtung und Pflege der in den verschiedenen Teilen des Landes gelegenen Touristenherbergen und -gaststätten. Ausserdem bewirtschaftet der Touristenverein durch eine Zweigorganisation einen Teil der Bahnhofsrestaurants im Lande. Dass der Arbeit des Touristenvereins von einem grossen Teil der Bevölkerung Interesse entgegengebracht wird, beweist

die verhältnismässig grosse Anzahl von Mitgliedern, die im Anfang dieses Jahres auf 21.258 stieg, wobei 633 Vertreter im ganzen Lande tätig sind und 23 Ortsabteilungen die besonderen touristischen Interessen der betreffenden Gegenden wahrnehmen. Ausser einer kleinen Anzahl unbewirtschafteter Hütten für einfache Unterkunft während Wanderungen durch unbebaute Landstriche, besitzt und verfügt der Verein über 18 Touristenherbergen und 3 Restaurants, die teils das ganze Jahr hindurch, teils nur während des Sommers bewirtschaftet werden. Von der Beliebtheit dieser Herbergen, die an sich durch ihre Organisation und ihre Lage in den landschaftlich fesselndsten Gegenden Sehenswürdigkeiten sind, zeugen die grossen Besucherzahlen, die stets im Wachsen begriffen, im Jahre 1937 für 48.594 Übernachtungen benutzt wurden.

Der Touristenverein wird von einer 12-köpfigen Direktion und einer aus 23 Mitgliedern bestehenden ratgebenden Versammlung geleitet. Die Staatsunterstützung im Jahre 1938 war im Ganzen 6.820.000 Finnmark, wovon 5.300.000 für Neubauten bestimmt sind.

Eine Schwesterorganisation des Touristenvereins ist der Verkehrsverband „Finnlandreisen“ („Suomen-Matkat“), der 1930 ins Leben gerufen wurde, um den Fremdenverkehr des Landes besonders durch die Entwicklung des Verkehrs aus dem Auslande zu fördern. Die Tätigkeit umfasst alle Formen der Fremdenverkehrspropaganda und jetzt ist der Verband die zentrale Organisation für die Verkehrspropaganda Finnlands im Auslande. Seine Mitglieder bestehen aus Städten, Landsgemeinden, Instituten, Verkersgeseltchaften, Reisebüros, Hotels, Restaurants, Geschäften u s. w., die ein Interesse an dem Wachsen des Fremdenverkehrs haben. An der Spitze des Verbandes steht ein Vorstand von 24 Beisitzern und ihren Vertretern und eine Direktion von 6 Mitgliedern mit ihren Vertretern. Einige Mitglieder des Vorstandes werden von den Ministerien des Äusseren und des Verkehrswesens sowie von den Staatsbahnen ernannt, wodurch die Staatsmacht ihren Einfluss auf die Führung der Tätigkeit erhält. Der Staatsbeitrag betrug dieses Jahr 500.000 Finnmark.

Obgleich die Organisation des Touristenvereins das ganze Land umspannt, sind noch einige davon unabhängige lokale Touristenvereine entstanden, die nur für die Förderung des Fremdenverkehrs in ihrem eigenen Landesteile arbeiten. Solche sind Varsinais-Suomen Matkailuyhdistys (Der Touristenverein für Eigentliches Finnland) mit dem Hauptsitz in Turku, im Jahre 1930 gegründet, Ahvenanmaan Matkailuyhdistys (Der Touristenverein der Ålandinseln) mit dem Hauptsitz in Mariehamn auch im Jahre 1930 gegründet und Etelä-Pohjanmaan Matkailuyhdistys (Der Touristenverein Süd-Ostrobothniens) mit dem Hauptsitz in Vaasa, im Jahre 1932 gegründet. Den Tourismus unter den Arbeitern fördern und wecken als Zentralorganisation der 1938 gegründete Verband Työväen

Matkailuliitto in Helsinki sowie die Vereine Helsingin Työväen Matkailuyhdistys und Hämeen Työväen Matkailijayhdistys (Der Touristenverein der Arbeiter von Helsinki und von Häme).

Das erste vollständige Reisebüro in Finnland wurde durch die Initiative der Staatsbahnen, Dampfschiffsgesellschaften und den Touristenverein in Finnland im Jahre 1909 gegründet. Im Jahre 1923 wurde das Büro in eine Aktiengesellschaft umgebildet und ist seitdem unter dem Namen Suomen Matkatoimisto Oy. (Finnlands Reisebüro A. G.) tätig. Das Büro hat ausser dem Hauptkontor eine Zweigniederlassung in Helsinki und Vertreter in den grösseren Städten. Private, kleinere Touristenbüros sind mit der Zeit verschiedentlich im Lande entstanden. Eine vollständige Reisenbürotätigkeit wird jedoch nur noch von dem 1935 gegründeten Reisebüro Matkatoimisto Oy. Kaleva in Helsinki ausgeübt. Ein privates Unternehmen, das jedoch zum Teil dem Staatsausschuss des Unterrichtsministeriums für Exkursionen untersteht, ist das Schulreisebüro Koulumatkailutoimisto, das Gruppenreisen im In- und Auslande arrangiert und besonders für Empfang und Unterkunft von Gruppenreisenden in Finnland sorgt.

Da dem freien, sportlichen Fahren und Wandern als volkserzieherischer Faktor grosse Bedeutung beigemessen wird, ist von seiten des Staates eine höhere Organisation für diese Art des jugendlichen Fremdenverkehrs geschaffen worden. Es ist der Staatsausschuss des Unterrichtsministeriums für Exkursionen (Opetusministeriön Retkeilylautalunta), der, wie der Name besagt, zunächst nur Exkursionen von Schülern umfasste, wo jedoch nunmehr in den ihm unterstehenden Organisationen alle Formen von Gruppenfahrten vertreten sind. Auf sein Initiative entstand das vorhin erwähnte Schulreisebüro 1921.

Da einem weitgehenden Wanderverkehr immer noch grosse Schwierigkeiten bei der Beherbergung entgegenstehen, wurde 1935 eine Organisation zur Beschaffung von Jugendherbergen (Suomen Retkeilymaja järjestö) gegründet. Dieser Organisation sind die meisten Jugend- und Touristenverbände des Landes angeschlossen, so dass die Anzahl der einzelnen Vereine auf ca. 3.800 steigt mit insgesamt ca. 220.000 Mitgliedern. Diese Organisation ist das Verbindungsglied zwischen allen im Lande wirkenden Jugendverbänden und setzt sich die Aufgabe, Jugendherbergen zu beschaffen und alle Mitglieder zur Wanderkultur zu erziehen. Diese Organisation ist auch das Verbidungsglied nach Aussen indem sie den internationalen Jugendverbänden angehört und die Verbindung mit entsprechenden Organisationen im Auslande aufrecht erhält.

Um der Weiterentwicklung des Fremdenverkehrs in Finnland neue Impulse zu geben, wird im November dieses Jahres ein nationaler Fremdenverkehrskongress in Helsinki abgehalten werden, zu dem Teilnehmer

von allen verschiedenen Gebieten des Fremdenverkehrs, wie Verkehrsgesellschaften, Hotels, Touristenvereinen, Städte u. s. w. aus dem ganzen Lande geladen werden, um durch gemeinsame Beratungen Neuerungen und Verbesserungen einzuführen und hauptsächlich um den Repräsentanten der verschiedenen Zweige des Fremdenverkehrs Gelegenheit zu gemeinsamen Überlegungen zu geben und dadurch zu einer konzentrierteren Fremdenverkehrspolitik zu gelangen. Es ist der erste Kongress dieser Art in Finnland. Die Initiative dazu ging von dem Verkehrsverband „Suomen-Matkat" aus.

Im Hinblick auf die 1940 in Helsinki stattfindende Olympiade haben alle Fremdenverkehrsorganisationen ein umfassendes Erweiterungsprogramm aufgestellt und wenn die politischen Verhältnisse nicht hindernd in den Weg treten, wird die Entwicklung des Fremdenverkehrs in Finnland allen Anschein nach in den nächsten Jahren einen fühlbaren Aufschwung erleben. *Dr Karin Dieckmann.*

Suomen-Matkat-Helsinki

Geograficzne rozprzestrzenienie narciarstwa na kuli ziemskiej.

Artykuł niniejszy został opracowany na podstawie rozprawy dr Waltera Strzygowskiego „Skilauf in anderen Erdteilen". wydrukowanej w „Skileben in Österreich", Wien 1937.

Przegląd terenów i sposobów uprawiania sportu narciarskiego w różnych częściach świata podano w formie podróży na nartach dookoła ziemi, biorąc sobie za punkt wyjścia Pireneje, przy czym celowo pominięto znane tereny narciarskie w Europie.

HISZPANIA. Stoki północne Pirenejów odwiedzane są dość licznie przez narciarzy francuskich, natomiast stoki południowe z powodu ciepłego, suchego klimatu oraz znacznego oddalenia od osiedli ludzkich, mają dla narciarstwa mniejsze znaczenie. Jedynym większym miastem jest Barcelona, to też przeważnie katalońskie związki narciarskie opiekują się nielicznymi schroniskami w tej części gór. Madryt posiada własne tereny narciarskie w Sierra Guadarrama. Mimo, że góry te są gołe i kamieniste, to jednak pokrywa je od grudnia do marca zupełnie wystarczająca warstwa śniegu. Na stokach najwyższego wzniesienia Pico de Penalara odbywają się zawody narciarskie o mistrzostwa Hiszpanii. Tereny narciarskie Andaluzji są w Sierra Nevada. Najwyższy szczyt Veleta (3460 m) jest aż do lata do wysokości 2800 m po stronie N pokryty śniegiem i bywa często jeszcze w tej porze roku odwiedzany przez narciarzy. Z Grenady, położonej u stóp tych gór, wiedzie piękna autostrada na wysokość ponad 2000 m. Nad stromymi przepaściami rozciągają się

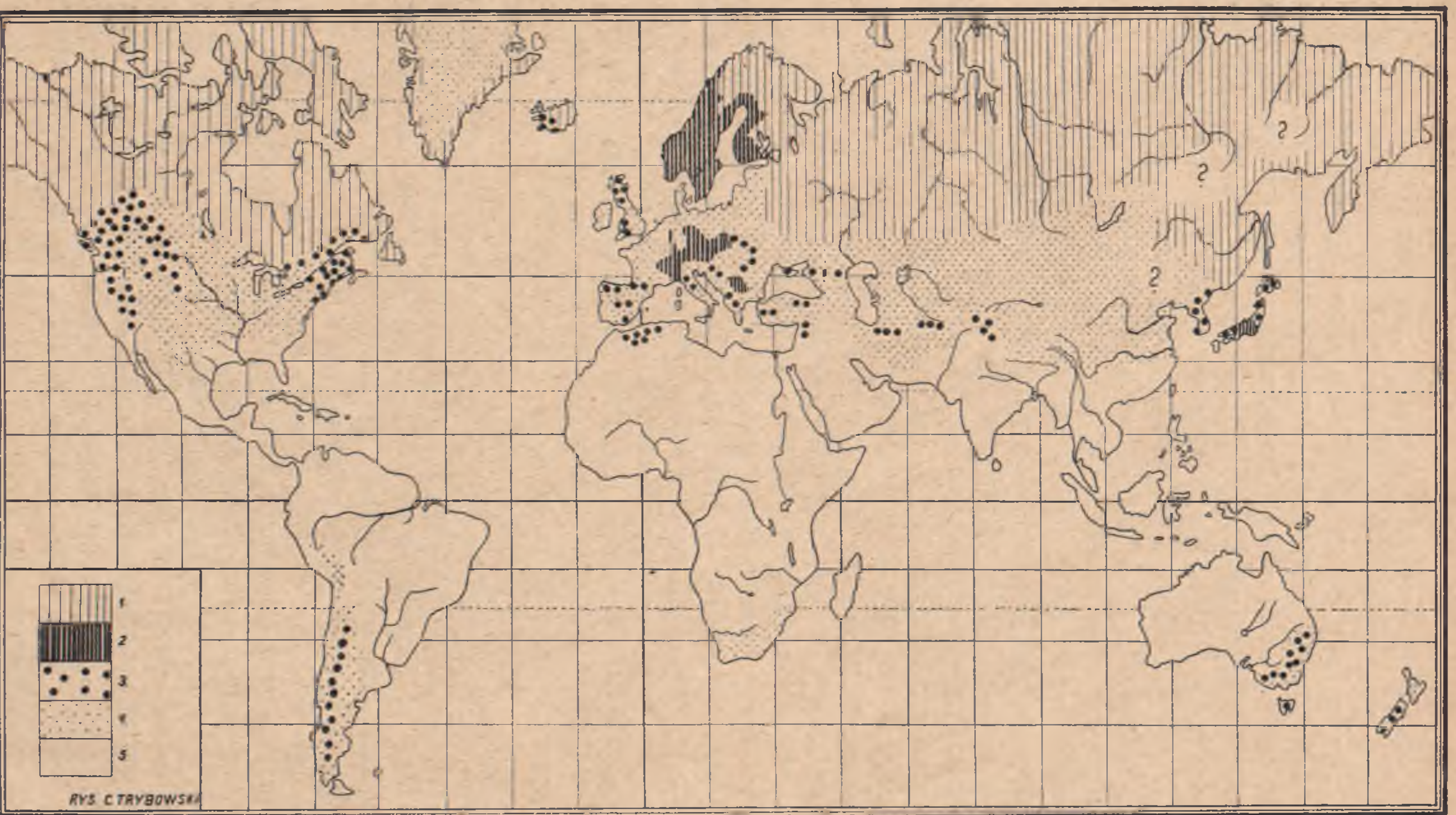
pola narciarskie, dostępne przez 5 miesięcy. Zbudowane są tam dwa schroniska. Dzięki doskonałej komunikacji można dniem jeździć na nartach a wieczór spędzać wśród palm i drzew cytrynowych mauretańskich ogrodów Granady.

AFRYKA. Tereny narciarskie spotyka się w Algerskim Atlasie. Algerię zaznajomili z narciarstwem trzej Norwegowie w 1907 r. a obecnie istnieją tam 3 związki narciarskie z 700 członkami. Z Algieru (stolicy) wyjeżdża się na niedzielę lub na kilka dni pod szczyty Atlasu. Zwłaszcza Col du Chrea (1550 m) posiada dobre tereny narciarskie (są to częściowo lasy świerkowe bez podszycia). Oprócz Europejczyków próbują również Arabowie jazdy na nartach, ubrani w swe codzienne białe stroje. Podobnie jak w Andaluzji, zdarzają się wypadki, że w ciągu jednego dnia można jeździć na nartach i zwiedzać winnice.

Podobne stosunki istnieją w Marokku. Śnieg pada rzadko, ale zato w ogromnych ilościach, tak że często tworzy się w górach trzymetrowa warstwa, która jednak leży tylko przez kilka godzin lub dni. Śnieg puszysty zmienia się na firn b. szybko co spowodowane jest wielkimi różnicami temperatur klimatu pustynnego. Przez dzień śnieg jest wilgotny, nocą tworzy się twarda skorupa. Europejczycy a zwłaszcza Francuzi, urządzają w tych stronach kursy narciarskie. Wysoki Atlas posiada bezsprzecznie najlepsze warunki narciarskie, nie został dotąd jednak spowodu trudnego dostępu dla narciarzy „odkryty". Poza tym są w Afryce tereny narciarskie na równiku. Olbrzymie wulkany Afryki Wschodniej, Kenia i Kilimandżaro, sięgające ponad 5000 m wys., posiadają szereg małych lodowców, pokrytych śniegiem przez znaczną część roku. Pierwszy raz w 1912 r. wybrali się na nartach na Kilimandżaro dwaj członkowie Monachijskiego Klubu Narciarskiego. Pola firnowe nad równikiem są trudno dostepne, narciarz, zaopatrzywszy się poprzednio w sprzęt narciarski w Europie, musi dojechać pociągiem do miasta Nairobi, stamtąd odbyć dłuższą trasę samochodem, a następnie bagaż i narty „załadować" na murzynów i przebyć piechotą 40 km przez lasy bambusowe w góry.

AMERYKA PÓŁNOCNA. W Ameryce Północnej istnieją 3 ośrodki narciarskie. Pierwszy stanowi północna Kanada i Alaska, gdzie nart używają Eskimosi-Indianie i nieliczni biali ze względów praktyczno-komunikacyjnych. Narciarstwo sportowe uprawia się w górach północno-wschodnich U. S. A. (Appalachy) oraz w górach dalekiego zachodu. W t. zw. „Nowoangielskich Stanach" jest kilka grup górskich, których stoki w dole pokryte są gęstymi lasami, nad którymi górują wysokie niezalesione szczyty. Krajobraz gór podobny jest do Szwarzwaldu i Karkonoszy. Narciarstwo rozwinęło się tu w latach powojennych a zwłaszcza od 1930 r. Uprawiają go przede wszystkim członkowie nowojorskich i bostońskich klubów narciarskich. Darmouth-Kolegium w Hanowerze koło Bostonu

Mapka przeglądowa terenów narciarskich świata.

Legenda: 1. Narciarstwo jako codzienna potrzeba życiowa, 2. Narciarstwo jako sport powszechnie uprawiany, 3. Narciarstwo uprawiane tylko przez mieszkańców miast i obcokrajowców, 4. Obszary z opadami śnieżnymi w zimie, ale bez znaczenia dla narciarstwa, 5. Obszary na których pokrywa śnieżna pojawia się jedynie na niektórych wysokich szczytach górskich.

uchodzi za kolebkę narciarstwa amerykańskiego. Góry obfitujące w śniegi, są bardzo oddalone od wielkich miast, dlatego towarzystwa kolejowe uruchamiają już od szeregu lat (1930 r.) pociągi popularne dla narciarzy (w 1936 r. przewiozło Bostońskie Towarzystwo Kolei około 24.000 narciarzy w Appalachy). Nowojorskie domy towarowe prowadzą oddzielne działy dla sportu narciarskiego, sprowadzając sprzęt z Niemiec, Szwajcarii i krajów północnych Europy. Sfery kupieckie popierają usilnie „gorączkę narciarstwa" (n. p. dom towarowy w Bostonie skonstruował sztuczny stok pokryty tłuczonym lodem, celem próbowania sprzętu sportowego, a w Nowym Jorku spotyka się pola „śniegu" z boraksu, na których urządza się skoki konkursowe).

W okolicach N. Jorku i Bostonu znajdują się okolice pagórkowate, odpowiednie dla krótkich wycieczek. Ludzie dysponujący większą ilością czasu, wyjeżdżają pociągami w góry. Góry U. S. A. są znacznie zalesione, różnice wysokości dochodzą do 1000 m, schroniska buduje się dopiero w ostatnich latach, to też zatrzymują się narciarze przeważnie w zimowiskach położonych u stóp gór. Z tych powodów wytworzył się w Nowoangielskich Stanach specjalny typ narciarstwa. Narciarze nie odbywają większych wycieczek w góry, tylko jeżdżą po dobrze znakowanych trasach narciarskich wśród lasów oczyszczonych z podszycia. Każda miejscowość ma w okolicy kilka takich tras (trails). Są one przeważnie krótkie i dlatego możliwe do odbycia kilkakrotnego w ciągu dnia. Niektóre trasy (loops) obfitują w wielkie łuki prowadzące do punktu wyjściowego. Dla bardziej wprawnych istnieją strome zjazdy (runs), prowadzące z bezleśnych partii gór. Na stoku znanej góry Mt. Waschington w górach White Mountains (Appalachy) istnieje olbrzymi kar polodowcowy, który jest doskonałym terenem narciarskim. Dalej na zachód leżą góry Green Mountains, składające się z kilku łańcuchów. Grzbietem biegnie droga turystyczna dla narciarzy z licznymi zjazdami bocznymi, oczyszczonymi z kamieni i innych przeszkód przez amerykańskie drużyny robotnicze. Najwyższy szczyt (1460 m) Mt. Mooshillock wznosi się o 200 m ponad granicą lasów. W górach tych w dolinie leży ulubiona miejscowość sportów zimowych Woodstock w stanie Vermont. Zbudowanych tam jest 5 wyciągów dla narciarzy.

Kilka zimowisk istnieje w Górach Średnich Adirondacks (stan N. Jork) z zimowiskiem Lake Placid na czele, znanym z Olimpiady zimowej w 1932 r. Tu wybudowali zamożni Amerykanie, liczne prywatne wille. Mimo to, że najwyższe szczyty sięgają do 1600 m, okolica nie obfituje w śnieg i dlatego rozwój narciarstwa jest b. słaby. W Lake Placid oczyszczono wszystkie trasy „trails", Amerykanie bowiem są wygodni i wolą niemęczący sposób uprawiania sportu. Warunki śnieżne gór odpowiają krainom podalpejskim.

W Kordylierach istnieją doskonałe tereny narciarskie, które jednak nie zostały jeszcze „odkryte". Góry te zajmują obszar 20 razy większy niż Alpy, ciągnąc się od 37 równoleżnika (Sycylia) aż do koła podbiegunowego. Na południu tylko najwyższe szczyty pokryte są śniegiem. Im bardziej na północ, pokrywa śnieżna schodzi coraz niżej, a w Kanadzie zimą utrzymuje się już wszędzie śnieg.

W obrębie gór o nieograniczonych możliwościach narciarskich spotyka się zaledwie kilka zimowisk, które powstały dzięki propagandzie tow. kolejowych. Miejscowości dla narciarstwa najodpowiedniejsze nie są jeszcze należycie wykorzystane, trudno dostępne i pozbawione urządzeń turystycznych. W zachodniej Ameryce Pn. narciarstwo uprawiają wyłącznie tylko mieszkańcy miast w okolicach, do których można dojechać koleją lub autem. Dlatego narciarstwo rozwija się tylko w pobliżu miast, na stokach zachodnich gór Rocky Mountains i wyjątkowo w niektórych zimowiskach we wnętrzu gór. Najlepiej uśnieżone tereny narciarskie z najpiękniejszymi zjazdami nie są jeszcze wykorzystane. Właściciele hoteli, leżących w miejscowościach zimowych obecnie uczęszczanych, starają się zapobiec ich rozwojowi. Jeszcze w zimie 1931 32 góry odwiedziło niewielu narciarzy, wyposażonych w prymitywny naogół sprzęt. Oprócz prostego zjazdu nie znali oni prawie ewolucji, dopiero kurs narciarski zorganizowany w tym roku przyniósł dobre rezultaty.

W tym czasie rozwijało się narciarstwo w innych częściach kraju o wiele lepiej, a przede wszystkim w północno-zachodnich stanach zamieszkałych przez licznych Skandynawów, którzy z zapałem szerzą rodzimy sport. Tereny narciarskie na zachód od Denver „odkryli" Norwegowie, którzy zbudowali tam 40-metrowej wysokości skocznię, oraz drugą w okolicy Colorado.

Doskonałe tereny narciarskie z najpewniejszymi warunkami śnieżnymi położone są w okolicy Banff nad kanadyjską koleją transwersalną. Krajobraz i wysokości względne podobne są do spotykanych w Alpach Centralnych, mimo że doliny otaczają często strome ściany skalne, a dna zajmują rozległe jeziora. Od listopada do maja utrzymuje się na większych wysokościach „puch", brak tu bowiem okresów tajania, mimo silnego usłonecznienia. Jeszcze lepsze tereny znajdują się w odległości kilku dni podróży od wspomnianej kolei, są dotąd jednak nie uczęszczane. Leżą one na wysokości 3.700 m i nadają się jako punkt docelowy dla większych wycieczek. Dla terenów położonych nad wybrzeżem Pacyfiku brak jeszcze dokładniejszych map, a niektóre szczyty są zupełnie nieznane. Wycieczki narciarskie urządzane w te strony mają charakter ekspedycji kilkudniowych z jucznymi zwierzętami. Narciarstwo w Kanadzie ograniczone jest narazie do sfery wpływu szos automobilowych w Vancouver, Tocoma, Portland Seattle. Narciarze są zrzeszeni w związ-

kach, stworzonych przeważnie przez Norwegów. W dni wolne wyjeżdżają autami lub autobusami nad granicę śniegu i spędzają dzień na zjazdach po okolicznych stokach. Ulubionym celem większych wycieczek jest wulkan Mt. Rainier (3.494 m), położony około 100 km na południe od Seattle (Kanadyjski Semmering), ze wspaniałymi zjazdami.

W okolicach wielkich miast Kalifornii ogranicza się zimowa szata śnieżna do wysokich regionów gór Sierra Nevada, dokąd wyjeżdżają autem narciarze z hoteli położonych na dnie dolin. Autostrady dochodzą w tych górach do wysokości 2.600 m i dopiero w czerwcu są wolne od śniegu. Najwyższe szczyty mogą oczywiście zdobywać tylko turyści-narciarze, gdyż brak tu schronisk. W samym San Francisko odbywały się także skoki konkursowe, ale na śniegu sprowadzonym z gór Sierra.

AMERYKA POŁUDNIOWA. W Ameryce Środkowej tylko najwyższe stożki wulkaniczne sięgają do granicy śniegu. Trwalszą pokrywę śnieżną, utrzymującą się od połowy maja do listopada, napotykamy dopiero w środkowym Chile. Początki narciarstwa datują się tu od 1932 r., a obecnie istnieją w stolicy 3 związki narciarskie. Z Santiago można w ciągu godziny dojechać do dobrych terenów narciarskich, mieszczących się na zachodnich stokach Andów. Tereny narciarskie znajdują się koło Portilio, nad koleją prowadzącą przez Andy. Ponieważ jednak pociągi kursują tu tylko 4 razy na tydzień, narciarze wynajmują sobie po każdym zjeździe drezynę i podjeżdżają nią w górę. Szczyt Andów Aconcagua został przed 2 laty zdobyty na nartach.

O 400 km na południe od Santiago w okolicach Chillan znajdują się wspaniałe tereny narciarskie, położone na wysokości 1300 m u stóp grupy gór wulkanicznych koło Recinto, znanego kąpieliska siarczanego w Chile, doniedawna jeszcze w zimie zupełnie nieodwiedzanego. Podejście na wulkan Chillan (około 2000 m) należy do najbardziej interesujących wycieczek narciarskich.

Do Patagonii i Ziemi Ognistej, gdzie są najprawdopodobniej najlepsze tereny narciarskie Ameryki Południowej, narciarze jeszcze nie dotarli. Zaznaczyć jednak należy, że rząd argentyński czyni obecnie starania, by i te obszary udostępnić dla narciarzy.

NOWA ZELANDIA. Alpy Nowozelandzkie, sięgające do wys. 2400 i 3700 m, posiadające liczne lodowce, przypominają krajobrazowo wschodnie Alpy Centralne. Narciarstwo jest tu dopiero w stadium rozwoju, brak jeszcze zupełnie schronisk i kolejek górskich. Mimo to istnieje kilka związków narciarskich. Najpopularniejszym miejscem wypadowym jest góra Mt. Cook (2780 m). Narciarstwo w Nowej Zelandii ma zapewnioną przyszłość.

Dok. nastąpi.

Mgr Elfryda Trybowska

KRONIKA.

Belgia — Pociągi „teatralne“. — Może niezbyt szczęśliwa nazwa na imprezę, którą od kilku lat urządza Touring Klub Belgijski. Polega ona na tym, że na pewne przedstawienia teatralne i operowe w Brukseli organizuje się z miejscowości położonych w pobliżu stolicy pociągi popularne. W cenę przejazdu wliczony jest bilet do teatru.

Rozwój turystyki rowerowej. — Belgia jest krajem o dużym nasileniu ruchu rowerowego czego dowodem jest stale wzrastająca liczba pojazdów. Liczba rowerów w Belgii wzrosła z 1,615.855 w 1927 r. do 2,625.187 w 1937 r. Dzięki inicjatywie sekcji kolarskiej Touring Klubu Belgijskiego powstała sieć dróg przeznaczona wyłącznie dla użytku cyklistów, o łącznej długości 3.350 km. Z. T.

Francja — Jarmark gastronomiczny. Od 1920 r. urządzany jest w Dijon piętnastodniowy jarmark gastronomiczny, który cieszy się z każdym rokiem coraz większym zainteresowaniem. Jarmark nie ma charakteru wystawy, gdyż nie mieści się tylko w specjalnych stoiskach, lecz obejmuje całe miasto. Wszystkie restauracje, stołownie a nawet domy prywatne prowadzą przez czas trwania jarmarku kuchnię regionalną, obmyślaną przez specjalny komitet techniczny. T. W.

Rozwój sportu łowieckiego. — Do atrakcyj turystycznych Francji należą również tereny łowieckie. Sport myśliwski jest we Francji bardzo rozpowszechniony, czego dowodem jest cyfra 500.000 członków Francuskiego Związku Łowieckiego. Ilość myśliwych we Francji wynosi według przybliżonych obliczeń 1,500.000 w stosunku do 230.000 myśliwych w Niemczech.

Budowa lotniska w Cannes. — W krajach o dużym nasileniu ruchu turystycznego oddawna już zrozumiano, że przy dalszej rozbudowie sieci lotniczej w danym kraju musi się wziąć pod uwagę połączenie komunikacją lotniczą większych uzdrowisk, stacyj klimatycznych oraz nadmorskich kąpielisk z wielkimi miastami. Ostatnio we Francji kąpielisko Cannes otrzyma w niedługim czasie odpowiednio wyposażone lotnisko, przez co zostanie skrócony czas podróży na Lazurowe Wybrzeże, zwłaszcza na trasie Londyn—Paryż—Cannes. Z. T.

Polska — Kredyty na budownictwo letniskowe. Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych przyznało na r. b. kredyty na budownictwo letniskowe we wsiach w wysokości 300.000 zł.

Przepisy o prowadzeniu przemysłu gospodniego — wydane zostały w dniu 15. XI. br.

Szwajcaria — 7-y międzynarodowy kongres w sprawie schronisk młodzieżowych odbędzie się w tym roku w Szwajcarii w zamku Rotberg, koło Bale, przerobionym na nowoczesne schronisko. Dalsza część kongresu będzie odbywać się w Baden i Lucernie. Przedstawiciele 25 krajów będą obradować nad zagadnieniami technicznymi, związanymi z organizacją ruchu młodzieży i zakwaterowaniem wycieczek. T. W.

Wysokogórska służba radiotelefoniczna. — W ostatnich czasach powstało ciekawe połączenie między schroniskami wysokogórskiemi w Alpach szwajcarskich (w grupie Jungfrau). Połączenie to przeprowadzono między „Konkordiahütte“ a „Jungfraujoch“. Oba schroniska otrzymały stacje krótkofalowe nadawczo-odbiorcze. Za pewną opłatą (ustaloną przez pocztę) można uzyskać połączenie między powyższymi schroniskami. W dalszym ciągu ma również powstać połączenie radiotelefoniczne między „Holandiahütte“ a „Jungfraujoch“. Połączenia te mają wielkie znaczenie przede wszystkim dla komunikatów klimatologicznych oraz akcji ratowniczej.

U. S. A. — Amerykański przemysł hotelowy w lipcu 1938 r. — Według danych statystycznych stwierdzono w lipcu 1938 r. znaczny spadek ruchu turystycznego. Już w miesiącu czerwcu dał się on zauważyć wyjąwszy Chicago i Detroit. Ogólna frekwencja zmniejszyła się o 55% w porównaniu z 1934 r. i osiągnęła minimum w przeciągu ostatnich trzech lat. Spadek ruchu przypisuje się ogólnemu położeniu gospodarczemu, czasowemu zamknięciu niektórych fabryk automobilowych oraz długotrwałej złej pogodzie. Mimo to ceny pokoi utrzymały się na tej samej wysokości, a nawet w niektórych miejscowościach podwyższono je o 1%. O. B.

„SWISSAIR"

Centrala prospektów w Szwajcarii.

W czasie tegorocznej wycieczki Związku Ziem Górskich do krajów alpejskich, miałem sposobność zapoznania się z organizacją oraz urządzeniami turystycznymi w Szwajcarii. Szczególnie liczne dane udało mi się uzyskać w Urzędzie Turystycznym (Schweizerischer Fremdenverkehrsverband) w Zürichu dzięki uprzejmości dyr. dr W. Hunzikera i kierownika komisji studiów dr Kurta Krapfa, oraz w Centrali Propagandy Turystycznej (Schweizerische Verkehrszentrale), której zwiedzenie ułatwił mi sekretarz E. C. Schwarzembach. Między innymi zwiedziłem również Centralę Prospektów (Schweizerische Prospektzentrale) w Zürichu dla zapoznania się z racjonalnym kolportażem i organizacją akcji propagandowej na terenie Szwajcarii. W niniejszym artykule chcę podać schemat prac centrali prospektów, gdyż może ona być uważana za wzór racjonalnej organizacji w tej dziedzinie pracy.

Gospodarka turystyczna w Szwajcarii rozwinęła się dopiero w ostatnim 50-leciu, a uzyskane doświadczenia w tym okresie są niezmiernie pouczające dla wszystkich krajów prowadzących gospodarkę turystyczną, a szczególnie dla Polski niedostatecznie jeszcze do niej przygotowanej, gdyż dzisiejszy stan ruchu turystycznego można porównywać mniej więcej z ruchem w Szwajcarii przed 50 laty. Współcześnie w Szwajcarii bardzo znaczne kwoty przeznacza się rocznie na propagandę zagraniczną i wewnętrzną, w niej zaś największą pozycję stanowią wydawnictwa. Wydatki na propagandę niektórych miejscowości (np. Lucerna) dochodzą do 500 tys. zł. rocznie, co odpowiada około połowie sumy jaką rozporządza Polska. Wydawanych jest co rocznie setki prospektów o wielotysięcznych nakladach. Poziom wydawnictw jest b. wysoki, druk kosztowny, dlatego poczęto również troską otaczać kolportaż wydawnictw, pragnąc materiał propagandowy rozprowadzać jak najracjonalniej. Kilkakrotnie badano wysokość nakładów poszczególnych wydawnictw, dla dostosowania nakładu do zapotrzebowania. Doświadczenia zdobywane w ciągu wielu lat wykazywały, iż za wiele marnuje się pieniędzy, za wiele jest wydawnictw turystycznych, nakłady są za wysokie lub za niskie (co powoduje drugi nakład), rozprowadzenie niedostateczne, dlatego rok rocznie biura podróży paliły olbrzymie stosy makulatury. Studia prowadzone przez fachowców nad organizacją propagandy doprowadziły do wyniku, iż nie-

odzowna jest centrala, którąby zajęła się właściwym rozprowadzeniem materiałów po całym kraju i zagranicą. Nie oddano tego jednak urzędowi, gdyż to doprowadziłoby do przepełnienia jego piwnic i składów, lecz zawiązano prywatną spółkę handlową, która przyjęła z czasem rolę centrali oficjalnej. Podejście handlowe spółki (Schweizerische Prospektzentrale „Swissair“) skierowało kolportaż i organizację propagandy na właściwe tory.

Schemat prac tej centrali przedstawia się następująco. W roku bieżącym na terenie Szwajcarii znajduje się w obiegu 8010 różnych prospektów i wydawnictw propagandowych, z których każdy otrzymał numer nadany mu przez centralę i pod tym numerem kursuje pomiędzy centralą a biurami podróży, placówkami informacyjnymi i t. p. Podstawą finansową centrali są opłaty pobierane od prospektów rozsyłanych, które wynoszą 50 do 200 fr. szw. od wydawnictwa. Tą drogą uzyskana kwota 800 tys. do 1 mil. fr. szw. wystarcza na jej utrzymanie. Instytucje wydające prospekty chętnie kwotę tę wpłacają, gdyż centrala daje im gwarancję należytego rozprowadzenia materiałów propagandowych. Centrala posiada wielkie magazyny, w których za porządkowymi numerami zgromadzone są nadesłane prospekty. Posiada również w Zürichu główne biuro zaopatrzone w magazyn podręczny, zawierający zaledwie po kilka egzemplarzy danego wydawnictwa. Wydaje szczegółowy katalog prospektów, który jest podstawą pracy. Prospekty znajdujące się w głównym biurze (dostępnym dla szerokiej publiczności) oraz w biurach turystycznych posiadają przyczepione numery porządkowe. Z chwilą, gdy dany prospekt wydaje się klijentowi, odpina się numer, wkładając go do koperty zaadresowanej wprost do magazynów centrali. Po dniu pracy, kiedy większa liczba prospektów została wydana, odsyła się korektę z numerami do magazynu, który według przysłanych numerów wybiera nowe prospekty, ponownie je oznacza i odsyła do biura. W ten sposób biuro posiada zawsze kompletny materiał informacyjny, nie jest zaś przeładowane większymi zapasami (z 8 tys. wydawnictw). Przed sezonem, kiedy ruch w biurach jest szczególnie silny, prospekty w większej ilości trzyma się na ladach i półkach dostępnych dla publiczności, przy czym formalność związana z numerowaniem i segregowaniem materiałów bywa pominięta. Dzięki tej prostej organizacji znana jest ogólna liczba wydanych prospektów, każde biuro posiada niewielkie zapasy w zależności od zapotrzebowania, uzupełnianie wydanych egzemplarzy jest bardzo proste, pozwala to na kontrolę rozprowadzanego materiału, oraz na określanie wysokości nakładu, dzięki czemu osiąga się maksymalną oszczędność. Wydaje się tylko tyle materiałów propagandowych, ile skalkuluje się w czasie danego sezonu. Rozprowadzenie terytorialne materiałów (wykazy wydanych prospektów poszczególnym biurom) pozwala na zorientowanie się w „sferze wpływu“

danej miejscowości, co z kolei pozwala na ułożenie nowej kampanii propagandowej w obszarach dotąd niezainteresowanych daną miejscowością. W ten sposób uzyskuje się doskonale i oszczędnie zorganizowaną akcją propagandową.

Bardzo interesujący jest katalog prospektów Szwajcarskiej Centrali. Obejmuje on: numer wydawnictwa, nazwę miejscowości, nazwę hotelu, schroniska lub sanatorium reklamującego się oddzielnie, przy czym podana jest cena pensjonatu w lecie i zimie. Poza tym oznaczone jest czy dany prospekt dotyczy sezonu letniego, zimowego lub czy ma zastosowanie całoroczne. Miejscowości ułożone są alfabetycznie, regionalnie (wg. 16 okręgów turystycznych), podzielone na uzdrowiska i zimowiska. Jest skorowidz wysokościowy z podziałem miejscowości na: nizinne, podalpejskie i alpejskie (ponad 1300 m.) Osobno wyróżnione są kolejki górskie, sanatoria, szkoły klimatyczne, przedszkola i zakłady wychowawcze, zdrojowiska, uzdrowiska, stacje klimatyczne. Dzięki katalogowi i doskonałym skorowidzom, nawet niezbyt kwalifikowany pracownik biura może udzielić klijentowi dokładnych informacji. Katalog centrali szwajcarskiej może służyć za dobry wzór informatora o miejscowościach turystycznych danego kraju, który zasługuje na rozpowszechnienie. Jakkolwiek jeszcze dziś nie da się tego zagadnienia w analogiczny sposób rozwiązać w Polsce, gdyż zbyt mało wiemy o ruchu uzdrowiskowo - turystycznym, to jednak przykład szwajcarski winien być w wielu wypadkach wytyczną dla zorganizowania kolportażu naszych wydawnictw turystycznych.

Stanisław Leszczycki.

Propaganda za pomocą afiszów w Niemczech.

Ostatnio przeprowadzono w Niemczech studia nad rolą propagandową afiszów. Pod uwagę wzięto okres od 1 kwietnia 1937 r. do 1 marca 1938 r. Badaniami objęto 67 miejscowości, które podzielono na 3 następujące grupy: W grupie pierwszej znalazły się miejscowości, które w różnych celach stosowały propagandę za pomocą afiszów (miejscowości, imprez, urządzeń hoteli t t. p.). Stanowią one około 50% ogólnej liczby uwzględnionych miejscowości. W grupie tej uzdrowiska, kąpieliska i stacje klimatyczne stanowią 57,6%. W grupie drugiej zostały uwzględnione te miejscowości, które zastosowały tylko propagandę plakatową przy organizowaniu specjalnych imprez. W grupie trzeciej zaś te, które tylko w specjalnych celach posługiwały się afiszami.

Nadesłany materiał został opracowany przez Państwowy Związek

Turystyczny, a wyniki zestawiono w specjalnej tabeli obejmującej 21 pozycji. W tabeli podano nazwy miejscowości i okręgów turystycznych, odpowiedzi zarządów uzdrowisk na 18 pytań oraz uwagi. Odpowiedzi dały obraz wielkości nakładu afiszów, technikę druku, koszta druku, kolportażu i t. p. Z 67 miejscowości 25 korzystało z nowo wydrukowanych plakatów, 28 — ze starych wydrukowanych w roku ubiegłym, a 14 ze starych i nowych afiszów. Wielkość nakładu była różna, wahała się od 500 (Aachen) do 17 tys. plakatów (Kolonia). Średnio nakład wynosił ok. 5 tys. afiszów. Technika druku była rozmaita: 1-no barwnych plakatów używało 9 miejscowości, 2-barwnych — 9, 3-barwnych — 6, 4-barwnych — 15, 5-barwnych — 8, 6-barwnych — 6, 7-barwnych — 7, 8-barwnych — 5, 10-barwnych — 2 (Stuttgard i Salzuflen, — Bad). Według zestawień Państwowego Związku Turystycznego koszta akcji plakatowej ulegały znacznym wahaniom w granicach od 0,3%—70%, ogólnych kosztów propagandy. Przeciętnie wynosiły one 14%. Przeglądając nazwiska artystów-malarzy można zauważyć znaczną ilość projektujących, to samo nazwisko powtarza się nader rzadko. Ponad 50% wydrukowanych afiszów zostało rozwieszonych za specjalną opłatą, około 25% rozwieszono we własnym zarządzie lub na własnych kolumnach reklamowych. Pozostały odsetek został rozesłany do biur podróży w Niemczech i za granicą.

Jeżeli chodzi o powtórzenie akcji propagandowej przy pomocy afiszów w nadchodzącym sezonie, to 36 miejscowości projektuje urządzić ją w tych samych rozmiarach, 10 miejscowości w zwiększonych, 2 w nieco zmniejszonych; natomiast 10 miejscowości nie ma zamiaru podjąć akcji zeszłorocznej, a 2 miejscowości podejmą ją tylko warunkowo, w razie otrzymania pieniędzy na rozsyłkę plakatów. Pozytywne wyniki propagandy afiszowej stwierdziło 53 miejscowości, 5 miejscowości nie mogło ustalić rezultatów, 1 miejscowość stwierdziła małe korzyści, 8 miejscowości nie nadesłało odpowiedzi.

Wyniki propagandy afiszowej można stwierdzić pośrednio i bezpośrednio. Pośrednio przez stwierdzenie wzmożonej frekwencji w danej miejscowości lub przez wzrastającą ilość zapytań w biurach podróży o daną miejscowość, oraz popyt na prospekty odnoszące się do niej. Bezpośrednio drogą zapytań lub ankiet. Ta ostatnia nie zawiera zupełnie pewnych informacji, a bezpośrednie pytania wywołują niezadowolenia wśród turystów i kuracjuszy.

Byłoby wskazanym, aby w Polsce także przeprowadzić podobne badania w uzdrowiskach, kąpieliskach, stacjach klimatycznych i miejscowościach letniskowo-turystycznych celem określenia roli propagandy afiszowej w akcji akwizycyjnej.

Opracował na podstawie „Fremdenverkehr", Nr 43, 1938.

Otton Beiersdorf.

Wydawnictwa nadesłane do Redakcji:

(ciąg dalszy)

123. **Alchimowicz Stanisław** — Mapa województwa nowogródzkiego w podziałce 1:300·000. Wilno 1938 Zakład litograf. Łaskow i Syn — cena 2 zł.

124. **Cetnarski Stanisław** — Miasto Łańcut — Z dziejów i z własnych wspomnień 1937. Druk Szczuka B. Wąbrzeźno Pomorskie — cena 2·50 zł., str. 119.

125. **Cieślak Tadeusz dr** — Szlachta Zagrodowa województwa stanisławowskiego — Warszawa 1938. Odbitka z „Wiadomości Służby Geograficznej" nr 2/3, str. 7 mapa.

126. **Falkowski Jan** — Etnografia górali środkowych i wschodnich Karpat Polskich — Warszawa 1938. Wydawnictwo Komisji Naukowych Badań Ziem wschodnich, str. 13.

127. **Fularski Mieczysław** — Propaganda Turystyki — Warszawa 1939, str. 134.

128. **Hirschler Jan** — Ze Lwowa do Liberii — Książnica-Atlas Lwów — Warszawa 1938

129. **Kalendarz Ilustrowanego Kuriera Codziennego na rok 1939** — rocznik XII. str. 232, cena 2 zł. — Do turyzmu odnoszą się artykuły: Leszczycki St. dr. Ruch uzdrowiskowo-letniskowy w Polsce (str. 195). — Przegląd Turystyczny w roku 1938 (str. 191). — Materiały etnograficzne F. K. Preka (str. 210) — oraz mapy: mapy opadów w Polsce (wiosna, lato, jesień, zima) (str. 105). Milata Wł. dr. Mapa temperatur najniższych w Karpatach Północnych (str. 116). — Mapa uzdrowisk i letnisk w Polsce (str. 195). — Mapa rozmieszczenia ruchu uzdrowiskowo-letniskowego w r. 1936 (str. 195).

130. **Karpacka Komisja Śniegowa i Lawinowa** — regulamin — Kraków 1938. Nakładem Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa.

131. **Leszczycki Stanisław** — Przemysł uzdrowiskowo-letniskowy i turystyczny w Karpatach — Warszawa 1938. Wydawnictwo Komisji Naukowych Badań Ziem Wschodnich (str. 23).

132. **Liga Popierania Turystyki** — Delegatury, Przedstawicielstwa, Biura turystyczne kolejki i hotele turystyczne w terenie — mapa dwubarwna w podz. 1:1.000.000 Warszawa 1938 — nakład własny.

133. **Lwów** — afisz propagandowy — autor: Acedański Zygmunt. — Wydawn.: Ligi Popierania Turystyki, Polskich Kolei Państwowych, Zw. Prop. Turyst. m. Lwowa.

134. **Reinfuss Roman** — Problem wschodniego zasięgu etnograficznego Łemkowszczyzny. Warszawa 1938 — Wydawn.: Komisji Naukowych Badań Ziem Wschodnich, str.11.

135. **Seweryn Tadeusz** — Ochrona swojszczyzny w Karpatach Polskich. — Warszawa 1938. — Wydawn.: Komisji Naukowych Badań Ziem Wschodnich, str. 12.

136. **Steclewiczowa Jadwiga** — Lwów jesienią, informator — Lwów 1938, str. 40.

137/138. **Wojskowy Instytut Geograficzny** — mapy w podz. 1:100.000 wydanie turystyczne — Warszawa 1938. Pas 50, Słup 33 Jasło: Pas 51, Słup 34 Lesko — cena 1 zł.

139. **Zaborski Bogdan prof. dr** — Podział karpat na regiony z mapą — Odbitka z „Biuletynu Związku Ziem Górskich" Nr 5 — Warszawa 1938 str. 4.

140. **Popiołek Franciszek** — Wędrynia jedna ze wsi beskidzkich w powiecie cieszyńkim, jej dzieje i źródła historyczne. — Z archiwum zamkowego w Cieszynie Katowice 1938. Nakt. Tow. Przyjaciół Nauk na Śląsku, str. 85. Z. N.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: **Studium Turyzmu U. J.** — Redaktor odpow.: **Dr Stanisław Leszczycki.**

Miesięcznik wydawany z zasiłku Wydziału Turystyki Min. Kom.

Adres Red. i Admin.: **Kraków, Grodzka 64, tel. 216-89.** — Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

Nowa granica polsko-słowacka.

W dniu 27. IX. 1938 r. zostały przyłączone do Polski następujące obszary, które dotychczas należały do Słowacji, stanowiącej integralną część Republiki Czechosłowackiej:

I. W żupanacie Trenczyńskim, w powiecie czadeckim (Czaca= Čadca):

1. Pas ziemi ciągnący się południowym skłonem grzbietu Mały Połom (1058 m) — Wielki Połom (1067 m) *ok. 5·5 km² pow.*

2. Pas ziemi obejmujący znaczną część dorzecza prowobocznych dopływów potoku Skaliczanka—Czernianka, położony w obrębie granic katastralnych gmin Skalite, Czerne, Świerczynowiec i Czaca *ok. 34·7 km² pow.*

II. Na Orawie:

1. Klin Jałowca położony na północny-zachód od Babiej Góry w granicach katastralnych Polhory *ok. 3·6 km² pow.*

2. Obszar Krywania i Osadzki, stanowiący w znacznej części własność gminy Lipnica Wielka na Orawie *ok. 3·0 km² pow.*

3. Gminy Sucha Góra i Głodówka w ich granicach katastralnych *ok. 41·2 km² pow.*

III. Na Spiszu:

1. Obszar Jaworzyny wraz z Tatrami Wysokimi i Bielskimi, leżącymi w dorzeczu Białki, jak również górną część dorzecza Potoku Bielskiego, położoną na wschód od przełęczy Żdżarskiej — *ok. 108 km² pow.*

2. Obszar Pienińskiego Parku Narodowego wraz z gminą Leśnica w jej granicach katastralnych, oraz całe koryto rzeki Dunajca między Klembarkiem i Czerwonym Klasztorem — *ok. 16·7 km² pow.*

3. Obszar, położony na lewym brzegu Popradu naprzeciw Żegiestowa wraz ze źródłem sulińskim i t. zw. „Ołtarzykiem", ponad to kilka innych skrawków ziemi położonych na prawym brzegu Popradu, wymienionych za nieużyki Kwaszowa leżące na lewym brzegu Popradu, które odstąpiono Słowacji — *ok. 1 km² pow.*

IV. W Szaryskim (w powiecie bardejowskim):

1. Północna część gminy katastralnej Cigelka — *ok. 2·7 km² pow.*

V. W Zemplińskim (w powiecie śnińskim):

1. Źródła potoku Udawa w pobliżu przystanku kolei wąskotorowej Balnica — *ok. 0·6 km² pow.*

Ogółem powierzchnia obszarów słowackich przyłączonych do Polski wynosi **ok. 217 km²**.

Mieszka na nich ok. 4.000—4.500 ludności w 95% polskiej.

Rozpatrzmy walory turystyczne i letniskowe nowych nabytków terytorialnych, które z wyjątkiem Czadeckiego wchodzą administracyjnie w granice województwa krakowskiego.

W Czadeckim zyskujemy cały grzbiet pasma Mały Połom (Trojaczka, 1058 m) — Burków Wierch (1030 m) — Wielki Połom (1067 m), dostępny od strony Łomnej jak i od Mostów. Nowa granica zostawia po stronie polskiej linią kolejową Mosty—Czaca oraz Czaca—Zwardoń (węzłowa stacja kolejowa w Čadcy, przyznana Słowacji ma obsługiwać polski ruch kolejowy na obu wymienionych odcinkach) wskutek czego Jabłonków uzyskuje najkrótsze połączenie ze Zwardoniem i Żywiecczyzną, co przyczyni się do ożywienia ruchu turystycznego w tamtych okolicach. Przez przyłączenie górnej (wschodniej) części Skalitego do Polski, Zwardoń zyskuje nowe tereny narciarskie i nowe możliwości rozwoju. To samo można powiedzieć o Koniakowie i Istebnej, skąd można przedłużyć szosę doliną Czadeczki do Czernego i Skalitego. Polski chociaż nieuświadomiony lud tych dwóch wiosek, zachował do dnia dzisiejszego, prócz polskiej oryginalnej gwary, ciekawe stroje i obyczaje. Zneutralizowanie szosy Zwardoń—Czaca zastrzeżone przez Komisję Delimitacyjną umożliwi polskim turystom dostęp do tych części Skalitego i Czernego, które pozostały w Słowacji.

Na Orawie przez wyrównanie granicy, ścinającej klin Jałowca turyści nasi będą mogli bez przeszkód korzystać ze ścieżki Babia Góra — Pilsko, wiodącej z przełęczy Jałowieckiej na Głuchaczki. Trzeba będzie jednak przerzucić mały odcinek tej ścieżki na północ od gajowni, która wraz z klauzą pozostała po stronie słowackiej.

Góralskie wioski, Głodówka i Sucha Góra, położone na skraju wielkich torfowisk mogą się stać miejscem wypadowym na szczyt Magóry Orawskiej (1233 m), stanowiącej doskonały punkt widokowy na Tatry Zachodnie i kotlinę Górnej Orawy.

Na Spiszu wróciła do Polski wraz z Jaworzyną najpiękniejsza połać Tatr z Wysoką (2565 m), Lodowym (2630 m), Baranimi Rogami (2563 m) i Kołowym (2425 m), których granią — zwaną ongiś Polskim Grzebieniem — biegnie nowa granica. Pozostawia ona w całości po naszej stronie masyw Hawrania (2154 m) w Tatrach Bielskich oraz wschodnie zbocza przełęczy Żdżarskiej, przerzucając się ze Żlebińskich Turni na Przystop Żdżarski (1216 m) w Magórze Spiskiej. Walne doliny Białej Wody i Jaworowej wraz z rozległymi lasami (stanowiącymi własność państwową) i bogatą fauną wysokogórską, obramione amfiteatralnie łańcuchem skalnych szczytów, to dziedzina krajobrazowa, jakiej nigdzie indziej

w Karpatach nie spotkamy. Prof. Jan Gwalbert Pawlikowski powiedział o niej: „Nie bylibyśmy warci tego klejnotu, gdybyśmy go uszanować nie umieli“. Narodowy Park Tatrzański stanie się niebywałą atrakcją turystyczną. Jaworzyna Spiska u bram tego przyszłego Parku położona, posiada pierwszorzędne warunki na utworzenie z niej wielkiego uzdrowiska letniska oraz stacji klimatycznej. Jurgów i inne wsi na Spiszu tym będą dla niej, czym jest Poronin dla Zakopanego.

Pieniny przepołowione dotychczas granicą zrosły się w jeden polski Park Narodowy. Leśnica, przez którą wiedzie ścieżka do Aksamitki, w krótkim czasie winna się podnieść gospodarczo. Powyżej Pienin wody Dunajca w całości należą do Polski. Zyskuje na tym niezmiernie hodowla rybna (wspaniały rewir pstrąga i łososia).

Przed Żegiestowem otwierają się nowe widoki rozwoju, dzięki przyłączeniu do Polski mineralnego źródła sulińskiego i t. zw. „Ołtarzyka” na lewym brzegu Popradu. Wyrównanie granicy w kilku innych miejscach na brzegach tej rzeki usunie przynajmniej w części anomalie, utrudniające gospodarczy rozwój tej doliny, która stanowić powinna jednostkę gospodarczą tak, jak stanowi nierozerwalną naturalną całość geograficzną.

Przez Cigielkę można będzie zbudować szosę łączącą Krynicę z Wysową.

Przez przyłączenie źródlisk Udawy do Polski w granicach naszego Państwa pozostała cała linia wąskotorowej kolei Nowy Łupków — Cisna, która dotychczas w okolicy Balnicy przebiegała przez terytorium czechosłowackie. *Dr Marian Gotkiewicz.*

Granica polsko-czeska na Śląsku Cieszyńskim.

Wspólny punkt graniczny trzech państw: Polski, Niemiec i Czechosłowacji, który znajdował się dawniej na Odrze pod wsią Olzą, 3 km na północ od Bogumina, przesunał się wzdłuż tej rzeki o 8 km na południowy zachód do Wierzbicy. Stąd obecna granica kieruje się na wschód, przechodzi pomiędzy przyznanymi Polsce Stawami Hermanickimi a zwartymi zabudowaniami Hermanic pozostałymi w Czechosłowacji, dalej przecina gminę Michałkowice, rozdziela gminy Pietwałd (Polska) i Radwanice (Czechosłowacja). Następnie ciągnie się wzdłuż przyznanej Polsce bocznicy kolejowej Pietwałd — szyb „Postęp“, pozostawia Polsce Szumbark i Dolne Błędowice. Wzdłuż rzeki Łuczyny przecina gminy Średnie i Górne Błędowice, Sobieszowice, Dolne i Górne Domasłowice, Wojkowice. Stąd potokiem Raczok dochodzi do stóp Praszywki. Cały północny odcinek granicy od Wierzbicy do stóp Praszywki jest dostosowany do potrzeb gospodarczych i strategicznych Polski.

Dalsze wytyczenie granicy natrafiło na trudności pogodzenia względów strategicznych i turystycznych z gospodarczymi i komunikacyjnymi, to też ludność tak polska jak i czeska liczy się z tym, że granica musi zostać przesunięta w jedną, lub drugą stronę [1]). Obecnie przecina wsi Górną i Dolną Ligotę, dochodzi do rzeki Morawki przy pierwszym moście

[1]) Ten odcinek granicy nie został do chwili pisania niniejszego artykułu definitywnie ustalony.

Nowa granica polsko-słowacka.

w jej dolnym biegu, dalej trzyma się wiernie jej koryta aż do leja źródłowego i na szczycie Połomka dochodzi do granicy słowackiej. Granica rozbija geograficzną jedność wsi położonej w leju źródłowym i dolinie górskiej, co odbija się niekorzystnie na stosunkach gospodarczych i komunikacyjnych. Względy strategiczne i turystyczne — konieczność posiadania przez Polskę całego grzbietu Mały Połom — Praszywka nie pozwalają na przesunięcie granicy w kierunku wschodnim. Jedynym rozstrzygnięciem zgodnym z interesami Polski jest jej przesunięcie na zachód, na grzbiet Sułów — Łysa Góra — Kiczera.

Obszar Polski powiększył się na Śląsku o 840 km^2 i 7 miast. Każde z nich posiada pewne walory turystyczne: Bogumin — węzeł kolejowy o znaczeniu europejskim z wielkim dworcem kolejowym, przemysł metalurgiczny; Karwina i Orłowa — ośrodki Zagłębia Węglowego z licznymi kopalniami; Frysztad — zamek i zabytki dawnej architektury małomiasteczkowej; Cieszyn Zachodni — nowoczesny handlowy ośrodek; Trzyniec — huty żelaza, obecnie największe i najnowocześniej urządzone w Polsce; Jabłonków — miasteczko położone w górach, posiadające sanatorium przeciwgruźlicze z 400 miejscami [2]).

Koło Frysztatu znajduje się Darków — Zdrój z 3 solankami jodowo-bromowymi (40 mg. jodu i 85 mg. bromu w 1 l. wody), o rocznej frekwencji około 4.000 kuracjuszy. W Bukowcu koło Jabłonkowa istnieje źródło siarczane dotychczas jeszcze szczegółowo niezbadane pod względem wartości balneologicznej. W Cierlicku Dolnym, na zboczu Kościelca położone jest „Żwirkowisko" — miejsce katastrofy Żwirki i Wigury, które stało się miejscem pielgrzymkowym dla Polaków. Miejscem odpustowym jest Praszywka z kościółkiem pod wezwaniem św. Antoniego, która ściąga corocznie około 50.000 pielgrzymów, oraz Sałajka w Górnej Łomnej odwiedzana przez około 10.000 pielgrzymów.

[2]) **Ruch turystyczny w latach 1936 i 1937 według danych Głównego Urzędu Statystycznego.** W 55 miejscowościach objętych badaniami (w 1936 r. 50 miejsc.) istniało 77 (w 1936 r. — 65) hoteli i domów zdrojowych, 9 (7) pensjonatów i sanatoriów, 21 (16) schronisk turystycznych. Ogólna liczba łóżek wynosiła 3.297 (3.107), w czym hotelach i domach zdrojowych 1.154 (1.071), w pensjonatach i sanatoriach 684 (583), w schroniskach 589 (353) i w domach prywatnych 870 (1.100). W 1937 r. zanotowano turystów 35.205 (29 853), w czym 4 487 (3.689) cudzoziemców. Osoby te przepędziły 477.172 (239.644) dni, z których 23.754 (27.074) wypadło na cudzoziemców.

Przy porównaniu ruchu turystycznego w obu przyłączonych powiatach, pow. cieszyński z mniejszą ilością miejscowości — 26, (pow. frysztacki — 29), lepiej wyposażonych (ilość łóżek — 2.155, w pow. frysztackim — 1 142), wykazał silniejszy ruch 24.457 osób, podczas gdy pow. frysztacki — 10.748. Również cudzoziemcy liczniej odwiedzali pow. cieszyński — 3.034 osób, (pow. frysztacki — 1.453). Noclegów spędzonych przez turystów było w pow. cieszyńskim 314.545 (w tym cudzoziemcy 10.997), a w pow. frysztackim — 162.627 (cudzoziemcy — 12.757).

W południowej, górskiej części Śląska Zaolziańskiego na uwagę zasługują: dwa kościoły drewniane z XVI wieku w Gutach i Bystrzycy, grodzisko prehistoryczne w Gródku koło Jabłonkowa, szańce z XVI w. na zachodnim zboczu przełęczy Jabłonkowskiej, łańcuch ziemnych warowni ciągnących się od Szańców do Bukowca, dwie większe jaskinie piaskowcowe pod Czantorią i Girową oraz kilka kompleksów leśnych starodrzewia na Kozubowej i na Miąższym.

W Beskidach objętych przez Polskę znajduje się 14 schronisk górskich. W paśmie Czantoria — Stożek sześć: na Czantorii, Soszowie, Filipce, „Hałamówka" i „Plenisko" pod Stożkiem. W głównym pasie beskidzkim na pograniczu Słowaczyzny trzy: na Girowej, Skałce i Wielkim Połomie. W paśmie Mały Połom — Praszywka sześć: na Sławiczu, Kozubowej, Ostrym, Jaworowym, Ropiczce i Praszywce. Osiem miejscowości beskidzkich wykazuje większy ruch letniskowy: Górna Łomna, Dolna Łomna, Mosty, Jabłonków, Nawsie, Nydek, Rzeka i Ligotka Kameralna. Wstępne badania pozwalają szacować ruch letniskowy na 30.000 osób rocznie. Wszystkie partie Beskidów są łatwo dostępne w jednodniowych wycieczkach dzięki blisko podchodzącym liniom kolejowym i autobusowym, z gęsto na nich rozmieszczonymi dworcami i przystankami. Kilkudniowe wycieczki są ułatwione przez liczne schroniska, oraz gęstą sieć znakowanych szlaków turystycznych.

Karol Bromek.

Geograficzne rozprzestrzenienie narciarstwa na kuli ziemskiej.

(ciąg dalszy)

AUSTRALIA. Pierwsi pionierzy nart zjawili się w Alpach Australijskich już w 1895 r. Mimo to narciarstwem zajmują się tylko nieliczni bogaci mieszkańcy miast. Dlatego istnieją w Australii dopiero dwa ośrodki, w których rozwija się narciarstwo; jeden leży na zachód od Sydney, drugi na północ od Melbourne. Tereny narciarskie stanowią grupy gór gołych, bez lodowców, o wyrównanym spadku z najwyższym szczytem Kościuszko (2196 m). Pokrywa śnieżna schodzi do 1300 m, możliwości więc zjazdów nie są nadzwyczajne. Szałasy, gęsto rozsiane po górach, oddają duże usługi narciarzom, a w ostatnich latach powstało pierwsze schronisko. Biorąc pod uwagę ogromne trudności komunikacyjne, gdyż góry są bardzo rzadko zaludnione, należy stwierdzić że narciarstwo w Australii rozwija się w dość szybkim tempie.

INDIE. W Himalajach narty są zupełnie nieznane. Ciekawy fakt, że narody, które od tysięcy lat mają styczność ze śniegiem (szlaki wędrowne

między Indiami, Chinami i centralną Azją są co roku zasypane śniegiem), nie znalazły sposobów ułatwiania sobie marszów przez śniegi.

Narciarstwo uprawia w Indiach przeto tylko wojsko brytyjskie jako sport i to w dwóch miejscach na pogórzu Himalajów; w Dalhousie, 16 godz. od Lahore, oraz w Gulmark 40 km na południe od Srinagar. W tej ostatniej mieści się też główna kwatera klubu narciarskiego w Indiach. Śnieg 10 m wysokości nie jest w tych górach rzadkością, a na stokach pojawiają się często lawiny o niezwykłych rozmiarach.

W Afganistanie, w którym śnieg ogranicza się tylko do niektórych wyższych szczytów, uprawiają narciarstwo tylko pojedyńczy Europejczycy. Na półwyspie Arabskim tylko w górach Libanu utrzymuje się pokrywa trwalsza. Sport narciarski, który uprawia się tu pod cedrami jest słabo rozwinięty.

AZJA PÓŁNOCNA. Azja Północna jest praojczyzną narciarstwa, a różne formy sprzętu narciarskiego mają podobny zasięg do rozprzestrzenienia renifera, t. zn. od Laponii do Syberii. Stąd też właśnie rozpowszechniło się narciarstwo; dzięki Indianom do Ameryki Półn., a wczasie wędrówek Eskimosów aż do Grenlandii. Oczywiście wszystkie odmiany narciarstwa nie miały nigdy i nie mają także obecnie charakteru sportu, są tylko potrzebą życiową. Narciarstwo uprawiane w tych krajach ma naogół charakter narciarstwa niżowego.

JAPONIA. Zarówno na Korei jak i na wyspach Japońskich jeździ się od dawna na nartach, a w niektórych miejscowościach stał się biały sport bardzo popularny. Strój i sprzęt narciarski nabyć można w Japonii po nadzwyczaj niskiej cenie, a to dzięki handlowi wyłącznie wyrobami krajowymi. Narty japońskie wykonane są z kilkakrotnie fornirowanego drzewa bambusowego. Na Niponie wyjeżdża się z większych miast pociągami weekendowymi ku północy, w okolice gór Sugadaira (2000 m), krajobrazowo podobnych do Schwarzwaldu. Dzięki wilgotnemu klimatowi pokrywa śnieżna mimo małej szerokości geograficznej (36°=Tunis) jest zupełnie wystarczająca. Niestety odwilż jest zjawiskiem zbyt częstym. Najwyższe góry Japonii dochodzące do 3100 m są dla narciarzy trudno dostępne i niezagospodarowane.

Najpopularniejsze tereny narciarskie Korei leżą nad linią kolejową Seul-Wönsan. Zbudowano tam kolejkę linową, a pociągi popularne przybywają nawet z odległości 170 km.

ROSJA. Narciarstwo w Z. S. R. R. ma zupełnie inny charakter, stanowi bowiem ważny czynnik w wychowaniu militarno-politycznym. W okolicy samej Moskwy istnieje 56 obozów treningowych narciarskich, w których szkoli się rocznie 275 tys. mężczyzn i kobiet. Uczestnikom obozów wypożycza się kompletny sprzęt narciarski za drobną opłatą, tylko niektórych bowiem stać na własny ekwipunek. Organizuje się dość często gigantyczne

biegi patrolowe. Np. wyruszył w listopadzie 1934 r. oddział składający się z 5 mężczyzn na nartach z wybrzeża Bajkalskiego jeziora i dotarł w ciągu 5 miesięcy do Murmańska, pokonując przestrzeń około 5 tys. km. Byli to niewątpliwie ludzie, którzy podobnie jak Lapończycy lub Eskimosi są przyzwyczajeni do pokonywania tak ogromnych tras. Ogólna liczba narciarzy podlegająca armii czerwonej, dochodzi do 2,000.000 osób.

W Uralu, na Kaukazie i na Krymie spotyka się obecnie dość liczne zimowiska.

TURCJA. Wśród krajów Małej Azji jest narciarstwo najbardziej popularne w Turcji, dzięki wprowadzeniu w czasie wojny światowej narciarstwa do armii tureckiej. Na wymienienie zasługują w tym państwie dwa ośrodki narciarstwa, jeden koło Ankary, drugi koło Stambułu. Terenem dla narciarzy Ankary jest znany szczyt Elma-Dagh (2000 m.) oddalony o 25 km na południe od miasta. Miejscem wypadowym dla narciarzy jest również Ulu-Dagh koło Brussy. Mieszkańcy Stambułu również wyzyskują tereny narciarskie okolicy Brussy. Najlepsze tereny narciarskie Turcji rozciągają się w miejscu, w którym kolej bagdadzka przekracza góry Taurus, okolice są wspaniałe, pokryte zimową porą grubą warstwą śniegu. Istnieją możliwości, że przystanek kolejowy Taurus-Pozanti stanie się w najbliższej przyszłości zimowiskiem.

BUŁGARIA. Mało komu wiadomo, że Sofia jest szczęśliwym miastem, z którego tramwajem można dojechać do rozległych pól narciarskich. Jeszcze w 1922 r. spotykano tu nielicznych narciarzy, dziś liczba ich wzrosła do 30 tys. Na Witoszu (2280 m), górze dominującej nad Sofią wybudowano kilka schronisk narciarskich, a wkrótce powstaną inne w górach Rodope i Bałkanu.

Niniejszy przegląd terenów narciarskich świata nie jest oczywiście zupełnie kompletny, gdyż uprawia się narciarstwo jeszcze w innych okolicach, o których brak danych, a w których osiedlili się ludzie pochodzący ze Skandynawii lub z Alp. Załączona poprzednio mapka stanowi próbę przedstawienia geograficznego obszarów, na których istnieje narciarstwo. Wydzielono trzy typy popularyzacji narciarstwa:

1) Okolice, w których używają mieszkańcy nart jako środka komunikacyjnego (mieszkańcy Północy).

2) Okolice, w których narciarstwo jest sportem bardzo rozpowszechnionym; uprawianym nietylko przez obcych i mieszkańców miast, ale i przez ludność „tubylczą“, jak to ma miejsce np. w Skandynawii i Alpach.

3) Okolice, w których narciarstwo jest wyłącznie sportem przyjezdnych.

Mgr Elfryda Trybowska (Rabka Zdrój).

KRONIKA.

Czechosłowacja — Dochody z ruchu uzdrowiskowo-turystycznego a zmiana granic. Straty w dochodach z ruchu uzdrowiskowo-turystycznego, poniesione przez Czechosłowację z powodu utraty szeregu znanych miejscowości uzdrowiskowych oraz regionów turystycznych, są obliczane na około 100 milionów koron czeskich rocznie. Ubytek tak poważnej kwoty pragnie Czechosłowacja wyrównać w przyszłości przez ograniczenie wyjazdów obywateli czeskich za granicę, a równocześnie przez intensywną propagandę zagraniczną pozostałych terenów.

Indie Holenderskie — Ruch cudzoziemców. Ogólna liczba cudzoziemców przybywająca do Indii Holenderskich wzrasta z roku na rok a w roku 1936 wyniosła 103.161 osób (w 1935 — 99.200, a w 1934 — 88.165). W cyfrze tej narodowości azjatyckie z wyjątkiem Japończyków wyrażają się liczbą 75.510, z czego Chińczycy 70.844, Arabowie 1.025, inni Azjaci 3641. Wobec tego można przyjąć, że 3/4 ogólnej liczby przyjezdnych nie stanowi ruchu turystycznego, lecz raczej ruch handlowy. Z większym prawdopodobieństwem za turystów można uważać drugą grupę osób przyjeżdżających, która w zestawieniu ruchu obcych w „Netherlands Indian Report 1937 Statistical Abstrakt for the Year 1936“, jest ogólnie określona jako Europejczycy, jednak między innymi narowodościami europejskimi znaleźli się Amerykanie i Japończycy. Otóż ogólna liczba Europejczyków przyjezdnych wyniosła w 1936 r. 27.651 osób, z czego było 18.494 Holendrów, 1.127 Amerykan, 700 Niemców, 3990 Anglików, 156 Francuzów, 1883 Japończyków i 1301 innych narodowości. I tu jednak z kategorii turystów należy wyłączyć conajmniej 50% Holendrów. Dodać należy, że o ile Europejczycy przyjeżdżają głównie na Jawę, o tyle Azjaci przede wszystkim na Sumatrę i sąsiednie wyspy.

Italia — Turystyka w Italii. Kilka ciekawych wiadomości na temat turystyki w Italii przynosi nam mowa senatora Silvio Crespi wygłoszona we włoskim senacie. Dowiadujemy się z niej, że dopiero od roku 1932 istnieją dokładniejsze dane co do liczby turystów zagranicznych w Italii. I tak w roku 1932 było 2,186.000 cudzoziemskich turystów w Italii, w 1936 — 3,300000, a w roku 1937 — 5,018.000. Jeśli chodzi o dochody z ruchu turystycznego, to Italia, której ruch ten przynosi 1—1.5 miliarda dewiz znajduje się na trzecim miejscu po Francji i Kanadzie, a przed Stanami Zjednoczonymi. W roku 1932/3 ociągnęła Italia połowę tych dochodów co Francja z ruchu turystycznego. Kierownicy włoskiej polityki turystycznej wierzą jednak, iż do roku 1942 uda się liczbę turystów zagranicznych podwyższyć do 10 mil. rocznie. Rok 1942 jest rokiem światowej wystawy w Italii. Optymistyczne swoje przypuszczenia opierają oni na zasadzie, iż żaden inny kraj nie posiada tyle siły przyciągającej dla turystów zagranicznych, co Italia. Rozwinęła się tu nietylko turystyka kolejowa, szosowa, lotnicza, podziemna, ale wkrótce zgodnie z przewidywaniami Juliusza Vernego z przed lat 60-ciu, rozwinie się i turystyka podwodna.

Niemcy — Akcja szkoleniowa pracowników turystycznych. Krajowy związek turystyczny w Nadrenii urządził w dniach od 21 do 23 listopada b. r. ponowny kurs dla pracowników w dziedzinie turystyki, który obejmował cykl wykładów wygłoszonych przez szereg znawców spraw związanych z turystyką, zarówno praktyków jak i teoretyków. Kurs tyn odbył się w Düsseldorfie, udział w nim wzięło około 200 słuchaczy oraz 11 wykładowców, wśród których znaleźli się profesorowie Akademii Handlowej, przy której został urządzony powyższy kurs. W wykładach poruszono następujące tematy: organizacja turystyki w Niemczech, propaganda zagraniczna, jej rodzaje oraz środki, środki komunikacyjne w Niemczech i ich znaczenie dla turystyki, zagadnienia uzdrowiskowo-letniskowe i znaczenie ich dla turystyki, propaganda wewnętrzna w turystyce niemieckiej, propaganda drukiem w praktyce, znaczenie propagandy turystycznej w narodowo-socjalistycznych Niemczech na marginesie nowych haseł rzuconych przez min. Essera, kierownika niemieckiej turystyki.

Nowe zadania i nowe hasła propagandowe niemieckiej turystyki. W dniach 3, 4 i 5 listopada odbył się w Grazu zjazd kierowników 30 krajowych związków turystycznych, państwowego urzędu turystycznego oraz wydziału propagandy państwowego związku turystycznego, na którym kierownik niemieckiej turystyki minister Her-

m a n E s s e r wygłosił przemówienie, w którym wskazał nowe zadania i nowe hasła propagandowe dla turystyki niemieckiej na rok 1939. Głównym zadaniem turystyki niemieckiej w roku przyszłym jest intensywna propaganda wewnętrzna. Łączy się to przede wszystkim z powiększeniem Niemiec o rozległe obszary, przedstawiające z punktu widzenia uzdrowiskowo-turystycznego ogromną wartość, przez co Niemcy stały się krajem przodującym w ruchu turystycznym. Podniesienie stopy życiowej ludu niemieckiego jest pod względem politycznym, kulturalnym i gospodarczym ostatecznym celem turystyki niemieckiej, gdyż trudno sobie wyobrazić, by ludzie biedni mogli i mieli ochotę podróżować. Cel ten zostanie osiągnięty wtedy, gdy pomiędzy wszystkimi bezpośrednio i pośrednio zainteresowanymi w rozwoju ruchu turystycznego panować będzie jak najściślejsza współpraca. Podstawą wszelkich założeń teoretycznych w turystyce jest człowiek, który zamierza podróżować. Bezpośrednie zetknięcie się ludzi należących do różnych narodowości jest pewniejszym sposobem zapewnienia pokoju, niż wszelkie konferencje ministrów i dyplomatów. Spadek liczby turystów zagranicznych w Niemczech był tylko czasowy i dziś dzięki przyłączeniu do Niemiec terenów będących silnym magnesem dla turystyki zagranicznej oraz rozbudowie sieci dróg stoją Wielkie Niemcy przed silnym wzrostem turystyki z za granicy. Nie jest dla rozwoju turystyki zarówno wewnętrznej jak i z za granicy obojętną rozbudowa środków komunikacji, ich bezpieczeństwo, oraz punktualność ruchu. Przedłużenie sezonu uzdrowiskowo-letniskowego oraz turystycznego stoi w bezpośrednim związku z podziałem okresu wakacji szkolnych na kilka krótszych okresów, oraz odpowiednim rozdziałem urlopów pracowniczych. Ma to swoje ogromne znaczenie zarówno socjalne jak i gospodarcze. Do przemysłu turystycznego skierowana jest przestroga, by nie budować narazie żadnych hoteli, ani restauracji, starać się narazie o utrzymanie dotychczasowych, ich ulepszenie, rozbudzenie ruchu masowego turystycznego tak, aby dotychczas istniejące zakłady gospodnie miały dostateczną frekwencję, a dopiero w razie braku miejsca w istniejących zakładach, będzie można mówić o nowych tego rodzaju inwestycjach.

Wartości kulturalne są najsilniejszym atutem propagandowym w propagandzie wewnętrznej. Hasłem propagandowym dla turystyki niemieckiej na rok 1939 jest „przybywajcie do Wielkich Niemiec, do kraju pokoju i radości".

Akcja zwiększania zieleńców w miastach. — Kampania o jak najintensywniejszą akcję w kierunku zakładania w miastach niemieckich jak największej ilości zieleńców, ogrodów, parków i t. d. (przede wszystkim w miastach i gminach z ruchem turystycznym) dała w ciągu 10 lat (1927—1937) w 50 miastach powyżej 50.000 mieszkańców zwiększenie ogólnej powierzchni zieleńców z 138 mil. m² na 181 mil. m². Na ogólną powierzchnię składają się: parki, ogrody botaniczne, cmentarze, place ozdobne, parki sportowe, małe ogrody oraz zadrzewione aleje spacerowe.

Szwajcaria — Ruch turystyczny samochodowy w lecie 1938. Badania nad ruchem turystów przybywających do Szwajcarii samochodami i autokarami rozpoczęte w roku 1937 kontynuowało Bureau fédéral de statistique w dalszym ciągu w roku 1938. Pod uwagę wzięto 4 miesiące: czerwiec, lipiec, sierpień i wrzesień. Dla porównania w nawiasie cyfry obrazują stan z roku 1937. Ogólna liczba pojazdów mechanicznych wyniosła w lecie 19 8 r. 198.249 (193.730), z czego było samochodów 189.398 (183,730) a autokarów 8 851 (10 000). Liczba osób ogółem wyniosła 762 172 (761.467) a liczba osobodni 1,881.921 (1,890 645). Największe nasilenie ruchu przypada zawsze na miesiąc sierpień (rok 1938: liczba pojazdów 84.325, liczba osób 330.319), kolejno po nim idą lipiec, wrzesień i czerwiec. Ponieważ turystyka samochodowa przedstawia pewien specjalny typ turystyki o charakterze raczej krótkotrwałym, ciekawe jest również zestawienie czasu pobytu turystów przybywających pojazdami mechanicznymi. Liczba przebytych dni turystów motorowych wyniosła 1,881.921, ale liczba noclegów tylko 1,119.749. Część więc turystów opuszcza Szwajcarię jeszcze w dniu przybycia. Z ogólnej liczby 762.172 — 1 dzień przebywało w Szwajcarii 502.876 turystów, 2 dni 104 017, 3 dni 45 311, 4 dni 25.904, 5 dni 19.384, 6 dni 12.098, 7—10 dni 25.531, 11—20 dni 18.639, 21—50 dni 7.547, 51—100 dni 759, ponad 100 dni 106. Jak poważnym działem turystyki jest w Szwajcarii turystyka motorowa świadczy o tym fakt, że 1,1 miliona noclegów turystów motorowych stanowi 29% ogólnej cyfry 3,9 mil. noclegów cudzoziemców przybywających do Szwajcarii (w 1937 roku 27%). Natomiast turyści przybywający motocyklami odgrywają raczej rolę drugorzędną. W lecie roku 1938 przybyło do Szwajcarii 13.700 turystów zagranicznych na 7.900 motocyklach, spędzili 36.000 dni i 22.000 nocy.

Kilka szczegółów statystyki turystycznej. Przy statystyce turystów w Szwajcarii uwzględnia się przede wszystkim liczbę zakładów gospodnich (6.961 w r. 1938) i liczbę łóżek (159.296), przy czym następuje ogólny podział na regiony i rodzaje tych zakładów. Zestawienie turystyczne Bureau fédéral de statistique wyszczególnia 9 regionów turystycznych oraz 11 innych regionów Szwajcarii. Regiony turystyczne obejmują 3/4 wszystkich zakładów gospodnich szwajcarskich, wszystkie zaś inne regiony 1/4. Zakłady dzielą się na hotele, pensjonaty dla cudzoziemców oraz sanatoria. Statystyka turystyczna obejmuje 85 miejscowości (stacyj turystycznych i miast). Dla każdej z tych miejscowości notuje się liczbę zakładów gospodnich, liczbę łóżek, liczbę turystów krajowych, turystów zagranicznych, liczbę noclegów turystów krajowych, turystów zagranicznych oraz procentowe wykorzystanie łóżek.

„Swissair" tytuł artykułu, zamieszczonego na str. 172, został użyty niewłaściwie, gdyż nie oznacza on skrótu Centrali Prospektów. Niedopatrzenie to wynikło ze złego odczytania notatek prowadzonych w czasie rozmowy w Szwajcarskiej Centrali Prospektów.

S. L.

Stany Zjednoczone Am. P. — Przemysł gospodni w U. S. A. Najważniejsze cyfry dotyczące przemysłu gospodniego w U. S. A. przedstawiają się następująco:

Liczba hoteli	28.822	
Liczba pokoi	1,428 646	
Ogólny dochód roczny	720,145.000	dol.
Ogólna cyfra zatrudnionych	291.165	
Pensje i wynagrodzenia	191,845 000	„
Przeciętny zarobek zatrudnionego	2.473	„

Liczba zatrudnionych w amerykańskim przemyśle hotelowym stanowi 0,6% wszystkich 49 mil. pracowników przemysłowych U. S. A. Z ogólnej cyfry wpływów 81% to jest 564 mil. dol. pochodzi z wynajmu pokoi oraz za spożyte potrawy, 72 mil. (12%) ze sprzedaży trunków, 7% ze sprzedaży towarów, a reszta z innych źródeł. Dzieląc hotele na grupy według ilości pokoi można stwierdzić, iż 519 hoteli (1·8% ogólnej liczby hoteli w U. S. A., liczących ponad 300 pokoi) miało razem 286 mil. dochodu (39·7%), 2,423 hoteli (8·4% o liczbie pokoi od 100 do 300) miało 213 mil. dol. dochodu (29·5%), a 4 436 hoteli (15·4%, 50 do 100 pokoi) miało 97 mil. dol. dochodu (13·4%). Dalej 8,352 hoteli (29%, 25 do 50 pokoi) miało 30 mil. dol. dochodu (9·7%) wreszcie 13.092 hoteli (45·4% poniżej 25 pokoi) miało 55 mil. dochodu (7·7%). Wśród zatrudnionych było 57% mężczyzn. Przeciętny zarobek przedstawia się następująco: kierownik otrzymywał 55 dol. tygodniowo, urzędnik 18 dol., pokojówka i służący 8 dol., zatrudnieni w sali jadalnej, barze i kuchni 15 dol., wszyscy inni 14 dol. Z pośród hoteli otwartych przez cały rok a liczących ponad 25 pokoi, 62% pokoi było zajętych przez gości przejezdnych, a 38% przez lokatorow, którzy przebywali dłużej niż jeden miesiąc.

Z. T.

Poradnik Techniczny

LETNISKA PODOLSKIE

W ŚWIETLE ANKIETY LETNISKOWEJ PRZEPROWADZONEJ W 1938 R.

Planowa akcja letniskowa liczy u nas niespełna 4 lata. Jest ona zatem zbyt jeszcze młoda, aby możny było już mówić o zdobyciu pewnej rutyny i doświadczenia, któreby służyły pomocą przy dalszej pracy w terenie. Literatura nasza w tej dziedzinie również dopiero powstaje. Zdobycie jednak obszerniejszego materiału, któryby ułatwiał dalszą pracę,

zmierzającą do podniesienia stanu naszych letnisk, jest rzeczą ważną. Poważnym przyczynkiem w tym kierunku mogą być również opracowania ankiet, dotyczących warunków pobytu w miejscowościach letniskowych, a wypełnianych przez letników.

Ankietę taką autor niniejszego artykułu przeprowadził w sezonie letnim za pośrednictwem Komisji Letniskowo-Turystycznej powiatów i gmin województwa tarnopolskiego. Obejmowała ona następujące pytania:

1. Miejscowość — 2. Nazwisko gospodarza odnajmującego mieszkanie — 3. Nazwisko i imię letnika 4. Skąd przybywa (adres stałego pobytu) — 5. Jaką drogą otrzymał informacje o letnisku (prospekt, biuro informacyjne, znajomi itp.) — 6. Czy pierwszy raz jest w tym letnisku — 7. O ile jest ponownie czy stwierdza poprawę warunków i jaką — 8. Gdzie spędzał poprzednie lato — 9. Jaki był stosunek i zachowanie się gospodarza wobec letnika — 10. MIESZKANIE: Braki i niedogodności — 11. APROWIZACJA: Braki i niedogodności — 12. KOMUNIKACJA: Braki i niedogodności — 13. CZYSTOŚĆ i PORZĄDKI SANITARNE: Braki i zaniedbania — 14. OGÓLNE URZĄDZENIA LETNISKA: Braki i zaniedbania — 15. ROZRYWKI: Jakie rozrywki były dostępne, jakich brak — 16. Jak długo przebywał na letnisku — 17. Jeśli przebywał z rodziną, to z ilu osobami — 18. Ile wypadł przeciętny koszt utrzymania jednej osoby — 19. Ile ogólnie wyniósł koszt pobytu na letnisku bez kosztów przejazdu — 20. Czy wyjeżdżał z letniska zadowolony — 21. O ile wyjeżdżał z letniska niezadowolony, to dlaczego — 22. Ogólne życzenia i uwagi.

Województwo tarnopolskie liczyło 40 miejscowości, w których notowany był ruch letniskowy. Wszyscy letnicy w tych miejscowościach otrzymali do wypełnienia arkusze ankietowe. Niestety tylko z 12 miejscowości zaledwie (które przedstawiają jednak najpoważniejsze letniska województwa), udało się zebrać materiał ankietowy, przy czym zaledwie 124 letników zwróciło wypełnione arkusze. W stosunku do zanotowanych w tych miejscowościach letników stanowi to zaledwie 9%, w stosunku do ogółu letników na Podolu, wynosi to niecałe 5%. Były miejscowości, w których letnicy oświadczyli, iż nie mają się na co uskarżać, wobec czego nie wypełnią doręczonych im arkuszy ankietowych, był też pensjonat, który mimo wypełnienia około 80 ankiet, nie doręczył ich do Komisji Letniskowej.

Ankieta obejmowała 22 zapytania, z których 13 dotyczyło samego letniska, stanu jego przygotowania, warunków przebywania, stosunku ludności itp. Okazuje się, że mało jeszcze naogół znane letniska podolskie mają na równi z letniskami innych regionów, swoich stałych bywalców. Z nadesłanych odpowiedzi 27% pochodziło od osób kilkakrotnie już odwiedzających dane letnisko.

Na pytanie, czy stwierdza się poprawę warunków pobytu w danej miejscowości, najwięcej dodatnich odpowiedzi otrzymano z Husiatyna, 65% odpowiedzi stamtąd nadesłanych stwierdza stałą i znaczną poprawę pod względem uporządkowania oraz dbałości o upiększenie i zadrzewienie osiedla, jak również polepszenie urządzeń letniskowych. W dwóch letniskach, wyróżniających się przy tym silniejszą od innych frekwencją, nie stwierdzono żadnej poprawy, poza ustawieniem w jednym kilku ławek w miejscach spacerowych, a uzyskaniu połączenia autobusowego z Za-

leszczykami w drugim, przy nieznacznej poprawie poza tym w obu warunków aprowizacyjnych. W pozostałych letniskach ankieta stwierdza słabą poprawę warunków letniskowych.

W świetle tej ankiety nader korzystnie przedstawia się stosunek gospodarzy do letników. Sto dwie odpowiedzi, a więc 90 %, na pytanie o stosunku gospodarza do letnika, wyraża się o tym stosunku z pełnym uznaniem. Określenie: „nader życzliwy i przyjazny“, „jak najuprzejmiejszy“, „nadzwyczaj przychylny“, „jak w rodzinie“ stanowią przewagę poza określeniami: dobry, poprawny, serdeczny, przyjazny.

Odnośnie do stanu mieszkań Husiatyn zajmuje pierwsze miejsce. Na 27 odpowiedzi otrzymanych z Husiatyna, w 4 skarżono się na brak elektryczności i wodociągów, w 2 na brak ustępów, w jednej na brak obsługi w okresie żniw, poza tym wszyscy byli z mieszkań najzupełniej zadowoleni. Odmiennie sprawa przedstawia się w innych letniskach. W dwóch poszczególni letnicy uskarżali się na wielki prymityw, na brak dobrej wody do picia, podłóg, ustępów, oddzielnych miednic do mycia się, dzbanków do wody itp. W mniejszym stopniu podobne skargi spotyka się w arkuszach z pozostałych letnisk.

W odpowiedzi na pytanie o warunki aprowizacyjne, na pierwsze miejsce wysuwa się powszechne utyskiwanie na brak owoców. Silnie się ono zaznacza w letniskach południowych. Podkreślają letnicy w ankiecie, że w większości przyjechali tu głównie na owoce, tymczasem wyprzedawane są one hurtownikom i wywożone w głąb kraju, na miejscu zaś w ogóle nie można ich kupić. Liczne też utyskiwania wywołuje brak jarzyn, co dla letników nie jest zrozumiałe, zważywszy na doskonałe dla ich uprawy warunki. Rzadziej spotyka się skargi na brak mięsa, wędlin, pieczywa i masła, tego ostatniego głównie w okresie żniw. Stosunkowo liczne są życzenia, aby w przyszłości było więcej polskich sklepów. Dopominają się również letnicy o jadłodajnie, cukiernie oraz o targowiska.

Odnośnie do czystości i porządku w mieszkaniach, to poza nielicznymi wyjątkami, ogół letników stwierdza, że są one czyste i schludne. Gorzej sprawa przestawia się ze stanem samych osiedli, a także najbliższego sąsiedztwa mieszkań oraz miejsc kąpielowych. Liczne są stwierdzenia braku ustępów, zbyt bliskiego sąsiedztwa gnojowni, braku śmietników, wysypywania śmiecia na ulicę, a wylewania pomyj do rowów przydrożnych, niehigienicznego utrzymywania rynku. Narzekają letnicy na brak chodników, na niebrukowane i niezamiatane ulice, na brak usiłowań zwalczania kurzu, na brak koszy na śmieci na plażach i w miejscach spacerowych. Poza tym podkreślają również brak łaźni, apteki, lub przynajmniej drogerji oraz pomocy lekarskiej na miejscu.

Omawiając braki w urządzeniach rozrywkowych, wszędzie w let-

niskach nadrzecznych wskazywano na brak kajaków do wynajęcia, schronów na kajaki, na niedostateczne urządzenie plaż, brak szatni, brak inwentarza sportowego, boisk, siatkówki, kortów tenisowych, a w parkach i miejscach spacerowych brak ławek, oświetlenia ulic, szczególniej bardziej uczęszczanych, niezorganizowanie życia towarzyskiego, brak bibliotek, czytelni z czasopismami, kawiarni, dancingów. Na brak kina w Husiatynie uskarżało się 50% letników. Liczne też były życzenia, aby w niektórych letniskach wprowadzono więcej zieleni.

Najwięcej skarg wywoływała jednek zła komunikacja. Przy omawianiu stanu komunikacji kolejowej wyliczono, że na przebycie 220 kilometrów, które dzielą Lwów od Husiatyna, potrzeba 13 godzin, na pokonanie zaś przestrzeni z Łodzi do Iwania Pustego 30 godzin. Liczne też były utyskiwania na brak połączeń autobusowych pomiędzy stacjami kolejowymi a letniskami. Pytanie, czy letnik wyjeżdżał z letniska zadowolony z pobytu, dało 90% odpowiedzi twierdzących, a z tych 26% stwierdzających, że wyjeżdżał „bardzo zadowolony". Stwierdzenie to nabiera specjalnego znaczenia w świetle odpowiedzi na następne pytanie, gdzie letnicy spędzili poprzednie lato. Wielu z nich spędziło je w dobrze urządzonych i znanych letniskach nadmorskich, stanisławowskich, a także w uzdrowiskach, a więc w Krynicy, Zakopanem, Morszynie, Truskawcu i t. p., a nawet za granicą, w Italii, Tyrolu, Rumunii i t. d.

Statystyka, zebrana niezależnie od powższej ankiety, wykazuje, że największy odsetek letników pochodził z województwa tarnopolskiego, a mianowicie 36%, następnie z lwowskiego 25%. Poza tym Warszawa łącznie z województwem warszawskim dostarczyła 15% przyjezdnych, poznańskie — 4%, śląskie, stanisławowskie, krakowskie po 3%, łódzkie, pomorskie, lubelskie po 2%, pozostałe zaś, a więc wileńskie, nowogródzkie, białostockie, kieleckie, wołyńskie i poleskie od 1 5 do 0.5%. Przybyłych z za granicy zanotowano 2%.

Ogólnie stwierdzone zostało duże zadowolenie letników ze spędzonych tu letnich wywczasów. Zważywszy na niedostateczne jeszcze przygotowanie i zagospodarowanie letniskowe terenu, należy to zapisać głównie na dobro warunków naturalnych tych miejscowości. Stwierdzić należy, że zarówno skargi letników, jak i obracające się w sferze realnych możliwości ich życzenia, nie nastręczają specjalnych trudności w ich zrealizowaniu. Uwzględnienie całego szeregu życzeń przy załatwianiu spraw letniskowych przez gospodarzy terenu leży całkowicie w granicach ich możliwości, o ile potrafią okazać zrozumienie dla tych spraw. Niewątpliwie też zebrany tą drogą materiał informacyjny w znacznym stopniu ułatwi pracę miejscowym komisjom letniskowo-turystycznym w ich dążeniu do podciągnięcia letnisk do wyższego poziomu. W pracy tej znajdą one też niewątpliwie poparcie i pomoc u ludności, wyjątkowo bowiem

życzliwy stosunek i przychylne nastawienie tej ludności do letnika, stwierdzone w ankiecie, świadczy o zrozumieniu przez nią korzyści tego ruchu.

Poważnym brakiem „kraju słońca i winnic“ jest brak owoców. O ile Podole ma odegrać rolę naszego południa, a ma ku temu najlepsze warunki, musi obok słońca darzyć letnika obfitością owoców. Nie załatwi jednak tej sprawy jedynie zabezpieczenie potrzebnego kontygentu owoców oraz zorganizowanie jego sprzedaży na miejscu. Zarówno winnice, jak i tamtejsze sady owocowe zaczynają dostarczać owocu dopiero w połowie sierpnia, a więc właściwie już przy końcu sezonu. Zbiór winogron rozpoczyna się dopiero w połowie sierpnia, sady zaś, zakładane dla celów handlowych, posiadają odmiany wyłącznie późno jesienne i zimowe. Dlatego winno się uwzględnić charakter letniskowy tego obszaru i dążyć do zwiększenia drzewostanu jabłek i gruszek letnich, jak najwcześniejszych, do zwiększenia ilości sadów czereśni, wiśni, śliw, oraz krzewów: malin, agrestu i porzeczek. Nie chodzi tu o zakładanie wielkich sadów, lecz zasadzenie przy każdym domu kilku lub kilkunastu drzew, a sprawa zostanie pozytywnie załatwiona.

Za największe niedomaganie jednak uważali letnicy fatalne połączenia kolejowe, które najbardziej hamująco oddziaływują na rozwój ruchu letniskowego. Niestety tu obok dobrej woli miejscowej ludności konieczne jest przychylne pełne zrozumienia nastawienie kompetentnych władz kolejowych. Ogromne znaczenie posiada dla kresowego zakątka Polski liczniejszy napływ elementu polskiego, oraz wynikający z tego duży napływ kapitału, mogący być podstawą dobrobytu dla niektórych okolic Podola.

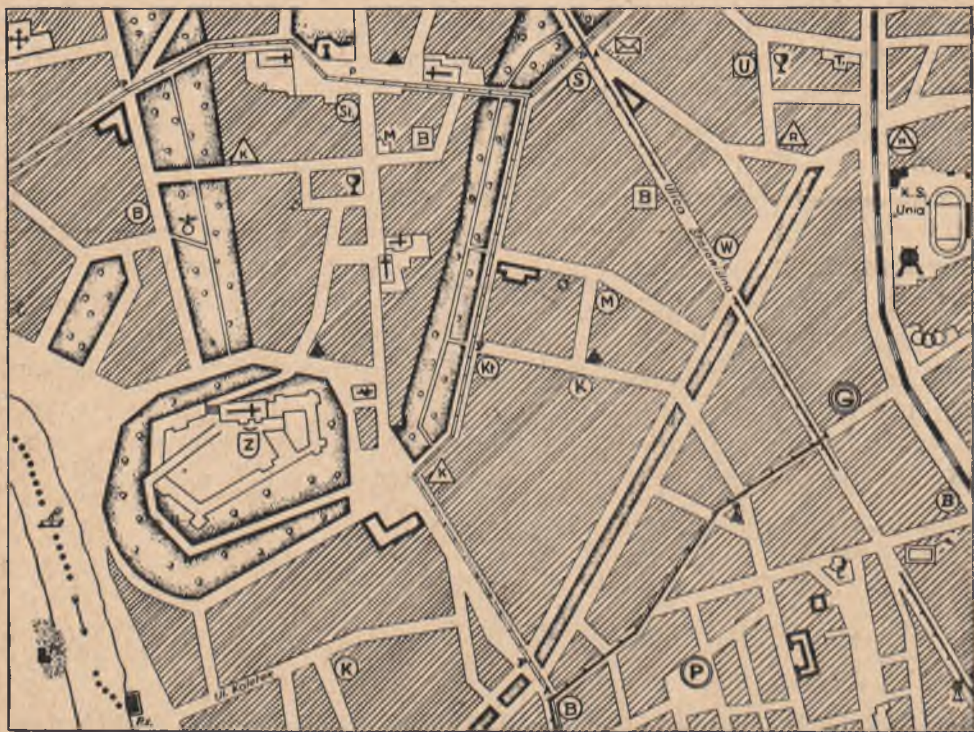
Karol Woyciechowski — Tarnopol.

Klucz znaków dla turystycznych planów miast.

Grafika turystyczna znalazła zastosowanie również w planach miast dla celów propagandowych lub też jako topograficzny rejestr osobliwości turystycznych, będący pożytecznym uzupełnieniem przewodnika. Wielka ilość planów turystycznych, wydawanych w ostatnich czasach, świadczy o wzrastającym ich zapotrzebowaniu dla celów turystycznych. Z powodu braku jednolitego klucza znaków utrudnione jest w wysokim stopniu stworzenie pewnego typu planu, który byłby wyczerpujący pod względem treści a zarazem łatwo czytelny dla turystów dzięki swej grafice.

Te względy przyczyniły się do opracowania w Studium Turyzmu U. J. klucza znaków dla turystycznych planów miast, mającego za zadanie zestawienie wszystkich obiektów, mogących interesować turystę a zarazem charakteryzujących miasto.

Plan turystyczny należy oprzeć przy wykonaniu na planie katastralnym w dużej podziałce 1 : 5—10 tys. Ponieważ jednak główną cechą planu powinna być przejrzystość, należy zastosować generalizację, pomijając linie poszczególnych parcel, budynków a nawet mniej ważne ulice, nie mające znaczenia w planie informacyjno-turystycznym. Wszystkie natomiast większe obiekty winny być na planie umieszczone, a obszar przez nie zajęty, powinien zachować zarys poziomy w podziałce. Ukształtowanie pionowe terenu powinno być zaznaczone brązowymi poziomicami a ostre zbocza lub wąwozy należy zaznaczyć brązowym kreskowaniem lub cieniowaniem. Ważnym elementem jest kolorystyka planu, która

ma wielkie znaczenie dla estetycznego wyglądu jak i dla ułatwienia orientacji w planie. Jako zasadę należy przyjąć wykonanie zarysów ulic, gmachów i wszelkich objektów kolorem czarnym, ukształtowania terenu — brązowym, wód — niebieskim, powierzchni zielonych — zielonym, a terenów podmokłych — jasno niebieskim. Powierzchnia zabudowana ma tu decydujący wpływ, dlatego najlepiej utrzymać ją w kolorach szaro popielatych lub różowych dostosowując do niej inne barwy. Na tym tle rozmieszczone symbole mają otrzymać dla ułatwienia orientacji różne kolory według grup poniżej omówionych ; przy czym winny się wybijać

na planie osobliwości turystyczne oraz odpowiednie urządzenia turystyczne.

Zasady powyższe, konieczne dla utrzymania jednolitego typu planu, nie powinny być przeszkodą dla indywidualnych interpretacji, jeśli chodzi o grafikę planu. Może być zatem plan wykonany w rzucie perspektywicznym, można stosować cieniowanie, rysunek może mieć charakter planu średniowiecznego, barokowego, nowoczesnego i t. p.

Plan powinien być pokryty siatką prostopadłą, dzielącą go na pasy i słupy, mające ułatwić wyszukanie na mapie obiektów i ulic podanych w skorowidzu.

Przy ustalaniu znaków oparto się na kluczu znaków dla szczegółowych map turystycznych, który opracowano również w Studium Turyzmu U. J.[1]), wyzyskując istniejące znaki konwencjonalne przyjęte przez instytucje międzynarodowe lub stosowane na mapach polskich i zagranicznych. Musiano jednak uwzględnić szereg zmian ze względu na zbyt generalizujący charakter klucza znaków dla map szczegółowych, co przy dużej podziałce planów mogłoby się ujemnie odbić na ich dokładności. Pewne symbole oznaczające bank, urząd wojewódzki, starostwo i t. p., nie mające zastosowania przy mapach w skalach mniejszych, musiały być w planach uwzględnione, szereg zaś innych, dotyczących przede wszystkim komunikacji, zagospodarowania turystycznego i t. d. zostały w obszarach miejskich pominięte.

W ten sposób powstał klucz znaków dla turystycznych planów miast, który podzielono na sześć zasadniczych części:

1) komunikacja,
2) powierzchnia niezabudowana,
3) osobliwości turystyczne,
4) zagospodarowanie turystyczne,
5) urzędy, instytucje użyteczności publicznej, miejsca rozrywkowe, kulturalne,
6) ośrodki przemysłowe i handlowe.

Dla ułatwienia czytelności planu przeznaczono na działy jak również na niektóre znaki specjalne kolory. Ze względu na tymczasowy charakter, klucz został wydrukowany jednobarwnie, jednak dla orientacji przy grupach lub pojedyńczych znakach zaznaczono kolor, w jakim one mają być wykonane.

---

[1] Edward Szostak - Tadeusz Wilgat. Klucz znaków dla szczegółowych map turystycznych. Komunikaty Studium Turyzmu U. J. Nr. 7. Kraków 1938.

Grupa I. Komunikacja (kolor czarny).

granica administracyjna miasta

kolej dwu- i wielo-torowa

kolej elektryczna

wiadukt

tunel

linia tramwajowa, przystanek /P/

linia autobusowa, stacja obsługi, przystanek /A/

drogi przejazdowe

dworzec kolejowy

dworzec autobusowy

miejsca postoju autodorożek, dorożek

miejsca postoju aut

garaż

lotnisko

most

kierunek prądu

plaża

stała komunikacja

kanał /niebieski/

przystań wioślarska

przystań żeglugi

Znaki dla sieci komunikacyjnej i wszelkich urządzeń związanych z komunikacją należy wykonać w kolorze czarnym. Znak na drogi przejazdowe powinien prowadzić przez ulice łączące ważniejsze szosy dalekobieżne wychodzące z miasta. Rzeki i kanały winny być w kolorze niebieskim, wszystkie zaś urządzenia w kolorze czarnym. Większe porty handlowe i osobowe należy pozostawić w rzucie poziomym planu i zaopatrzyć podpisem.

Grupa II. Powierzchnia niezabudowana (kolor zielony, niebieski i czarny).

las iglasty

las liściasty

las mieszany

obszary podmokłe /jasno niebieski/, piaski

parki

cmentarz katolicki

cmentarz prawosławny

cmentarz żydowski

boisko sporowe

strzelnica

tor wyścigowy

pływalnia /niebieski/

tereny narciarskie /nieb./

zwierzyniec

fontanna

aleja

Powierzchnia niezabudowana, czynnik bardzo ważny w fizjonomii miasta, powinna być przedstawiona zgodnie z jej topograficznym rozmieszczeniem. Obszary leśne, oraz ogrody, parki i aleje należy pokryć kolorem zielonym, obszary podmokłe jasnoniebieskim, a tereny narciarskie ciemnym niebieskim kreskowaniem.

Grupa III. Osobliwości turystyczne (kolor cynober),

kaplica

kościół katolicki /klasztor/

kościół prawosławny

synagoga

meczet

zamek

pałac

wieża

ratusz

brama

dzwonnica

spichlerz

ruiny

pomnik

mur obronny

miejsce historyczne

drzewo zabytkowe /ziel./

zabytki przyrody /ziel./

jaskinia /zielony/

specjalności gastronomiczne /czarny/

Wszystkie budowle należy o ile możności przedstawić w zarysie poziomym i dopiero wewnątrz nich umieszczać sygnaturę. Wszystkie znaki z wyjątkiem osobliwości przyrody i specjalności gastronomicznych należy wykonać w kolorze cynober. Kamienica zabytkowa powinna być pokryta

kolorem cynober. Nowoczesne budowle winny otrzymać grubą czarną obwódkę. W sygnaturze na miejsce historyczne tylko trójkąt wewnętrzny powinien być pokryty kolorem cynober.

Grupa IV. Zagospodarowanie turystyczne (kolor karmin i niebieski).

hotel

skocznia /niebieski/, trybuny /czarny/

restauracja /dancing/

ośrodek narciarski /nieb./

schronisko

wyciąg narciarski /czarny/

biuro turystyczne

szlaki znakowane /kolory jak w terenie/

wieża widokowa, punkt widokowy /czarny/

Sygnatury na hotel, restaurację, schronisko, biuro turystyczne należy wykonać w kolorze karminowym, przy czym hotel powinien mieć czarną obwódkę, a w symbolach, oznaczających restaurację i biuro turystyczne, tylko litery należy wykonać w kolorze karminowym, znak na skocznię powinien także otrzymać czarną obwódkę.

Grupa V. Urzędy, instytucje użyteczności publicznej, miejsca rozrywkowe, kulturalne (kolor czarny).

(S) sąd

(Kt) kuratorium

(W) urząd wojewódzki

(B) bank

(M) zarząd miejski

poczta

(St) starostwo

(U) wyższa uczelnia

(K) konsulat

B biblioteka

studio radiowe

kąpielisko /karmin/

teatr

szpital

muzeum

kino

obserwatorium astroniczne

ośrodek sportowy

sanatorium /karmin/

Znak na kąpielisko i krzyż w sygnaturze na sanatorium należy wypełnić kolorem karminowym, inne znaki winny być wykonane w kolorze czarnym.

Grupa VI. Ośrodki przemysłowe i handlowe (kolor brązowy).

elektrownia

hala targowa

szyb wiertniczy

hałdy

gazownia

kiosk z pamiątkami /przemysł ludowy/

kopalnia

wielkie magazyny handlowe

Z obiektów przemysłowych winny być naniesione tylko te, które są dostępne dla publiczności i przedstawiają atrakcję dla turysty. Ulice handlowe należy pokryć kolorem brązowym, dzielnice handlowe lub przemysłowe powinny otrzymać brązowe obwódki.

Dla obiektów w kluczu niniejszym nieuwzględnionych a godnych zwiedzenia lub charakterystycznych dla miasta należy stosować symbole z klucza dla map szczegółowych. Klucz ulegnie najprawdopodobniej zmianom jeszcze w wielu punktach, gdyż stosowanie go w praktyce może wykazać jego braki i usterki, należy przeto wszelkie uwagi nadsyłać do Studium Turyzmu U. J. Kraków, Grodzka 64.

E. Szostak — T. Wilgat.

PRZEGLĄD LITERATURY

Wydawnictwa nadesłane do Redakcji:

(ciąg dalszy)

141. **Fratelli Arnaldo** — Polonia Frontiera d' Europa — monografia o Polsce — Milano 1938. Edit. Walentino Bompiani, str. 359.
142. **Informacyjny Kalendarz Narciarski na sezon 1938—39.** Kraków rok wyd. XI. red. S. Faecher — Wydawca Polski Związek Narciarski, str. 287.
143. **Kalendarz Śląski 1939.** — Katowice. Wydaw. Związek Prop. Turystyki woj. Śląskiego.
144. **Klimaszewski Mieczysław dr** — Z metodyki badań nad krajobrazem — kwestionariusz. Kraków 1938. Wydawca: Komisja Kół Krajoznawczych Młodz. Szkol. z zasiłku Min W. R. i O. P., str. 24.
145. **Narciarskie Mistrzostwa Świata F. I. S.** — Zakopane 11—19 luty 1939. r. afisz wielobarwny. Wydaw. Ligi Popierania Turystyki i Polskich Kolei Państwowych — projekt. Wielhorski Cz. i Piątkowski Z
146. **Narciarstwo w P. T. T. 1938—39** — broszurka propagandowa, str. 66.
147. **Sprawozdanie z eksploatacji** Domu Turystycznego przez Związek Propagandy Turystycznej m. st. Warszawy za czas od 1. III. 1938 do 31. X. 1938 — opracował inż. St. Daszyński.
148. **Sprawozdanie** Referatu Ratownictwa Górskiego Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa w Krakowie. Kraków 1938. Nakł. Tow. Krzewienia Narciarstwa, str. 16.
149. **Statkowski J.** — Poland Old And New — monografia o Polsce. Warsaw. 1938. Wydaw. M. Arcta, str. 134.
150 **Stiasny Bronisław.** — Cieszyn i Zaolzie. Przewodnik wydany z okazji zajęcia Śląska Cieszyńskiego za Olzą. Cieszyn 1938, str. 39, cena 75 gr.
151. **Stocki Aleksander.** — Mapa województwa łódzkiego w skali 1 : 300.000 ze skorowidzem miejscowości. Łódź. Nakł. Księgarni S. Seipelta Sp. z Ogr. Odp.
152. **Tarnowic Julian.** — Szczytami łemkowskiego Beskidu — Przewodnik po Łemkowszczyźnie. Lwów 1938. Nakł. Ukraińskiego Turyst.-Krajozn. Tow. „Płaj" — w języku ukraińskim — str. 62.
153. **Tatrzańskie Towarzystwo Narciarzy.** — Tatry [album] zdjęcia zestawił dr Zieliński A. — Kraków 1938. Drukarnia Narodowa.
154. **Towarzystwa Krzewienia Narciarstwa** w latach 1936/37 i 1937/38. Kraków 1938. Nakł. Tow. Krzewienia Narciarstwa, str. 74.
155. **Wczasy zimowe 1938 39.** — prospekt w języku polskim. Warszawa 1938. Wydaw. Ligi Popierania Turystyki.
156. **Wójcikiewicz — Belina K.** Atlas Poglądowo-statystyczny Polski. — Bydgoszcz 1938. — Drukarnia Bydgoska Sp. Ak. — cena 4·50 zł.
157. **I. Wystawa Fotografiki Śląskiej** pod hasłem „Piękno Ziemi Śląskiej". Katowice 1—15 XI 1938 pod protektoratem p. Woj. Śląskiego dr M. Grażyńskiego [katalog].
158. **Zakopane 1939 F. I. S.** — Wydaw. Polskiego Związku Narciarskiego, Ligi Popierania Turystyki i Polskich Kolei Państwowych. Prospekt w języku: francuskim, niemieckim, włoskim, angielskim, czeskim, rosyjskim, węgierskim, rumuńskim, holenderskim, słowackim, szwedzkim, fińskim, duńskim, łotewskim i in.
159. **Zakopane** — Narciarskie Mistrzostwa Świata F. I. S. Zakopane 11—19 II. 1939. Program zawodów narciarskich w języku polskim, francuskim, angielskim, niemieckim.
160. **Zakopane** (Pologne) 11—19 luty 1939 F. I. S. — Liga Popierania Turystyki — Polskie Koleje Państwowe, prospekt w języku francuskim, angielskim, niemieckim.

Z. N.

Prenumerata roczna złotych 5·00. Cena pojedynczego numeru 0·50.

Wydawca: Studium Turyzmu U. J. — Redaktor odpow.: Dr Stanisław Leszczycki.

Miesięcznik wydawany z zasiłku Wydziału Turystyki Min. Kom.

Adres Red. i Admin.: Kraków, Grodzka 64, tel. 216 89.— Konto czekowe PKO Nr. 406.870.

Drukarnia Bratniej Pom. Medyków U. J. w Krakowie

